

6—11 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Fredagen den 6 maj	
Granskning av statsrådsprotokollen	3
Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare	34
Livränta åt A. L. Ekman	40
Reservpolisen	41
Interpellation av herr Nilsson i Bästekille ang. iståndsättande av gamla skolhus	43

Tisdagen den 10 maj

Svar på interpellation av herr Stenberg ang. skyndsammare restitution av statlig nöjesskatt.....	46
--	----

Onsdagen den 11 maj

Folkomröstning om statskyrkans avskaffande.....	51
Tjänstebostäderna för folkskolans lärare.....	68
Lantbruksnämnderna i Kalmar län.....	72
Statstjänstemännens löner år 1955 m. m.	76
Ändrade bestämmelser rörande det s. k förvärvsavdraget för gift kvinna	79
Beskattningen av rörelse inom flera kommuner.....	94
Lag om sparbanker	95
Anläggande av metallindustri i Ådalen.....	107
Hysesregleringslagen m. m.	110
Statligt stöd till trädgårdsnäringen.....	125

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 6 maj**

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. konsularkonvention med Frankrike	3
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 16, ang. granskning av de i statsrådet förda protokoll.....	3

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 107, ang. rekryteringen till polisen m. m.	34
— nr 108, i vad statsrevisorernas berättelse avser de statliga avlöningsförfattningarna	34
— nr 109, om tjänstårsberäkning för lärare vid svenska skolor i utlandet	34
— nr 110, om livränta åt A. L. Ekman	40
— nr 111, om pension åt Hilda Fastrup	41
— nr 112, om ersättning till S. E. V. Jansson	41
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen om polisväsendet	41
Onsdagen den 11 maj	
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare	51
— nr 18, ang. taxeringsmäns ansvar m. m.	51
— nr 19, ang. folkomröstning om lösande av banden mellan kyrka och stat	51
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 113, ang. tjänstebostäderna för folkskolans lärare	68
— nr 114, ang. byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	72
— nr 115, ang. anslag för universitetssjukhusen m. m.	72
— nr 116, ang. fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport	72
— nr 117, ang. utgifter å tilläggsstat II (statens allmänna fastighetsfond)	72
— nr 118, ang. utgifter å tilläggsstat II till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	72
— nr 119, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. statsverket m. m.	72
— nr 120, ang. statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.	76
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 42, om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningar till 19 § kommunalskattelagen	79
— nr 47, om förvärvsavdraget för gift kvinna	79
— nr 48, om ändrade beskattningen av rörelse inom flera kommuner	94
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 19, ang. lag om sparbanker, m. m.	95
— nr 21, om ändring i förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.	107
— nr 22, om decentralisering av företagsamhet och förvaltning från storstäderna	107
— nr 23, ang. metallindustri i Ådalen	107
— nr 24, ang. obekvämetstillägg för riksdagens verk	109
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 33, ang. lag om avstängning av domare	110
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. ändringar i lagen om hyresreglering m. m.	110
— nr 21, om stävjande av illojal hyresförmedling	125
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering	125

Fredagen den 6 maj

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollen för den 29 nästlidna april.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 196, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

§ 3

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att utskottet till fullmäktige i riksgäldskontoret beslutat återlämna fullmäktiges framställning av den 31 mars 1955 angående ny strandskoning i form av en stenkaiv vid »Puckeln» i Stora Norrström.

§ 4

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av konsularkonvention mellan Sverige och Frankrike.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5**Granskning av statsrådsprotokollen**

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 16, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A

Utskottets anmälan att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av

statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen

Lades till handlingarna.

Punkten B

Utskottets anmälan om anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Persson

Utskottet hade bland annat anfört:

Den 19 november 1954 hade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av statsrådet Persson utfärdat kungörelse om ändring av förnyade stadgan den 17 mars 1933 (nr 109) för rikets allmänna läroverk. Enligt föreskrift i § 215 andra stycket nämnda stadga i dess nya lydelse skulle kommun, där allmänt läroverk vore eller framdeles bleve inrättat, såvida icke annorlunda i särskilt fall vore föreskrivet, anskaffa och underhålla tjänstebostäder åt innehavare av ordinarie och extra ordinarie statliga vaktmästar- och värmskötartjänster vid läroverket; fråga om rätt för kommun att, i stället för att tillhandahålla dylik tjänstebostad, utgiva ersättning till statsverket skulle underställas Kungl. Maj:t. Förevarande bestämmelse trädde i kraft den 1 januari 1955. Något stadgande om undantag från densamma hade då icke utfärdats och ännu icke meddelats. Emellertid funnes ett flertal kommuner, som icke åtagit sig sådan skyldighet. I anledning härav ville utskottet framhålla, att Kungl. Maj:t icke kunde i administrativ ordning ålägga dessa kommuner den i förevarande stadgande angivna skyldigheten. Sådant åläggande kunde endast meddelas efter samtycke från

Granskning av statsrådsprotokollen

riksdagen. Något beslut av dylik innebörd från riksdagens sida föreläge icke.

Reservation hade avgivits av herrar *Pettersson* i Norregård, *Fritiof Karlsson* och *Sigfrid Larsson*, som ansett att utskottet icke bort göra ifrågavarande anmälan.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Den 19 november 1954 utfärdade Kungl. Maj:t på min föredragning en kungörelse, genom vilken 1933 års läroverksstadga i stora delar ändrades och stadgan i sin helhet omtrycktes.

En av ändringarna avsåg § 215, ingående i stadgans kapitel om läroverkens ekonomiska förvaltning, och det är denna ändring som nu är utgångspunkten för konstitutionsutskottets anmälan mot mig.

I § 215, som tidigare handlade om kommuns skyldighet att tillhandahålla rektorsbostad, genomfördes ett tillägg om motsvarande skyldighet beträffande vaktmästarbostad. Den nya bestämmelsen utformades efter mönster av den gamla. Enligt tillägget skall sålunda kommun, där allmänt läroverk är eller framdeles blir inrättat, såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet, anskaffa och underhålla lämpliga tjänstebostäder åt vaktmästarpersonalen vid läroverket.

Denna bestämmelse har trätt i kraft den 1 januari 1955 utan att det dessförinnan meddelats några sådana särskilda undantagsföreskrifter som bestämmelsens egen lydelse förutsätter.

I fråga om det stora flertalet läroverk förhåller det sig så, att vederbörande kommuner genom formliga åtaganden förbundit sig att hålla vaktmästarbostäder. Det är anledning att antaga, att liknande åtaganden inom en ganska snar framtid skall föreligga även beträffande övriga läroverk.

För närvarande finns det emellertid en grupp läroverkskommuner, som inte har någon skyldighet i vederbörande hänseende. När konstitutionsutskottet nu framhåller, att Kungl. Maj:t inte i administrativ ordning kan ålägga dessa kommuner att hålla vaktmästarbostäder, är detta självfallet alldeles riktigt. Jag vill endast understryka, att det heller aldrig varit meningen att göra något sådant. Såsom torde framgå av bestämmelsens ordalydelse har avsikten i stället varit den, att särskilda föreskrifter om undantag skulle meddelas beträffande sådana fall där någon skyldighet inte föreligger.

Strax efter kungörelsens utfärdande, närmare bestämt den 22 november 1954, skrev jag till riksräkenskapsverket och anmodade verket att inkomma med förslag till undantagsföreskrifter. Jag räknade då med att föreskrifterna skulle kunna meddelas omkring den 1 januari. Ärendets handläggning visade sig emellertid ta längre tid än väntat, och riksräkenskapsverkets förslag inkom till ecklesiastikdepartementet först den 10 januari.

Påföljande dag remitterades förslaget till skolöverstyrelsen, som avgav sitt utlåtande den 26 april. Undantagsföreskrifter, avseende 23 läroverk och gällande från och med den 1 januari 1955, har nu meddelats. Detta har skett den 29 april. Fortfarande står frågan om vissa ytterligare undantag öppna. I dessa fall krävs ytterligare utredning.

Här har alltså förekommit ett beklagligt dröjsmål med utfärdande av undantagsföreskrifter. Jag vill emellertid bestämt hävda, att detta dröjsmål sakligt sett haft mycket litet att betyda. Något för riket skadligt har absolut inte hänt, inte heller något som har skadat de berörda kommunerna. Möjligen har frånvaron av undantag vållat en eller annan läroverksrektor bekymmer. Vid en stickprovsundersökning, omfattande drygt hälften av de 23 läroverk som numera undantagits, har det kommit fram

Granskning av statsrådsprotokollen

att en rektor på grund av den nya bestämmelsen i § 215 läroverksstadgan ansett sig förhindrad att inleverera hyresersättning för första kvartalet till vederbörande kommun. Detta går ju lätt att rätta till. Den stad det här gällde har för övrigt åtagit sig att hålla vaktmästarbostad från och med den 1 juli 1955.

Herr talman! Detta är i korthet vad jag vill anföra till mitt försvar i anledning av konstitutionsutskottets anmälan.

Herr FAST (s):

Herr talman! Utan att göra mig skyldig till överdrifter tror jag mig kunna säga, att det enda sensationella i utskottets här föreliggande anmälan mot ecklesiastikministern är den stora okunnighet i konstitutionella frågor som har visats av en eller kanske flera tidningar, där man slagit upp sensationella uttalanden och till och med krävt ecklesiastikministerns avgång.

Denna anmärkning är principiellt av samma slag som vissa anmärkningar, vilka utskottet tidigare har riktat även emot socialdemokratiska statsråd och som jag och mina kamrater i utskottet har varit med om. Det gäller alltså anmärkningar, grundade på att vederbörliga former inte har iakttagits.

Även sedan de parlamentariska arbetsformerna numera utvecklats i den riktningen, att det politiska ansvaret för statsrådets råd och handlande allmänt utkrävs på andra vägar än genom konstitutionsutskottets granskning av statsrådsprotokollen, kvarstår ju dock som en mycket viktig uppgift för utskottet att granska statsrådets handlingar med hänsyn till deras lämplighet men framför allt för att kontrollera att laga former har iakttagits.

Ser man nu på det här föreliggande ärendet kan det i korthet erinras om följande fakta.

Den 19 november 1954 utfärdade

Kungl. Maj:t kungörelse om ändring av förnyade stadgan den 17 mars 1933 för rikets allmänna läroverk. Enligt § 215 i dess nya lydelse skall kommun, där allmänt läroverk är eller framdeles blir inrättat, anskaffa och underhålla tjänstebostad åt ordinarie och extra ordinarie statliga vaktmästare och värmeskötare vid läroverket. Denna bestämmelse trädde, som ecklesiastikministern här angivit, i kraft den 1 januari detta år, och något stagande om undantag i detta avseende hade vid den tidpunkten icke meddelats. Nu är det emellertid så, som också redan framhållits, att många läroverkskommuner inte har åtagit sig en sådan skyldighet som stadgan föreskriver. Antalet sådana kommuner uppgår, om jag inte missminner mig, till 23. Dessutom är det tvivelaktigt om en del av de kommuner, som frivilligt bekostar sådana bostäder eller lämnar ersättning härför, är lagligt bundna av dessa åtaganden, som i vissa fall är rätt formlösa. I varje fall är dessa 23 kommuner inte bundna av några åtaganden. Enligt utskottets mening kan dessa kommuner — det har ju också ecklesiastikministern erkänt — inte ges ålägganden av detta slag utan att riksdagen har lämnat sin medverkan. Det är detta som är anledningen till utskottets anmälan.

Utskottet har vidare uppmärksammat, att riksdagen år 1941 uttalade, att det vid framdeles förekommande ändring i läroverksorganisationen borde uppställas villkor om formliga åtaganden av kommunerna att tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen. Utskottet har desslikes uppmärksammat, att undantagsbestämmelser för de kommuner, som icke är bundna genom åtaganden att hålla bostäder eller lämna ersättning härför, har varit under utarbetande och nu lär ha utfärdats. Vi har också uppmärksammat, att tidsutdräkten härvid av skilda skäl blivit längre än man sannolikt räknat med inom departementet. Detta må gärna

Granskning av statsrådsprotokollen

betraktas som förmildrande omständigheter, såsom även framhållits såväl av ecklesiastikministern som i den reservation som åtföljer konstitutionsutskottets memorial.

När jag framhållit detta anser jag mig befriad från att ingå på något närmare bemötande av det framförda försvaret för statsrådets handlande, ty kvar står det avgörande faktum, att inga undantagsbestämmelser var utfärdade när stadgan utfärdades med laga verkan och trädde i kraft. Det är detta som är det bärande i anmärkningsgrunden. Sådana här och liknande målörer har hänt tidigare inom Kungl. Maj:ts kansli, vilken regering som än suttit, men den omständigheten befriar inte utskottet från att göra anmälan till riksdagen om vad som förevarit.

Jag har med detta korta anförande, herr talman, velat något så när ge en bild av vad som är grunden för utskottets anmälan, och jag hemställer att denna utskottets anmälan måtte läggas till handlingarna.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Då jag inom utskottet har framställt anmärkningsanledning i detta ärende skall jag göra något som min ärade vän herr Fast underlät att göra, nämligen mera utförligt motivera den talan jag har fört inför utskottet och som enligt mitt förmenande icke ger anledning till påståendet, att detta är ett s. k. vanligt anmärkningsärende som icke för med sig några konsekvenser.

När man i konstitutionsutskottet uppmärksammar en sak behöver det inte alls vara vid läsningen av statsrådets protokoll man hittar något anmärkningsvärt. Jag har tidigare vid ett möte av studenterna uttalat mig kanske en smula vanvördigt om konstitutionsutskottet i allmänhet och särskilt om den där speciella formen av protokollgranskning. Jag tror mig vara skyldig

utskottet en ursäkt i detta avseende. Vem hade för ett par månader sedan kunnat tänka sig, att konstitutionsutskottets svängande av klubban i denna fråga, tillämpningen av § 107 regeringsformen, skulle te sig på det sätt som det i själva verket gör i detta ärende? Nej, det är inte protokollen, det måste jag bekänna, som gett mig anledning att ställa anmärkningsyrkandet inför utskottet, utan det är det förhållandet, att jag från rektorn vid ett av de berörda läroverken, rektorn vid samrealskolan i Strömstad, fått ett meddelande som i mycket klara och logiska former ger till känna vad som i själva verket ligger bakom detta anmärkningsyrkande. De flesta människor som läser i tidningarna och i paragraferna får säkerligen inte något grepp på den här frågan, och de kanske skulle kunna dra den slutsatsen att det vore ett ärende av mindre vikt.

Man kan sammanfatta frågans innebörd på det sättet, att vad som här har skett vid statsrådet Perssons föredragning, nämligen att på administrativ väg utan hörande av läroverkskommun i fråga om läroverk där någon ändring i den för läroverket gällande organisationen inte ifrågasatts, införa en generell föreskrift av här nämnd innebörd, det måste rubriceras som någon sorts egenmäktigt förfarande och ett ganska tydligt överskridande av gränserna för Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt samt ett åsidosättande av den kommunala självbestämmanderätten. Jag kommer i fortsättningen, då jag redogör för ärendet, att följa denna tankegång i de olika punkterna. Jag vill emellertid först inför kammaren redogöra något för tillkomsten av denna bestämmelse i § 215 läroverksstadgan.

Enligt vad som har upplysts från departementet till konstitutionsutskottets kansli har denna bestämmelse tillkommit på departementets eget initiativ. Riksräkenskapsverket och skolöversty-

relsen har granskat förslaget till ifrågasvarande bestämmelse utan att däremot framställa anmärkning. Men det mest anmärkningsvärda i sammanhanget är, att något yttrande icke har inhämtats från vederbörande kommuner eller, som man skulle kunna tänka sig, från någon kommunal sammanslutning av typen Stadsförbundet eller Landskommunernas förbund.

Före tillkomsten av denna bestämmelse i § 215 läroverksstadgan omnämndes inte frågan om bostad åt vaktmästarpersonalen i stadgan. Emellertid tillhandahöll — som också statsrådet har påpekat — kommunerna i ett flertal fall en sådan bostad. Före den 1 juli 1939 avlönades denna personal med kontant lön ur en särskild kassa vid läroverket, den s. k. ljus- och vedkassan. Skolöverstyrelsen gjorde omedelbart före detta datum en utredning som visade, att vaktmästarpersonalen vid 76 procent av läroverken hyresfritt disponerade bostad i en av kommunen ägd eller förhyrd fastighet. Vid 3 procent av läroverken utbetalade kommunen i stället kontant hyresersättning. Endast vid 21 procent av läroverken nödgades den ifrågasvarande personalen förhyra bostad på egen hand.

Genom den lönereglering, som trädde i kraft den 1 juli 1939, anställdes både ordinarie och extra ordinarie vaktmästarpersonal vid läroverken i statens tjänst och inordnades i det för den civila statsförvaltningen gällande lönesystemet. Av löneregleringen följde bl. a., att ifrågasvarande personal hade att i vanlig ordning erlagga ersättning för naturaförmåner genom avdrag på avlöningen. Beträffande denna ersättning bestämdes att den skulle inbetalas till statsverket.

Sedan emellertid från några läroverkskommuner inkommit framställningar, i vilka ifrågasattes huruvida inte kommunen borde på något sätt gottgöras för tillhandahållandet av bostäder i läroverksfastigheterna åt vakt-

Granskning av statsrådsprotokollen

mästarpersonalen, framhöll statskontoret — det är redovisat i 1941 års statsverksproposition — att »den omständigheten, att läroverkskommunerna, trots frånvaron av i författning stadgad skyldighet därtill i största utsträckning ansett sig böra tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen, syntes ha sin grund i att denna personal fullgjort och alltjämt måste anses fullgöra vissa arbetsuppgifter i vederbörande kommuns tjänst. Den löpande tillsynen över de kommunen tillhöriga undervisningslokalerna ankomme på vaktmästarna, vilka som ersättning härför av kommunerna tillförsäkrats förmånen av fri bostad eller bostadsersättning. Denna ordning, som av hävd utbildat sig, kunde icke anses grunda sig på ett åtagande från kommunernas sida utan fordran på motprestation, utan torde fastmer utgöra en form för ersättande av dessa befattningshavare för det arbete de fullgjorde för kommunernas räkning.»

Statskontoret fortsätter 1941: »Det hade givetvis varit i hög grad önskvärt, om denna förutsättning erhållit klarare uttryck vid löneregleringen, exempelvis genom att staten åtagit sig att svara för avlöningen endast till sådan vaktmästare, för vilken vederbörande kommun förpliktat sig att tillhandahålla lämplig bostad eller ersättning härför. Ett villkor av dylik innebörd borde enligt statskontorets mening uppställas vid inrättande av nya undervisningsanstalter eller nya vaktmästartjänster.»

Föredragande departementschefen — jag tror att det var statsrådet Gösta Bagge — anförde i denna proposition: »Löneregleringen för vaktmästarpersonalen vid de allmänna läroverken hade icke haft till syfte att från läroverkskommunerna avlasta de kostnader för denna personals avlöande, som kommunerna i allmänhet påtagit sig genom att på ett eller annat sätt tillhandahålla personalen fri bostad. Det principbeslut, som låge till grund för löneregle-

Granskning av statsrådsprotokollen

ringen, innebure endast att de *kontanta* kostnaderna för personalens avlönande skulle övertagas av statsverket.»

Departementschefen fortsatte: »Löne-regleringen, sådan den slutligen utformades år 1939, innebure i kostnads-hänseende endast att staten åtog sig att svara för de *merkostnader*, som löne-regleringen medförde. Bestämmelser hade nämligen då meddelats av in-nebörd, att ljus- och vedkassorna skulle till statsverket inleverera ett belopp, motsvarande deras dittillsvarande ut-gifter för kontant avlönning åt den per-sonal, som kommit i åtnjutande av lö-ne-regleringen. Därest statsmakterna medgäve, att vaktmästarpersonalens hyresersättningar finge uppbäras av vederbörande kommun eller lärover-kens byggnadsfonder, varur kommu-nerna kunde påräkna bidrag till kost-naderna för läroverksbyggnaderna, skulle detta i själva verket innebära, att statsverket påtog sig att svara jämväl för de kostnader, som kommunerna dit-tills i största utsträckning — låt vara utan uttryckligen stadgad skyldighet — ansett sig böra vidkännas. En sådan lösning av frågan kunde icke förordas.»

Departementschefen säger vidare: »Såsom statskontoret framhållit, hade det givetvis varit önskvärt, att frågan om vaktmästarnas bostadsförmån bring-ats till en lösning i samband med löne-regleringen genom formliga åtaganden från kommunernas sida att tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen. I enlighet med statskontorets förslag torde framdeles vid ändringar i läro-verksorganisationen böra uppställas villkor av sagda innebörd. Beträffande de kommuner, som icke komme att beröras av sådana förändringar, torde kunna förväntas, att de — oavsett huru-vida rättsligt bindande skyldighet att tillhandahålla bostad åt vaktmästar-personalen åläge dem eller icke — ej i allmänhet skulle göra anspråk på gott-görelse för de förmåner, som de dit-tills tillhandahållit vaktmästarpersona-

len utan att fordra ekonomiskt veder-lag av staten.»

På grundval av denna proposition fattade riksdagen sitt beslut, och riksdagen anförde i skrivelse nr 196: »Riksdagen anser sig i förevarande fråga icke böra göra annat uttalande, än att riksdagen i likhet med departe-mentschefen och statskontoret anser, att framdeles vid ändringar i läro-verksorganisationen böra uppställas villkor om formliga åtaganden från kommunernas sida att tillhandahålla bostad åt vaktmästarpersonalen.»

Genom utskottets kansli har vi yt-terligare inhämtat upplysningar i den-na fråga. Det är självfallet vår rättig-het att göra det — det rör sig ju om kända fakta. Enligt upplysningar som sålunda har lämnats oss från skolöver-styrelsen har därefter vid ändringar i läroverksorganisationen staten regel-mässigt föreslagit vederbörande kom-mun att åta sig att tillhandahålla er-forderliga vaktmästarbostäder vid re-spektive läroverk. Kommunerna har också regelmässigt antagit dessa för-slag.

Enligt en undersökning som riksrä-kenskapsverket har gjort fanns det vid tiden för den nu debatterade ändring-en i § 215 läroverksstadgan samman-lagt 23 kommuner, som icke hade åta-git sig att tillhandahålla bostad åt ifrå-gavarande personal. I 36 fall tillhanda-höll kommunerna bostad utan att form-ligt åtagande därom förelåg. I samtliga fall förelåg sådant åtagande från kom-munernas sida.

Under hand har ecklesiastikdepar-tementet vidare upplyst, att det är me-ningen att de ovannämnda 23 kom-munerna icke skall omfattas av stad-gandet i § 215. Där kan man jämföra, såsom också statsrådet här har gjort, bestämmelsens lydelse »såvida icke an-norlunda i särskilt fall är föreskrivet».

Förslaget till stadgandet om undan-tag från paragrafens tillämpningsom-råde beträffande dessa kommuner är

Granskning av statsrådsprotokollen

nu — därmed menas det tillfälle då frågan handlades inom utskottet — remitterat till skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen hade inte avgivit yttrande, och enligt vad som hade kommit till utskottets kännedom hade undantagsbestämmelserna ännu icke utfärdats.

Av en tillfällighet kom jag emellertid vid en resa i Skåne kring månads-skiftet att hitta ett ganska märkligt meddelande i en tidning; jag tror det var Ystads Allehanda. Meddelandet kom från Stockholm och infördes, vill jag minnas, den 2 maj. Rubriken lyder: »Beslut om skolas skyldighet hålla vaktmästarbostad», och det står bl. a.: »Regeringen har fattat beslut om de undantag som skall gälla från de i läroverksstadgan i dess nya lydelse från 1 januari i år intagna bestämmelserna om skyldighet för kommun att tillhandahålla vaktmästarbostäder vid allmänna läroverk.» Eftersom vissa läroverkskommuner är belägna inom den ifrågavarande tidningens spridningsområde, omnämns bland de 23 läroverken bland andra samrealskolorna i Anderslöv, Skurup och Tomelilla. Det sista är väl värt att lägga på minnet — jag återkommer strax till fallet Tomelilla, som är rätt intressant i detta sammanhang.

Tidningen fortsätter: »Övriga 35 läroverk» — ett har nämligen fallit bort — »för vilka formligt åtagande från kommunen saknas, har däremot likväl inbetalat fastställd hyresersättning. Dessa är bl. a. läroverket i Ystad och samrealskolan i Simrishamn. I fråga om dessa har regeringen anbefallt skolöverstyrelsen att skyndsamt verkställa utredning rörande tillhandahållande av vaktmästarbostäder samt att till regeringen ge in det förslag utredningen kan ge anledning till. Vid utredningen skall överstyrelsen i den mån så anses erforderligt överlägga med vederbörande kommun om formligt åtagande att tillhandahålla bostad.»

Jag blev rätt överraskad när jag läste meddelandet. Detta var icke känt för utskottet då vi justerade memorialet. Följaktligen måste det ha hänt någonting i konseljen sistlidna fredag — jag kan inte tolka det på annat sätt. En kollationering hos en tjänsteman har visat, att det faktiskt finns ett beslut i den här riktningen diariefört. Vad innebär detta, herr talman? Det innebär att man kastar jästen efter brödet in i ugnen. Först dagen efter det att konstitutionsutskottets memorial justerades har man kommit att tänka på att det kanske är nödvändigt att täppa till några hål i detta fall. Jag fattade inte riktigt om statsrådets korta redogörelse innebar ett meddelande, att Kungl. Maj:t redan har fattat detta beslut eller om vad som står här är någon sorts tidningsanka.

Slutligen skulle jag i detta fall vilja nämna, att departementschefen i propositionen till 1953 års riksdag angående omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken uttalat, att riksdagen syntes böra föreskriva att såsom villkor för upprättande vid visst läroverk av gymnasielinje, som icke ingår i läroverkets nuvarande organisation — alltså en s. k. tredje linje — skall gälla att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla bostäder åt för läroverket erforderlig vaktmästarpersonal. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 109 anslöt statsutskottet sig till departementschefens ståndpunkt.

Jag anser därför, att det mest notoriska i detta fall är, att riksdagens två gånger uttalade mening icke har beaktats av den föredragande departementschefen. Att det sedan har begåtts någon lapsus av några tjänstemän inom ekklesiastikdepartementet och tydligen också i skolöverstyrelsen är en sak för sig. Det är beklagligt. Sådant kan naturligtvis hända, men ansvaret för utformningen av bestämmelserna

Granskning av statsrådsprotokollen

äligger självfallet ledningen för departementet.

Man kan också fråga sig, om icke här föreligger ett sådant fall, som tidigare har påtalats inom utskottet, nämligen ett fall av bristande beredning av vederbörande ärende. Jag har tidigare tillåtit mig påpeka för kammaren, att man bara hörde ett par ämbetsverk. Man brydde sig inte om att fråga de kommuner, som det här var fråga om, och det måste väl ändå anses innebära en kränkning av den kommunala bestämmanderätten.

Till slut skulle jag vilja säga, att även om man nu försöker täppa till sådana här hål, i varje fall för de kommuner som man skulle kunna kalla tredskande, och även om det är riktigt att Kungl. Maj:t efter utskottets påpekande har gjort detta eller försökt göra det, så återstår vad jag skulle vilja kalla de snälla kommunerna, de som betalat in pengar utan att det fanns ett uttryckligt stadgande om det. Låt oss tänka oss att det uppstår något civilmål mot Kungl. Maj:t och kronan, hur skulle utgången bli i en sådan process? Jag är, herr talman, inte jurist, och jag kan inte bedöma det, men det skulle inte förvåna mig om man från berörda kommuners sida, som i alla fall i många avseenden ganska hårt känner skattetrycket och pålagorna från statens sida, skulle försöka sig på möjligheten att på laglig väg vinna rättelse.

Till kammarens upplysning skulle jag vilja meddela, att det faktiskt redan enligt vad en promemoria, som jag har i handen och som inkommit till utskottet, utvisar, finns åtminstone två fall — det har upplysts mig, att det är ett tredje fall under utredning — som visar att det faktiskt finns prejudikat i regeringsrätten i dessa frågor. Jag skulle särskilt vilja be de ärade representanterna för västgötabänken och skånebänken att uppmärksamma dessa fall. Det ena rör nämligen Tidaholm,

och det andra rör det av mig nyss nämnda Tomelilla i Kristianstads län.

Vad Tidaholm beträffar så noteras det, att vaktmästarbostaden är inrymd på nedre botten i ett vanligt bostadshus, beläget invid skolan men ej på skoltomten. Byggnaden inköptes av staden 1917 till vaktmästarbostad och förvaltas av drättselkammaren. Vaktmästaren bodde hyresfritt 1934—1939, varefter han betalade 20 kronor i månaden. I den år 1930 anställde vaktmästarens förpliktelser ingick skyldigheten att inflytta i denna bostad. Denna skyldighet får anses ha upphört, då vaktmästaren blev statligt anställd. Byggnadsstyrelsen och vaktmästaren kom i februari 1940 överens om en årshyra av 206 kronor för bostaden. Rektor lät dock icke vaktmästaren underteckna kontraktet utan anförde hos byggnadsstyrelsen, att han ämnade förfråga sig hos stadsfullmäktige, om kommunen efter den 1 juli 1939 tillhandahölle bostaden såsom tjänstebostad eller komme att göra anspråk på hyra för lägenheten. »För säkerhets skull» hade rektor låtit vaktmästaren sedan juli 1939 inbetala månadshyran till stadens kassa. Stadsfullmäktige beslöt sedermera, att bostad till vaktmästaren på kommunens bekostnad icke skulle tillhandahållas efter den 1 juli 1939. Byggnadsstyrelsen förklarade i ett uttalande, dagtecknat den 16 oktober 1940, att den med hänsyn till stadsfullmäktiges beslut saknade anledning att vidare befatta sig med frågan om hyresersättning för bostaden. Kungl. Maj:t resolverade, att framställningen av rektor föranleder intet annat yttrande än att Kungl. Maj:t hänvisar till kungl. kungörelsen 1938:48 och kungl. brev 15/6 1939.

Saken kom sedan upp i regeringsrätten såsom anmärkningsmål. Efter granskning av skolans räkenskaper för budgetåren 1939/41 framställde riksräkenskapsverket följande anmärkning: Ersättning för den bostad, som Tida-

Granskning av statsrådsprotokollen

holms stad tillhandahölle vaktmästaren vid samrealskolan därstädes, hade ej redovisats i samrealskolans räkenskaper för budgetåren 1939/40 och 1940/41. Byggnadsstyrelsen hade bestämt bostadsersättningen till 206 kronor för år, räknat fr. o. m. den 1 juli 1939. Dylig ersättning för nämnda budgetår skulle alltså uppgått till 412 kronor. Jämlikt kungl. brev den 15 juni 1939 med vissa bestämmelser angående tjänstebostäder för vaktmästare och maskinister vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter och 2 § tredje stycket kungliga kungörelsen den 28 januari 1938 (nr 48) med vissa bestämmelser angående tjänstebostäder för lärare vid statens undervisningsväsende skulle den ersättning, vaktmästare hade att erlagga för tjänstebostad, som tillhandahölls honom av vederbörande kommun, redovisas i läroverkets räkenskaper såsom uppbördsmedel å vederbörligt avlöningsanslag. I en av skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse av den 21 februari 1940 hade skolans rektor anhållit om besked, huruvida staden vore berättigad uppbära hyresersättning för bostaden. Enligt beslut den 17 oktober 1941 hade Kungl. Maj:t funnit framställningen icke föranleda något Kungl. Maj:ts yttrande. Då bostaden på grund härav måste anses såsom tjänstebostad, som avsåges i sagda bestämmelser, anmärktes 412 kronor till redovisning. Ansvaret påvilade rektor. Riksräkenskapsverket fann i utslag den 31 mars 1942 skäligt att, med gillande av anmärkningen, förpliktade rektor att ersätta statsverket 412 kronor, vilket belopp skulle tagas till uppbörd i samrealskolans räkenskaper.

Kammarrätten, där rektorn och drättselkammaren i Tidholm besvarade sig, meddelade i utslag den 26 oktober 1943: I målet är ej visat annat än vad rektorn och drättselkammaren uppgivit därom, att ifrågakommande vaktmästarbo-

stad upplåtits mot hyra, som av vaktmästaren erlagts till staden. Då vid sådant förhållande de av klaganden åberopade föreskrifterna icke kunna anses vara i förevarande fall tillämpliga, prövar kammarrätten skäligt att, med ändring av riksräkenskapsverkets utslag, ogilla den framställda anmärkningen.

Regeringsrätten yttrade, vilket är det intressanta i detta sammanhang, följande: Enär upplåtelsen av ifrågakomna lägenhet till bostad åt vaktmästaren vid skolan icke skett på grund av stadgande i författning eller på grund av något stadens åtagande gentemot statsverket, samt vid sådant förhållande lägenheten icke kan anses såsom tjänstebostad, finner regeringsrätten ej skäl att göra ändring i det slut, vartill kammarrätten kommit i målet.

Jag kommer så till fallet Tomelilla i Kristianstads län. Skolvaktmästaren där erhöll sedan 1932 i kontant lön 1 900 kronor samt fritt ljus och bränsle. Sedermera höjdes lönen till 2 300 kronor jämte bränsle. Han hyrde lägenhet i köpingen tills skolans nybyggnad höstterminen 1939 togs i bruk. Då det ansågs önskvärt att han bodde i skolan — vilket självfallet är ett berättigat önskemål — inrymdes bostad åt honom i nybyggnaden. Lokalstyrelsen hade gjort gällande, att då icke någon föreskrift funnes angående skyldighet för köpingen att hålla vaktmästaren med bostad dennes hyra skulle, såvida köpingens myndigheter fordrade det, utbetalas till köpingen.

Den 2 februari 1940 bestämde kommunalnämnden i Tomelilla hyran för vaktmästarbostaden i den nya samrealskolan till 400 kronor per år. Hyran skulle utkrävas av skolans rektor och redovisas av honom varje kvartal. I anmärkningsmålet omförmäld hyra, 232 kronor 50 öre, hade utbetalats till köpingen. I regeringsrätten blev utslaget likadant som i fallet beträffande Tidholm.

Granskning av statsrådsprotokollen

Det lär enligt vad utskottets kansli har inhämtat finnas ytterligare ett sådant fall — var känner jag inte till. Av det sagda torde emellertid framgå, att denna fråga inte är så likgiltig och obetydlig som det har gjorts gällande.

Jag skall då, herr talman, komma till de slutsatser som utskottet har dragit i denna fråga. Jag vill anmärka, att det jämlikt grundlagarna är utskottet som fattar beslut och sedan anmäler det för riksdagen.

Jag instämmer i den slutsats som herr Fast drog, att det med hänsyn till omständigheterna i saken är alldeles tillräckligt att åberopa § 107 regeringsformen och anmäla saken utan något extra yttrande från riksdagens sida. Av mitt tyvärr ganska långa anförande framgår väl att jag anser, att en sådan reaktion från kammarens sida bör vara fullkomligt tillräcklig. Det är ju allmänt bekant, herr talman, att grundlagarna skall tolkas efter bokstaven. Den bokstavliga innebörden av § 107 regeringsformen torde — även om paragrafen inte har åberopats på länge — vara välkänd för kammarens ärade ledamöter. Det ankommer självfallet på herr statsrådet och icke på någon annan att dra de slutsatser av ett bifall till denna hemställan som han kan anse påkallade.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! I samband med avgivandet av detta dechargememorial har i den offentliga debatten framförts en del ting, till vilka jag vill foga några beriktigande ord.

Det har — om jag får börja med en liten bagatell som rör mig själv — väckt en del funderingar att jag inte fungerade som ordförande vid det tillfälle då denna anmärkning beslöts. En tidning kallade det en händelse som såg ut som en tanke. Tyvärr kan jag inte följa den fantasirike författaren. Att

jag inte fungerade som ordförande har den enkla förklaringen, att jag i samma stund tjänstgjorde såsom ordförande i det sammansatta konstitutions- och första lagutskottet.

Jag vill emellertid gärna offentligt deklarerera att jag, om jag fungerat som ordförande i konstitutionsutskottet vid detta fälle, utan tvekan skulle ha biträtt anmärkningen, och jag uppmanade för övrigt flera av mina kamrater att biträda densamma. Utan att behöva använda den långa tid som den föregående ärade talaren använde kan jag på den punkten kort och såsom jag hoppas koncist förklara, att jag fann anmärkningen vara befogad. Det ofta citerade uttrycket »såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet» — räcker enligt min mening egentligen inte till försvar. Det syftar ju genom sin grammatiska formulering på en tidigare gjord överenskommelse eller ett kontrakt, och i fråga om dessa 23 omskrivna kommuner finns inte något sådant separat avtal. Alltså drabbas kommunerna formellt av ett åläggande som, enligt vad både herr Fast och andra och väl också statsrådet själv har erkänt, det tillkommer riksdagen allena att besluta om och som inte faller under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning.

Den föregående talaren kom också med en liten anmärkning mot beredningen av detta ärende och undrade varför man inte har frågat de 23 kommuner, som det här är fråga om och som skall slippa denna påлага. Men om vi har för avsikt att genom förtydligande bestämmelser fritaga några kommuner från risken att råka ut för en påлага, så brukar vi väl inte skriva till våra kommuner och fråga, om de i fortsättningen vill komma i åtnjutande av den favören. Det är de säkert tack-samma för ändå.

I motsats till herr von Friesen kan jag inte alls tillmäta denna anmärkning någon nämnvärd betydelse. Att

Granskning av statsrådsprotokollen

Kungl. Maj:t inte har haft någon tanke på att här operera på egen hand och kränka kommunernas rätt, framgår också tydligt av hela förfarings sättet härvidlag, vilket statsrådet själv redan framhållit. Redan tre dagar efter utfärdandet av den omstridda författningen, alltså den 19 november i fjol, anmodades riksräkenskapsverket att inkomma med undersökning angående undantagsbestämmelser. Sedan dröjde det visserligen en tid, nämligen till den 10 januari i år, innan detta förslag kom in, men redan dagen efter det så skett gick skrivelsen vidare till skolöverstyrelsen. Sedan är det en i sig själv ledsam historia, att skolöverstyrelsen har ansett sig behöva ligga på ärendet ända till den 26 april. Men om skolöverstyrelsen hade svarat några veckor tidigare, eller om konstitutionsutskottet hade behandlat ärendet några veckor senare, så hade Kungl. Maj:t på grundval av de inkomna svaren hunnit utfärda en kungörelse, som hade ställt allt till rätta.

Rent formellt är den framförda anmärkningen fullt befogad, men med hänsyn till föreliggande förhållanden tycker jag ändå som nämnt att den är av synnerligen liten betydelse.

Herr talman! Medan jag nu har ordet, får jag kanske göra några kommentarer till den offentliga debatt, som förts i denna fråga och som utvecklats till ett kannstöperi, vilket närmast har utlöst löje över landet. Det skall jag inte fördjupa mig så mycket i, men kammarens ledamöter bör kanske ändå friska upp minnet litet, när det gäller frågan om vad pressen egentligen har skrivit om konstitutionsutskottets åtgärder i detta stycke. En tidning har skrivit att konstitutionsutskottet har begärt statsrådets avgång enligt § 107 regeringsformen, och i en annan tidning har man sagt: »Att konstitutionsutskottets majoritet bestämt sig för att rikta anmärkning enligt paragraf 107 i regeringsformen mot ecklesiastikmi-

nister Persson i Skabersjö skall inte inge ohämmade föreställningar om regeringens fullständiga förvittring.» Det får man alltså tacksamt notera. Och tidningen fortsätter med erkännandet att det brott, som herr Persson begått, inte är det gruvligaste som tänkas kan. Men några rader längre ned i spalten skriver tidningen trots detta, att socialdemokraterna i utskottet har »slutit upp bakom denna sällsynt allvarliga anmärkning»(!) Det logiska sammanhanget där överlämnar jag med glatt hjärta till kammaren att bedöma.

Till yttermera visso går samma tidning sedan in på verkligt storpolitiska ting och skriver att »intermezzot Skabersjö ligger på ett annat men därför inte ointressantare plan». Det tyder nämligen på »en snabbt tilltagande upplösning i den rådande regeringskoalitionen, som genom denna demonstration ytterligare bekräftas». Därefter kommer tidningen med det förut citerade: »Att socialdemokraterna i utskottet slutit upp bakom denna sällsynt allvarliga anmärkning låter sig, med hänsyn till långvarig praxis, inte förklaras på annat vis än att de icke längre känner sig om regeringsunderunderlag för det bondeförbundsstyrda ecklesiastikdepartementet.»

Sedan sträcker sig också tidningens bekymmer mycket längre än till statsrådet Persson. Även vår ärade statsminister är farnad av samma ömma omsorg, och tidningen frågar så här: »Men kommer också statsministern att anse sig skyldig att framträda med en solidaritetsdeklaration å den angripne departementschefens vägnar? Kommer den koalition som inte hållit mellan riksdagsgrupperna att likväl markeras regeringsmedlemmarna emellan?» Och så slutar tidningen med att allvarligt fråga: »Skall den socialdemokratiske partiledaren stödja sin regeringskollega eller sina utskottsrepresentanter? Båda kan han inte hålla om ryggen.»

Dylika kommentarer sprides ofta i

Granskning av statsrådsprotokollen

vida kretsar, och jag vill därför förklara att vi i utskottet inte behöver hållas om ryggen av hans excellens statsministern, och att herr Persson i Skabersjö är en så pass stark representant i regeringen, att inte heller han behöver någon sådan hjälp. Vi åtnjuter nog tillräckligt stort förtroende på bägge håll för att kunna stå på egna ben.

Sedan bör jag kanske också till denna lilla blomstersamling foga en sista blomma, som slår rekord. Det är en mycket energisk och framgångsrik tidning som skriver: »Avskedskrav mot Skabersjö. Politisk sensation i utskott.» Sedan säger tidningen upprepade gånger, att konstitutionsutskottet har tagit till storsläggan och med åberopande av § 107 i regeringsformen hemställt hos riksdagen om att få statsrådet Persson avlägsnad ur regeringen.

Ett annat av våra pressorgan har för övrigt kommit med den förbluffande upplysningen, att vi i utskottet har diskuterat att tillgripa § 106 i regeringsformen, alltså anställande av riksrätt — förmodligen med hänsyn till att en del kommuner, som skulle bli presade att betala, skulle resa skadeståndsanspråk på regeringen — och då vet dessa ivriga vänner i pressen inte något annat sätt.

Kammarens ledamöter kanske ursäktar att jag tagit upp dessa ting, men jag tycker att om pressen skall vara till för allmänhetens upplysning, så skall den inte komma med hela rader av befängda påståenden, såsom att denna anmälan mot statsrådet är en vederläggningssakt, dikterad av besvikelsen över bondeförbundets nej till förslaget om tvångssparandet och liknande kannstöperier utan grund. I utskottet vet vi med full visshet varifrån vissa tidningsorgan fått dessa s. k. informationer, och jag slutar med förhoppningen att vissa pressorgan hädanefter väljer sina informationskällor med större urskillning och varsamhet. En del av dessa källor är åtminstone tidvis betänkligt grum-

liga. Det vinner vi allesammans på i det långa loppet, såväl pressen som riksdagen och allmänheten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Vissa frågor som herr von Friesen ställde tyder på, att han inte hörde mitt första anförande i denna debatt. Jag skulle därför behövt upprepa vissa delar av detta, om inte herr Hallén nu så klart understrukt just den saken. Jag syftar på den tågordning som vi i ecklesiastikdepartementet haft beträffande detta ärende.

När herr von Friesen mycket förvånad frågar, vad som egentligen hänt på sista tiden i ecklesiastikdepartementet eller i regeringen, vill jag svara, att det är bara det att vi hela tiden varit inställda på att utfärda dessa undantagsföreskrifter så snabbt som möjligt. Men den utredning, som behövde vidtagas för att få dessa undantagsföreskrifter klara, har dragit längre ut på tiden än jag trodde när jag föredrog ärendet i konselj. Detta dröjsmål har jag redan beklagat i mitt första anförande. Alla som har tagit del av samtliga fakta, som nu offentligen föreligger i detta mål, är ju på det klara med att det aldrig varit min mening att ålägga några kommuner, som inte åtagit sig att ställa vaktmästarbostäder till förfogande, att göra detta, utan att undantag skulle göras. Alla var på det klara med att det fanns ett antal läroverksorter som inte hade iklätt sig något åtagande. Under ärendets behandling i vintras har ju också kommit fram, att frågan var mera komplicerad än vad jag i november i fjol trodde den var. Därför har det beslut, som fattades i förra fredagens konselj på min föredragning, fått en något annan utformning än vad jag den 19 november i fjol trodde det skulle få.

Det är två grupper läroverksstäder det gäller. Den ena är klart undantagen nu, och beträffande den andra har an-

Granskning av statsrådsprotokollen

befallts en skyndsam utredning. Det är då givetvis meningen — det förstår var och en — att i den mån utredningen så ger vid handen skall ytterligare undantag göras. Någon fråga om civilprocesser, sådana som herr von Friesen drog upp, räknar jag absolut inte med skall behöva komma till stånd. I regel går det väl med dessa hyresersättningar till på det viset, att det är rektorn som uppbär dem, vare sig de nu skall stanna hos statsverket eller stanna hos vederbörande kommun. Och hur det förfäres med pengarna på rektorsexpeditionen är givetvis en ren bokföringsfråga, som givetvis ej utsluter omföring, därest sådan behövs.

Det är klart att ju fortare dessa undantagsbestämmelser hade blivit utfärdade, ju bättre hade det varit, men jag kan inte förstå att någon skall behöva bli lidande på att undantagsbestämmelserna har dröjt.

Då är frågan: Skulle vi givit paragrafen en sådan utformning som vi givit den? Ja, det är klart, att man kan ha delade meningar om den saken. Jag har emellertid utgått ifrån att riksdagen verkligen menade allvar med vad som skrevs 1941 men tyvärr inte blev klarlagt redan 1939, som var och en nog har förstått att det borde blivit. Det är nu första gången vi skriver om läroverksstadgan sedan den kom till 1933. Skulle vi då vid handläggningen av detta ärende låtsas som om ingenting hänt sedan 1933? Jag tycker för min del att 1939 och 1941 års riksdagsbeslut och även riksdagsbeslutet 1953 — det var väl då det nya gymnasiet fastställdes, på min föredragning för övrigt — var av sådan karaktär, att det fanns anledning att söka anpassa paragrafen beträffande vaktmästarbostäderna efter vad som sedan länge gällt beträffande rektorsbostäderna. I själva verket har riksdagen gjort ett sådant uttalande, att förr eller senare skall det bli likhet härvidlag.

Jag menar därför att det var riktigt

att paragrafen fick den lydelse som den fick. Men det är klart att undantagsbestämmelserna borde varit utfärdade helst före den 1 januari eller åtminstone, såsom jag har uttalat, omkring den 1 januari. Att det inte skett har inte på något sätt av mig avsetts som om jag skulle vilja tvinga någon kommun att åtaga sig saker och ting, som man inte åtagit sig tidigare.

När konstitutionsutskottet skriver, att på senare tid har man regelmässigt föreslagit läroverkskommunerna att ikläda sig ökade åtaganden i detta avseende, tycker jag att det inte är riktigt adekvat uttryckt. Både i propositionen år 1953 och i de skrivelser, som sedan gått ut, har starkare ord använts. Jag kan inte upprepa dem nu, eftersom jag inte har materialet tillgängligt, men vi har i departementet kort och gott *förutsatt*, att om det skulle bli någon organisationsändring på en läroverksort, så skulle kommunen verkligen göra fullständiga åtaganden, såsom riksdagen avsåg redan 1941. Ifall det inte rått klarhet om åtagandena har man alltså fått höra vederbörande stadsfullmäktige igen, innan det nya gymnasiet på en läroverksort godkänkts av Kungl. Maj:t. Jag trodde verkligen inte annat än att jag handlat i full överensstämmelse med riksdagens önskemål, när jag sökt hålla mig till denna linje så mycket som möjligt. Men dröjsmål har det som sagt blivit, vilket åtminstone delvis berott på ting, som jag inte var fullt på det klara med den 19 november i fjol. Det har jag anledning att ännu en gång beklaga inför denna kammare. Såvitt jag förstår finns det dock alla möjligheter, att ingen kommun skall behöva lida skada på grund av detta dröjsmål.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det allra sista som herr statsrådet yttrade vill jag bara konstatera, att varken

Granskning av statsrådsprotokollen

herr statsrådet eller jag ju vet någonting om omfattningen av den skada, som kommunerna till äventyrs kommer att lida, då detta ju är en sak, som kan komma att bli föremål för domstolsprövning. I detta fall skulle det alltså bli avgjort av regeringsrätten, som såvitt jag kan förstå, trots att jag inte är jurist, även kan bli i tillfälle att pröva lagligheten av det stadgande, som har utfärdats på herr statsrådets föredragning.

Det är mycket bra att herr statsrådet inför riksdagen förklarar, att statsrådet inte har avsett att kränka eller åsidosätta riksdagen. Jag har heller aldrig i mitt liv trott, att statsrådet Persson, med vilken jag haft ett långt, mycket gott samarbete i skolfrågor under många år, skulle medvetet vilja nonchalera den svenska riksdagen. Men det hette ju om den gamle Homeros — jag förbigå alla jämförelser i övrigt — att han slumrade en smula, och det är väl vad herr statsrådet har gjort i detta fall.

Då frågar man sig: Får ett statsråd, en av landets högst betalda ämbetsmän, sova i ett fall som detta? Och vad jag inte tycker om är att herr statsrådet, understödd av konstitutionsutskottets ärade ordförande, liksom försöker lägga skulden på ämbetsverken, på deras senfärdighet. Vad är nu det för ett sätt, att tre eller fyra dagar efter det att stadgan utfärdats skriva en remiss till riksräkenskapsverket och begära yttrande före den 1 januari? Riksräkenskapsverket svarar den 10 januari. Man skulle väl inte ha gått upp mitt på nyårsnatten och lämnat statsrådet detta utlåtande? Det är väl alldeles tydligt, att ämbetsverket har funnit frågan så intrikat och besvärlig, att den krävt en mycket grundlig utredning från ämbetsverkets sida. Det trodde jag mig ha visat i mitt tidigare anförande. Ämbetsverket har alldeles uppenbart följt sin skyldighet, då det noggrant penetrerat frågan och uppenbarligen fortfa-

rande ägnar den ett ingående studium. Men man kan väl i all rimlighets namn inte befria den högste ämbetsmannen från att ha åtminstone något ansvar i denna fråga, låt vara att hans misstag är ursäktligt med hänsyn till att han förbisett vissa ting.

Herr PETERSSON i Norregård (bf):

Herr talman! Jag skall endast med några få ord framhålla, att jag för min del inte kunnat ansluta mig till föreliggande anmärkning, därför att vi ju fick sådana upplysningar i utskottet, att jag tycker att vi nu, liksom vid tidigare tillfällen, inte borde ha använt § 107. Det är inte riktigt som herr von Friesen vill göra gällande, att vi inte visste om, att skolöverstyrelsens yttrande var att vänta. Det står också i handlingarna, att yttrandet var inkommet den 26 april, och vi justerade den 28. Vi hade fått underrättelse om att skolöverstyrelsens yttrande var färdigt, och vi hade också kontakt med departementet, där man förklarade, att en undantagskungörelse skulle utfärdas.

Vi har haft många frågor av detta slag i konstitutionsutskottet. När vi fått sådana upplysningar, att vi ansett att endast ett litet formellt fel begåtts, har vi ju inte brukat vara så bundna vid det formella, att vi tagit till § 107, såsom skedde i detta fall. Vi har nu kunnat se i tidningarna, vilket uppseende det väcker och hur man misstolkar en anmälan enligt denna paragraf.

Jag har som sagt inte kunnat biträda utskottets anmälan, ty skulle vi tidigare ha varit så nogräknade, hade det väl vid vissa tillfällen funnits skäl att använda § 107.

Här har egentligen ingen skada skett, ty även om inte undantagsbestämmelserna utkommit, hade snart alla kommuner ändå fallit under stadgan på grund av den forcerade läroverksutbyggnaden. Riksdagen har ju förklarat, att om en omorganisation sker vid

ett läroverk, så skall vederbörande kommun överta just de förpliktelser, som denna stadga föreskriver.

Då herr von Friesen påstår att vi i utskottet inte visste om att denna undantagsbestämmelse skulle utfärdas inom de närmaste dagarna, är jag angelägen betona att detta inte är riktigt. Däremot förstår jag den ärade utskottsordförandens inställning — han var ju inte med under överläggningarna och fick inte del av de upplysningar som vi fick i utskottet. Han var därför angelägen att tala om, att han skulle ha biträtt denna anmärkning. Han var i det fallet mycket fastare i sin tro på det riktiga i en anmärkning än vad herr Fast, såsom majoritetens talesman, tidigare var. Han bad ju nästan om ursäkt för att han var med om en anmärkning, men ordföranden tycktes vara mer ivrig för att det skulle framställas en majoritetsanmärkning.

Nu tycker jag inte den har gjort så stor skada, men jag kan ändå inte dela herr von Friesens uppfattning. Han bad också om ursäkt — men av den anledningen att han menade, att en sådan majoritetsanmärkning skulle rädda ansiktet på utskottet. Vi framställer väl inte en majoritetsanmärkning för att vi därmed skall rädda utskottets anseende, men det ser nästan så ut i detta fall.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Av humanitära skäl och från de utgångspunkter jag som läkare anser mig böra företräda har jag hittills inte alls sysslat med den reservation, som är fogad till utskottets memorial.

Jag åhörde efter den korta föredragningen i utskottet det försvar, som presterades av en ärad företrädare för bondeförbundet. Jag betraktar bondeförbundarnas votum där som ett helt naturligt uttryck för solidaritet med en beträngd departementschef. Men, herr tal-

Granskning av statsrådsprotokollen

man, ibland får man väl be Gud bevara sig även för sina vänner, och det förefaller mig som om den värsta olycka som hittills drabbat herr statsrådet i detta sammanhang är det understöd han har fått av reservanterna.

Hade bondeförbundets ärade representanter i utskottet varit förståndiga, hade de tillmötesgått en vädjan från en framstående jurist inom utskottet att sluta upp kring anmärkningsyrkandet. Då hade det inte blivit något mera bråk om detta. Denna vädjan hörsammades emellertid inte från deras sida, och sedan har de till råga på allt inte bara avgivit en blank reservation utan också en motiverad reservation. Jag måste säga att vad som skrives i denna är förmodligen det bästa som kan anföras till statsrådets försvar, även om detta kanske inte säger så mycket.

Om kammarens ledamöter läser mitt på s. 7, så erkänner reservanterna med herr Pettersson i Norregård i spetsen att »tyvärr kom denna mening icke till uttryck i någon bestämmelse». På s. 8 i memorialet säger man: »Beträffande den erforderliga utredningen har av ecklesiastikdepartementet uppgivits, att riksräkenskapsverket genom en departementsskrivelse den 22 november 1954 anmodades att före den 1 januari 1955 (då stadgebestämmelsen trädde i kraft) till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de bestämmelser om undantag från den här ifrågakvarande föreskriften, som borde av Kungl. Maj:t meddelas».

Detta är ju redan berört och jag har tillåtit mig påpeka det anmärkningsvärda i den underton av kritik mot riksräkenskapsverket, som här framkommer och som förefaller mig alldeles ofogad och onödig.

Men i nästa punkt blir det ändå värre. Där står det: »Det bör framhållas, att klagörandet av kommunernas skyldighet beträffande vaktmästarbostäderna kräver viss arkivforskning och att såväl hos kommuner som rektorer råder stor oklarhet och missuppfattning

Granskning av statsrådsprotokollen

om kommunernas skyldigheter». Tacka för det! När man på högsta ort förfar som man har gjort i denna fråga, är det inte underligt om underordnade myndigheter måste ägna sig åt arkivforskning och alla möjliga andra studier, kanske också måste anställa extra arbetskraft m. m., för att komma till klarhet i frågan. Jag har i min föregående replik till statsrådet uttalat min mening i ansvarsfrågan och den har jag inte någon anledning att frågå.

Till slut, nederst på s. 8 och överst på s. 9, säger reservanterna — i en polemik alltså mot utskottets tretton ledamöter — följande: »Utskottet framhåller, att Kungl. Maj:t icke i administrativ ordning kan ålägga de kommuner, som icke åtagit sig att tillhandahålla vaktmästarbostad, dylik skyldighet, men har intet att erinra mot dylikt stadgande beträffande de kommuner, som åtagit sig att tillhandahålla vaktmästarbostad». Därefter tillägger man: »Ifrågavarande paragraf 215 läroverksstadgan måste emellertid anses ha den innebörden, att de kommuner, som icke åtagit sig nämnda skyldighet, undantages genom stadgandet, att skyldigheten endast gäller, 'såvida icke annorlunda i särskilt fall är föreskrivet'».

Jag är som sagt inte jurist, herr talman, men jag skulle tro att kammarens jurister måste vara eniga med mig om att detta sätt att tolka lagar och författningar är, mildt uttryckt — jag talar denna gång med så små bokstäver jag över huvud taget kan — felaktigt. I nästa stycke fortsätter utskottet: »Det måste anses ankomma på Kungl. Maj:t att med samma rätt och i överensstämmelse med riksdagens beslut i administrativ ordning stadga beträffande skyldigheten att tillhandahålla vaktmästarbostad».

Ja, vad som är riksdagens mening överlåter jag åt kammarens ärade ledamöter att själva tolka. Eftersom herr statsrådet nu har mycket klart och tydligt, tycker jag, framhållit att han inte

velat kränka riksdagen och att han har en speciell tolkning av vad riksdagen har uttalat, så måste han ju därigenom komma i någon sorts konflikt med sina bundsförvanter i konstitutionsutskottet. Jag måste säga att denna reservation var oförsiktig och att det hade sett bättre ut och säkerligen väckt mindre uppseende, om man hade följt uppmaningen att förena sig med herrar Fast, Herlitz och andra erfarna ledamöter av utskottet om en anmärkning.

Till sist, herr talman, vill jag bringa i kammarens erinran att det på s. 6 i utskottsutlåtandet förekommer någonting som jag inte vet mig ha sett förut, nämligen ett slags tvåstjärniga utskottsledamöter. Dels finns det där enstjärniga ledamöter, dvs. sådana som inte varit närvarande vid justeringen, och dit hör jag själv, men det kan ju möjligen anses förlåtligt, även om det inte är alldeles korrekt, att vara frånvarande vid justeringen, och jag hade för min del faktiskt inte tillfälle att delta i det utskottssammanträde, där justeringen skedde. Dels finns det, som sagt, ett slags tvåstjärniga ledamöter. Vilka är det? Jo, det är sådana ledamöter av utskottet som icke fattat vad det hela rörde sig om, dvs. icke kunnat inse vad som var lagligt eller olagligt. Jag har alltid, herr talman, ett visst överseende med okunnigheten, men jag måste med tanke på framtiden understryka att det vore önskvärt, om det på konstitutionsutskottets stolar sütte ledamöter som vore beredde att stå för sin mening, antingen på det sättet att de biträder ett framställt anmärkningsyrkande eller att de icke gör det. Inom konstitutionsutskottet torde, i varje fall då det gäller dechargen, någon tredje möjlighet icke givas.

Överläggningen var härmed slutad. Punkten lades till handlingarna.

Härefter anförde:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! I första kammaren förekom den 1 december 1949 en debatt om skärpta åtgärder mot rattfylleri. Under denna debatt förklarade statsrådet Zetterberg att enligt hans mening fordrades det i rattfyllerimål för benådning andra och mycket starkare skäl än när det gällde de flesta andra brott. Vidare gjorde statsrådet det uttalandet, att domstolarna snarast borde kunna utdöma något högre straff för rattfylleri än vad de i allmänhet gjorde, och han framhöll att när efter nådeansökan det utdömda straffet i något enstaka fall blivit nedsatt, hade detta berott på alldeles speciella omständigheter.

Mot bakgrunden av dessa uttalanden har jag och mina medreservanter vid granskningen av de fall, då nåd givits åt personer som dömts för onykterhet vid förande av motorfordon, funnit ett fall särskilt anmärkningsvärt. Såvitt vi har kunnat se har den tillförordnade regeringen där icke handlat i överensstämmelse med den restriktivitet som justitieministern ansett vara nödvändig. Det fall, som det rör sig om och som jag i all korthet vill referera, tillhör de fjorton fall, där Kungl. Maj:t beviljat nåd mot avstyrkande av en enhällig högsta domstol. I sju av dessa fjorton fall har inte någon ytterligare utredning införskaffats av Kungl. Maj:t, sedan högsta domstolen avgivit sitt yttrande, och till ifrågakvarande sju fall hör det fall som vi reservanter uppmärksammat. Kungl. Maj:ts ställningstagande torde alltså grunda sig på exakt samma material som har stått till domstolarnas förfogande.

Det gäller i detta fall en person, som en natt på en gata med sin bil kolliderade med en framförvarande bil. Läkarundersökningen utvisade att vederbörande hade varit så påverkad av starka drycker, att det kunde antagas att han inte på ett betryggande sätt hade kunnat föra sin bil. De två vittnen som

Granskning av statsrådsprotokollen

hördes vid domstolarna förklarade, att han hade luktat sprit, talat sluddrigt och uppträtt egendomligt, att hans gång hade varit vinglig, hans tal virrigt och hans blick slö, och de ansåg båda att han på grund av spritförtäring varit olämplig att föra bil. Underrätten dömde honom till fängelse i en månad, och underrättens dom fastställdes sedan av hovrätten.

I sin nådeansökan om villkorlig dom återgav den dömde de förmildrande omständigheter han åberopat i domstolarna. Han talade om ett njurstensanfäll som han haft natten förut, om den medicin han intagit, om att hans sömn varit dålig under natten och att han därför var trött. Vidare framhöll han att det är mera påfrestande för nerverna än man vanligen tänker sig att vistas på annan ort, borta från sin familj, och att han känt sig deprimerad just denna dag på grund av att han inte fått den familjebostad som han hoppats på; detta meddelande om bostaden hade verkat så nedslående på honom att han varit fullständigt ur gängorna. Slutligen framhöll han att han tillträtt en ny arbetsanställning och att det därför var synnerligen olägligt för honom att behöva undergå verkställighet av straffet samt att han för sin utkomst var beroende av att skapa sig ett gott anseende bland kunderna. Det bör kanske tilläggas att vederbörande var ungefär i 35-årsåldern och var gift, att makarna inte hade några barn och att hustrun hade egen inkomst samt att han icke tidigare varit straffad.

Kan verkligen de mänskliga omständigheterna i detta fall anses vara så särskilt ömmande, att det fanns anledning för Kungl. Maj:t att mot högsta domstolens enhälliga avstyrkande nedsätta straffet till bötesstraff? Kan inte i stället snart nog varje rattfyllerist åberopa alldeles likartade omständigheter? Vi reservanter anser, att detta är ett typiskt fall av rattfylleri, där

Granskning av statsrådsprotokollen

ingenting talar för mildring av straffet. Rattfyllerimålen har, som vi alla vet, ökat väsentligt under senare år. 1949 var hela antalet dömda 1 911 och 1952 var man uppe i 2 739. Skall vi i vårt samhälle komma till rätta med denna typ av brott, bör nog nådeinstitutet tillämpas med den största återhållsamhet, så som för övrigt justitieministern själv deklarerat.

Visserligen kan det anförda fallet, herr talman, synas vara mindre väsentligt, då det inte kan betecknas som typiskt för den bedömning, som man anlagt på denna grupp av nådeärenden, men även om det är ett enstaka fall, förefaller det mig och mina medreservanter vara av betydelse, inte minst ur allmänpreventiv synpunkt. Tillämpningen av Konungens nåd bör dessutom stå i huvudsaklig överensstämmelse med det allmänna rättstänkandet, och det är inte tvivel om att allmänhetens reaktion mot rattfylleristernas framfart är mycket stark. Man vill inte tänka sig nåd i andra fall än då synnerligen starka, ömmande skäl kan anföras. Sådana synpunkter som familjens inkomstbortfall, den prestigeförlust den dömda lider o. s. v., är den vanliga, nästan rutinmässiga argumentering, som nästan varje rattfyllerist kan andraga. I det fall som här belysts, fanns inga barn att taga hänsyn till och den dömdes hustru hade ekonomiska möjligheter att klara sig själv. Mot nådegivandet i dylika fall reagerar lätt den allmänna opinionen. Nådens syfte är visserligen att mot den formella rätten hävda barmhärtigheten, men inte en barmhärtighet vilken som helst, utan en barmhärtighet, stödd på utomordentligt ömmande och övertygande omständigheter. Dessa omständigheter har vi, som sagt, herr talman, inte kunnat finna i detta fall.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Ett antal reservanter har ansett grund föreligga för en an-

målan enligt § 107 regeringsformen mot den tillförordnade regeringen, bestående av statsråden Sträng, Norup, Lindell och Ulla Lindström, med anledning av meddelad nåd i fråga om ett mål angående rattfylleri. Den föregående ärade talaren har utförligt berört denna sak, och därför finns det kanske knappast någon anledning för mig att trängare djupare in i den. Till belysning av det hela och för att på nytt betona bakgrunden till ärendet tillåter jag mig dock ett mycket kort referat av själva händelsen och domstolarnas ställning till den.

X hade en natt kl. 23.30 i staden A kolliderat med en framförvarande bil. När han omsider stannat och vänt tillbaka till den påkörda bilen, hade han, enligt ett par vittnens utsago, haft en vinglig gång, ett virrigt och sluddrande tal o. s. v. Till en början hade han dessutom helt förnekat kollisionen. Båda vittnena ansåg, att X på grund av spritförtäring var olämplig att föra bil. En kl. 1.30 på natten, d. v. s. ett par timmar efteråt, av en läkare gjord analys av alkoholkoncentrationen i blodet gav som medelvärde av tre undersökningar 1,41 promille alkohol. Läkaren var fullt överens med vittnena om att den ifrågavarande X inte var i stånd att på betryggande sätt föra bil.

Inför underrätten uppgav X, att han kvällen före fram till kl. 22 förtärt en hel del sprit, och med hänsyn till X:s egen uppgift om spritkonsumtion, till den omständigheten, att han under färden på sätt som skett kolliderat med annan bil, till den undersökande läkarens uttalande om en förhållandevis hög alkoholkoncentration i X:s blod ännu cirka två timmar efter bilkörningen samt till vittnesmålen, ansåg såväl underrätt som hovrätt det styrkt att X vid förandet av bilen varit så påverkad av starka drycker, att det kunde antagas, att han icke på betryggande sätt kunnat föra fordonet. De dömdes honom

Granskning av statsrådsprotokollen

också för rattfylleri till en månads fängelse.

X sökte nåd och avgav, som tidigare citerats, en del förmildrande omständigheter. Ett njurstensanfall natten innan med ty åtföljande sömnlöshet och trötthet, depression beroende på bostadssvårigheter, medicinförtäring och dylikt hade ofördelaktigt påverkat hans kondition vid ifrågavarande tillfälle. Hans utkomstmöjligheter i framtiden skulle väsentligt inskränkas, om han måste ta ledighet från sin anställning för att undergå fängelsestraff. Dessutom skulle snart ett sådant förhållande bli känt. Han var som resande beroende av ett gott anseende bland kunderna. Trots dessa skäl avstyrkte högsta domstolen bifall till nådeansökan. Den tillförordnade regeringen beslöt emellertid att bifalla ansökan så till vida, att straffet bestämdes till 100 dagsböter à 10 kronor.

Reservanterna kan inte underlåta att erinra om att statsrådet Zetterberg för ett par år sedan i en riksdagsdebatt uttryckligen förklarade sig anse, att om en person, som gjort sig skyldig till rattfylleri, skulle få nåd, fordrades det mycket starkare skäl än vid nådeansökningar för de flesta andra brott. Snarare borde, ansåg han, domstolarna utkräva något högre straff för rattfylleri, än de i allmänhet gjorde. Mot bakgrunden av detta uttalande kan reservanterna inte finna annat än att sådana starka skäl, som justitieminister Zetterberg talade om, saknades för bifall till X:s nådeansökan. Kungl. Maj:t har haft att utgå från att X varit så påverkad av starka drycker, att han inte på betryggande sätt kunnat föra sitt fordon. Man kan heller inte säga att domstolarnas straffmätning var påfallande hög i förhållande till brottet — man kanske rent av skulle kunna säga tvärtom. Ett stort antal rattfyllerister, som tidigare dömts till frihetsstraff, torde kunna åberopa personliga förhållanden, som

än mera ömmande än de som förelegat i detta fall.

Som redan förut påpekats, har högsta domstolen inte funnit anledning att tillstyrka nådeansökan. Allt detta har utgjort skäl till att en del reservanter anser, att en anmälan enligt § 107 regeeringsformen bort göras mot den tillförordnade regeringen.

Herr FAST (s):

Herr talman! I anledning av den föreliggande reservation nr II. har jag begärt ordet för att framhålla några synpunkter, vilka jag tror i stort sett överensstämmer med den uppfattning som utskottet haft i detta ärende.

Vid genomgång av dessa nådeärenden — genom deras mångfald måste en sådan givetvis bli rätt summarisk — har utskottet icke funnit skäl till anmärkning mot något föredragande statsråd i dessa ärenden. Sju reservanter har emellertid samlat sig om en reservation, där de i ett ärende ansett skäl föreligga att framställa anmärkning.

Jag vill då först framhålla, att såvitt man kunnat bedöma av den tillgängliga statistiken har antalet fall, där nåd beviljats, procentuellt hållits på ungefär samma nivå som under föregående år. Detta gäller även de fall, där Kungl. Maj:t beviljat nåd i någon form mot högsta domstolens avstyrkande.

Det är väl ganska självklart, herr talman, att man kan ha delade meningar om nådetillämpningen i något eller några enstaka fall. Jag vill i detta sammanhang säga att det är mycket sannolikt, att jag vid en noggrann genomgång av samtliga ärenden skulle finna sådana, där jag tycker att departementschefen hade bort bifalla en nådeansökan. Det skulle dock inte falla mig in att låta detta föranleda mig till en anmärkning. Även personer med samma grundsyn på ifrågavarande problem måste givetvis kunna komma fram till olika slut-

Granskning av statsrådsprotokollen

satser, främst beroende på hur de bedömer de förmildrande omständigheterna. Här måste vi ge ett utrymme för vederbörande statsråds bedömande, under förutsättning att totalbilden synes vara godtagbar. Det är detta som enligt mitt förmenande är avgörande i detta fall.

Att detta under granskningsåret varit fallet torde väl med all tydlighet framgå av att reservanterna inte upptagit mer än ett enda fall, där anmärkning enligt deras mening borde ha varit befogad. Detta är enligt min och utskottsmajoritetens mening ett ganska gott belägg för att nådeärendena i allmänhet handläggs med den varsamhet men också med den vidsynthet som omständigheterna i de olika fallen onekligen påkallar.

Särskild uppmärksamhet har utskottet i år ägnat åt de fall, där Kungl. Maj:t givit nåd åt personer som dömts för onykterhet vid förändet av motorfordon. Av företagen undersökning framgår, att av här angivna nådeärenden Kungl. Maj:t beviljat nåd i en eller annan form i 21 fall, varav 7 tillstyrkts och 14 avstyrkts av högsta domstolen. Särskilt om man tar hänsyn till den ökade brottsligheten inom detta område har sålunda Kungl. Maj:ts nåd inte flödat rikligare detta år än tidigare, snarare tvärtom.

I de fall där reservanterna nu velat göra en anmärkning, riktar sig denna inte mot justitieministern utan mot ledamöterna i en tillförordnad regering. Reservanterna anser att sådana förmildrande omständigheter i förevarande fall icke föreligger, att nåd ens i någon form hade bort meddelats. Vidare anser reservanterna, att beslutet i detta nådemål står i strid med principerna i ett uttalande av justitieminister Zetterberg i riksdagens första kammare den 1 december 1949.

Herr talman! Jag kan givetvis inte bedöma, huruvida justitieministern, därest han hade varit föredragande av

detta ärende i en konselj, skulle ha kommit till samma resultat som den tillförordnade chefen för justitiedepartementet, men eftersom det var ett konsultatvitt statsråd som förestod justitiedepartementet vid ifrågavarande tillfälle, har jag anledning förmoda, att detta statsråd varit angelägen att upprätthålla principer som är likartade med justitieministerns. För övrigt har jag icke ansett, att i det föreliggande fallet gjorts något avsteg från de av justitieministern avgivna deklARATIONERNA, som lämnade utrymme både för en skärpning av domstolarnas straffmätning för trafikbrott och för en individuell prövning i det särskilda fallet.

Jag har redan medgivit att två personer kan bedöma de förmildrande omständigheterna olika, och detta utan att det finns fog att anta bristande omdöme hos någondera. Nu tycker jag och utskottsmajoriteten att reservanterna gjort ett alltför generellt och onyanserat uttalande när de framhåller, att det icke förefunnits tillräckliga skäl för nådegivningen.

Utän att ingå på namn och detaljer vill jag framhålla, att vederbörande var allmänt känd för en oklanderlig vandel och hade de amplate lovord i sina arbetsbetyg från de arbetsgivare, hos vilka han varit anställd. Dessa intyg var sålunda icke avsedda att bringa vederbörande hjälp i en trängd situation utan de var bedömanden av tillförlitligaste slag. Man hade sålunda här att göra med en person, som gjort sig skyldig till en engångsförseelse och som man på goda grunder kunde anta icke skulle göra sig skyldig till en upprepning av ett dylikt brott eller till något brottsligt över huvud taget. Fängelsestraffet kunde sålunda icke verka förbättrande eller uppfostrande på vederbörande utan snarare tvärtom.

Kvar står då frågan om huruvida en förvandling av en månads fängelse till 1 000 kronors böter kunde vara ägnad att avtrubba respekten för lagarnas upp-

Granskning av statsrådsprotokollen

rätthållande eller försvaga lagens avskräckande verkan. I den mån som straff verkar avskräckande på andra, verkar de höga böterna nog ungefär lika avskräckande som en månads fängelse.

Jag medger gärna, att man icke skall tillmäta vad vederbörande själv anfört som förmildrande omständigheter alltför stort värde. Men eftersom man här hade att göra med en i övrigt oförvitlig person, kunde man inte helt bortse från vad vederbörande anfört om sitt njurstensanfall och medicineringen kvällen och natten innan denna bilolycka inträffade. Vidare bör man inte heller helt förbise, att blodprovet visade en alkoholkoncentration i blodet som stod vid den gräns under vilken straffet kan vara böter i stället för fängelse. Denna gräns är ju 1,5 promille. Även om blodprovet togs först efter två timmar, kvarstår dock, om hänsyn togs till vedertaget utrymme för felvariationer, att vederbörande kunde befinna sig under eller i varje fall vid gränsen för de fall där böter skall utdömas i stället för fängelse. Jag bortser ingalunda ifrån att det finns andra bevisgrunder än blodprovet, nämligen vittnesförhören, och att dessa icke var till vederbörandes förmån. Men man skall komma ihåg, att en person, som råkat ut för en olycka, lätt kan bete sig på ett onormalt sätt.

Vad jag velat framhålla är sålunda, att det i det föreliggande fallet finns förmildrande omständigheter, som givetvis kan bedömas olika av olika personer, att personen i fråga var känd som en skötsam person, som icke kunde befaras upprepa ett begånget brott, att fängelsestraff för vederbörande i varje fall icke verkade mera uppfostrande än vad ett högt bötesstraff kunde göra, och vidare att man, även om man icke skall tillmäta detta avgörande betydelse, dock icke helt bör bortse ifrån att vederbörande enligt blodprovets utslag befann sig vid gränsen för den alkohol-

koncentration, vid vilken bötesstraff alltid utmättes.

Men, herr talman, det mest avgörande för utskottsmajoriteten, när denna icke ville biträda anmärkningsyrkandet var, att man icke bör eller kan med ett enda fall belysa, huruvida Kungl. Maj:ts handhavande av nådeinstitutet förtjänar klander. Så långt utskottet kunnat bedöma har nådeinstitutets handhavande under det gångna året icke varit klandervärt. Det enskilda fall, som här påtalats, är icke av den karaktär, att det ändrar totalbilden eller ens fristående ger anledning till klandertalan.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det finns ju ingen anledning att dra upp en längre debatt om detta, men det är ett par saker i herr Fasts anförande som jag för min del reagerar mot.

Man kan väl inte som herr Fast beskylla oss reservanter för att ha gjort generella och onyanserade uttalanden, när vi inte drar några generella slutsatser utan håller oss till ett enda fall som vi funnit vara anmärkningsvärt.

Herr Fast sökte vidare, om jag fattade honom rätt, göra gällande att det fanns förmildrande omständigheter i detta fall. Det skulle vara bra roligt att höra vilka dessa förmildrande omständigheter är. Jag kan faktiskt inte, hur gärna jag än skulle vilja, finna några sådana.

Herr Fast hänvisade också till, som han uttryckte det, de ampla lovord som arbetsgivarna givit. I mina ögon är dessa arbetsbetyg tämligen bra, men i beaktande av hur folk i allmänhet avfattar sådana betyg är det inte något särskilt märkvärdigt med de här ifrågavarande betygen.

Vidare säger herr Fast att den om-

Granskning av statsrådsprotokollen

ståndigheten, att vederbörande säkert kommer att sköta sig i fortsättningen, skulle tala för att han får nåd, men detta är ju inte utan vidare något skäl för att ge nåd i rattfyllerimål. Över huvud taget gav sig herr Fast in litet på hela frågan om bevisbedömningen i nådemål, vilket man ju enligt justitieministerns uttalande inte bör göra. Jag tycker herr Fast fällt alltför generella omdömen och i någon mån försökt bortförklara vad vi reserverar ansett vara det väsentliga i det påtalade fallet. Det hade varit lyckligt och bra om man hade följt domstolarnas beslut. Om så skett skulle det ha ingivit större respekt hos allmänheten så att människor toge sig till vara för rattfylleri.

Herr FAST (s):

Herr talman! Jag har ingen annan bevisning att lämna än den jag redan anfört här, och jag tror att fröken Wetterström, om hon vill vara vänlig att läsa igenom protokollet, skall finna att det inte går att utan vidare komma förbi vad jag betraktat som förmildrande omständigheter. Sedan har jag medgivit att man kan ha olika bedömning av dessa förmildrande omständigheter.

Vidare skulle jag bara vilja säga att fröken Wetterström liksom försöker skjuta undan innebörden av de betyg som här lämnats och som är arbetsbetyg och icke för tillfället iordningställda intyg. Jag har i mitt långa liv varit rätt van att läsa sådana där betyg och värdesätta dem vid tjänsteställningar, och jag måste säga att de här ifrågavarande betygen utformats så som man skriver när man tycker om en tjänsteman och anser att han är skötsam. Detta är för mig tillräckligt.

Att sedan säga att man inte skall ta någon hänsyn till om vederbörande låter sig rätta av bötesstraff eller fängelsestraff, är väl ändå att se bort från avsikten med straffen.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag kan inte förstå vad som i protokoll eller på annat sätt skulle kunna tala för att det förelåg särskilt ömmande omständigheter i detta fall. Vad var det?

Herr FAST (s):

Herr talman! Det framgår av det protokoll till vilket jag hänvisat, nämligen av mitt eget uttalande här i kammaren.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att närmare ingå på det replikskifte, som uppstått mellan fröken Wetterström och herr Fast. Det är heller ingen mening att ge den här saken alltför stora dimensioner. Dock måste jag säga att herr Fasts utredning icke helt rubbat min uppfattning rörande denna sak. Detta är givetvis, som han sade, en bedömningsfråga, men vi har ju justitieministerns klara ord på att denna bedömning, när det gäller rattfyllerister, skall vara utomordentligt skärpt och att det där, för att nåd skall beviljas, fordras andra och mycket starkare skäl än i fråga om nådeansökningar rörande de flesta andra brott.

Vidare sade statsrådet Zetterberg i en debatt i andra kammaren i följd vid den här tiden, att Kungl. Maj:t i ett nådeärende inte kan ingå på någon prövning av bevismaterialet i målet utan måste utgå ifrån den bevisbedömning som domstolen gjort. Vid här föreliggande bevisbedömning har två domstolar enligt kommit till en annan uppfattning än den som Kungl. Maj:t företräder.

Rattfylleri är över huvud taget en otäck sak. Det är inte bara rattfylleristerna själva, som är i fara, utan också gångtrafikanterna och över huvud taget alla de, som vistas på vägarna är tyvärr utsatta. Man förstår därför, att bedömningen av dessa brott

Granskning av statsrådsprotokollen

måste bli mycket strängare än när det gäller andra fall.

Efter detta vill jag, herr talman, övergå till ett annat ärende. Ett par reservanter, herr von Friesen och jag, har yrkat anmälan jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådet Sträng. Bakom detta yrkande ligger följande motivering.

Med anledning av lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring, 14 §, utfärdade Kungl. Maj:t den 4 juni 1954 på förslag av föredragande departementschefen, statsrådet Sträng, taxa för beräkning av ersättning för läkarvård och tandläkarvård enligt lagen om allmän sjukförsäkring att gälla från den 1 januari 1955 t. o. m. den 31 december 1956. I 2 §, som handlar om läkarvård å läkares mottagning, och 4 §, som handlar om läkarvård vid sjukbesök, har därvid angivits olika arvoden till läkare när det gäller stockholmsområdet och när det gäller riket i övrigt. Med stockholmsområdet avses i taxan, förutom Stockholms stad, också städerna Lidingö, Nacka, Solna och Sundbyberg.

Beträffande läkarvårdstaxan anförde redan tredje särskilda utskottet vid 1946 års riksdags höstsession i sitt utlåtande med anledning av lagförslaget om denna sjukförsäkring, att utformningen av läkarvårdstaxan är »av stor betydelse för sjukförsäkringens effektivitet — — —. Den nu gällande läkarvårdstaxan uppstår i vissa avseenden högre ersättningar för Stockholms vidkommande än beträffande landet i övrigt. Detta förhållande torde vara föranlett därav, att läkararvodena i regel äro högre i Stockholm än å övriga orter. Utformningen av läkarvårdstaxan är uppenbarligen beroende av överväganden av skilda slag. Sålunda torde sådana synpunkter som kostnaderna för försäkringen, läkarnas ersättningskrav och de försäkrades berättigade intresse av försäkringens effektivitet få vägas mot varandra. Utskottet

— — — förutsätter att vid taxans fastställande samtliga berörda omständigheter vinna tillbörligt beaktande».

I debatten i andra kammaren den 18 december 1946 angående förslaget yttrade herr Pettersson i Dahl bl. a. följande: »Det förhåller sig ju så, — — — att den försäkrade skall ha fritt val att vända sig till den läkare, som han har förtroende för, och han skall vidkännas en viss del av kostnaden. Denna kostnad skall emellertid beräknas med hänsyn till arvodena i en av Kungl. Maj:t fastställd läkarvårdstaxa. Om detta har utskottet sagt, att denna läkarvårdstaxa i vissa avseenden uppstår högre ersättningar för Stockholms vidkommande än beträffande landet i övrigt, detta på grund av att läkararvodena i regel äro högre där än på övriga orter. Utskottet har en liten reflexion att göra på denna punkt och säger, att man förutsätter att vid taxans fastställande samtliga berörda omständigheter vinna tillbörligt beaktande. — — — Här gå vi alltså in för principen att ha en enhetlig sjukpenning men inte en enhetlig läkartaxa. Orsaken härtill är, att det för närvarande gäller högre läkararvoden i Stockholm än ute i landsorten, vilket i sin tur beror på de högre hyreskostnaderna i Stockholm o. s. v. Det är alltså dyroretsfrågan, som i detta fall spelat in. — — — I och för sig finns det ingen anledning till att läkartaxan för samma prestation skall vara högre här i Stockholm än ute i landsorten. Jag skulle tvärtom tro, att det för en läkare på landsbygden är förenat med större besvär och uppoffring att fara ut ganska långt från sin bostadsort till vederbörande patient, och detta även om han får ett litet tillägg utöver den vanliga taxan. Vad jag alltså på denna punkt vill säga är, att jag inte tror att det finns anledning att beräkna läkartaxan olika i Stockholm och på landsorten, varför Kungl. Maj:t borde fastställa en enhetlig taxa.»

Granskning av statsrådsprotokollen

När så Kungl. Maj:t kom med proposition till 1953 års riksdag med förslag till lag angående ändring av lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring, anförde departementschefen: »Det är i nuvarande läge inte möjligt att taga ställning till den närmare utformningen av sjukkassettaxan. Jag vill emellertid framhålla, att det självfallet är ett önskemål att taxebeloppen i görligaste mån ansluter sig till de arvoden, som de försäkrade har att erlægga till läkarna.»

I den nu ifrågakvarande den 4 juni 1954 utfärdade taxan har emellertid landet faktiskt indelats i två dyrortsgrupper, en omfattande Stockholms stad och städerna runt omkring samt en annan omfattande riket i övrigt. Reservanterna har funnit att denna anordning är orättvis mot de i detta avseende hjälpsökande men också att den leder till att förhållandevis högre läkararvoden tillämpas i Stockholm än i riket i övrigt.

Det är inte utan att herr Pettersson i Dahl har rätt, när det gäller denna sak. För min del skulle jag nästan kunna instämma i vartenda ord han yttrat med anledning av den här lagen. I varje fall är, vad jag ovan har anført, det som ligger bakom yrkandet om en anmälan jämlikt § 107 regeeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Sträng.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Herr Hammar har så utförligt uppehållit sig vid frågan om läkarvårdstaxorna, där jag har anmält anmärkningsanledning inom utskottet, att jag kan fatta mig mycket kort. Jag har under alla de år jag har sysslat med dessa frågor — och det har jag gjort ganska länge i praktiken — aldrig upphört att förvåna mig över att vi på detta speciella område har en den mest säregna dyrortsgradering mellan å ena sidan Stockholm jämte

vissa närbelägna kommuner och å andra sidan hela det övriga landet.

Orsaken till detta faktum är ju mycket klar, nämligen att läkarna i Stockholm tar förhållandevis mera betalt för sina prestationer än läkarna ute i landet gör; att så är fallet har också statistiskt bevisats. Jag har ingen anledning att uppehålla mig vid den intressanta frågan, huruvida dessa arvoden är tillräckliga eller otillräckliga — det har ingen betydelse i detta sammanhang. Men den fråga, som jag ovillkorligen måste beröra i detta fall, är om det är rimligt, att man gör en sådan åtskillnad mellan Stockholm och landet i övrigt. Det är nämligen inte bara så, att läkarna av hävd tar och får mera betalt i Stockholm än i det övriga landet. Sjukkassettans utformning verkar också i samma riktning, den verkar konserverande på detta förhållande.

Nu har man inom utskottet, då jag tagit upp denna fråga, förklarar sig helt instämna i denna princip, att det helst bör vara en enhetstaxa. Att ha en graderad dyrortstaxa med t. ex. Stockholm, Göteborg och Malmö i en grupp och det övriga landet i en annan ställer sig lika ogörligt och besvärligt. Någonstans måste man ju dra gränsen, och då är det mycket enklare att man har samma taxa över hela landet. Om storleken av denna taxa skall jag dock icke yttra mig. Den frågan måste ju bli föremål för förhandlingar med vederbörande parter, med läkarförbund och sjukkasseorganisationer. Men vad jag har velat framhålla genom denna anmärkning är det underliga i att detta system har bevarats år från år.

Vi är nu eniga i utskottet om att det här skall bli en ändring. Man säger: »En reform? Ja, gärna, det är vi alla med om, bara inte i år.» Det är ett argument som man från konservativt håll har anført så länge över huvud taget reformförslag har kommit upp, och det var det som föranledde

Granskning av statsrådsprotokollen

denna reservation, även om jag inte anser att anmärkningen mot statsrådet Sträng på något sätt har samma innebörd som den nyss diskuterade majoritetsanmärkningen. Som ledamot av konstitutionsutskottet har jag inte funnit någon annan lämplig form för att föra fram den här frågan till riksdagens begrundande för att få en reform nästa år. Det är en sådan vädjan jag i detta sammanhang vill rikta till statsrådet, vars förtjänster på detta område är alldeles uppenbara. Detta hör till det som återstår att göra i vår sjukförsäkring, och det är glädjande att man inom utskottet fått utfästelser från företrädare från andra partier, att man skall vara med om en sådan sak nästa år. Det är detta, herr talman, jag vill ta fasta på, och det är detta jag har velat konstatera i mitt anförande.

Herr **PETTERSSON** i Norregård (bf):

Herr talman! Jag skall bara med några ord beröra varför vi inte kunnat stödja den anmälan som herrar von Friesen och Hammar reserverat sig för. De flesta i utskottet har funnit att omständigheterna i det ifrågakörande ärendet inte kan läggas till grund för anmälan enligt § 107.

Herr von Friesen säger att han inte kunnat finna någon annan form för en framställning i detta ärende än en anmälan. Det finns många former, och den bästa är väl att motionera i riksdagen om att det skall bli en likartad läkartaxa i hela landet. Jag sade i utskottet att jag gärna skall gå med på ett förslag om enhetlig taxa. Det vore den riktiga vägen. Men det kan ju inte göras en anmärkning mot statsrådet för att han fastställt dessa taxor, ty han har här följt den uppfattning som riksdagen hade när den antog sjukförsäkringen.

Det finns även andra former för att komma fram med denna sak. Man kan

ju använda interpellations- och frågeinstituten, men att anlita konstitutionsutskottet i detta fall anser jag vara fullkomligt oriktigt, och det ansåg även majoriteten i utskottet.

Herr von **FRIESEN** (fp):

Herr talman! Jag skall bara replikera min ärade vän herr Pettersson i Norregård, då han säger att man kan gå andra vägar.

Som herr Hammar påpekade har ju bondeförbundets nuvarande gruppledare herr Pettersson i Dahl fäst kammarens uppmärksamhet på denna som jag vill kalla abderitiska anordning redan år 1946. Jag har mig bekant och jag tror att kammarens ledamöter för övrigt också känner till, att bondeförbundet sedan länge har ett stort intresse av en förändrad dyrortsgruppering. Man bör därför inte rikta frågan till mig varför jag inte motionerar. Jag väckte frågan inom särskilda utskottet redan 1946 och fick ett varmt instämmande av herr Pettersson i Dahl. Den fråga man i stället borde rikta till herr Pettersson i Norregård är: Varför har bondeförbundets representanter inte gjort någonting åt denna egendomliga dyrortsgraderingsfråga under alla dessa år? Om jag inte minns fel var ju det en av de väsentliga punkterna i det koalitionsprogram, som proklamerades för ett antal år sedan. Alltför stora resultat har man ju inte sett av detta, och orsaken till att jag har valt den här vägen är bara, att jag vill påminna vederbörande om denna sak. Jag beklagar att min vän herr Pettersson i Dahl icke är här närvarande och kan bekräfta vad både jag och herr Hammar sagt.

Men jag gläder mig som sagt åt att nästa år — vad som kan hända för märkvärdigt då vet jag inte — få med bondeförbundets representanter på en fråga, som för den hjälpsökande allmänheten ingalunda är utan betydelse.

Granskning av statsrådsprotokollen

Herr **PETTERSSON** i Norregård (bf):

Herr talman! Herr von Friesen hänger sig fast vid herr Petterssons i Dahl anförande i kammaren under diskussionen då sjukförsäkringen antogs. Också jag kan instämma i vad herr Pettersson anförde, men i detta fall är det så, att statsrådet fått riksdagens beslut att rätta sig efter. Det är alltså på riksdagen herr von Friesen anmärker, och då får han göra det i en annan form än genom konstitutionsutskottet.

Herr **FAST** (s):

Herr talman! Man kan önska att det skulle vara möjligt att gå andra vägar, men vart leder de? Eftersom läkarna i Stockholm tar mer betalt än läkarna ute i landet, skulle en enhetlig läkarvårdstaxa helt enkelt innebära, att de sjukförsäkrade själva finge betala så mycket mer. Det är väl denna omständighet som föranlett att man har valt denna väg.

Sedan kan man beklaga att herr von Friesens yrkeskamrater vill ha det på detta sätt, men vi måste också tänka på de sjukförsäkrade.

Herr von **FRIESEN** (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga till min ärade vän herr Fast, att mina yrkeskamrater inte alls vill ha det på detta sätt. Jag har i Läkarförbundets centralstyrelse föreslagit, att förbundet i sitt remissyttrande skulle hemställa om en enhetlig taxa. Mot detta reserverade sig visserligen två stockholmsläkare, men det kan jag inte göra någonting åt. Jag vågar påstå att en stor majoritet inom Svenska läkarförbundets styrelse står bakom mig i denna fråga. Kungl. Maj:t har genom detta vårt remissyttrande fått sin uppmärksamhet fäst vid denna fråga men ändå av olika skäl inte velat göra någonting åt den.

Att herrarna är så förfärligt formella att ni anser, att man inte kan göra en

anmärkning i detta fall, kan jag möjligen förstå, men när jag inom utskottet väckte frågan, huruvida man inte skulle kunna göra en omförmälan eller något liknande, rönste detta föga intresse. Jag medger gärna att vi inom konstitutionsutskottet är ganska hårt bundna av formerna, men nog bör det väl finnas någon möjlighet för oss att ge vår mening till känna. Det kan man ju göra i en debatt som denna, och det har jag också gjort.

Herr **FAST** (s):

Herr talman! Jag är tacksam för att det uttalandet har förts till kammarens protokoll, att Läkarförbundet har den uppfattning som herr von Friesen deklarerade. Kvar står emellertid det faktum att man vid granskning av sjukkassekvittona finner, att läkararvodena är väsentligt högre i Stockholm än i övriga delar av landet, vilket sålunda innebär att de sjukförsäkrade i Stockholm får tillbaka en mindre del av sina utgifter för läkarvård än de sjukförsäkrade i övriga delar av landet. Man måste ta hänsyn till det så länge detta tillstånd varar.

Herr **HÅSTAD** (h):

Herr talman! Jag kanske får börja med att konstatera — inte för första gången — att representanterna för regeringen lyser med sin frånvaro under behandlingen av reservationerna till dechargememoriet, trots det löfte som statsministern avgav 1947, att regeringsledamöterna därefter skulle delta i behandlingen av reservationsanmärkningar, åtminstone när de fann skäl föreligga därtill.

Jag har, herr talman, varit med om tre reservationer. En av dem, nämligen den som avser fallet Åry, behandlade vi i realiteten i onsdags, och jag skall därför inte gå in på det ärendet nu. Jag skall bara säga några få ord beträffande de två övriga reservationer som jag tagit upp i utskottet.

Granskning av statsrådsprotokollen

Den första rör de kommunala gymnasierna. Ärendet sönderfaller i två delar: för det första frågan om det berättigade i att ge retroaktivt avsked åt en lektor i ett läroverk i Malmö, och för det andra frågan huruvida det prejudikat som därigenom skapades har varit till förmån för undervisningen i våra kommunala gymnasier eller inte, huruvida med andra ord regeringen i detta ärende har iakttagit rikets sannskyldiga nytta.

Vad fallet Löwegren beträffar vill jag här endast framhålla, att han såsom adjunkt vid en realskola i Lund sökte en lektorstjänst vid kommunala gymnasiet i Malmö i april förra året. Han erhöll platsen i början av maj. Han hade då all anledning att utgå från att lektorer vid kommunala gymnasier liksom hittills skulle ha rätt att bibehålla en statlig grundtjänst. Han hade så mycket större anledning att leva i denna tro som skolöverstyrelsen en månad efter hans utnämning till lektor, d. v. s. i juni 1954, skickade ut det sedvanliga cirkuläret till läroverksrektorerna, att de skulle vara berättigade att ge kommunala lektorer som var adjunker vid läroverk tjänstledighet från adjunkturerna. Han fick emellertid inte tjänstledighet, och när han så småningom sökte avsked från den 1 januari, fick han det retroaktivt från den 1 juli utan att han hade begärt detta. Det är någonting mycket ovanligt, för att inte säga fullkomligt enastående i vår administration, att en fullmakt retroaktivt berövas en person, när denne har sökt en tjänst under omständigheter som, såvitt han kunde bedöma, borde ge honom rätt att bibehålla sin statliga grundtjänst.

Man kan inte i detta fall säga att regeringen är befriad från ansvar därför att det är skolöverstyrelsen som har skickat ut cirkuläret. Skolöverstyrelsen handlade härvid å kronans vägnar, och regeringen och skolöverstyrelsen är bara två grenar av samma makt, näm-

ligen kronan. Kungl. Maj:t måste härvidlag enligt min mening vara bunden av de åtgöranden som skolöverstyrelsen har vidtagit.

En annan fråga är sedan, huruvida regeringen velat införa en ny praxis, vilken den självfallet är berättigad till, men då bör vederbörande vara under rättad härom i förväg och verkligen kunna träffa ett val mellan att stanna kvar på den gamla posten och att söka tjänsten som kommunal lektor.

Det andra som jag skulle vilja säga i denna fråga är, att om detta kommer att betraktas som ett för framtiden bindande prejudikat, vilket kanske i dag ej är alldeles säkert, måste det komma att få ganska äventyrliga verkningar för de kommunala gymnasierna. De flesta av dessa befinner sig nu i mindre städer, som inte är så attraktiva och där det kanske inte finns tillfälle till så mycket extraförtjänster. I varje fall lockar inte dessa kommunala gymnasier så många sökande. Om man försöker studera lektorsförhållandena vid de kommunala gymnasierna i matriklarna, skall man finna, hur utomordentligt få kommunala gymnasier i Sverige som för närvarande har mer än kanske någon enstaka kommunal lektor, som har den föreskrivna kompetensen, nämligen licentiatexamen. Det lär väl inte kunna bli lättare att locka folk, när man inte är säker på att, i fall någonting skulle inträffa på den nya tjänsten, kunna falla tillbaka på en grundtjänst.

Jag vill erinra om, vilket framgår av handlingarna, att en person, som är anställd i kommunal tjänst, inte är berättigad att söka rektorat vid statligt läroverk. Jag skulle också kunna tänka mig, att skolöverstyrelsen trots det mest objektiva bedömande vid meritvärderingen tar större hänsyn till tjänst vid statligt läroverk än vid kommunalt gymnasium, att man alltså faktiskt kommer att värdera tjänst vid kommunalt gymnasium lägre än statlig tjänst.

Granskning av statsrådsprotokollen

Vi får inte heller glömma, att dessa kommunala gymnasier har tillkommit i regel såsom en följd av statliga försummelser. Om inte kommunerna här gått i spetsen, skulle staten ha varit nödsakad att själv upprätta dessa gymnasier, åtminstone de allra flesta av dem, eller åtminstone vidtagna andra anordningar för att vid de gamla läroverken möjliggöra en sådan expansion, att de skulle kunna ta emot det växande antal ungdomar som vill ta studentexamen. Jag vill hänvisa till de ord statsrådet Persson yttrade vid invigningen av Mörby kommunala gymnasium. Där inskräpte statsrådet med all kraft, att i dagens läge är de kommunala gymnasierna lika viktiga för undervisningen som de statliga läroverken. Han tillade för övrigt: även de enskilda läroverken — men jag skall inte ta upp dem i detta sammanhang.

Jag måste också sett från statsrådets egna så att säga provinsiella synpunkter när han representerar ett parti, som i sitt namn även har uttrycket landsbygdspartiet, ifrågasätta om det inte måste vara ett intresse också med tanke just på landsbygden, att tjänsterna vid dessa i avlägsna delar av landet utspridda kommunala gymnasier göres så attraktiva som möjligt. Genom det prejudikat som här har skapats och som i sig självt är mycket märkvärdigt har, såvitt jag förstår, statsrådet försvårat rekryteringen vid de kommunala gymnasierna och därigenom också åstadkommit att gymnasierna inte får så skickliga lärare, som de eljest skulle ha fått.

Ännu har vi inte sett konsekvenserna fullt, eftersom dessa ej kommer att visa sig förrän nästa år, men jag skulle bli mycket förvånad, om inte konsekvenserna skulle bli sådana jag här antytt. I varje fall är man även i Läroverkslärarnas riksförbund, där man känner till förhållandena, att döma av deras tidskrift fullt på det klara med

att sådana farhågor i detta fall är befogade.

Sedan skall jag, herr talman, även mycket kortfattat beröra den andra frågan, som gäller drosktaxorna i Stockholm. Jag står, på s. 35 i utskottsmemorialet, ensam för denna anmärkning, men det var åtskilliga i utskottet som vid behandlingen av ärendet nedlade sina röster; det var till och med en som röstade med mig, men han ansåg frågan så oerhört komplicerad, vilket jag är den förste att understryka, att han föredrog att inte reservera sig.

Jag måste säga, att det är beklagligt, att så många falskdeklARATIONER förekommit inom ifrågavarande bransch, att det fört in, såvitt jag förstår ett emotionellt och inte objektivt moment i denna sak, vilket kanske också lett till att diskussionen mellan vederbörande parter i denna fråga inte blivit så lugn och saklig som den borde ha varit.

I korthet är frågans historia den, att priskontrollnämnden i fjol vintras plötsligt med anledning av dessa falskdeklARATIONER och efter vissa ganska snabba undersökningar utfärdade en ukas om att drosktaxorna i Stockholm skulle ned med 12 procent. Så visade det sig, att priskontrollnämnden inte hade befogenhet att göra det, utan att frågan måste gå till regeringen, då överståthållarämbetet inte var berett att utfärda dessa taxor. Regeringen desavuerade priskontrollnämnden och sänkte taxorna 7 procent.

Man tog emellertid upp frågan på nytt, och nya utredningar gjordes om den så att säga rättmätiga taxan i Stockholm. Utgångspunkten var ju här liksom vid andra beräkningar, att avkastningen för enbilsåkarna skulle vara lika med tio procent av det i företaget investerade kapitalet. Det skulle i detta fall innebära ett överskott i rörelsen av ungefär 1 400 kronor. Vid den beräkning, som man efteråt gjorde, visade det sig, att överskottet endast

Granskning av statsrådsprotokollen

var 1 100 kronor. Priskontrollnämnden framhöll då själv i ett yttrande till regeringen, att den rätta taxan borde motsvara en sänkning med 6 procent i stället för av regeringen fastställda 7 procent eller de 12 procent som nämnden från början förordat.

Emellertid företogs sedan en löneökning efter mycket långvariga och svåra förhandlingar mellan parterna. Denna löneökning var ju delvis retroaktiv, och den skulle enligt droskbilägareförbundet belasta bilägaren med en merutgift av 2 300 kr och enligt priskontrollnämnden med högst 1 800 kr. Oavsett vilket belopp som här är riktigt, skulle, enligt vad priskontrollnämnden anfört i sitt yttrande, en förlost uppstå på minst 700 kronor för varje enbilsåkare här i Stockholm. Icke förty avstyrkte priskontrollnämnden en justering av taxan med hänsyn till löneökningen. Föredraganden däremot ansåg att en ökning med ungefär 4 procent borde vara befogad. Överståthållarämbetet, som först ansett att en ökning till 3 procent hade varit befogad, ansåg efter löneökningen en höjning med 5 procent vara det riktiga. Regeringen följde emellertid priskontrollnämnden i detta fall.

Jag vill betona att de siffror, som jag här anfört, är helt och hållet priskontrollnämndens egna. På varje punkt är rättmätigheten av dessa siffror bestridd av den andra parten, av droskbilägarna, liksom riktigheten också är bestridd av den expert, en företagsökonom, som förbundet har anlitat. Men jag utgår uteslutande från priskontrollnämndens siffror och slår då fast, att enligt dessa siffror skulle hela denna löneökning bäras av företagarna.

Det har sagts att priskontrollnämnden härvid skulle ha tagit hänsyn till en viss grad av svårighet för nämnden att få in uppgifter från förarna. Enligt handlingarna fick man dock av önskade 65 uppgifter efter litet små-

righeter in 50 stycken. Man har korriberat dessa uppgifter, och det finns ingen anledning anta, att inte detta material skulle bilda tillräckligt underlag för priskontrollnämnden, när den hade att yttra sig i denna fråga.

Det som först och främst är anmärkningsvärt i denna sak är, att man har begränsat denna aktion från priskontrollnämndens sida till Stockholm, trots att det prisfenomen som man här diskuterat måste vara ganska nationellt, d. v. s. gör sig gällande inte bara i Stockholm utan även på andra orter. Nu har man litet senare företagit — vilket inte är berört i denna reservation — sänkningar i Solna och Sundbyberg, men jag skulle förmoda att transportarbetarförbundets anställda där är de som i första hand vill tala med regeringen, eftersom denna sänkning där lett till en minskning av lönerna för chaufförerna jämfört med tidigare förhållanden.

Det andra anmärkningsvärda är att man beträffande denna grupp såvitt jag förstär avvikit från den princip, som eljest har tillämpats av priskontrollnämnden och av statsmakterna, nämligen att om det rör sig om löneförhöjningar inom yrken, där producentpriserna eller andra priser bestäms av statsmakterna eller genom taxor av olika myndigheter, så skall löneökningen beaktas vid producentprisernas fastställande. Ostridigt har detta skett i fråga om sockerbruksnäringen, i fråga om skogsarbetarna och i fråga om jordbruket under ett tjugotal år, och det har inte hörts någon gensaga ifrån någon i denna kammarare. Jag skulle tro att om det fanns andra grupper, som fått producentpriserna fastställda på samma sätt, så skulle förfarandet i avseende å de anställdas löner ha blivit exakt detsamma, d. v. s. man skulle ha inkluderat detta i kalkylen och inte övervätrat hela lönestegringen på arbetsgivarna eller producenterna.

Granskning av statsrådsprotokollen

Den omständigheten, att denna grupp är mycket liten, kan enligt min mening inte få vara anledning till att behandla den annorlunda än andra. Det är just detta förhållande, att man här enligt min mening mäter med olika mått alltefter gruppernas storlek, som har föranlett mig att ta upp denna fråga i konstitutionsutskottet och där ägna den så stor uppmärksamhet som det över huvud taget har varit möjligt för en ledamot. Det har fört mig, herr talman, såsom framgår av handlingarna, fram till att jag yrkat en anmärkning mot statsrådet, som i denna del följt priskontrollnämndens förslag i stället för att här försöka åstadkomma en sådan fördelning av de, som jag tror, alldeles ofrånkomliga löneutgifterna, att dessa inte helt hade övervältrats på droskbilägarna.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det var min avsikt att som slutvinjett till denna intressanta dechargedebatt beröra det som står under punkt VIII på s. 62 i memorialet. Det gäller ett protokoll över handelsärenden den 8 oktober 1954, och den anmärkning jag riktar där gäller handelsministern, statsrådet Ericsson.

Denna fråga är till sin innebörd visserligen inte av samma vikt som den majoritetsanmärkning vi nyss har diskuterat, men det är i alla fall ett viktigt och väsentligt spörsmål som berörs i anmärkningsanledningen. Det gäller nämligen vår vapenexport till främmande länder, något som — vilket åtminstone de äldre av kammarens ledamöter erinrar sig — vid åtskilliga tillfällen har väckt mycken diskussion, framför allt i denna kammare, och även föranlett åtgärder från riksdagens sida i restriktivt syfte. Ju mer länderna på jordklotet kommer närmare varandra genom kommunikationernas förbättring, desto viktigare blir det självfallet att man iakttar den allra största försiktighet i detta avseende.

Jag tror att jag har åtminstone en stor del av kammarens ledamöter med mig, då jag begagnar tillfället att här uttala en varning i detta syfte. En alltför okritisk vapenleverans kan komma att leda till för vårt land mindre gynnsamma kommentarer utomlands. Detta är anledningen till att jag stannat för denna form av anmärkning, en reservationsomförmålan, fastän jag ursprungligen yrkade på en anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.

Vad jag velat anföra i detta ärende står återgivet i protokollet, och jag skall därför inte upprepa det här. Av formuleringen framgår att det här rör sig om ett s. k. 50-årsprotokoll, d. v. s. ett protokoll vars innehåll är hemligt i 50 år. Omständigheterna har emellertid fogat det så, att huvudredaktören för en stor svensk tidning, Göteborgs-Posten, har varit ute och rest i Mellanamerika — detta tidens smala näs som förbinder Nord- och Sydamerika — där han på ort och ställe kunnat göra ingående iakttagelser om förhållandena i de två stater, som här är berörda. Då ingen expert på sekretessfrågor vare sig inom eller utom utrikesdepartementet har kommit på idén att hemligstämpla tidningsurklipp, skulle jag kunna nöja mig med att här endast hänvisa till artikelserien i Göteborgs-Posten. Den har f. ö. senare vunnit instämmanden i artiklar i såväl Morgon-Tidningen som Ny Tid — pressorgan som för majoriteten av denna kammare torde betraktas som vittnesgilla.

Vad är det då som hänt? Jag skall i korthet relatera frågan. De stater i Mellanamerika, som här är berörda, är Costa Rica och Nicaragua. Som artikel författaren i Göteborgs-Posten påvisat och som torde vara ostridigt för vilken iakttagare som helst, får man betrakta Costa Rica som en låt vara något underutvecklad — som det heter med ett tråkigt uttryck — men dock demokrati, där den statliga ledningen bemödar sig om att efter måttet av lan-

Granskning av statsrådsprotokollen

dets resurser skapa förutsättningar för ett demokratiskt styrelseskick. Den andra staten däremot, Nicaragua, kan inte med bästa vilja i världen karakteriseras på det sättet. Det är en feodalstat, en diktatur skulle man kunna säga, med en utomordentligt pittoresk och kraftfull ledare. Jag läste om honom i ett klipp ur Stockholms-Tidningen, att han hade regerat kraftfullt i landet i närmare 20 år, att han begagnat sig av glädjeflickor som hjälp vid genomförandet av en revolution samt att han till firande av sitt långvariga regerande utnämnt sin tre månader gamle brorson till kapten i nationalgardet. Man kan med andra ord säga att han är en verklig friskus, en kraftfull man, som förstår att sköta sig och att hålla sig kvar vid makten.

Någon har kallat denna historia med de exporterade mustangerna för »Affären Costa Rica». Egentligen borde den dock i stället heta »Affären Nicaragua», ty det var till nämnda land mustangerna exporterades. Affären rörde sig om ett belopp på något över 600 000 dollar i fri valuta, alltså litet mer än 2 miljoner svenska kronor.

För att få denna för den samhälls-ekonomiska balansen så lockande hårdvaluta, har man alltså här medverkat till att ge understöd åt en diktatur mot en demokrati, och detta har framför allt i den fria amerikanska pressen påtalats såsom anmärkningsvärt. Vidare har saken som sagt under mer än ett halvår påtalats i den göteborgstidning, som jag här nämnt om, uppenbarligen dock utan att vare sig handelsministern — han kanske inte kan lastas för det — eller utrikesdepartementet tycks ha observerat den spänning, som rått mellan de båda staterna. I stället har man låtit en person med ett i — hur skall jag säga för att inte bryta mot sekretessen — svensk litteraturhistoria och svensk humanitär hjälpverksamhet mycket känt namn få licens på utförelse av de mustanger, som det här varit

fråga om. Visserligen kommer det att påpekas att flygplanen var nedmonterade och att det inte fanns några personer i Nicaragua som kunde flyga dem, men, herr talman, har detta i själva verket någon betydelse? Det gäller väl inom all krigskonst för alla som vill idka anfallsföretag att, som det heter, rassla med vapnen. Då kunde de, visserligen demonterade mustangerna, om vilkas existens motparten inte hade någon vetskap, tjäna ett alldeles bestämt syfte. Till yttermera visso och som en ytterligare krydda till denna fråga vill jag nämna, att det storkapitalistiska företaget, som dominerar i dessa mellanamerikanska bananrepubliker heter United Fruit. Det har intressen på alla ställen. Det är dubbelsidiga intressen, kan man säga. Det har nedlagt ett oerhört arbete på att förbättra bland annat hygien och skolväsendet och även andra förbättringar har åstadkommits, men av storkapitalet får man självfallet inga sådana tjänster för intänt.

Vad har alltså regeringen — med vilka de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet uppenbarligen förenat sig — gjort i detta fall? Jo, den har understött ett svenskt företag, som med bästa vilja i världen med alla dess förtjänster inte kan anses tillhöra den mindre företagsamheten. Man har medverkat till att skeppa ut vapen till en diktatur och därtill en stat, där den amerikanska, vad man med ett smula demagogiskt uttryck skulle kunna kalla dollarkapitalismen, varit inblandad.

Jag har, herr talman, velat redovisa detta intressanta ärende för kammaren bland annat av den anledningen, att man väl äntligen nu skulle kunna få slut på detta tal om storfinansens, som dyker upp med jämna mellanrum, inte minst från statsministerns sida, och som otvivelaktigt till allmänhetens förvillande har spelat en ganska stor roll vid olika valrörelser. Jag kommer att

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

i fortsättningen — då det här gäller en reservationsanmärkning kan jag självfallet inte ställa något yrkande — tillåta mig peka på detta mycket lärarika exempel för den svenska allmänheten, därest ännu en gång det där tvivelaktiga talet om oppositionspartiernas beroende av storfinansen kommer under diskussion.

Jag ser inte någon här närvarande från regeringen. Jag skulle emellertid vilja sluta mitt anförande med ett ord till min värderade vän handelsministern från Jacob Wallenberg — ja, inte den man som umgås i den sköldska torsdagsklubben, utan någon sorts ättfader till honom — så lydande: Vad hade min son på galejan att göra?

Herr FAST (s):

Herr talman! Vi kan väl till en början helt koppla bort storfinansen i detta sammanhang. Om det var herr Wallenberg eller någon annan som gav det högsta anbudet på de utrangerade flygmaskinerna, spelar väl ingen som helst roll.

Sedan kunde jag inte följa herr von Friesen i hans utsvävningar här om Sydamerika. Det räcker med att framhålla att regeringen har att vända sig till de ansvariga källorna, då det gäller upplysning i dylika ting. Det har skett i detta fall liksom tidigare. Vid det tillfälle vapenexporten beviljades bedömde man läget så, att intet hinder förelåg för ifrågavarande export. Det räcker, herr talman!

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag har självfallet ingen möjlighet på grund av sekretessbestämmelserna att yppa vad utskottet fått för informationer rörande svenska tjänstemän och deras ställning till utrikesdepartementet i detta fall. Jag skulle emellertid till min ärade vän herr Fast vilja säga, att med min ingående kännedom om den svenske tjänsteman som gav vissa upplysningar

till utrikesdepartementet i detta fall, kommer jag inte att på något sätt frångå min uppfattning om det anmärkningsvärda i denna historia. Jag finner inte att denne tjänsteman på något sätt missbedömt läget. Tvärtom förefaller han att på ett ganska kyligt sätt ha bedömt realia i denna fråga.

Jag skall inte vidare beröra denna sak, men jag har beträffande innehållet i detta meddelande en helt annan uppfattning än den herr Fast kommit till. Jag skulle också vilja varna kammarens ledamöter för att i en sådan här fråga, där uppenbarligen utrikesdepartementet inte bedömt frågan med hänsyn till de källor som fanns i Sverige, d. v. s. denna långa artikelserie i tidningen Göteborgs-Posten, för att i detta fall krypa bakom tjänstemännen såsom man gjort i ett tidigare under dagen behandlat ärende. Jag har inte kunnat finna att nu föreliggande ärende handlagts så att någon skuld åvilar denne tjänsteman. Missbedömningen är närmast att söka på utrikesdepartementets sida.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för att främja rekryteringen till polisen m. m., och

nr 108, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser de statliga avlöningsförfattningarna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av väckta motioner

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

om rätt till viss tjänstårsberäkning för lärare vid statsunderstödda svenska skolor i utlandet.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag har ingen större lust eller trängtan att hålla något begravningstal över en motion, men den sak det här gäller är för mig så pass allvarlig, att jag känner mig uppfordrad att säga några ord. Det kan synas förmätet att uppträda mot det mäktiga statsutskottet, där alla tycks ha varit ense om att avslå vår motion med en, som det plägar heta, välvillig skrivning. Jag skall gärna medge, att skrivningen är synnerligen välvillig, men jag vill konstatera, att denna välvilja inte kommer att förändra någonting, därför att Kungl. Maj:t i ett kungl. brev av den 3 december förra året redan beträtt den väg, som utskottet rekommenderar.

De utlandssvenska skolorna, som är elva till antalet, fullgör samma funktioner som små- och folkskolorna i Sverige. Tjänsterna upprätthålles för närvarande av tolv folkskollärare och fyra småskollärarinnor. Fem av skolorna ligger i större europeiska städer och de andra på missionsfälten i Asien och Afrika. Alla dessa skolor åtnjuter statsbidrag och står under kungl. skolöverstyrelsens kontroll. Skolöverstyrelsen förordnar för var och en av skolorna inspektor, som skall sända rapport över verksamheten för varje läsår och styrka, att undervisningen pågått det antal läsmånader, för vilka statsmedel rekvirerats.

Vad vi i vår motion velat peka på är inte skäligheten i att dessa lärare i lönehänseende likställes med dem som arbetar i hemlandet — detta har vi gått förbi — utan vi har tagit sikte på en annan sida i det frågekomplex, som berör de utlandssvenska lärarnas ställning. Tjänstgöringen vid de ut-

landssvenska skolorna jämställes icke i merithänseende med tjänstgöring vid svenska skolor, och detta har i många fall visat sig försvåra en god lärarerekrytering och har medfört lärarbyten, som annars hade kunnat undvikas. Jag kan försäkra kammaren att detta vållat ganska stora bekymmer, och det är dessa svårigheter vi anser borde elimineras. Jag känner till saken från mitt eget missionsällskaps verksamhet i Pointe Noire i Franska Kongo, och enligt vad jag inhämtat från Svenska missionsrådet, där ju såväl svenska kyrkan som de fria samfunden är representerade, har man gjort samma erfarenheter på andra håll.

Riksdagen skulle genom att bifalla de önskemål, som vi i motionen gjort oss till tolk för, ha kunnat avhjälpa svårigheterna utan ohägn. Vi anser att det vore rättvist och skäligt, att lärarna finge rätt att vid tjänstårsberäkning i hemlandet i merithänseende samt för löneklassuppflyttning och pension tillgodoräkna sig tjänstgöring vid utlandssvensk skola som om den fullgjorts vid folkskola i Sverige. Detta borde lärarna få veta från början.

Kungl. skolöverstyrelsen har vid ett par tillfällen lagt fram förslag i samma riktning, och den tillstyrker nu helt de i motionen framförda önskemålen. I sitt remissvar skriver överstyrelsen: »Lika viktig som en löne- och statsbidragsökning är emellertid rätten för lärarna att få tillgodoräkna tjänstgöringen vid utlandssvensk skola i merithänseende samt för löneklassuppflyttning och pension. Överstyrelsen föreslår att lärarna tillförsäkras denna rätt.»

Statens lönenämnd delar i princip vår uppfattning men vill av lönetekniska skäl inte ge sitt bifall. Hur förhåller det sig då med dessa lönetekniska skäl? Därom får man ingenting veta, utan det gäller att vandra trons väg. Jag måste tyvärr bekänna för kammaren att min tro sviktar. Jag har

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

verkligen mycket svårt att tro att de lönetekniska skälen är så starka, att de härvidlag skulle behöva vara avgörande.

Jag tar ett näraliggande exempel. Vi har ett femtontal läkare som utför en välsignelsebringande humanitär gärning i missionsländerna. De var förr i alldeles samma situation som lärarna nu är. Frågan kom upp i kyrkomötet 1934, och 1935 avgav kungl. medicinalstyrelsen sitt yttrande i ärendet, vilket föranledde Kungl. Maj:t att i kungl. brev den 18 april 1935 medge rätt till tjänstårsberäkning lika med civila läkare i statens tjänst efter vissa bestämmelser. Dessa bestämmelser är synnerligen enkla. Det heter där i de olika punkterna:

1) Den anställde skall vara legitimerad läkare.

2) Han skall av medicinalstyrelsen vara förklarad behörig att inneha tjänst vid sjukstuga.

3) Tid för tillträde och avgång från tjänsten skall meddelas medicinalstyrelsen.

4) Han skall vitsordas av sin huvudman.

5) Han skall årligen inkomma med rapport till kungl. medicinalstyrelsen angående verksamheten.

Man kan säga att de bestämmelser som här gäller för läkare är nära nog exakt desamma som de vilka nu gäller för lärare vid statsunderstödda skolor, bara med den skillnaden att kungl. skolöverstyrelsen är strängare med rapporterna än vad kungl. medicinalstyrelsen tycks vara, enligt vad jag haft tillfälle att ta del av i båda ämbetsverken.

De läkare jag här syftar på är som sagt femton till antalet och har sin verksamhet i Etiopien, Indien, Kongo, Transvaal, Tanganjika och på Kanarieöarna och kanske ytterligare någon plats. Jag vet inte om statens lönenämnd har haft så sorgliga erfarenheter av de lönetekniska svårigheterna

beträffande dessa läkare, att man av dessa skäl måste avstyrka ett enligt vårt sätt att se berättigat önskemål om tillmötesgående vad gäller lärarna vid de utlandssvenska skolorna.

Antalet läkare i missionsländerna är nära nog exakt detsamma som antalet lärare vid utlandssvenska skolor. Jag har därför, herr talman, mycket svårt att instämma i den argumentering som säger, att »det här rör sig om en relativt fåtalig grupp av befattningshavare». Jag tycker nog att man här anlägger ett något cyniskt betraktelsesätt. Jag vill nu inte yrka på att läkarna skall frångas de förmåner de fick enligt det kungl. brevet 1935, utan yrkar i stället på att den andra lika stora eller lilla gruppen skall komma i åtnjutande av samma förmåner.

Jag kan för min del varken i fråga om den ena eller andra gruppen anlägga kvantitetssynpunkter, och gäller det argumentet om varierande tjänstgöringsförhållanden, så är dessa enligt rapporterna till kungl. skolöverstyrelsen visst inte så varierande, utan de är ganska lika från år till år. Alla skolor måste ju se till att de krav fylles som är satta som villkor för statsbidrag.

Jag skall sluta, herr talman, utan att göra något yrkande. Jag uttalar endast den stilla förhoppningen, att utskottet vid en kommande riksdag låter sitt principiella bejakande av de framförda önskemålen utmynna i en mer positiv handling, om motionen återkommer. Det är detta jag ville ha sagt i anslutning till utskottets ställningstagande till denna motion.

Häruti instämde herrar *Rimmerfors* (fp), *Boija* (fp) och *Hamrin* (fp).

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag ber att i det väsentliga få instämma i vad herr Gustafsson i Borås anført.

Det bör väl vara tillräckligt, om

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

skolöverstyrelsen framhåller, att tjänstgöringen vid de statsunderstödda svenska skolorna i utlandet bör jämföras med tjänstgöring vid skolor i Sverige. Vad som anföres av organisationer eller myndigheter, som är experter på det lönetekniska, bör inte vara väsentligare. Vi får väl ändå anse, att skolöverstyrelsen har kompetens att bedöma tjänstgöringsförhållandena, och om skolöverstyrelsen säger, att tjänstgöringen vid utlandssvenska skolor är likvärdig med tjänstgöringen vid skolorna här i landet, bör detta väga tungt.

Utskottet säger emellertid, att därför att detta är en liten grupp skulle det av lönetekniska skäl inte gå att ge den ifrågavarande lärargruppen likaberättigande, utan det skulle i varje enskilt fall göras ansökan hos Kungl. Maj:t. Det är väl ändå Krångel-Sverige i sin prydno, när man i princip är med om att denna grupp skall ha vissa rättigheter men ändå hävdar, att var och en inom gruppen skall få göra sig besväret att vända sig till Kungl. Maj:t. Skall verkligen de lönetekniska förhållandena vara sådana, att lärarna måste förorsakas detta besvär? Man kan ju dessutom inte vara säker på att alla får den rätt, som skolöverstyrelsen anser att de skall ha.

Jag kan inte, herr talman, finna annat än att det är mycket märkligt, att man inte skulle kunna skriva författningar även för små grupper — om det varit en stor grupp, hade det ju varit möjligt. Jag kan erinra om vad bevillningsutskottets ordförande, herr Adolv Olsson, sade för ett år sedan i ett annat sammanhang — han sade det till fruktodlarna: Det gäller att sätta makt bakom anspråken! Och här-omdagen var det en statssekreterare, som rådde universitetet att säga ifrån ordentligt för att få sina krav genomförda. Det är väl ändå ganska underligt, om rättsprinciper skall bedömas med hänsyn till maktförhållanden —

om gruppen är liten eller stor, skall väl inte vara avgörande.

Här är det ju så klart och tydligt sagt ifrån av dem som har kompetens på området, att dessa lärare skall ha denna rätt. Det svenska folket kommer inte att kunna begripa att de lönetekniska reglementena skall vara så invecklade att en grupp, som enligt expertisen bör ha denna rätt, skall i de individuella fallen nödgas vända sig till Kungl. Maj:t för att få denna rätt prövad.

Jag ber, herr talman, att helt få instämma med herr Gustafsson i Borås. Jag skulle egentligen ha velat yrka bifall till den motion han har väckt, men eftersom detta är utsiktslöst gentemot ett enhälligt statsutskott och då huvudmotionären inte yrkat bifall till motionen, vill jag också avstå därifrån. Jag tycker emellertid att det bör vara riksdagen angeläget att till ett kommande år ge dessa rättigheter åt de lärare, varom det har talats i motionen.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag tänkte egentligen inte begära ordet i denna fråga, då motionären inte ställde något yrkande, men herr Gustafssons i Borås och senare herr Braconiers sätt att skildra utskottets skrivning har föranlett mig att ändock ta till orda.

Man har på ett för mig främmande sätt lyckats ur utlåtandet utläsa, att alldenstund det här är fråga om en liten grupp skulle den sakna ett rättskydd. Ingenting är felaktigare än denna tolkning. Om man läser utskottsutlåtandet riktigt skall man finna, att här är det fråga om en liten grupp, inom vilken det förekommer inbördes variationer. Om man då i SAAR skulle skriva in specialbestämmelser som ger täckning för den målsättning man här har, nämligen att dessa lärare i merit-hänseende skall jämföras med lärare med anställning i Sverige, så måste

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

man nog skapa något av det Krängel-Sverige, som herr Braconier ansåg att lönenämnden förordad. Det är nämligen där som skon klämmer, ty skall man i SAAR införa specialbestämmelser, måste de bli ganska omfattande för att täcka de olika individuella variationerna. För den skull har statens lönenämnd och likaså statskontoret ansett det riktigare, när det är fråga om ett så ringa antal, att man behandlar dem fall för fall. Av de uttalanden, som gjorts från lönenämndens sida, framgår också, att denna i själva sakfrågan inte har någon erinran att göra. Då får man också dra den slutsatsen, att lönenämnden i framtiden som hittills kommer att tillstyrka de framställningar, som göres om att i merithänseende få tillgodoräkna sig den tid man haft tjänstgöring vid de i propositionen berörda skolorna. Jag tror, att herrarna bör läsa på läxan en gång till, innan ni åstadkommer en sådan karikatyr av utskottsutlåtandet som nyss gjordes, framför allt från herr Braconiers sida.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås har tillräckligt tydligt talat om vad saken här gäller. Herr Lindholms senaste inlägg var kanske också sådant, att man tycker, att det formellt skulle vara onödigt att tala vidare i denna fråga. Jag vill dock lägga fram några personliga intryck från behandlingen av frågan.

I likhet med herr Gustafsson har jag vid flera tillfällen inom Svenska missionsförbundets styrelse haft anledning att ta ställning till frågan om hur man skall anskaffa lärare till en av våra skolor i Afrika, Pointe Noire. Vid två olika tillfällen, ett bara för några månader sedan, har jag besökt just denna skola och kunnat bilda mig en uppfattning om vilka lärarkrafter det här

gäller. Jag skulle vilja be kammarens ärade ledamöter tänka sig in i hurudan situationen är. Det gäller att anskaffa lärare från Sverige, som lämnar sin dagliga gärning här hemma och åtar sig en syssla med väsentligt lägre ersättning för att hjälpa svenska missionärer och i vissa sammanhang andra tjänstemän att ge deras barn skolutbildning i främmande länder. Tycker inte kammarens ärade ledamöter, att det vore ganska billigt, om vi kunde tala om för dessa lärare, som välvilligt och uppoffrande ställer sina tjänster till förfogande, att de kan vara säkra på att få tillgodoräkna sig tjänstgöringen vid denna svenska skola såsom om de arbetat här hemma. Det kan vi emellertid inte försäkra dem, utan vi får säga, att de själva av formalistiska skäl får vädja till myndigheterna i Sverige om att i nåder få tillgodoräkna sig tiden där ute. Det är ju fråga om ett så litet antal lärare, att det — tycker jag — skulle finnas så mycket större anledning att visa litet generositet, litet förtroende för dessa människor, som går ut för att fylla en uppgift av detta slag, något som vi har all orsak att vara oerhört tacksamma för. Enligt min mening hade det varit rimligt och värdigt riksdagen och dess utskott, om vi genom att ändra några små detaljer givit dessa mycket värdefulla och högt skattade medarbetare vid de svenska skolorna i utlandet den lilla favören utan att de skall behöva gå bakvägen och efteråt vädja om att i nåder få tillgodoräkna sig mer eller mindre av tjänstetiden.

Jag skall inte heller ställa något yrkande, men jag hoppas, att kammaren och dess utskott när denna fråga återkommer skall se på den på ett något generösare sätt. Jag tror, att vi alla i sak vill ungefär detsamma, men om vi ser rent mänskligt på det hela, hade det väl varit trevligare, om vi kunnat tillförsäkra dessa lärare redan i förväg denna automatiska förmån i stället för

Tjänstårsberäkning för utlandssvenska lärare

att låta dem gå bakvägen och begära vad vi allesammans helt säkert anser vara fullkomligt självklart att de skall få.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Lindholm har ibland ett mycket underligt sätt att argumentera. Om man diskuterar en rättsfråga säger han: »Nu skall jag be opponenter att läsa på läxan.» Vad har det med en saklig debatt om hur man skall ordna ett rättsförhållande för en grupp människor att göra?

Det är möjligt, herr Lindholm — jag har inte påstått att jag är någon expert — att det inte går att följa motionerna av skäl, som herr Lindholm bättre behärskar. Jag sade bara, att det för det svenska folket kommer att framstå som mycket egendomligt, att man därför att det gäller en liten grupp inte vill skriva in bestämmelserna i fråga.

Herr Lindholm påstår, att vi har läst fel; det står emellertid så här i utskottets utlåtande: »Emellertid håller utskottet före att det, i betraktande av att det här rör sig om en relativt fåtalig grupp av befattningshavare, knappast kan vara motiverat att tillskapa generellt verkande regler.» Detta är väl ändå huvudskälet i utskottets argumentering; annars skulle man inte ha lagt tonvikten på denna sats. Vad innehåller den då egentligen? Jo, därför att det är fråga om en liten grupp vore det fånigt att ha generella regler. Jag vet inte, om detta kan anses vara någon värdefull rättsprincip.

Sedan säger emellertid herr Lindholm, att de berörda tjänstemännen bör ha ett rättsskydd. På den punkten är han överens med oss. Men om deras förhållanden inte är mera varierande än att skolöverstyrelsen, som väl skall ha den största kompetensen i denna fråga, anser, att de generellt bör få sin rätt, torde det enligt min mening

just med tanke på rättsskyddet vara rimligt att få in regeln. Jag tycker, att man skulle kunna skriva även löneförfattningar så, att tjänstemännen, vare sig de utgör en liten grupp eller inte, generellt får denna rätt och inte i nådeform måste utbe sig något som de är berättigade till.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Om herr Braconier fortsatt läsningen av utskottsutlåtandet, skulle han ha upptäckt att utskottet säger följande: »Tekniskt sett skulle en sådan anordning — inte minst till följd av de inbördes varierande tjänstgöringsförhållandena för de lärare, varom här är fråga — vara ägnad att tynga de redan nu komplicerade löne- och pensionsbestämmelserna». Bör man verkligen, när gruppen är så liten, väsentligt tynga avlöningsbestämmelserna på denna punkt? Är det inte enklare att man, såsom man ur rationaliserings-synpunkt gjort beträffande andra grupper i samhället, behandlar dessa ärenden från fall till fall? Därigenom skapas ju prejudikat, som är minst lika rättsbindande som en detaljerad och krånglig paragraf i allmänna lönereglementet.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt föregående anförande gav herr Lindholm oss opponenter det rådet att vi skulle bättre läsa på läxan. Nu säger herr Lindholm att det argument, som jag citerade, inte har någon betydelse därför att det åtföljdes av ett annat argument som är det väsentliga i sammanhanget. Men när utskottet i den av mig citerade mening tar med uttrycket »en relativt fåtalig grupp», måste man väl mena att storleken av gruppen har en viss betydelse. Annars finns det väl inte någon anledning att i utskottsbetänkandet omnämna den omständigheten. Om utskottet resonerat på det sätt herr

Livränta åt A. L. Ekman

Lindholm gör gällande, skulle man väl ha kunnat nöja sig med att säga, att ifrågavarande lärares tjänstgöringsförhållanden är så varierande, att det av lönetekniska skäl inte går att skriva in saken i löneförfattningarna.

Skolöverstyrelsen, som väl i detta fall har lika stor kompetens som herr Lindholm, anser ju att det är fråga om en generell rätt, och därför har jag hävdat att det ur rättsmedvetandets synpunkt är felaktigt, att var och en av dessa lärare skall behöva gå till Kungl. Maj:t för att få sin rätt. Då är det riktigare att denna rätt blir inskriven i löneförfattningarna, även om det skulle tynga dessa.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag tycker att herr Braconiers rättsmedvetande borde leda honom så pass långt, att han citerar även den mening, som förklarar hela resonemanget. När man såsom herr Braconier bryter ut satsen om den lilla gruppen ur dess sammanhang, får man bara fram halva sanningen. Men har man ett rättsmedvetande, bör man väl eftersträva att få fram hela sanningen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag tror inte att någon av kammarens ledamöter fick den uppfattningen att jag, såsom herr Lindholm säger, försökte karikera utskottets skrivning. I mitt anförande snudade jag bara helt kort vid det uttryck som herr Lindholm syftade på.

Vad jag främst har fäst mig vid är, att skolöverstyrelsen, som naturligtvis har studerat detta ärende i alla dess faser, utan någon som helst reservation ansluter sig till det yrkande som göres i motionen. Det är nämligen här inte fråga om några mer eller mindre primitivt utformade skolor, utan lärostoffet är, såsom skolöverstyrelsen säger i sitt remissyttrande, »i stort sett

detsamma som vid rikssvenska skolor, undervisningsplanen av år 1919 följes i tillämpliga delar, undervisningen syftar till att inpassa lärjungarna i det svenska skolsystemet, då de återvända till Sverige». Skolöverstyrelsen motiverar vidare sitt ståndpunktstagande genom att säga: »Den omständigheten, att bidragen — och därmed också lönerna — äro låga, liksom det förhållandet, att tjänstgöringen ej i merit-hänseende m. m. jämställes med tjänstgöring i Sverige, ha i en del fall visat sig försvåra en god lärarrekrytering och ha medfört lärarbyten, som eljest kunnat undvikas.»

Jag tycker att herr Lindholm går alldeles för lättvindigt förbi dessa svårigheter, som är det avgörande i detta sammanhang. Vi motionärer anser att riksdagen på ett mycket enkelt sätt skulle kunna avhjälpa just dessa svårigheter.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Livränta åt A. L. Ekman

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av väckta motioner om årlig livränta åt f. d. lokomotivledaren Axel Leonard Ekman.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Den fråga, som vi tagit upp i denna motion, rör inte ens en liten grupp. Den gäller en enskild person, som för ganska länge sedan råkade ut för ett så svårt olycksfall att han miste sin ena arm. Ett misstag från arbetsgivarens sida eller vad det kan vara har gjort att mannen i fråga aldrig erhållit någon som helst ersättning för sitt olycksfall. Olycksfallet ligger så långt tillbaka i tiden och omständigheterna kring detsamma gör, att det nu inte är möjligt att få någon rätsida

Reservpolisen

på denna, åtminstone för mannen själv så tragiska sak. Då vi väckte vår motion var jag också fullt på det klara med att det skulle vara utskottets och riksdagens goda hjärta, som fällde utslaget, därest motionen bifölls.

Nu säger utskottet, att man av principiella skäl inte kan tillmötesgå motionen, åtminstone inte innan frågan prövats av Kungl. Maj:t. Jag kan förstå dessa synpunkter, men jag vill framhålla att det näppeligen skulle kunna hända en gång till i vårt välordnade samhälle att en människa, som på sin arbetsplats förlorar sin ena arm, inte får ett öre i ersättning. Jag föreställer mig att i dagens Socialsverige skulle en sådan sak som denna genast rättas till.

Att jag inte rekommenderat den man som det här gäller att gå till Kungl. Maj:t, har berott på att jag hade för mig att Kungl. Maj:t måste lägga mycket formella synpunkter på denna fråga. Som det hela nu ligger till, kommer vi naturligtvis att pröva vägen över Kungl. Maj:t. Men skulle det visa sig nödvändigt att komma tillbaka till riksdagen med frågan, hoppas jag att statsutskottet ville se problemet mera ur mänskliga än ur principiella synpunkter.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 9

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

(Nuvarande lydelse)

5 §.

1. I stad, som med tillämpning av 1 § 1 mom. andra stycket utgör särskilt polisdistrikt eller som jämlikt Konungens förordnande är uppdelad i två eller flera sådana distrikt, skall polisstyrkan vara så stor, att staden må kunna, efter ty nedan sägs, av den regelbundet an-

nr 111, i anledning av väckt motion om pension åt Hilda Fastrup, och

nr 112, i anledning av väckt motion om ersättning till parketläggaren S. E. V. Jansson för skada uppkommen under militärtjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Reservpolisen

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 25 mars 1955 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 174, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

Med de föreslagna ändringarna hade avsetts att i två avseenden förtydliga lagtexten; sakliga ändringar hade icke åsyftats. Enligt propositionen skulle 5 § 1 mom. erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Föreslagen lydelse)

5 §.

1. I stad, som med tillämpning av 1 § 1 mom. andra stycket utgör särskilt polisdistrikt eller som jämlikt Konungens förordnande är uppdelad i två eller flera sådana distrikt, skall polisstyrkan vara så stor, att staden må kunna, efter ty nedan sägs, av den re-

Reservpolisen

(Nuvarande lydelse)

vända polispersonalen tillhandahålla polismän (reservpolismän) för att vid *tillfälligt* behov av polisförstärkning å *annan ort* där biträda vid upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 628, av herr Larsson i Stockholm, som hemställt »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 174 i vad mån det gäller förslag om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionen II: 628, måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och 8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat i samband med avstyrkande av det framställda avslagsyrkandet: »Utskottet vill emellertid understryka departementschefens uttalande, att lämpligheten ur olika synpunkter av att i en viss situation tillkalla reservpolis självfallet måste noga prövas även med den nya avfattningen av lagrummet.»

Reservation hade avgivits av herr Larsson i Stockholm, vilken ansett att sist intagna mening i utskottets yttrande bort ersättas av följande text:

»Utskottet vill emellertid ej förbigå den omständigheten att lagrummet kan åberopas även vid personalbrist på grund av uppkommen konflikt. Vid ett sådant läge måste givetvis samhällets rätt till skydd sättas före personalorganisationernas intressen om en nödsituation skulle uppstå. Härav följer dock icke att reservpolis generellt bör användas vid konflikter, utan utskottet vill

(Föreslagen lydelse)

gelbundet använda polispersonalen tillhandahålla polismän (reservpolismän) för att, *då inom annat polisdistrikt av särskild anledning uppkommer* behov av polisförstärkning, där biträda vid upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet.

understryka departementschefens uttalande, att lämpligheten ur olika synpunkter av att i en viss situation tillkalla reservpolis självfallet måste noga prövas även med den nya avfattningen av lagrummet.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att ta upp en debatt i denna fråga, detta så mycket mindre som jag inte har någon avvikande mening om utskottets hemställan. Men jag tycker att jag med några ord bör förklara varför jag på en punkt har velat ha en annan skrivning.

Anledningen till den föreslagna omformuleringen av lagen har ju varit den, att lagen har ansetts litet svårtolkad, så till vida att man inte visste säkert om den innehöll en tidsbegränning eller icke. Enligt den utredning som verkställts inom departementet är detta icke förhållandet, en uppfattning som också delats av flera remissinstanser. Då så var föreslog jag i motion att propositionen på denna punkt skulle avslås.

Under utskottsbehandlingen framkom emellertid vissa synpunkter, som gjorde att jag icke vidhöll mitt avslagsyrkande. Jag har emellertid velat ha en något tydligare skrivning från utskottets sida, kanske främst därför att en oklarhet på denna punkt vid en framtida behandling av liknande frågor kan komma att inverka på riksdagens ställningstagande. Jag vill, herr

Interpellation ang. iståndsättande av gamla skolhus

talman, härutöver endast yrka bifall till utskottets hemställan, men med den motivering som finns i reservationen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Utskottet har här funnit klart, att några sakliga ändringar inte åsyftats med propositionen. Det inskränker sig till att i två särskilda avseenden förtydliga lagtexten.

Beträffande den punkt herr Larsson här berört i sin reservation har utskottsmajoriteten för sin del funnit det tillräckligt att understryka departementschefens uttalande, att lämpligheten ur olika synpunkter av att i en viss situation tillkalla reservpolis självfallet måste noga prövas även med den nya avfattningen av lagrummet. Utskottsmajoriteten har funnit det lämpligt att här särskilt dra fram en möjlighet till användning av sådan reservpolis, nämligen vid konflikter. Det är enligt utskottsmajoritetens mening självklart, att alla de fall då reservpolis kommer till användning måste man noggrant pröva om förutsättningarna föreligger.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Interpellation ang. iståndsättande av gamla skolhus

Herr NILSSON i Bästekille (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! De nuvarande statsbidragsbestämmelserna vad gäller bi-

drag till skolbyggnader är så utformade, att bidrag utgår till nybyggnad men däremot endast till vissa reparationer — t. ex. inläggandet av värmeledning — i de gamla skolhusen. För övriga reparationer får skoldistriktet ta på sig kostnaderna. Genom en ändring av dessa förhållanden skulle kommunernas kostnader avsevärt kunna nedbringas och möjlighet öppnas för iståndsättande av de gamla skolhusen och nybyggnad därigenom kunna undvikas.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till sådan ändring av bestämmelserna angående statsbidrag för iståndsättande av de gamla skolhusen att nybyggnad i minskad omfattning kunde komma till stånd?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare,

nr 18, i anledning av väckt motion angående utredning av taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m., och

nr 19, i anledning av väckta motioner om en rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat;

statsutskottets utlåtanden:

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner,

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjuk-

hus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar,

nr 119, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte en i ämnet väckt motion,

nr 47, i anledning av väckta motioner om ändringar av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna, och

nr 48, i anledning av väckt motion om ändrade grunder beträffande beskattning av rörelse som bedrivs i flera kommuner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars

1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 22, i anledning av väckt motion om decentralisering av företagsamhet och förvaltning i storstäderna,

nr 23, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag om anläggande av metallindustri i Ådalen, och

nr 24, i anledning av delegerades för riksdagens verk skrivelse angående obekvämetstillägg;

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. jämte därmed sammanhängande lagstiftning, och

nr 21, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävjande av den illotala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 234, i anledning av väckta motioner om anslag till ett register till arbetet Noraskogs arkiv;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1955/56 till avlöningar till landsfogdarna m. fl.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till avlöningar till häradsskrivarna m. fl.;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anskaffning av en ny statsisbrytare;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar m. m. till främjande av varustrafiken över trondheimsområdet;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hörselvårdens organisation m. m.;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande verksamheten vid allmänna barnbörds-
huset i Stockholm; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Svenska sjukhuset i Korea; samt

från första lagutskottet:

nr 253, i anledning av väckta motioner om förordnande av civila medlare i äktenskapsmål; och

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister.

§ 14

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56 m. m., tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 15

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 193, med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956 motionerna:

nr 653, av herr *Holmberg*,

nr 654, av herr *Lundqvist m. fl.*, och

nr 655, av herr *Lundberg*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån motionen nr 656, av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Pettersson* i Norregård.

Dessa motioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.24.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 10 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Karl Ward, som lider av en hornhinneinflammation i höger öga, är sedan den 8 maj intagen å Norrköpings lasarets ögonklinik och t. v. oförmögen till allt arbete.

Norrköping den 9 maj 1955

Gunnar Schiller
Ögonläkare

Kammaren beviljade herr Ward ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 8 innevarande månad tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att herr Helén, som vid kammarens sammanträde den 1 mars beviljats ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 31 innevarande maj, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på interpellation ang. skyndsammare restitution av statlig nöjesskatt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som anförde:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Stenberg frågat mig om jag ville medverka till att behandlingen av en framställning från Organisationskommittén för världsmästerskapen på skidor i Åre 1954 om restitution av statlig nöjesskatt och andra ärenden av liknande slag kunde ske skyndsammare.

Den i interpellationen omnämnda framställningen, som avser besvär över länsstyrelsens i Jämtlands län resolution den 19 juni 1954 angående nöjesskatt för världsmästerskapstävlingarna, vilka hölls under tiden den 27 februari—den 7 mars 1954, och i samband därmed anordnade nöjeställningar, inkom till finansdepartementet den 26 augusti 1954, remitterades till länsstyrelsen den 27 samma månad och återkom därifrån till finansdepartementet den 14 oktober 1954.

Besvären, som alltså legat färdiga för behandling sedan i oktober 1954, avser ett mål, som enligt lag skall upptagas och avgöras av regeringsrätten. Då dylika mål inkommer till finansdepartementet avskiljes och överlämnas de omedelbart till departementets regeringsrättsbyrå, där de föres i ett särskilt diarium och omhändertages av särskilda tjänstemän (för närvarande

Svar på interpellation ang. skyndsammare restitution av statlig nöjesskatt

ett kansliråd och 13 regeringsrättssekreterare), vilkas uppgift är att bereda målen och föredraga dem i regeringsrätten. Då ärenden av det slag, som med interpellationen avses, sålunda varken handläggas av eller för Kungl. Maj:t föredrages av chefen för finansdepartementet, har jag ingen möjlighet att i de enskilda fallen — vilket interpellanten synes ha förmodat — påskynda behandlingen av dessa ärenden.

Ehuruväl detta skulle kunna räcka som svar å den framställda interpellationen, vill jag dock lämna en kort redogörelse för hur föredragningen i regeringsrätten går till samt anledningen till att avgörandet i regeringsrätten av det förevarande målet kommer att dröja.

När till regeringsrättens handläggning hörande mål inom regeringsrättsbyrån remitterats till vederbörliga myndigheter och remissvar inkommit, fördelas de — i allmänhet genom lottning — på föredragandena. Från det mål sålunda tilldelats viss föredragande, är denne ansvarig för målets beredning och föredragning. Han har därvid att rätta sig efter Kungl. Maj:ts stadga den 18 juni 1926 (SFS nr 227) angående behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhör regeringsrätten. Om ordningen för föredragningen sägs i denna stadga (4 §), att föredraganden, sedan alla för ärendenas beredning nödiga åtgärder är vidtagna, skall, när tiden för hans föredragningsskyldighet inträder, inför regeringsrätten anmäla ärendena till föredragning i ordning efter tiden, då de inkommit, därest icke särskilda omständigheter påkallar avvikelser därifrån.

Målen skall alltså i allmänhet anmälas till föredragning i den ordning de inkommit till departementet. Eftersom departementets regeringsrättsbyrå för närvarande har en arbetsbalans på över 5 000 mål (den 1 april i år noga räknat 5 400) samt regeringsrätten årligen hin- ner avverka något över 2 000 mål från

finansdepartementet (år 1954 2 176), betyder detta, att varje mål, som inkommit under senaste tiden, måste med nuvarande avverkningskapacitet vänta på föredragning cirka 2½ års tid, sedan det inkommit till departementet.

Huruvida avvikelser från den sålunda fastställda kronologiska ordningen skall göras på grund av att »särskilda omständigheter» påkallar sådan avvikelse, tillkommer det föredraganden att avgöra. Sådan avvikelse förekommer, enligt vad jag inhämtat, då detta är erforderligt för en rationell uppläggning av föredragningsverksamheten; sålunda brukar besvär från samma klagande eller som rör samma fråga eller som eljest är likartade, föredragas samtidigt, även om därigenom vissa mål kommer att gå före tidigare inkomna. Vidare kan avvikelser från den kronologiska ordningen medgivnas på särskild begäran av den klagande eller myndighet, som har intresse av målets avgörande, om speciella skäl åberopas. Exempelvis kan ett utmättnings- eller konkurshot mot enskild eller liknande ömmande omständigheter föranleda sådan avvikelse; likaså en framställning från taxeringsintendent om det gäller mål av betydelse för bedömande av liknande ärenden i lägre instanser.

Den fråga som framställdes sammanhänger med det aktuella spörsmålet om vilka åtgärder som behöver vidtagas för att komma till rätta med den tyngande arbetsbelastningen i regeringsrätten. En redovisning för läget i detta avseende har lämnats i prop. nr 167 till årets riksdag angående förlängning av lagen den 30 maj 1952 om tillfällig ökning av regeringsrådets antal. Såsom av propositionen framgår har visserligen en undersökning redan verkställts av möjligheterna att begränsa fullföljden av mål till regeringsrätten, men ytterligare utredning har ansetts erforderlig för att närmare pröva och genomföra de vid undersökningen framkomna uppslagen till åtgärder ägnade att begränsa mål-

Svar på interpellation ang. skyndsammare restitution av statlig nöjesskatt

tillströmningen. Jag har för avsikt att enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande inom kort igångsätta nämnda utredning.

Härpå yttrade:

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för det svar jag fått på min interpellation. Jag skulle i det sammanhanget gärna vilja lämna en litet mera preciserad förklaring till varför jag framställt denna interpellation. Det är inte på något sätt för att försöka utverka någon förtursrätt för detta speciella fall. Jag är fullt införstådd med att man måste följa den kronologiska ordningen vid dess behandling. Jag har bara använt ett konkret fall för att därigenom lättare kunna åskådliggöra vad jag åsyftat i min interpellation.

Jag måste emellertid tillåta mig att säga, att detta dröjsmål ter sig något underligt för dem som så att säga uppträder som målsägande i ett sådant skattemål. I det exempel jag dragit fram har en liten idrottsklubb i en fjällby i västra Jämtland arrangerat tävlingar och funnit anledning att gå till länsstyrelsen med en begäran om befrielse från nöjesskatt. De har fått sin framställning avslagen, och länsstyrelsen har i sin resolution sagt, att om de inte var nöjda med beslutet kunde de klaga hos Kungl. Maj:t i finansdepartementet. De skriver en kvartosida till finansdepartementet och klagar, åberopar nöjesskatteförordningen och hoppas på restitution. När de ett halvår senare frågar vart ärendet tagit vägen får de beskedet att den frågan är två och ett halvt år för tidigt väckt, eftersom det i allmänhet tar tre år innan besked erhålles i ärenden av denna art. Man förstår att det för folk, som inte kan känna till alla de olika instanser som kanske skall handlägga detta ärende, kan te sig

en smula underligt att de skall behöva vänta tre år på att från ett kungl. departement få svar beträffande ett ärende, som av dem kunnat behandlas på en kvartosida. Jag har framställt min interpellation närmast för att få en konkret redovisning av hur dessa ärenden handlägges, och det har jag fått, vilket ger mig anledning att vara tacksam, ty det finns nu i viss mån en förklaring till det långa dröjsmålet.

Jag kanske också skulle nämna något om vad som har sagts i svaret. Jag inser väl att varken finansdepartementet eller dess chef i egenskap av föredragande hos Kungl. Maj:t kan påverka detta ärende, eftersom det behandlas i regeringsrätten, men jag har ju i detta fall inte haft möjlighet att framställa interpellation till någon annan, och jag har därför tagit mig friheten att vända mig till finansministern.

Men det är inte nog med att jag på detta sätt har fått frågan besvarad, utan i slutet av interpellationssvaret berör finansministern — och det konstaterar jag med tacksamhet — de aktuella spörsmål och de åtgärder man är beredd att vidta för att minska den arbetsbalans som för närvarande råder i regeringsrätten. Han hänvisar därvid till prop. nr 167 till årets riksdag. Jag har tagit del av denna proposition och finner där att sedan denna fråga behandlats vid 1952 års riksdag, utarbetades en promemoria med förslag till åtgärder i syfte att förkorta väntetiden och minska arbetsbelastningen i regeringsrätten. Denna promemoria framlades av kanslirådet Sterner den 5 juni 1952, enligt vad som framgår av propositionen, men först nu, år 1955, säger finansministern i det nyss avlämnade interpellationssvaret att han är beredd att efter Kungl. Maj:ts bemyndigande inom kort igångsätta en utredning. Jag tycker att det är ett onödigt långt dröjsmål att inte tidigare tillsatts en utredning för att överväga vad man eventuellt kunde ta vara på i den prome-

Svar på interpellation ang. skyndsammare restitution av statlig nöjesskatt

moriam som fanns färdig redan i mitten av år 1952.

Jag har också tillåtit mig att ta reda på att denna promemoria överlämnades till regeringsrätten för yttrande år 1954. Det tycks alltså inte ha hänt ett enda dugg med promemorian från juni 1952 till någon gång under 1954, och nu tar det ytterligare ett år, sedan regeringsrätten sett på den, innan man är beredd att tillsätta en utredning för att eventuellt vidta åtgärder i syfte att minska belastningen och därmed möjliggöra snabbare besked i frågor av den art jag har berört i min interpellation. Under sådana förhållanden tycker jag man kan tillåta sig att säga att det är ett onödigt långt dröjsmål. Det skulle vara verkligt angeläget att få någon upplysning om varför ärendet har legat så länge utan att man har vidtagit någon åtgärd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet liggande proposition nr 190, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick det procentall av grundbeloppet, varmed statlig inkomstskatt för vissa skattskyldiga föreslagits skola ingå i preliminär skatt, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

§ 5

Föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande motioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionerna:

nr 653, av herr *Holmberg*,

nr 654, av herr *Lundqvist m. fl.*, och

nr 655, av herr *Lundberg*; samt

till statsutskottet motionen nr 656, av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Pettersson* i Norregård.

§ 6

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 17—19, statsutskottets utlåtanden nr 113—120, bevillningsutskottets betänkanden nr 42, 47 och 48, bankoutskottets utlåtanden nr 19 och 21—24, första lagutskottets utlåtande nr 33, tredje lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 23.

§ 7

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Bäste-kille vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag för iståndsättande av gamla skolhus.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut;

statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) jämte i ämnet väckta motioner och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 20, angående pension åt redaktören Nils Andersson och

nr 25, i anledning av dels väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa viss utländsk valuta, dels ock väckt motion om vissa lättnader i valutaregleringen;

första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för att främja rekryteringen till polisen m. m.;

nr 258, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser de statliga avlöningsförfattningarna; och

nr 259, i anledning av väckt motion om ersättning till parketläggaren S. E. V. Jansson för skada uppkommen under militärtjänstgöring; samt

från första lagutskottet:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5 § 1 mom. och

8 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket.

§ 10

Anmälades, att Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 11

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 192, angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kii-runavaara aktiebolag motionerna:

nr 657, av herr *Hjalmarson m. fl.*, och nr 658, av herr *Ohlin m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 193, med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956 motionerna:

nr 659, av herr *Ahlberg m. fl.*, nr 660, av herr *Nelander m. fl.*, nr 661, av herr *Hjalmarson m. fl.*, och nr 662, av herr *Johanson* i Västervik; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, angående eftergifter beträffande ränta och amortering å vissa bostadsbyggnadslån motionerna:

nr 663, av herr *Hjalmarson m. fl.*, nr 664, av herrar *Ståhl* och *Larsson* i Stockholm samt

nr 665, av herr *Gustafsson* i Skellefteå.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Andra kammaren.

Undertecknad hemställer härmed om tjänstledighet från riksdagsarbetet

fr. o. m. den 10 maj och 10 dagar
framåt för utlandsresa.

Stockholm den 10 maj 1955

Ossian Sehlstedt

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.16.

In fidem

Gunnar Britth

Onsdagen den 11 maj

Kl. 10.00

§ 1

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela att gemensam omröstning kommer att äga rum vid kamrarnas plena onsdagen den 18 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

§ 3

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:
nr 657, av herr *Hjalmarson m. fl.* och
nr 658, av herr *Ohlin m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:
nr 659, av herr *Ahlberg m. fl.*,
nr 660, av herr *Nelander m. fl.*,
nr 661, av herr *Hjalmarson m. fl.* och
nr 662, av herr *Johanson* i Västervik;

samt

till statsutskottet motionerna:
nr 663, av herr *Hjalmarson m. fl.*,
nr 664, av herrarna *Ståhl* och *Larsson*
i Stockholm samt
nr 665, av herr *Gustafsson* i Skellefteå.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtande nr 121, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 44, bankoutskottets memorial och utlåtande nr 20 och 25, första lagutskottets utlåtande nr 34, andra lagutskottets utlåtande nr 28 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 24.

§ 5

Föredrogs vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare och

nr 18, i anledning av väckt motion angående utredning av taxeringsmäns straffrättsliga ansvar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om en rådgivande folkomröstning angående ett lösande av de orga-

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

nisatoriska banden mellan kyrka och stat.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets utlåtande nr 19 med anledning av motion nr 48 i denna kammare och en likalydande motion i första kammaren behandlar motionerna enbart ur formell synpunkt. Motionens yrkande att en folkomröstning skulle anordnas om »kyrkans skiljande från staten under för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv betryggande betingelser» avvisas som ogenomförbart utan en föregående utredning. Det är givet att konstitutionsutskottet i en sådan fråga har en långt rikare erfarenhet än ett par enskilda motionärer. Jag vill på den punkten endast tillfoga att motionärerna haft och i motionen uttryckt den tanken, att en departementsutredning självfallet måste föregå den proposition till riksdagen beträffande själva folkomröstningen, som i sinom tid skulle ha avgivits, därest ett beslut nu fattats i enlighet med motionen.

I motionen förutsättes alltså en mindre utredning före folkomröstningen och en fullständig men av folkmeningen vägledad utredning på ett senare stadium. Det är måhända en formell brist att detta ej preciserats i motionens kläm. Denna brist har uppenbarligen gjort utskottets inriktning på den formella sidan av ärendet möjlig, och jag avstår därför från att klandra utskottet för dess handlingssätt och skrivsätt.

Men det kan ändå inte hjälpas, att den som har ett varmt personligt intresse för de frågor som ligger under och bakom de formella — frågan om religionens och kyrkans och därmed också en stor del av den allmänna moraldebattens läge i vårt land — måste finna det otillfredsställande, om 1955 års riksdag skulle med enbart ett for-

melet, jag tror jag vågar säga formalistiskt resonemang lägga åt sidan den centrala fråga, som tidigare riksdagar och inte minst denna kammare diskuterat på ett intressant och vägande sätt. Det skulle förvåna mig, om konstitutionsutskottets ordförande är mäktig en sådan personlighetsklyvning, att han kan och vill bannlysa sina personliga — och jag förmodar för honom livsavgörande — erfarenheter av samspelet och motspelet mellan kyrkligt och samhällsligt och att han som enskild riksdagsman måste finna det rimligt, att kammaren debatterar denna fråga från en mindre formell utgångspunkt än utskottsutlåtandet.

Jag vill börja med att konstatera, att varje gång kammaren under tidigare år ägnat svenska kyrkans relationer till statsmakten uppmärksamhet, har det varit en enda synpunkt som har dominerat, nämligen religionsfriheten. 1955 är vi framme i en ny situation. Ingen kan rimligen påstå att svenska kyrkan förtrycker vare sig medlemmar eller andra medborgare. Det existerar mig veterligt inget religionsförtryck i Sverige. Men det råder en situation, där ett olyckligt system på livsaskådningens område gynnar den yttre konvensansen och motarbetar självständiga ställningstaganden. Det råder också ett system, som försvårar ett fritt och skapande umgänge mellan många av de bäst utbildade religiösa och etiska ledarna i vårt land och den stora mängden av i religiösa och etiska frågor oerfarna medborgare. Jag syftar med det senare inte bara på den förhållandevis låga kyrksamheten i vårt land eller parallellföreteelsen med det låga deltagandet vid kyrkofullmäktigevalen utan framför allt på en officiell kyrkas svårigheter att anpassa sina verksamhetsformer efter livet i det moderna, urbaniserade samhället.

Vi borde vara mogna för att även officiellt erkänna det för nästan alla medborgare i vårt land numera självfallna

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

faktum, att religionsutövning i likhet med andra personliga ställningstaganden i moral- och livsåskådningsfrågor bör uppfattas som en privat angelägenhet, undantagen från majoritetsbeslut och officialitet, en privat angelägenhet, vars yttre sidor visserligen kan avspegla sig i skapande samvaro med andra människor, men då rimligen i ett fullt frivilligt valt samfund. Om man konstaterar, att svenska kyrkan i dag har utomordentligt små möjligheter att inom överskådlig tid ge flertalet av de medborgare som lever i de stora befolkningscentra en ny syn på det personliga ansvaret i moralfrågorna, är detta ingen dom över en kår av kunniga och plikttrogna ämbetsutövare utan en dom över ett kyrkosystem, som är belastat med minnen från kyrkopliktens tid, som för sina nya kyrkobyggen är beroende av beslutande församlingar, där det ofta är en majoritet av religiöst likgiltiga, och som genom sin konstruktion är förhindrat att lita till de frivilliga bidragen från de medlemmar, som av eget, personligt val sökt sig just till det samfundet.

Riskerna för att den svenska kyrkans av utvecklingen beskurna frihet ytterligare skall minskas kan måhända nonchaleras ännu en tid men knappast hur länge som helst. Den motion vid årets riksdag som ville vidga den borgerliga kommunens makt över kyrkoförsamlingens avgöranden är säkerligen bara en första påminnelse om att de, som i statsmaskineriet och dess kommunala avspiegling ser den största mänskliga visdomen företrädd, inte kommer att nöja sig med det nuvarande förhållandet.

Jag ser i svenska kyrkan liksom i de svenska frikyrkorna några av de bästa organen för människornas inriktning mot ett djupare personlighetsliv och större personligt ansvar. Men vi får inte glömma att vid sidan av dessa samfund har under senare år framträtt personer, grupper och samman-

slutningar, som från andra värdesynpunkter strävar i denna riktning men med delvis andra mål. Ett stort moraliskt allvar har präglat även sådana människor som i kritisk granskning av kyrkans lära velat ge nya bidrag till en moraldebatt, anpassad efter det nutida samhällets situation, där inte längre yttre samvetspåbud gäller utan ett svärfixerat miljötväng och där den personliga friheten oftare är en frihet från eget ansvar än en frihet till självständig handling. Alla dessa motstridiga, konkurrerande men just därigenom stimulerande livsåskådningsriktningar bör stå lika inför de enskilda medborgarna i ett samhälle, där ingen statsanställd tänkare kan konstruera en för alla önskvärd och lyckosam moral. Det moderna medvetandet om mänsklig olikhet, om arvsbetingelser och miljöinflytanden som framdrivare av skilda personlighetstyper gör det troligt, att ett demokratiskt samhälle i framtiden aldrig mera kan förenas med en statligt auktoriserad livsåskådning. Fria grupper kan råda andra människor att handla efter ett visst mönster, enskilda förkunnare kan ställa upp maximer och livsmål, men den kyrka som historiskt identifieras med staten kommer alltid att befinna sig i ett motsatsläge till den ideala demokratien.

Det är mot den bakgrunden som jag hoppas, att när den svenska kyrkan själv tar sin ställning under omprövning, det skall leda till rekommendationer, som förvandlar den till ett levande fritt samfund bland andra samfund.

Vad skulle då komma att ske i Sverige om efter en folkomröstning och ett riksdagsbeslut de organisatoriska banden mellan kyrka och stat löstes under betingelser, som är betryggande för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv — det alternativ som diskuteras i motion nr 48? Andra alternativ må diskuteras av andra.

Vad skulle ske? Vi skulle få se en bild

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

av — tro mig — icke kaos och förvirring och andligt förfall utan av religiös förnyelse, kyrklig aktivitet och allmän vaksamhet på livsåskådningens och moraldebattens områden. Inom svenska kyrkan själv skulle förmodligen relativt snabbt vissa fraktioner, geografiskt, teologiskt och historiskt betingade, framträda. Församlingar och stift skulle — även för de många medborgare som nu svävar i okunnighet om till vilken enhet de i andligt hänseende hör — bli levande begrepp. Olika tolkningar av samfundsbegreppet liksom av den kristna trons innebörd skulle formuleras. Nya kristna ledare skulle stiga fram ur prästerskapets och lekmännens led. Bland dem som icke omfattar den kristna tron med personlig övertygelse skulle behovet av ökad klarhet om sambandet mellan kristendom, individuellt och socialt ansvar säkerligen vidgas och nya granskningar av gängse livsåskådningar se dagen. Vi skulle få se dem inom prästerskapet som utvecklats till stor fallenhet och skicklighet i folkbokföringens teknik, lämna sitt gamla yrke och inträda som civila experter i det nya folkbokföringsverket, medan andra prästmän med böjelse för aktivt socialt arbete skulle se nya möjligheter öppna sig för en aktiv missionsverksamhet under former som hänsynen till tradition och officiell ställning tidigare förmenat dem. Inom frikyrkorna skulle närvaron av välorganiserad och samtidigt vital andlig konkurrens förmodligen på de flesta platser leda till stegrad aktivitet. Om möjligheterna till ekumeniskt samarbete till en tid skulle förefalla att minska, skulle troligen något senare en konsolidering i nya, samarbetsvilliga grupper ske. Knappast någonstans i detta land skulle man träffa många medborgare som genom ord eller handling beskrev sig själva genom att säga: »Jag bryr mig inte om det där med religion. Jag är likgiltig för livsåskådningstjafset. Jag vill vara som alla andra, för det är säkrast så.»

Vi skulle från en ny utgångspunkt kunna börja en gemensam kamp mot den slappa konventionalism, som avspeglar sig lika mycket i föraktet för religionen i vissa kretsar som i andra grupper i det vanemässiga följandet av djupt betydelsefulla kyrkliga riter vid livets högtider.

Vad finns det för skäl att måla en sådan framtidsbild? Vad har vi för anledning tro att ett negativt beslut av den typ, som motionen förutsätter, skulle leda till att andarna vaknade? I och för sig naturligtvis ganska små skäl. Negativa lagstiftningsåtgärder passerar ofta obemärkta. Men i en situation, där både de nya gränslösa förstörelsevapnen och de stora statsmaskineriernas maktfullkomlighet har tvingat fram nya ställningstaganden och en mera individuell omprövning av hur det kommer att gå för människorna över huvud taget, har det visat sig att just livsåskådningsdebatter har haft bredd och djup i de länder, där sådana ställningstaganden är en dominerande angelägenhet för fria grupper och inte regleras eller negligeras av statens officiella tjänsteförrättare.

I våra skolor och vid många högtidliga tillfällen i den svenska demokratin brukar det sägas att folkrörelsernas genombrottstid var den stora förnyelsen av den folkliga idealiteten. Lika ofta har det sagts att den nutida inriktningen på de materiella tingen förhindrar den folkliga idealiteten att komma till uttryck. Det är då rätt märkligt att i det mycket uppmärksammade land, Amerikas förenta stater, där enligt allmän utsago materialismen och penningbegäret tar sig starkare uttryck än någon annanstans, en folklig idealitet inom de kyrkliga gruppernas hägn har blivit det mest påfallande svaret på de personliga frågorna i atomtidevarvet.

Jag skall inte generalisera från personliga iakttagelser, men jag kanske kan få tala om att under ett par må-

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

naders resa genom USA har det slumpat sig så att jag sett mer än 90 nya kyrkor under byggnad, trots att slummen sannerligen inte visat mig den genaste vägen till de ställen, där kyrkorna byggts. Jag vill tillägga, vilket kan vara av mera allmänt intresse, att i flertalet av de 70 samfund, som för närvarande bär upp USA:s religiösa liv, finns det långt rikare möjligheter för social samvaro och aktivitet än i något annat land. Knappast några av våra moderna skolor här i Sverige eller ens de nya amerikanska skolorna rymmer bättre klubbrum, kök, studierum för kvällscirklar, teaterscener och kindergartentrymmen än de kyrkor jag sett byggas där.

Man kan ha vilken personlig uppfattning som helst om arten och yttringarna av en sådan religiös aktivitetssvåg som den, som för närvarande passerar genom den demokratiska västerns ledande stat, men det går ändå inte att förneka att den framspolats ur konkurrensen mellan olika fria samfund och att den bättre än något annat täcker just en bred, folklig idealitet med huvudsaklig inriktning på praktisk verksamhet, uppfostran, utbildning och social hjälp samt på enskild och samhällelig moral.

Har då detta med dagens ämne att göra? Ja, det har faktiskt mycket att göra med det. Som jag ser det är vi alldeles för ängsliga för att ifrågasätta en ny tradition. Vi är alltför säkra på att just den tradition, som utbildat sig hos oss, är klart överlägsen och mera berättigad än den vi kan hämta från andra länder. Jag tror att just i en situation, där vi känner oro för hur unga människor tar ansvar för sitt eget liv, skulle det vara nyttigt för oss att mera fördomsfritt och mera oberoende av vår egen tradition vara benägna att pröva vad andra människor och andra folk har erfårit. Jag tror inte att vår demokrati skadas av debatten kring de heliga institutionerna. Jag tror tvärt-

om att det vardagliga resonemang, den tidningspolemik och de muntliga debatter i radio och möteslokaler, som skulle komma att föregå en folkomröstning av det slag, som påyrkas i motion nr 48, skulle vara ett stimulerande bidrag till vårt offentliga liv, alldeles oavsett vilken utgången skulle bli och vilka praktiska följder omröstningen skulle få.

Till dem som ändå menar att motionärernas initiativ är överflödigt och kunde ha överlåtits till mera kvalificerade krafter skulle jag vilja riktta några frågor: Finns det någon som vill förneka att den mycket otillfredsställande problemställning, som kommit till i Norge med Kungl. Maj:t som högsta auktoritet i tros- och renlighetsfrågor, skulle kunna bli aktuell också här? Finns det någon som vill hävda att den administrativa och rättsliga proceduren kring det näst senaste tillsättandet av biskopsstolen i Strängnäs skulle ha fått en lika pinsam utformning, om den svenska kyrkans ställning varit fri gentemot staten? Finns det någon som anser det omöjligt att finna en smidig lösning av församlingsindelningen i en stat, där fria samfund strävar efter att vinna kontakt med medborgarna? Finns det någon som vill upprepa de ord, som fölls i förstakammardebatten 1950, att statens behandling av kyrkoinstitutionerna bör ta »formen av en process i tysthet — så att människorna en dag vaknar upp i ett samhälle, där dessa institutioner inte behövs, emedan människornas behov av sådana ting har dött bort»?

Jag har i detta anförande gått förbi de många svårlösta lagstiftningsfrågorna. Flertalet av dem är berörda i motionen. Jag skall emellertid, om någon önskar det, motivera min uppfattning därvidlag. Bakom ställningstagandet ligger en önskan att bevara det väsentliga i den svenska kyrkotraditionen samtidigt som ventiler skulle öppnas för nya

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

impulser och till ett kyrkoliv fritt från hänsynstagande till kravet på officiell tradition och neutralitet.

Jag skall gärna medge att det finns ett problem, som inte har berörts i motionen och som inger mig personligen en viss osäkerhet. Jag är medveten om det egenvärde, som traditionen i sig själv har för många. Det är troligt att under en lång övergångstid somliga av dem, som i den hittillsvarande statskyrkoformen sett en garanti för en hög kulturell standard, vidsynhet och ekumenism, kanske skulle komma att känna sig främmande i en mera stridbar och för sin utveckling kämpande kyrka. Tendensen till en ny religiös ortodoxi inom svenska kyrkan skrämmer många av dessa, som i den nuvarande kyrkoformen ser en garanti mot alla överdrifter. Jag vet också att det särskilt bland de gamla finns en varm känsla just för de invanda orden och formerna, de ofta sjungna psalmerna, det oförändrade predikomönstret. De som i söndagsstillheten vid en radioapparat eller i kyrkan återkallar barndomsminnen upplever kanske just genom den obrutna förkunnelsetraditionen en rikare andakt än någonsin annorstädes. Men mot riskerna för att denna tradition skulle brytas talar alla löften ur kyrkans egen mun att den är en folkkyrka och ej i trängsta mening ett bekännelsesamfund. Samma kyrkodörrar skulle stå öppna, samma röster höras men kanske med nya och ivrigare tonfall, ackompanjeras av nya ord från praktiska samhällsarbetare som i fritidslokalerna skulle kunna möta nya folkgrupper, som nu är oåtkomliga för vad kyrkan har att säga. Objektiviteten i skola och radio skulle kunna nyanteras och mötas av de nya språkrören.

Finns det resurser för allt detta? Det är en fråga som knappast kan överblickas i dag. För mig är det självfallet att vi måste komma fram till ett system som underlättar donationer och

frivilliga penningbidrag till religiösa samfund, lärda institutioner, organiserad hjälpverksamhet. Om det finns något område, där det är otvivelaktigt att vårt nu gällande skattesystem haft skadliga verkningar — jag är övertygad att det finns många — så är det just här. Rätten att under gynnsamma omständigheter disponera över en marginalinkomst hör till de faktorer, som gynnar arbetslust och företagsamhet. Även här ger de amerikanska förhållandena belägg för att friheten har övervägande gynnsamma återverkningar. Den reaktionära skattelagstiftning, som avlägsnade en del av donationsvilligheten i vårt land, hör till de ting som aldrig borde få kallas en reform. Vi måste snarast finna former för en avdragsrätt för bidrag till frivilligt arbetande institutioner och samfund.

Jag är emellertid starkt benägen att tro att en förutsättningslös utredning skulle innebära ett mångårigt uppdrag med små utsikter till praktiska resultat. I direktiven för en utredning av de kontroversiella punkterna måste uttryckas vilka intentioner som statsmakterna har rent generellt. Jag betvivlar att någon regering skulle vilja binda sig för en sådan uppfattning innan den vet mera om folkopinionen än vad vi gör i dag. Det är därför som folkomröstning borde komma in i bilden. Här finns många som är beredda att försäkra att en folkomröstning inom den närmaste framtiden skulle ge en överväldigande majoritet för status quo och att hela mitt resonemang därmed faller. Det är ju möjligt, men alls inte säkert, att situationen är oförändrad, när flera människor än vad nu är fallet har haft tid att tänka igenom sin ståndpunkt. Den breda likgiltigheten kring 1951 års religionsfrihetslag har icke varit en gynnsam atmosfär för ett personligt ställningstagande. Inför en folkomröstning, där i upplysningsselementen åsiker polemiskt skulle komma

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

att mötas, tror jag att ett livligt intresse skulle vakna och därmed ett nytt läge för den politiska bedömningen skapas.

Det har också beklagats, att motionens krav på en folkomröstning förutsätter att den som svarar ja däri inne-sluter förutsättningen att de organisatoriska banden mellan stat och kyrka löses under betingelser som är betryggande för kyrklig verksamhet och kristet kulturliv. De som önskar rösta om ett upplösande under andra förhållanden, exempelvis under de betingelser som det socialdemokratiska parti-programmet framhåver, får väl ställa det kravet. Men jag har uppfattat det parti-programmet i denna fråga som i vissa andra som en relik, som det tillkommer endast de närmast stående och avgjort troende att visa vördnad för.

Jag är, herr talman, övertygad om — och jag slutar därmed — att den dagen kommer då både stat och kyrka inser att deras vägar går isär. Vad jag hoppas — med långt större ovisshet om den sannolika utvecklingen — är att varken de religiöst och moraliskt likgiltiga eller de mest ortodoxa ren-lärighetsdyrkarna skall få bestämma utvecklingen. Det står en dörr öppen till friheten och steget genom den bör tas innan det är för sent.

Herr SWEDBERG (fp):

Herr talman! Som jag har haft tillfälle att i ett särskilt yttrande till utskottsutlåtandet i detta ärende, om också i starkt koncentrat, ge uttryck för min mening, hade jag egentligen inte tänkt yttra mig nu i kammaren. Men då ändå debatt tagits upp i frågan, vill jag inte gärna avstå från att yttra några få ord.

Först vill jag då framhålla, att när jag biträtt motionerna i denna fråga har jag gjort det utifrån i religiöst hänseende absolut positiva synpunkter. Jag är visserligen övertygad frikyrkoman, men det innebär ingalunda att jag är någon fiende till svenska kyrkan. Jag

vågar göra anspråk på att vara ekumen, något som kommit till uttryck bl. a. däri att jag representerar mitt trossamfund i ekumeniska nämnden, där ärkebiskopen är ordförande, och att jag är ledamot av denna nämnds arbetsutskott, där biskop Björkquist är ordförande. Jag har haft och har glädjen av ett mycket intimt och angenämt samarbete med många ledande män inom den svenska kyrkan.

Jag uppskattar alla krafter, som i skilda läger vill verka för kristendomens sak inom vårt folk, och jag har med åren fått allt större respekt för den utomordentligt betydelsefulla gärning, som svenska kyrkan genom sekler har utfört inom vårt svenska folk. Detta ändrar emellertid på intet sätt min principiella syn på förhållandet mellan stat och kyrka. Idealet för detta förhållande är enligt min mening angivet i den klassiska maximen »en fri kyrka i en fri stat». För liberal uppfattning och för verklig demokrati över huvud taget är religionsfriheten, tros- och samvetsfriheten, enligt mitt bedömande av grundläggande betydelse — ja, religionsfriheten är, som jag ser det, all verklig frihets moder.

Jag är angelägen att framhålla, att jag helt delar herr Heléns uppfattning, då han nyss gav uttryck för den meningen, att det här i landet inte förekommer något religionsförtryck. Detta konstaterar jag med all möjlig tillfredsställelse. Det är en sak. En annan sak är, att en konsekvent tillämpad religionsfrihet enligt min mening leder till ett upplösande av banden mellan kyrka och stat. Jag inser väl, att det kan vara svårt nog att med absolut konsekvens genomföra religionsfriheten, och jag skall villigt erkänna, att det kan diskuteras, om man någonstades i världen helt lyckats med detta. Allt är ju relativt i denna ofullkomlighetens värld.

Men det förefaller uppenbart, att ett såvitt möjligt konsekvent genomförande av religionsfrihetens princip icke låter

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

sig förena med förekomsten av en privilegierad statskyrka. Statskyrkosystemet strider i flera viktiga hänseenden mot religionsfrihetens princip. I varje fall med den utformning, som detta system nu har i vårt land, föregripes uppenbarligen den enskilda individens rätt att själv bestämma i fråga om sin tillhörighet till kyrkan. Jag erinrar bara om det faktum, att man i allmänhet här i landet födes till medlem av svenska kyrkan, och man vaknar vid något mognare år en dag upp till klarhet om, att man helt enkelt är medlem av denna kyrka.

Vidare är själva grundelementet i religionsfriheten enligt min uppfattning allas likhet inför lagen och i samhället i religiöst hänseende. Men denna likhet är icke möjlig att realisera, om man har en privilegierad statskyrka. Denna förutsätter därjämte alltid statens auktoritet på religionens område, och en sådan auktoritet strider som jag ser det både mot religionsfrihetens princip och mot religionens innersta väsen. Det är ganska lätt att påvisa, att varken de som utträder ur statskyrkan enligt den senaste lagstiftningens möjligheter, eller statskyrkan själv, åtnjuter full religionsfrihet. Även efter den nya lagens bestämmelser förlorar de som utträder ur statskyrkan vissa inte alldeles likgiltiga, rent medborgerliga rättigheter. De kyrkliga organ, i vilka den ur statskyrkan utträdde medborgaren inte kan vara medlem och på vilkas sammansättning han inte kan öva något direkt inflytande, handhar fortfarande vissa rent borgerliga angelägenheter, som efter mitt bedömande borde handhas av borgerliga organ.

Till sist kommer måhända bristerna i fråga om religionsfrihetens tillämpning i det svenska samhället även efter den nya lagens ikraftträdande att bli mest kännbara för statskyrkan själv. Den djupa och utbredda oron inom kyrkan över plikten för vissa kategorier av präster att viga fränskilda är ju beteck-

nande. Och den av riksdagen 1951 beslutade prästlöneregleringen och det därmed sammanhängande tjänstereglementet för kyrkans prästerskap betecknas, även av många kyrkans trogna anhängare, som ett uttryck för hur statens kalla hand stärker sitt fasta grepp om kyrkan.

Det är närmast utifrån här hastigt anförda synpunkter som jag anser att kyrkan själv och över huvud taget kristendomens sak i vårt folk skulle stärkas genom frigörelsen från staten. »Sanningen skall göra eder fria» är ett mäktigt ord av kristendomens Herre, och jag tror att detta ord lämpligen kan bringas i erinran i detta sammanhang. Frihet är den levande kristendomens livsluft i den meningen, att kristendomen både kräver och skapar frihet. Det är ur religiös synpunkt intet tvivel om att kyrkan är starkast, effektivast och slagkraftigast, då den är oberoende av världslig makt, då den själv ordnar sina egna angelägenheter i enlighet med sin tro och sin bestämmelse och när den beror endast av sin Herre och det stöd, som människors personliga intresse och frivilliga offerinsats skänker.

Nu har jag hört många djupt pessimistiska uttalanden om kyrkans öde i händelse av dess skilsmässa från staten. Det skulle betyda, har man sagt, ett sammanbrott för kyrkan och ett förlamande av dess verksamhet. Exempler ute i världen ger, som också herr Helén nyss påpekade, intet stöd för dessa farhågor. Jag har verkligen ett behov, herr talman, att bekänna att jag för min del har en mycket högre uppfattning om svenska kyrkan än så. Jag är övertygad om att den inom sig har så mycket personligt intresse, så mycken varm kärlek och levande offervilja, ja, så mycket starkt och rikt religiöst liv, att risken för sammanbrott och förlamning är praktiskt taget obefintlig. Tvärtom tror jag på en alldeles motsatt utveckling till stor båtnad för kyrkan själv och för det religiösa livet inom vårt folk.

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

Nu, herr talman, borde jag kanske be om ursäkt för att jag uppehållit mig vid det som utskottet på grund av motionernas kläm inte haft anledning att syssla med eller yttra sig om. Men jag har haft behov av att motivera mitt engagemang i motionerna och i det särskilda yttrande, som är fogat till utskottets utlåtande. Såsom framgår av detta yttrande har jag ansett att en folkomröstning för att klarlägga problemet kyrka och stat och framför allt för att ge både kyrkan och statsmakterna någon uppfattning om den aktuella opinionen med hänsyn till detta hade varit både möjlig och lämplig. Som det emellertid under utskottets behandling av ärendet visade sig omöjligt att få någon som helst samling kring denna mening och jag vidare anser att den föreliggande frågan är av art att såvitt möjligt böra handläggas utan strid, har jag inte velat reservationsvis framföra mot utskottet avvikande mening. Jag avstår sålunda, herr talman, också nu från att ställa något yrkande.

Häruti instämde herr *Hammar* (fp).

Herr **HALLÉN** (s):

Herr talman! Jag vill börja med att uttala, att jag med den allra största erkänsla har tagit del av den föreliggande motionen, och det sätt, varpå motionären herr Helén propagerade för densamma, finner jag värt allt erkännande. Jag tycker, att hans grepp på detta ämne står i en behaglig motsättning till de utgångspunkter, varifrån denna fråga ofta behandlas, och jag respekterar allt vad herr Helén har att säga om sina erfarenheter om den stimulerande verkan, som frikyrkosystemet i Amerika medfört.

Detta är emellertid sådant som vi inte här skall diskutera, och jag kanske också, bara för att slippa gå in i någon principdiskussion av hela spörsmålet — det har ju inte heller utskottet gjort — i korthet kan få framhålla för vännen

Helén vad det är som gör, att jag inte kan följa honom i hans slutresonemang. Det är att jag har den uppfattningen, att i samma stund som bandet mellan stat och kyrka slites av, så uppstår i rent kulturellt-andligt avseende en värdeminskning i svenskt kulturliv. Jag anser, att om man också kan till det privata initiativet — om jag får använda detta krassa uttryck — överlämna det religiösa livets vård, med de goda resultat vi sett inom frikyrkorörelsen, så blir det en värdeminskning i den stund vårt gamla rike intar en ny ställning och staten ställer sig indifferent eller neutral till frågan om människornas livsåskådning.

Detta betyder inte att man skall hålla fast vid gamla tvångsståndpunkter, utan jag tycker att det svenska riket skall som sina uppgifter ha både att värna landet från främmande inkräktare, att befrämja upplysning, hälsovård och annat samt att tillförsäkra de människor, som så önskar, en evangelisk livsåskådning. Det är klart att vi kan reda oss mycket bra på andra vägar för att nå det syftet, men jag tycker att det vore en förlust för vårt rike, om inte också denna senare uppgift skulle ingå i dess åligganden, naturligtvis med iakttagande av all tänkbar personlig frihet.

Mer vill jag inte yttra i denna fråga, och jag tror att kammaren håller mig räkning för om vi avböjer motionärens önskan att ta upp en principdebatt här. Som vi finner har konstitutionsutskottet inte heller gjort det utan har avböjt motionen av rent formella skäl.

Jag skall endast göra mycket korta kommentarer till den föreliggande motionen. När motionären framhåller att man i Norge sett sorgliga följder av det statliga inflytandet på troslivets område, är det alldeles riktigt, men då är det bara att konstatera att något sådant har inte skett i vårt land. Här i riksdagen har det aldrig funnits någ-

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska landen mellan kyrka och stat

ra sådana tendenser. Jag erinrar mig ett enda fall; för många år sedan fanns här en mycket from och präktig schartauansk lantbrukare, som hette Cornelius Olsson i Berg. Han väckte en motion, i vilken han yrkade avslag på den nya bibelöversättningen, som han inte ansåg vara lämplig. Han spårade väl något Kungl. Maj:ts eller statsmakternas obehöriga ingripande. Eljest tycker jag inte att man kan tala om något sådant. Anspelningen på biskopsdomen härom året säger enligt min mening ganska litet. Den kanske tvärtom visar, att om en statskyrka övergår till en slags nationell frikyrka, har man inga garantier för hur denna upprätthåller rättsprinciperna inom sin egen organisation.

Jag vill emellertid framhålla en viktig sak. När motionärerna med citat från annat håll talar om statsmakternas hårdnande grepp om kyrkan och därmed om det kyrkliga livet, måste jag inlägga en gensaga. Det är visserligen sant att det förekommer ting, som i kyrkliga kretsar väcker oro, framför allt det — som vi tycker — alldeles för radikala förslaget om att minska församlingarnas och prästerskapets antal i landet, men jag skulle tro, att detta är att se som ett led i den allmänna besparings- och rationaliseringspolitiken. Jag tror inte att någon vill påstå, att herr Sköld avser att därigenom undergräva kyrkans möjligheter, och man kan nog utfärda samma garanti för samtliga övriga medlemmar av regeringen. Man bör alltså förstå vilket syftet är; man får inte beskylla dem för att liksom tillhandagå kyrkans och kristendomens fiender i vårt land genom en sådan politik. Syftet är säkerligen betydligt lojalare.

Sedan fortsätter motionen med att beskriva en massa problem, dock ingalunda alla, som måste finna sin lösning, om man övergår till en annan tingens ordning. Det förvånar mig bara, att motionärerna utelämnar det kanske vik-

tigaste och mest svårlösta problemet, nämligen frågan om barnens religionsundervisning. Om denna finns inte ett ord nämnt. Det är väl emellertid alldeles uppenbart, att i samma ögonblick som statsmakten förklarar sig neutral i livsåskådningsfrågor, kan den inte i fortsättningen bedriva kristendomsundervisning av den art, som nu förekommer i rikets skolor. Hur den frågan skall lösas, genom privat initiativ från kyrkliga eller frikyrkliga samfund, eller på annat sätt är en annan sak, men att detta är ett problem, som också kan behöva underställas valmännen vid en folkomröstning, är väl ganska tydligt.

Nu menar vi i utskottet, att hela resonemanget karakteriseras av att motionen först mycket lojalt rullar upp en hel rad problem. Då hade vi naturligtvis väntat, att det hela skulle mynna ut i en begäran om utredning. Det är här som den s. k. kovändningen kommer, vilken gjort, att praktiskt taget hela pressen funnit, att motionen formellt är omöjlig att göra något vid. I detta sammanhang skall jag rätta en missuppfattning, som man möter i en av dagens tidningar. Denna undrar, om inte utskottet kunnat begagna sin initiativrätt och självt föreslå den utredning, vartill den logiska konsekvensen borde leda. Jag vill då erinra om de regler, som bestämmer utskottets arbete. Dem återfinner vi i 38 § riksdagsordningen. I den första punkten anges vårt egentliga arbete och där ges också utrymme för initiativ bl. a. i grundlagsfrågor och vallagsfrågor. Där emot uppräknas i andra momentet i samma paragraf andra ämnesområden, som vi har att behandla, och dit hör också — som det står —: »allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.» Det är just för folkomröstningsfrågan vi fått motionen. Om man tänkt sig, att det skulle bli en utredning, skulle motionen i stället ha gått till första lagutskottet. Om motionärerna ett kommande år följer

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

de anvisningar, som antytts av utskottet och påyrkar en utredning, får inte konstitutionsutskottet denna motion, utan den går till första lagutskottet, som behandlat liknande spörsmål vid tidigare tillfällen. Detta är förklaringen till att vi anser, att vi icke har någon initiativrätt i denna fråga, så som den här ligger till. Om det finnes en sådan formell möjlighet för oss, saknas det inte heller representanter i konstitutionsutskottet, som skulle ha ställt ett dylikt yrkande. Det ansåg de sig emellertid formellt förhindrade att göra. Förslaget kan kanske därför komma fram ett annat år i annan form.

Det är kanske många i kammaren som undrar en smula över att vi så här snart — bara fyra år efter det att vi tagit ställning till frågan — skall ta upp den igen. År 1950 avlogs en motion om en sådan här utredning med hänvisning till den blivande religionsfrihetslagen, och år 1951 — året därpå — avlogs också en dylik motion med hänvisning till att man måste få se verkningarna av den nya lagen om fritt utträde ur kyrkan. Riksdagen har alltså ganska nyligen tagit ställning till saken. Då frågar man, vad som har inträffat som motiverar, att riksdagen skall förnya sitt ställningstagande.

Det skyntar också litet av denna uppfattning i motionen, där de ärade motionärerna mot slutet säger följande: »Skulle en majoritet av landets röstberättigade medborgare uttala sig emot en sådan upplösning, innebure det enligt motionärernas mening samtidigt en värdefull upplysning om svenska kyrkans nuvarande ställning i vårt folks medvetande, under det att ett motsatt resultat av omröstningen måste innebära en klar anvisning för Kungl. Maj:t och riksdagen om hur det erforderliga utredningsarbetet bör bedrivas.»

Jag tycker att denna motivering är i tunnaste laget. En annan sak hade varit, om t. ex. lagen om fritt utträde

ur statskyrkan haft katastrofala verkningar. Hade exempelvis i vissa församlingar kanske hälften eller mer av befolkningen begärt utträde, skulle ju hela den kyrkliga förvaltningen och administrationen ha kommit in i farozonen. Så har inte varit fallet, och man måste därför fråga, vad det nu är som uppkallar till ett sådant initiativ som det här gäller.

Jag tror, herr talman, att när befolkningens överväldigande flertal underlåter att begagna sig av denna rätt att personligen klippa av banden mellan sig och kyrkan, beror det inte bara på vad en tidning häromåret var inne på, när man talade om att kyrkan har sitt stöd hos guden Slö och om ett slags indifferens som gränsar till lojhet och annat sådant. Det finns betydligt djupare motiv för dessa människors ståndpunktstagande, men jag skall inte här gå in på den saken, då jag tycker att vi i dag inte bör ha någon principdebatt, utan följa utskottet som bara har anlagt denna formella synpunkt på ärendet.

Med anledning härav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Trots herr Heléns anförande tror jag att det kvarstår en ganska stark undran över varför motionärerna valt just den väg som de valt, nämligen att föreslå en folkomröstning i stället för att begära en utredning, och detta, herr Helén, under förutsättning av att man vill ha en skilsmässa mellan stat och kyrka.

Herr Helén uppehöll sig mest vid principerna för förhållandet mellan stat och kyrka, och jag har i detta avseende inte några invändningar att göra, utan tvärtom. Jag kunde emellertid inte finna att herr Helén i detta sammanhang gjorde några deklARATIONER på folkpartiets vägnar, och jag skall nu

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat inte heller göra några på det socialdemokratiska partiets vägnar. Men jag är lika beredd som herr Helén att påstå att jag inte har sprungit ifrån mitt partis principprogram på denna punkt.

Men det var inte detta vi skulle diskutera, utan jag skulle nu främst vilja ta upp det spörsmålet, hur medborgarna skall kunna få vägledning i alla de frågor som gäller sambandet mellan stat och kyrka. Den springande punkten för mig i detta sammanhang är följande: vill man för decennier få frågan om kyrkans skiljande från staten avförd från dagordningen, så skall man utan förberedande diskussioner och utredningar kasta ut denna fråga till omröstning och sedan med lugn avvakta resultatet, som inte gärna kan bli mer än ett i ett sådant läge, nämligen en överväldigande majoritet för status quo-linjen. Vi har tillräckligt många internationella erfarenheter för att kunna säga, att utan en ingående saklig debatt, utan att man ger medborgarna svar på konkreta, praktiska frågor — och det finns många sådana i detta sammanhang — kommer ett folkomröstningsinstitut att verka i rent konservativ riktning.

Motionärerna har med mycket lätt hand berört de praktiska problem som finns när det gäller det organisatoriska sambandet mellan kyrka och stat, men man kanske bör vid ett tillfälle som detta på några punkter konkretisera vad det skulle bli fråga om vid en utredning.

Herr Helén sade här — och han kommer kanske att upprepa det — att de, som i likhet med utskottet anser att det måste komma till stånd en utredning, är formalister. Man lägger, ansåg herr Helén, uteslutande av formella skäl åt sidan den viktiga angelägenhet det här gäller. En morgontidning är i dag inne på liknande tankegångar och framhåller, att när man i detta läge kräver en utredning, är det bara fråga om ett de obotfärdigas förhinder. Förhåller

det sig verkligen så? Jag vill ta några konkreta exempel, och jag börjar då med kyrkans förmögenhetstillgångar — jag skall ingalunda, herr talman, stanna många minuter vid detta spörsmål.

De kyrkliga jordegendomarna, dvs. ecklesiastika löneboställen, allmänna kyrkohemman och biskopshemman, är av olika härkomst. En del är anslagna av kronan, en del är donerade av enskilda, framför allt under äldre tider, och en del är inköpta av kyrkliga kommuner, dvs. församlingar och pastorat. Dessa egendomar representerar betydande värden; enligt den senaste allmänna fastighetstaxeringen inte mindre än något över 200 miljoner kronor, därav de ecklesiastika löneboställena något över 190 miljoner kronor. På kyrkligt håll räknar man nog i allmänhet med — det utgår jag ifrån — att staten och de kyrkliga kommunerna vid en skilsmässa utan vidare skulle avstå dessa egendomar till kyrkan. Men det är uppenbart att även uppfattningar i motsatt riktning kommer att göra sig gällande, och denna sak är ett typiskt exempel på att man måste kunna tala om för väljarna, hur vissa frågor skall lösas vid en eventuell skilsmässa mellan kyrka och stat. Inom en statlig utredningskommitté i Danmark, som sysslar med vissa kyrkopolitiska frågor, föreslogs bl. a. att kyrkans egendomar vid en skilsmässa skulle försäljas till enskilda. Frågan om kyrkans förmögenhetstillgångar kan alltså angripas från en rad olika utgångspunkter, och så kommer självfallet även att ske.

Det råder väl ingen diskussion därom, att den lutherska kyrkan vid en skilsmässa från staten skulle få behålla sina kyrkobyggnader. Men skall då dessa kyrkobyggnader i fortsättningen uteslutande få användas av en fristående evangelisk-luthersk kyrka, alltså den kyrka som skulle efterträda den nuvarande statskyrkan, eller skall de nuvarande frikyrkosamfundet också få

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat
använda kyrkorna? Det är en fråga som inte ens berörts i diskussionen men som vid en skilsmässa uppenbarligen skul- le aktualiseras med det snaraste.

Vi har slutligen kyrkofonden. Dess kapitalbehållning utgör för närvaran- de cirka 90 miljoner kronor. Det är mycket svårt att få grepp om hela detta problemkomplex, men det måste man få om man med framgång skall kunna föra en diskussion i denna fråga. På kyrkligt håll räknar man med som nå- got ganska klart, såvitt jag kan förstå, att kyrkan vid en skilsmässa som sin egendom skulle erhålla kyrkofondens kapital. Personligen ser jag mycket rimligt i denna begäran, men motsatsen kommer också med största sannolikhet att hävdas, ty verkställda undersök- ningar har gett vid handen, att av kyrkofondens 90 miljoner kronor unge- fär 50 miljoner bevisligen utgör fonde- rade skattemedel, som under åren 1914 till 1932 tillfördes kyrkofonden på grund av det kyrklig-kommunala skatte- utjämnningssystemet. Vid en livlig all- män debatt i samband med en folkom- röstning borde väl vi, herr Helén, som då, föreställer jag mig, kommer att stå på olika talarstolar i olika delar av lan- det, kunna svara på så elementära frågor som hur vi har tänkt oss förfara t. ex. med kyrkofondens kapitaltillgångar. Det är möjligt att motionärerna har en alldeles bestämd uppfattning på denna punkt. Jag har det inte, och jag är över- tygad om att det är ett fåtal människor, kanske räknade på ena handens fing- rar, som i dag kan göra en tillfreds- ställande utredning på denna punkt.

Jag skall inte gå in på sådana ting som den löpande lokala folkbokföring- en, inte heller äktenskapslagstiftningen, jag bara nämner denna. Domkapitel och stiftsnämnder kommer givetvis att avskaffas, det är inte något större pro- blem. Men frågan uppkommer, hur des- sa myndigheters personal skall ompla- ceras och hur en del uppgifter skall fördelas. Vi har domkyrkorna, vi har

hela den kyrklig-kommunala indel- ningen, vi har alla de tiotusentals män- niskor som är arrendatorer på kyrk- liga jordbruksegendomar, etc., etc.

Jag skall inte fortsätta att trötta med att tala om allt detta. Men det är väl ändå klart att kyrkans skiljande från staten måste föregås av ett omfattande, men därför ingalunda omöjligt och hopplöst utredningsarbete. Att en så- dan utredning självfallet tar tid, är inte heller något argument när det gäller en fråga med detta väldiga historiska per- spektiv. Skulle herr Helén och jag inte kunna vara överens om att vill man en i laga ordning genomförd skilsmässa mellan stat och kyrka, bör man, innan medborgarna inbjuds att ta ställning, kunna svara på bland andra de frågor som jag här har berört? Jag är över- tygad om att många medborgare — ty- värr kan man säga — inte har en så klar principiell uppfattning i dessa ting, att de gärna vill ta ställning utan stöd också i en klar föreställning om de praktiska frågorna. Man vill veta vad som skall ske innan man kastar sig ut i något som många tycker är något ovisst — jag tror att majoriteten har den uppfattningen. Men varför inte starta med att skapa en opinion för denna utredning? Det hade varit en säkrare väg till framgång än den som motionärerna nu går, där de — ursäktat mig för att jag använder detta uttryck — komprometterar både folkomröst- ningsinstitutet och den fråga som det här gäller.

Herr *Bark* (s) instämde häri.

Herr **HELEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna försäkra herr Edenman och kammaren, att nå- gon meningsskiljaktighet mellan honom och motionärerna om att denna fråga skall lösas i »laga ordning» sannerligen inte existerar. Vi är inga samhällsom- störtare, herr Edenman. Den menings- skiljaktighet som möjligen råder är av

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

uteslutande teoretisk art. Den gäller hur man lämpligen skall kunna nå fram till en frågeställning som är gripbar för svensk allmänhet. Motionärerna har uttryckt den uppfattningen, att det först måste göras en mindre utredning, rimligen en departementsutredning, förmodligen inom justitiedepartementet, för att regeringen skall kunna framlägga en av riksdagen begärd proposition om folkomröstning. I en sådan utredning skulle väl de frågor besvaras som antyds i motionen, frågor om var gränsen går mellan de historiskt-rättsliga-avgörandena och dem som är av politisk natur.

Herr Edenman är oviss om hur det skulle förfaras med kyrkofondens medel och kyrkobyggnaderna i händelse av skilsmässa. Det är jag också, men jag är övertygad om att en mindre expertutredning skulle kunna ge någon upplysning om var gränsen för kyrkans egendom går och skulle kunna klargöra vilka frågor som kvarstår för en rent politisk bedömning av de rättigheter som skulle tillkomma kyrkosamfundet efter skilsmässan.

Att en stor utredning sedan måste komma är självfallet. Vad man kan fånga allmänhetens intresse för är inte de många detaljlösningarna av de praktiska spörsmålen utan det principiella avgörandet huruvida kyrkans skiljande skall ske under omständigheter, som uppfattas som gynnsamma för kyrkan, eller om det skall ske under omständigheter, som uppfattas som neutrala eller fiendliga för kyrkan. Vi har alltså inte principiellt olika mening om nödvändigheten av en utredning, men motionärerna har — kanske på grund av bristande erfarenheter — utgått från att utredningsarbetet skulle delas i två avdelningar av vilka den första skulle klargöra gränsen mellan det historiskt-rättsliga och det politiska och den andra klargöra de kvarstående politiska frågorna.

Jag kan i denna replik inte ytterli-

gare bemöta herr Edenman. Jag skall be att få återkomma till de återstående frågorna.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Denna fråga diskuteras tämligen konkordialt emellan partierna i konstitutionsutskottet, och jag hade därför knappast väntat mig någon större debatt i dag. Jag skulle kunna nöja mig med att i allt väsentligt instämma i vad utskottets ärade ordförande, herr Hallén, nyss anförde. Till detta vill jag dock foga en liten deklamation.

Som kammaren vet tillhör jag dem som arbetat för att få ett vidgat folkomröstningsinstitut. Jag anser det vara ganska självklart, att detta institut förr eller senare kommer att användas för att låta folket ta ställning till frågor av kyrklig natur. Som herr Edenman och herr Hallén tidigare gjort vill jag dock betona hur nödvändigt det måste vara att verklig klarhet om problemen skapas, innan någon folkomröstning kommer till stånd.

Herr Edenman har pekat på alla de mera ekonomiska problem som är implicerade i denna fråga. Om vi nu fick en konsultativ omröstning i dag om »bör banden mellan stat och kyrka upphävas», då kan det naturligtvis tänkas att det bildas en majoritet emot; personligen tror jag emellertid inte att så bleve fallet i dag. Men hur skulle en sådan majoritet se ut nu? Den kunde till stor del bestå av mycket positivt kristna — t. ex. herr Swedberg — men även av många andra, som har en mera agnostisk livssyn. Vilket värde har då denna majoritet? Vi vet ingenting om detta. I grund och botten finns det kanske en mycket starkare gemenskap mellan dem som velat bibehålla den nuvarande ordningen och dem som röstar för en upplösning av banden men ändå vill bibehålla så att säga den kristna kulturen i vår stat.

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

Jag har härmed blott velat peka på hur nödvändigt det är att komma fram till en klar och preciserad frågeställning, så att inte hela svaret blir förvirrande eller, som herr Edenman framhöll, så att inte denna folkomröstning skulle kompromettera även folkomröstningsinstitutet som sådant. Jag vill ännu en gång understryka vad herr Hallén sade, att det inte i riksdagen i dag föreligger något krav på den för omröstning nödvändiga utredningen i denna fråga.

Sedan vill jag endast säga ett par ord, herr talman, om vad herr Helén yttrade i sitt mycket intresseväckande anförande om friheten. Självfallet är vi alla anhängare av frihet, frihet till religion och frihet till religionsutövning för dem som har valt en viss religion. Det är möjligt att det i vissa lägen kan vara en styrka för ett folk att inte vara fullständigt likriktat i andligt hänseende utan vara sönderdelat på olika sinsemellan tävlande kyrkor. Vi bör emellertid komma ihåg att det i Amerika under alla dessa sekter dväljs oerhört mycket charlataneri, och jag tror att man förenklar saken för mycket, om man hänvisar till det värde som ligger i själva tävlingsmomentet. Men är vi inte också skyldiga att erinra oss att vårt land har haft en oerhörd styrka i den andliga enhetlighet, som i stort sett präglat hela vår historia ända från medeltiden — framför allt under hela den protestantiska tiden. Bland många länder behöver man blott se på t. ex. Tyskland eller Schweiz med deras oerhört hårda och ofta blodiga inbördes uppgörelser och på den oerhörda spänning som ännu i dag där råder i religiösa hänseenden. Vi behöver bara tänka på dessa förhållanden för att inse, att den andliga enheten på detta område — så länge den kan förenas med en frihet — är en stor tillgång, ja, kanske en omistlig tillgång för vårt land. När, som jag antar, de flesta inom min grupp anser att den nuvarande ord-

ningen — folkkyrkan med den frihet den lämnar åt individen — innebär en andlig styrka för vårt land, är det just därför att denna ordning, som herr Helén framhöll, ändå inte gör staten neutral i kyrkliga eller trosfrågor.

Hur skulle det vara om vi nu, när vi byggt upp ett enhetsskoleväsen, när vi äntligen nått fram till många årtiondens eller århundradens drömmar om ett gemensamt folkskoleväsen, omedelbart skulle börja med att spränga religionsundervisningen och få två slags skolor — låt vara att den ena bara skulle bli en biskola men där dock en uppdelning på konfessionell grund kommer att utgöra ett sprängstoff i hela skolan?

Jag vill också slutligen tillägga, att denna fråga måste vara oändligt komplicerad, ty hela vår kultur vilar dock på kristendomen. Hela vår lagstiftning har ju byggts upp på denna kristna kultur och på existensen av en statskyrka. Det finns många andra problem än de av herr Edenman och herr Hallén här tidigare berörda som är implicerade i frågan om stat och kyrka.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr förste vice talmannen *Skoglund* (h), fru *Boman* (h), herrar *Rubbestad* (bf), *Johansson* i Norrfors (bf), *Jönsson* i Rosshol (bf), *Ahlberg* (h), *Nilsson* i Svalöv (h), *Nilsson* i Göingegården (h), *Östlund* (h) och *Ekdahl* (s).

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Bara en kort replik till herr Helén. Jag vill som ett exempel läsa upp hur frikyrklighetens ledande organ, Svenska Morgonbladet, självt påtalar denna brist angående utredningen. Tidningen säger: Innan människorna kan svara på frågan, om de vill eller icke vill en dylik skilsmässa, måste de ha någon hum om hur en sådan

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

skilsmässa skulle ta sig ut och med vilka konsekvenser den skulle ske.

Nu har herr Helén på ett enligt min mening nödortfött sätt sökt rädda sitt resonemang genom att mena att en folkomröstning år 1957 naturligtvis inte skulle äga rum utan att medborgarna skulle vara informerade, och han menar att arbetet med utredningen kan skötas inom departementet. Men vi har just hört herr Edenmans kompletterande uppräknig av de många problem som det här gäller. Det blir inte bara ett enda departement som skall klara upp detta, utan det blir justitiedepartementet, ecklesiastikdepartementet, förmodligen civildepartementet och inte minst finansdepartementet. Jag tror att de skulle betacka sig för att på grundvalen av ett positivt beslut till motionen sätta i gång ett sådant arbete.

Vidare vill jag fråga: Vad skall vi ha riksdagen till? Är det inte riksdagen som skall ge riktlinjer och direktiv till Kungl. Maj:t för utredningsarbetet? Det är väl inte meningen att det bara skall bedrivas ett förutsättningslöst arbete, utan det skall väl anges riktlinjer för det arbete som skall leda till att i framtiden de röstande skall kunna veta till vilka konsekvenser det leder om de röstar si eller så. Ty det är väl inte meningen, att motionens löst skisserade förslag skall upphöjas till direktiv?

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det kan inte hjälpas, trots de vänliga tonfallen från de kritiker som har uppträtt här, att det förefaller som om benägenheten för överord snarast skulle vara på den sida, där man finner sig böra polemisera mot motionen. Det har antytts av herr Edenman, att ett positivt beslut i enlighet med motionen skulle föranleda risker för »komprometterande av hela folkomröstningsinstitutet»; det har sagts av herr Håstad, att det är risk för att hela enhetsskolebeslutet och vad som

är bakom detta skulle rivs upp, och herr Hallén säger nu med ett citat från Svenska Morgonbladet, att medborgarna väl ändå måste ha »någon hum» om vad de skall yttra sig om. Jag kan icke förstå att här råder en sådan fullkomlig motsättning som man försöker göra gällande. Jag har försökt uttrycka i motionen och i mitt tidigare anförande här, att det måste föreligga en tillräcklig klarhet vid folkomröstningstillfället och att långt noggrannare preciseringar av frågeställningen måste göras i den proposition som skulle föreläggas riksdagen, och det förvånar mig att just folkomröstningsinstitutets varmaste förespråkare, som alltid hävdat att en noggrann, omfattande och i vissa fall av statsmakterna bekostad upplysningsverksamhet skulle föregå varje folkomröstning, kan tro att denna riksdag skulle besluta om en sådan folkomröstning, därest man icke hade garantier för att genom det utredningsarbete, som hade föregått propositionen, tillräcklig klarhet skulle ernås för att man skulle kunna sprida de broschyrer och ge de upplysningar som behövs för ett principiellt ställningstagande. Men herr Edenman tror väl ändå inte att det är möjligt att gå ut i en folkomröstning och fråga om alla de detaljer som kan uppkomma inom det område som kyrkoboställena representerar eller inom det detaljområde som representeras av de många donationer, vilka delvis är uppsamlade inom kyrkofonden. Dessa frågor är av alltför invecklad natur för att kunna ingå i en frågeställning som man rimligen kan begära att ett stort antal medborgare skall kunna ta ställning till.

Men vad människorna har en uppfattning om är hur det bör vara ordnat i samhället i stort, huruvida just den kyrka man har haft genom åren är precis vad man vill ha eller om man kan tänka sig att kyrkan skulle arbeta bättre under andra och gynnsammare förhållanden.

Folkomröstning om upplösning av de organisatoriska banden mellan kyrka och stat

Det råder alltså ingen grundläggande meningsskillnad mellan utskottet och motionärerna. Det råder en viss detaljlikhet i vår uppfattning om vad som är möjligt att utreda utan direktiv från riksdagen och vad som fordras i fråga om direktiv, men så mycket har väl ändå denna debatt givit vid handen, att det inte i kammaren råder någon motvilja mot utredningsyrkandet som sådant. Det skulle tydligen inte vara omöjligt att samla kammaren kring ett sådant utredningsyrkande, och därför, herr talman, slutar jag med att säga, att då får vi väl i framtiden ställa det utredningsyrkandet.

Herr FAST (s):

Herr talman! Man har inte i detta sammanhang, vare sig i utskottet eller här i kammaren, diskuterat huruvida statskyrkan skall vara kvar eller inte. Man har inte angivit skäl för den ena eller andra ståndpunkten i denna fråga. Man har ansett att det inte finns förutsättningar nu för ett sådant bedömande och att en diskussion i denna fråga därför i dag är meningslös.

Under sådana förhållanden måste jag säga, att det måste vara ännu mera meningslöst att skicka ut en sådan fråga till folkomröstning, där man ännu inte har frågeställningen på något sätt klarlagd.

Man har dels i motionen, dels i utskottsutlåtandet och dels i debatten här i dag räknat upp en rad problem, beträffande vilka det är nödvändigt att ha åtminstone en utredning av mer eller mindre preliminär karaktär, som klarlägger dessa ting. Man har emellertid inte alls försökt att penetrera och få fram hela frågeställningen. En sådan sak som t. ex. vår folkskolas ställning har nämnts, men universitetens ställning i detta sammanhang har endast i förbigående nämnts. Det är väl dock ganska självklart att om staten säger:

»Vi är neutrala i religiösa ting, dem får frikyrkorna själva sörja för», kan man också bl. a. fråga sig huruvida staten skall utbilda religionslärare. Det är en hel rad problem som inte är berörda här i dag och som tiden inte medger att vi söker upp och diskuterar, men de måste väl framdeles ändå komma upp till diskussion.

Jag har, herr talman, under min långa riksdagstid ett par gånger varit med om att utredningar begärts, varvid man har nöjt sig med att räkna upp problemen och säga att de bör belysas. Man har inte varit beredd att ta någon ståndpunkt, men så långt har man alltid gått, att man ansett sig böra räkna upp de föreliggande problem som behöver utredas. Nu är vi på det klara med att om en sådan här utredning skall komma till stånd, måste åtminstone så mycket direktiv ges att man vet vad som skall utredas. Innan vi kommit dithän borde vi väl kunna vara överens om, att om inte denna motion är för tidigt väckt, så är den i alla fall tillkommen i sådan ordning, att den omöjligen kan komma att bifallas. Jag instämmer fullkomligt i vad utskottets ordförande här sagt, nämligen att om denna motion väckts på det sätt som den enligt vår mening bort väckas för att aktualisera detta problem, hade det säkerligen inte blivit konstitutionsutskottet utan ett lagutskott som fått förbereda detta ärende.

Som saken nu ligger till tycker jag inte man alls behöver ta ställning till frågan om statskyrka eller icke statskyrka. Vad man i dag behöver ta ställning till är: Anser man att denna motion har så räknat upp problemen, att man kan vara färdig att ge direktiv för en folkomröstning? Nej, jag anser att man inte ens är framme vid att ge direktiv för en utredning. Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Tjänstebostäderna för folkskolans lärare

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 98, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen

att godkänna av departementschefen i sistnämnda statsrådsprotokoll förordade ändringar i fråga om dels skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare dels lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad dels tjänstebostads beskaffenhet m. m. i vissa hänseenden dels hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder dels ock statsbidrag till anskaffande av dylika tjänstebostäder, samt

att medgiva att under budgetåret 1955/56 måtte få beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Senander* väckt motion (II: 524) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt rörande tjänstebostäder för folkskolans lärare fastställa statsbidraget för sådan bostad åt ordinarie lärare till 27 000 kronor samt för bostad åt annan lärare till 20 000 kronor, dock med en maximering av statsbidragen till 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna, samt

att medgiva att under budgetåret 1955/56 finge beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa 7 500 000 kronor.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 420 och II: 525 samt I: 434 och II: 534, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade ändringar i fråga om skoldistrikts skyldighet att tillhandahålla tjänstebostäder åt folkskolans lärare;

b) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955 förordade ändringar i fråga om dels lärares skyldighet att mottaga tjänstebostad dels också tjänstebostads beskaffenhet m. m. i vissa fall;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 420 och II: 525 samt I: 434 och II: 534, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade ändringar i fråga om hyressättningen för folkskolans tjänstebostäder;

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 314 och II: 316, I: 420 och II: 525, I: 434 och II: 534 samt II: 524, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade ändringar i fråga om statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare;

e) i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 434 och II: 534 samt II: 524, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 måtte få beviljas byggnadsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare med tillhoppa högst 6 000 000 kronor;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 314 och II: 316, såvitt här vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor;

II. att motionerna I: 420 och II: 525, såvitt de ej behandlats under I. a), c) och d) samt i den mån de ej i övrigt

blivit tillgodosedda genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionen I: 416, i den mån den ej blivit tillgodosedd genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Malmberg* i Skövde.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har jag fogat en blank reservation, och den anknyter till bestämmelserna rörande villkoren för att ett skoldistrikt skall vara befriat från skyldigheten att hålla tjänstebostäder för folkskolans lärare.

Hittills har vi haft en mycket enkel och klar bestämmelse som säger att tjänstebostad skall ligga i skolans närhet, och detta har definierats så, att det skall vara farbar väg omkring 2 kilometer. De sakkunniga, vilkas förslag ligger till grund för propositionen och utlåtandet, stannar vid att man skulle räkna med en räjong på 4 kilometer. Det är alltså en betydande ändring i de bestämmelser som nu föreligger. Departementschefen har på anförda skäl inte ansett sig kunna biträda de sakkunnigas förslag på den punkten. Det heter att han inte vill vara med om en utsträckning från hittills tillämpade 2 kilometer till 4 kilometer. Samtidigt har departementschefen emellertid erinrat om att man här bör räkna med kommunikationsförhållandena och att man kan tänka sig att, där kommunikationerna är goda, det angivna avståndet bör få uppgå till över 2 kilometer.

Utskottet har haft att ta hänsyn till förutom Kungl. Maj:ts proposition såväl de sakkunnigas förslag som motioner i ärendet. Utskottets förslag till

Tjänstebostäderna för folkskolans lärare

normgivande bestämmelser avviker enligt min mening väsentligt från departementschefens och innebär såvitt jag kan se en försämring. Man fastslår som norm att det kan vara 4 kilometer. Jag tycker inte detta stämmer överens med det uttryck vi nu har, nämligen att bostaden skall ligga i skolans närhet. Man knyter emellertid också i utskottsutlåtandet an till kommunikationsförhållandena och säger å ena sidan att det, där kommunikationerna är mycket besvärliga, inte synes skäligt att utsträcka avståndet till över 2 kilometer. Där det är mycket goda kommunikationer rekommenderas å andra sidan att man skulle gå över 4-kilometersgränsen, och det tycker jag, herr talman, är ganska betänkligt. Jag har den uppfattningen, att den utformning utskottet givit bestämmelserna kan föranleda skiljaktiga uppfattningar och leda till tvistigheter, som blir till förfång för båda parter.

Jag har med dessa ord endast velat understryka min uppfattning, att det varit lyckligast för dessa frågors lösning ute i vårt land om man hade följt departementschefens förslag. Såsom ärendet nu ligger till är det ju fullkomligt utsiktslöst för mig att här få någon anslutning till min tankegång. Jag har bara velat lämna denna deklaration och har således, herr talman, intet yrkande.

Herr **JOHANSSON** i Mysinge (bf):

Herr talman! På den punkt herr Malmberg i Skövde här tagit upp och beträffande vilken han har en blank reservation, har ju utskottet och herr Malmberg en något skiftande uppfattning. Vi är dock alla överens om att denna fråga bör lösas på ett så smidigt och ändamålsenligt sätt som möjligt. Även om vi således nu i tätortsförteckningen har bundit 4-kilometersgränsen, innebär ju inte detta, att den ovillkorligen skall följas, utan förutsättningen är att kommunikationerna är så ändamålsenliga och bra att det är möjligt

Tjänstebostäderna för folkskolans lärare

att följa denna anvisning. Vi menar alltså att vid den procedur, som skall föregå upprättandet av tätortsförteckningen, kommer först och främst folkskoleinspektörerna men även lärarna och kommunerna att bli inkopplade, innan länsstyrelserna fastställer förteckningen och det finns då enligt utskottets mening alla förutsättningar att man i det skedet skall kunna träffa sådana avgöranden, att frågan blir rättvist och rimligt och ur skolväsendets synpunkt bra ordnad. Jag tror sålunda inte att den skärpning av Kungl. Maj:ts förslag som här förekommit kommer att bli av så svårartad beskaffenhet. Dessutom skulle jag tro att det blir i ytterst få fall som detta kommer att aktualiseras, varför förändringen nog inte får så särskilt stor räckvidd.

Till sist skulle jag endast, herr talman, vilja anmäla, att på s. 41 i statsutskottets här föreliggande utlåtande nr 113 andra stycket tredje raden efter »hyresmarknad» har två ord fallit bort, nämligen »icke förefunnits». Dessa ord måste givetvis vara med för att det skall bli någon mening i satsen. Dessutom står litet längre ner »läkaren», vilket i stället skall vara »läraren».

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Den motion herr Senander och jag har väckt i den här frågan tar i huvudsak sikte på de ekonomiska relationerna emellan staten och kommunerna när det gäller att tillgodose behovet av tjänstebostäder för lärare. Vi anser i denna fråga liksom vi har anfört i flera liknande fall, att det ursprungliga förhållandet mellan staten och kommunerna har blivit rubbat genom penningvärdeförsämringen så avsevärt, att kommunerna belastats på ett sätt som inte är rimligt. Vi har därvidlag också stöd i de synpunkter, som har anförts från skolöverstyrelsen. Vi vill

därför att man skall rätta till åtminstone något av den orättvisa mot kommunerna, som uppstått genom den nuvarande anordningen.

Dessutom anser vi, liksom utskottet, att frågan om möjligheterna för kommunerna att skaffa tjänstebostäder har mycket stor betydelse för skolförhållandena, framför allt på landsbygden. Dessutom innebär ju regeringens förslag en begränsning av bostadsproduktionen över huvud taget, vilket måste anses förkastligt. Men det är framför allt när det gäller landsbygdens svårigheter att skaffa lärare som den här frågan spelar stor roll. Särskilt i glesbygderna får man ett svårt handikap därigenom att man inte kan skaffa bostäder åt de lärare som söker tjänster i vederbörande distrikts skolor, och detta handikap för glesbygderna tycker vi att man skall avskaffa eller i varje fall minska genom att tillämpa litet generösare politik i fråga om statsbidragen för tjänstebostäder.

Detta är en kort motivering, herr talman, för ett problem som vi anser vara mycket viktigt. Jag vill med hänvisning till vad jag här har sagt yrka bifall till motionen, vilket innebär en ändring på punkterna d) och e) i utskottets hemställan under avdelning I.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! I frågan om statsbidragen till tjänstebostäder för folkskolans lärare har jag tillsammans med representanter för samtliga demokratiska partier väckt en motion, där vi har yrkat att den höjning av statsbidraget, som kommer i fråga, skall ske retroaktivt med verkan för de bostäder, som blivit föremål för Kungl. Maj:ts bidragsbeslut från och med den 1 januari 1951.

Som motiv för detta har vi för det första anfört, att den verkligt stora kostnadsstegringen på byggnadsområdet skedde i samband med den s. k.

Tjänstebostäderna för folkskolans lärare

engångsinflationen, medan byggnadskostnaderna sedan har varit rätt fasta. Dessutom var det ju så, att när vi 1952 beslutade om en höjning av statsbidraget, betonades att den var provisorisk.

Nu har emellertid statsutskottet inte kunnat tillstyrka motionen, utan gått på avslag med motiveringen, att om man skulle göra bidraget retroaktivt, skulle detta medföra en betydande utgiftsökning för statsverket. Det är kanske riktigt. Men nu är detta utgifter som under alla förhållanden måste betalas med skattemedel, och vad det här gäller är bara en fördelning emellan stat och kommun. Man söker åstadkomma en rättvisare fördelning i vad gäller de bostäder som bygges efter övergångstiden, d. v. s. efter den 30 juni i år, men för de under övergångstiden byggda bostäderna blir det faktiskt en mycket ogynnsam behandling även i jämförelse med vad som skett före 1952.

Utskottet har här föreslagit, att statsbidraget, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle bli 20 000 respektive 14 000 kronor, skall höjas i hyresgrupp 1 till 24 000 respektive 16 000. Jag tycker att detta i och för sig är riktigt, men genom detta ökar man ytterligare den orättvisa som här otvivelaktigt uppkommer. De kommuner, som får bidragsbeslut under första halvåret i år, erhåller 18 000 respektive 12 000 kronor — alltså enligt nuvarande bestämmelser — under det att de, som får bidragsbeslut efter den 1 juli i år, får det högre bidraget på 24 000 respektive 16 000 kronor. Detta kan inte vara rättvist. Jag tycker att utskottet borde ha sökt sig fram till en mjukare övergång.

Nu är utskottet enhälligt, och det är väl ganska utsiktslöst att här ställa något yrkande. Jag har emellertid inte kunnat underlåta att påpeka detta förhållande.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Det påpekande herr Onsjö gjorde i fråga om retroaktiva stats-

bidrag är i och för sig riktigt, och man finner med tanke på de önskemål han här framförde det helt naturligt att han gjorde detta påpekande. Man kan naturligtvis och med skäl i detta sammanhang åberopa rättvisesynpunkter, men tyvärr är det så att vid alla förändringar i statsbidragsgivning måste det inträffa sådana här svårigheter. Man kan tyvärr inte komma ifrån trappsteg av detta slag. När utgiftsökningen i detta fall skulle uppgå till omkring fem miljoner har vi inom avdelningen och utskottet hesiterat inför en så stor ökad utgift.

Vi har också sagt oss att det nog är mycket sällsynt att man i ett fall där det gäller att lämna statsbidrag retroaktivt går så långt tillbaka i tiden som fem år. Vi diskuterade därför på allvar att utsträcka retroaktiviteten i varje fall något eller några år, men vid en undersökning för åren 1953 och 1954 kom vi till den uppfattningen, att byggnadskostnaderna dock var något lägre dessa år än under 1951 och 1952. Vi ansåg det då vara synnerligen svårt att finna en bärande motivering även för ett till ett eller ett par år begränsat retroaktivt statsbidrag. Med hänvisning till dessa synpunkter på detta speciella avsnitt av det föreliggande utlåtandet ber jag att än en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ONSJÖ (bf):

Herr talman! Herr Johansson i Mysinge säger att det alltid måste dras en gräns när man företar en sådan här ändring av statsbidrag. Det är självklart, och det har jag inte velat bestrida, men man eftersträvar väl att göra övergången så mjuk som möjligt, så att det inte skapas alltför stora orättvisor vid skarven. Det är någonting som man har försökt iaktta upprepade gånger.

Principen om retroaktiviteten är, såsom avdelningens ärade ordförande själv sade, redan bruten, och sedan

Lantbruksnämnderna i Kalmar län

kan det diskuteras, hur långt tillbaka man skall gå.

Herr Johanssons i Mysinge senaste inlägg ändrar inte på något sätt min uppfattning, att det här begås en stor orättvisa kommunerna emellan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med den rättelse i motiveringen, som under överläggningen yrkats av herr Johansson i Mysinge dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 524; och fattade kammaren beslut i överensstämmelse med innehållet av den förra propositionen.

§ 8

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.,

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond och

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Riksdagens revisorers granskning av statsverket m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—4

Lades till handlingarna.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 7 och 8

Lades till handlingarna.

Punkterna 9 och 10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11 och 12

Lades till handlingarna.

Punkten 13

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 14

Lades till handlingarna.

*Punkten 15***Lantbruksnämnderna i Kalmar län**

Under jordbruksdepartementet, § 26, hade revisorerna uttalat, att frågan om en sammanslagning av lantbruksnämnderna i Kalmar län borde övervägas samt att en reglering av den administrativa indelningen beträffande Aspelands härad syntes påkallad (Del I, s. 194—200).

Utskottet ansåg, att innan ett beslut av sådan innebörd fattades, frågan borde närmare utredas, varvid jämväl spörsmålet om de inom nämnda län verksamma hushållningssällskapens och

Lantbruksnämnderna i Kalmar län

skogsvårdsstyrelsernas organisatoriska ställning borde upptagas till övervägande. Utskottet hemställde därför, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i det av utskottet angivna syftet.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Det kanske kan synas egendomligt, att ett län som Kalmar län, som i de allra flesta avseenden är en enhet — vi har ju en länsstyrelse, en vägförvaltning osv. i länet — i andra avseenden är delat i två hälfter. Vi har sålunda två landsting, två hushållningssällskap och två lantbruksnämnder, en för norra och en för södra länsdelen.

Att man sedan gammalt har två hushållningssällskap, lantbruksnämnder osv. är ju betingat av de dåliga kommunikationerna och de långa avstånden inom länet. Det är 25 mil från den norra gränsen till Kalmar, och kommunikationerna var naturligtvis tidigare, när denna klyvning skedde — det var på 1800-talet — mycket dåliga, och de är inte så särskilt mycket bättre nu, att det motiverar, att man skulle lägga ihop lantbruksnämnderna eller hushållningssällskapen i länsdelarna.

Här har statsrevisorerna föreslagit åtgärder för att en sådan sammanslagning skulle ske beträffande lantbruksnämnderna, och utskottet har gått på den linjen och även föreslagit det.

I sina remissvar har man från hushållningssällskapet och lantbruksnämnden i norra länsdelen klart sagt ifrån, att det inte är någon god lösning, och vad som är än viktigare: länsstyrelsen i Kalmar län har också avrått från det. Det är ju ett organ, som i varje fall är opartiskt och som känner till förhållandena i länet. Statsrevisorerna har också erkänt, att det är mycket dåliga kommunikationer. Men tydligen har de till sin förvåning upptäckt, att det finns

möjligheter att företa färd från Väster-
vik till Kalmar och åter på en dag.

Det skulle kunna andragas många skäl för att man inte skulle kunna tänka sig en sådan sammanslagning i nuläget, men jag vill bara peka på ett.

Vi har en skiftesorganisation, som vi efter mycket om och men fick till Kalmar län, som är ett av de län här i landet, som har den mesta oskiftade jorden. Ännu för ett par år sedan fanns det 44 000 hektar oskiftad jord, dvs. en areal, som motsvarar en tio meter bred remsa kring ekvatorn eller, om man lägger ett hörn i Stockholm och ett i Malmö, en 700 meter bred remsa. Den oskiftade jorden ligger i den nordliga delen av länet.

Det är alldeles påtagligt, att lantbruksnämnderna och skiftesorganisationerna måste ha ett mycket intimt samarbete. Den besparing i fråga om personal, som man vid sammanslagning skulle få enligt statsrevisorerna och sannolikt också i verkligheten, skulle bara motsvaras av ökade resekostnader. Skulle man, såsom föreslagits, förlägga en konsulent till Väster-
vik, tycker man, att det verkar vara en centralisering för centraliseringens egen skull och inte för att spara och få en mera effektiv organisation.

Kommunikationsförhållandena betyder mycket. Man erinrar sig t. ex. huru-
som skandinavismens tillkomst egentligen berodde på att man i början av 1800-talet fick en ångbåtsförbindelse över Öresund. Men vi har dåliga järnvägsförbindelser och även ytterligt dåliga landsvägsförbindelser, framför allt i norra länsdelen, och det är kanske en av orsakerna till att man är tveksam. Vi har en gemensam vägförvaltning med placering i Kalmar. Vägarna är bättre i Kalmartrakten, men intresset för vägarna har tunnats ut ju längre norrut man kommer, och i höjd med Målilla har intresset nära nog tagit slut. I detta sammanhang skulle jag kunna hänvisa till vägministern Nilson i Spånstad som

Lantbruksnämnderna i Kalmar län

åkte sig sjuk på vägarna i norra länsdelen.

Jag tror att den fråga vi här diskuterar måste lösas i ett större sammanhang. Det kan till och med tänkas, att man får reglera länsgränserna. Personligen skulle jag vilja säga, att man måhända i framtiden kan slå ihop hushållningssällskap och lantbruksnämnder till ett enda instrument för jordbruket, till ett enda organ. Det är mycket möjligt att så kan ske, och jag tror, att alla dessa frågor bör tas upp i ett större sammanhang. Jag vill bara säga, att även om jag förstår, att detta sett ur kammarens synpunkt måste vara en liten fråga, så är det en stor fråga för oss i Kalmar län.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Hæggbloom* (h).

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! När statsrevisorerna ansett sig böra föreslå, att Kalmar län skall kunna klara sig med en lantbruksnämnd, kan man i viss mån förstå dem, nämligen om man endast ser till areal och folkmängd. Om man bedömer saken från dessa utgångspunkter, är vi inte sämre lottade än många andra län. Statsrevisorerna har emellertid förbiset ett par viktiga detaljer, som här tidigare omnämnts, nämligen länets långsträckt form och kommunikationernas dåliga beskaffenhet.

Man har tänkt att centralorten skulle bli residensstaden Kalmar. Dit har vi från de nordligaste bygderna 25 mil, medan det från södra gränsen och till Kalmar endast är 5 mil. Detta talar emot att Kalmar skulle bli huvudorten för en för hela länet gemensam lantbruksnämnd, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelse. Men även om vi ansett att sådana detaljer kan vara överkomliga, stoppas det hela för närvarande upp på grund av de dåliga kommunikationerna.

Ostkusten har inte som västkusten ett centralt och samlande järnvägsnät utan endast ett, skulle jag vilja säga, osystematiskt smalspårigt nät. Vi saknar också i motsats till t. ex. Halland en god genomlöpande riksväg.

Här har redan tidigare påtalats svårigheterna att åka med järnväg till residensstaden. Man kan för övrigt inte resa tur och retur på samma dag. Man har i detta fall förbiset nödvändigheten av att inbyggarna skall kunna besöka de organ, varom här är fråga. Redan dessa oformligheter isolerar den norra länsdelens befolkning från den södra.

Ser vi på landsvägsförbindelserna är bilden sannnerligen inte bättre. Visserligen genomlöper riksväg 4 hela länet i dess längdriktning, och den skulle ju därmed fylla vedertagna kommunikationsbehov, men riksväg 4 är en riksväg endast till namnet. Till gagnet saknar den ännu den karaktär av pulsåder som en riksväg skall utgöra.

Så ligger det alltså till med kommunikationerna.

Innan vi kan tänka på en sammanslagning av de befintliga organen för jord- och skogsbruket inom länet måste först riksvägen vara utbyggd. Och inte bara riksvägen! Även andra kommunikationsproblem måste först ha fått sin lösning.

Den för Västervik och kringliggande industriorter så viktiga järnvägsfrågan kanske inte har samma aktualitet, men den nu till synes djupfrysta utredningen borde åtminstone vara slutförd, innan vi sätter i gång en ny utredning om ett sammanförande av länsdelens organ för jordbruk och skogsbruk till en enhet, så att vi vet vad vi har att rätta oss efter även i detta hänseende.

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord om norra länsdelens speciella jordbruksförhållanden. Vi kan konstatera att huvuddelen av avdikningsplaneringen finns inom norra länsdelen. Därjämte har vi också, som tidigare herr Ericsson omnämnt, näst Dalarna det

Lantbruksnämnderna i Kalmar län

största antalet ännu oskiftade byar. Jag bor själv i en sådan och har 36 olika ägotalter, så jag vet vad jag talar om. Här håller en skiftesorganisation på att växa fram, och den har dess bättre blivit förlagd till Västervik. Men om vi nu börjar plocka bort lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen, så måste även skiftesorganisationen flyttas med till Kalmar.

Även beträffande den inre och yttre rationaliseringen, som ligger under lantbruksnämnderna, finns det ofantligt mycket att göra i Kalmar läns norra del, och vad som där framför allt behövs ännu några år framåt är arbetsro.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka avslag på statsutskottets förslag i punkten 15.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Då jag är från en trakt, som skulle komma i ett sämre läge, om vi här följde statsrevisorernas hemstäl- lan, vore det kanske motiverat att jag instämde med de båda föregående talarna i deras avslagsyrkande. När jag ändå inte gör detta beror det på att jag anser att vi inte bör motsätta oss en utredning i denna fråga, lika litet som vi bör motsätta oss förnuftiga rationaliseringsåtgärder.

Jag är tacksam för att utskottet skrivit att det bör företas en utredning på detta område, men jag skulle varit ännu mera tacksam, om utskottet hade klart sagt ifrån att utredningen skall vara förutsättningslös. Nu får man närmast det intrycket, när man läser statsutskottets utlåtande, att utskottet mera avser att få en beställning effektuerad än att göra en förutsättningslös utredning. Om Kungl. Maj:t finner anledning tillsätta nämnda utredning, hoppas jag dock att Kungl. Maj:t samtidigt ser till att den blir förutsättningslös. Och då tror jag att vi även i framtiden kommer att få behålla de nuvarande två lantbruksnämnderna i Kalmar län.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Till att börja med vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på vad som står skrivet i föreliggande utskottsutlåtande. Utskottet förordar en utredning beträffande frågan om sammanslagning av de båda lantbruksnämnderna i Kalmar län, och i denna utredning inbegripes att de i länet verksamma hushållningssällskapens och skogsvårdsstyrelsernas organisatoriska ställning skall upptagas till behandling. Herr Johansson i Västervik ansåg att det skulle varit en styrka, om utskottet hade skrivit »förutsättningslös utredning», men med den erfarenhet jag har av dessa ting tror jag mig kunna säga, att med den skrivning vi har gjort kommer den föreslagna utredningen att bli objektiv och saklig — och då kan väl det av herr Johanson i Västervik använda uttrycket förutsättningslös även inbegripas däri.

Liksom fallet har varit i andra punkter har vi som grund för vår bedömning av denna fråga i utskottet haft vad revisorerna och remissinstanserna anført i ärendet. Jag skall inte här gå in på de rent sakliga momenten i frågan. De finns mycket utförligt redovisade i revisorernas framställning, och vi har även fått dem belysta i de anföranden, som här hållits från kalmarbänken.

Jag vill här bara betona att i fråga om de konkreta uppgifterna kan man knappast säga, att de motiverar en tudelning i detta län. Vi har ju andra län med ett hushållningssällskap och en lantbruksnämnd med minst lika stora arbetsuppgifter, men där man ändå lyckats reda upp det hela utan alltför stora svårigheter. Den nuvarande arbetsbelastningen i Kalmar län kan knappast motivera att denna tudelning till varje pris bibehålles. Det har med särskild styrka anförts av såväl herr Ericsson i Näs som herr Svensson i Krokstorp, att kommunikationerna i detta län är besvärliga och att detta förhållande mo-

Statstjänstemännens löner år 1955 m. m.

tiverar att man har denna organisatoriska delning. Jag skall, herr talman, inte bestrida att det ligger något väsentligt i detta. Tyvärr är nog kommunikationerna i detta län i vissa punkter eftersatta, men det är, som revisorerna anfört, så att dessa mindre goda kommunikationer inte på något sätt hindrat att det finns enhetliga organ förlagda till Kalmar, exempelvis länsstyrelsen, vägförvaltningen, länsarkitektkontoret, länsbostadsnämnden och lantbruksingenjörsavdelningen. Detta talar för att, även om kommunikationerna inte är så goda som önskvärt vore, de ändå inte är behäftade med sådana brister att de omöjliggör enhetlighet i detta fall. Vidare kan erinras om de goda möjligheterna att på ett lyckligt sätt förena landsvägstrafiken med den spårbundna trafiken.

Jag erinrar om vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att vi grundat vårt ställningstagande inte bara på vad revisorerna anfört utan också på vad vederbörande remissinstanser i ärendet sagt. Man har i stor utsträckning kunnat åberopa dessa remissyttranden som stöd just för kravet på en utredning i frågan, och det är, herr talman, just en sådan vi förordar.

Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag skulle gentemot utskottets talesman vilja säga, att jag inte kan finna att utredningen avses skola bli förutsättningslös. Utskottet säger nämligen, att i Kalmar län onekligen flera skäl kan anföras för en sammanslagning, medan lantbruksstyrelsen anför skäl både för och emot en sådan. Jag anser att det är en viss skillnad i dessa yttranden, och därför kan jag inte av utskottets kläm få fram att utskottet avsett att utredningen skall vara förutsättningslös.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositionen

ner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ericsson i Näs begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 15:o) i utskottets utlåtande nr 119, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 16

Lades till handlingarna.

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—23

Lades till handlingarna.

§ 10

Statstjänstemännens löner år 1955 m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag har inte utan en viss erinran kunnat vara med om detta ut-

skottets utlåtande, och därför har jag avgivit en blank reservation.

När vi fick statsverkspropositionen vid riksdagens början lade vi märke till finansministerns uttalande, att det ekonomiska läget i landet var sådant att lönerna inte borde höjas med mer än högst tre procent. Flertalet av dem som på ett tidigt stadium fick sina löner reglerade nöjde sig också med tre procents höjning. Man hade då väntat att regeringen när det gällde statstjänarna också skulle beakta finansministerns synpunkter, ty här är ju ett område, som regeringen bör behärska och veta hur statstjänstemännens löner skall behandlas. Men hurudan har nu löneställningen blivit? Jo, för flertalet betyder den en löneökning på mellan 8 och 10 procent med en merkostnad för staten på omkring 280 miljoner kronor. Jag har ju lagt märke till att man vill göra gällande, att här har det inte varit någon löneglidning uppåt för statstjänstemännen och att de därför vore berättigade till ett högre procenttal än andra. Men hur är det med den saken? Jo, vi har haft åtskilliga löneglidningar för statstjänstemännen, särskilt dyrortsgrupperingen 1952, som gav statstjänstemännen många tiotal miljoner kronor i ökade inkomster, och tjänsteförteckningsrevisionen medförde också en inkomstökning för dem på många tiotal miljoner kronor. Och ersättning för arbete på obekvämt arbetstid, ett förslag som vi också genomfört under den senaste tiden, har likaså medfört många, många miljoner i ökade inkomster. Varje år lägger vi nog märke till att uppflyttningar äger rum för tjänstemän från den ena lönegraden till den andra. Det sker alltså en successiv ökning av deras löneinkomster.

Följaktligen tycker jag knappast det föreligger skäl för den kraftiga lönehöjning, som här är förordad, och framför allt måste man ställa sig frågande till fördelningen av den inkomstsumma, som utanordnas. I allmänhet sker

Statstjänstemännens löner år 1955 m. m.

ju ökningarna enligt en viss procenträkning — 10 procent för de allra lägsta och 8 procent för den övervägande delen av tjänstemännen. Man ser av de summer, som kommer skilda grupper till del, att de lägsta befattningshavarna inte får ens fjärdedelen i ökad inkomst mot vad de högsta tjänstemännen får.

Det är detta jag tycker är oriktigt. Fördelningen borde göras efter andra grunder — grunder, som gäve de lägsta tjänstemännen bättre ersättning än vad som blir fallet genom den nu tillämpade procenträkningen. Jag förstår mycket väl, att det inte är någonting att göra åt saken i dag, när det varit förhandlingar och resultaten av dessa accepterats på olika håll, men jag hoppas, att man vid en kommande lönerörelse går in för att de lägre tjänstemännen skall få större andel än vad de nu fått.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, är ju produkten av en förhandlingsöverenskommelse mellan representanter för civildepartementet och de berörda personalorganisationerna. Herr Rubbestad säger, att det i statsverkspropositionen rekommenderades, att lönerna inte skulle höjas mer än 3 procent, men jag har inte något minne av att där fixerades någon siffra. Följaktligen får man väl heller inte bedöma den uppgörelse, som nu träffats och som riksdagen har att ta ställning till, från de utgångspunkter herr Rubbestad intog, när han ville göra gällande, att regeringen egentligen inte hade följt sina egna intentioner.

Herr Rubbestad kom också med en uppgift om att det i de flesta fall blivit 8 till 10 procents löneförhöjning. Den

Statstjänstemännens löner år 1955 m. m.

totala lönelöftningen är ju 8,4 procent, och spännvidden i lönehöjningen varierar från 4,5 till 10 procent, beroende på i vilka inkomstlägen löntagarna ligger. De som har de lägsta inkomsterna har fått i runt tal 10 procent i löneökning, och dessa utgör ju också de större grupperna. Ur de synpunkter herr Rubbestad framlade i den senare delen av sitt anförande borde överenskommelsen därför på det stora hela taget innehålla vad herr Rubbestad efterlyste.

Herr talman! Jag tror inte det finns någon anledning att orda ytterligare i denna fråga. Uppgåelsen ligger i stort inom ramen för överenskommelserna på den offentliga marknaden, och detta plus det att den inrymmer en kompensation för den eftersläpning, som förekommit inom statsförvaltningen, har gjort, att vi från utskottets sida inte funnit anledning till invändningar.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Vad finansministerns uttalande i statsverkspropositionen beträffar vill jag bara hänvisa herr Lindholm till att läsa vad som där står. Det var ett uttalande som betydde, att här inte fanns utrymme för mer än 3 procents lönelöftning.

När herr Lindholm kommer och säger, att löneökningarna växlar från 10 ned till 4,5 procent, är detta riktigt endast så till vida, att ökningen belöper sig till 4,5 procent för två tjänstemän i de allra högsta lönegraderna — i löneplan 2, 25 löneklassen. Men går vi till löneplan 1, där vi har de allra flesta tjänstemännen, finner vi, att de fått 8 procents höjning upp till lönenivån 2 500 kronor. Först efter denna summa har det blivit en reducering.

Det har alltså inte skett någon sådan utjämning, som herr Lindholm menade att det hade gjort, och jag för-

utsätter, att tilldelningen till de lägre tjänstemännen bättre beaktas vid nästa överenskommelse.

Herr AHLBERG (h):

Herr talman! Vi har nu kommit in i det skede när statstjänstemännens löner göres till föremål för regelrätta förhandlingar mellan staten som arbetsgivare och organisationer som representerar tjänstemännen. Resultatet förelägges sedan riksdagen, och i den mån vi har förtroende för dem som träffat dessa uppgörelser har vi orsak att godkänna dem utan diskussion. Jag hade trott att så skulle ske denna gång, men när nu herr Rubbestad tagit till orda och anfört en generell synpunkt, som jag inte riktigt kan acceptera, vill jag besvara med endast ett par ord.

Det intresse av en viss utformning av lönesättningen som arbetsgivarparten — i detta fall staten — har, försöker man skapa respekt för. Å andra sidan försöker löntagarna givetvis att få respekt för sina önskemål och synpunkter. Herr Rubbestad menar nu att här är ett fel begånet. Det skulle ligga dels däri att alla tjänstemän fått för mycket, dels däruti att de högre lönegraderna har fått avsevärt mycket mer än herr Rubbestad för sin del skulle kunna vara med om att acceptera.

Jag skall inte ta upp en diskussion om den rätta avvägningen mellan olika tjänster i lönehänseende men vill ändå erinra om att för vissa kvalificerade arbetsuppgifter i statens tjänst har det visat sig svårt att skaffa lämpliga sökande och att hålla kvalificerad arbetskraft kvar, därför att statens lönesättning för dessa tjänster i allmänhet inte står sig i konkurrensen med det privata näringslivets. Det vore därför åtminstone ur dessa synpunkter, tycker jag, en mindre lycklig politik, om man följde herr Rubbestad framdeles, och jag vill hoppas och tro att så inte kommer att ske.

Vidare bör man inför de lönehöjningar, som vid dessa uppgörelser kommit statens tjänstemän till del, erinra sig att den som hänförts till en högre lönegrad visserligen fått ett nominellt högre lönetillägg än befattningshavare i lägre lönegrader men att progressiviteten i vår beskattning medför att denna skillnad icke oväsentligt reduceras. Det finns säkerligen de på tjänstemannahåll som är rätt tveksamma om det riktiga i att över huvud taget göra någon skillnad i den procentuella lönehöjningen. Man kan säga att det sker, låt vara i mindre grad, en viss nivellering genom att tjänstemän i de lägre lönegraderna får ett större procentuellt tillägg till sin lön än tjänstemän i högre lönegrader.

Jag har ansett, herr talman, att detta borde påpekas, och yrkar för min del bifall till utskottsförslaget.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Rubbestads hänvisning till ett uttalande i statsverkspropositionen erinra om att där icke angavs någon viss procentsiffra. Där framfördes endast en varning emot att man i den kommande löneuppgörelsen skulle ta ut mera än vad det fanns reellt utrymme för. Några fixa procentsiffror kan jag inte finna där.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 11

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte en i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställen bifölls.

§ 12

Andrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av väckta motioner om ändringar av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 28 av herr *Anderberg m. fl.* och II: 39 av herr *Engkvist m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta vidtaga sådan ändring i förordningen om statlig inkomstskatt § 4 mom. 2, att punkten komme att lyda: Har gift man, som levtt tillsammans med sin hustru och som under större delen av beskattningsåret varit här bosatt, under året haft inkomst av jordbruksfastighet eller av odlingar på jord taxerad som annan fastighet eller av rörelse — — — åtnjuta avdrag med 300 kronor;

2) de likalydande motionerna I: 140 av fru *Svensson m. fl.* och II: 428 av herr *Larsson i Luttra m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att ett fast avdrag på 300 kronor skall medgivas vid taxering till såväl statlig som kommunal inkomstskatt, om gift kvinna deltagit i mannens förvärvsarbete inom jordbruk eller rörelse, eller om gift man deltagit i hustruns förvärvsarbete inom dessa förvärvskällor»; samt

3) motionen II: 93 av herr *Andersson i Essvik*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta om en sådan ändring av § 4 mom. 2 andra stycket av förordningen om statlig inkomstskatt, att hustru, som äger jordbruksfastighet och deltagit i skötseln därav till ett värde av minst 300 kronor, även må åtnjuta avdrag med 300 kronor».

De yrkade ändringarna syftade sålunda samtliga till en utvidgning av rätten till avdrag vid s. k. faktisk sambeskattning.

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

Utskottet hemställde

1) att de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl. om viss ändring av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. om viss ändring av bestämmelserna rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna vid beskattning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik om viss ändring av 4 § 2 mom. andra stycket av förordningen om statlig inkomstskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Velander* och *Hagberg* i Malmö, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl., de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. samt motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik,

1) för sin del antaga ett i reservationen framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

2) antaga ett likaledes av reservationerna framlagt förslag till förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

II) av herrar *Söderquist*, *Anders Johansson*, *Kristensson* i Osby, *Sjölin* och *Strandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 28 av herr Anderberg m. fl. och II: 39 av herr Engkvist m. fl., de likalydande motionerna I: 140 av fru Svenson m. fl. och II: 428 av herr Larsson i Luttra m. fl. samt motionen II: 93 av herr Andersson i Essvik, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av reg-

lerna om det s. k. förvärvsavdraget vid taxering till skatt, så att förslag i ärendet snarast kunde föreläggas riksdagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAGBERG i Malmö (h):

Herr talman! De motioner, vi nu har framför oss är, som vi just hörde, väckta dels från bondeförbundshåll, dels från socialdemokratiskt håll. De gäller ändringar av bestämmelserna om förvärvsavdraget för gift kvinna. De ändringar, som motionärerna föreslår, syftar samtliga till en utvidgning av rätten till avdrag vid vad man brukar kalla den faktiska sambeskattningen. Kammarens ledamöter känner väl till dessa frågor; de har ju de senaste åren kommit tillbaka gång på gång. Problemet har blötts och stötts ganska länge, och jag vill gärna medge, att jag för egen del inte har så mycket nytt att komma med.

Till en början vill jag inte bestrida, att resultatet av skatteomläggningen år 1952 innebar vissa skattelättnader för gifta yrkeskvinnor. Å andra sidan kan man nog ifrågasätta, om inte de förvärvsavdrag, som fastställdes för tre år sedan, i alltför begränsad omfattning täcker de merkostnader, som gift kvinna får vidkännas genom förvärvsarbete. Detta gäller — den saken har vi från vårt håll gång på gång påpekat — särskilt i sådana fall, då familjen har minderåriga barn. Men oavsett detta måste man säga att åtskilliga andra olikförmigheter och inkonsekvenser alltjämt träder i dagen på detta område, och det är några av dessa, som motionärerna särskilt understrukt.

Jag vill gärna för kammarens ledamöter dra fram ett par av de exempel, som härvidlag föreligger. Det påpekas bl. a. i vissa av dessa motioner, att om jordbruksfastighet eller rörelse ägdes eller dreves av hustrun och mannen deltog i hennes arbete är förvärvsavdrag icke medgivet. Det, menar mo-

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

tionärerna, är en inkonsekvens. Jag biträder den uppfattning, som de sålunda givit uttryck åt. »Detta vore», säger de alltså, »en uppenbar inkonsekvens eftersom även i sådana fall båda makarna gemensamt bidroge till inkomstens förvärvande.» Sedan fortsätter de sitt ganska intressanta resonemang: »Om en gift kvinna ägde ett småbruk och mannen deltog i gårdens skötsel, skulle det säkerligen vara av ej ringa ekonomisk betydelse, om förvärvsavdrag medgäves.» Avdraget borde liksom i fråga om avdraget för hustrus arbete vara 300 kronor. Det vore svårt att förstå, säger motionärerna vidare, varför det avdrag, som nu beviljades för hustru, som deltog i arbetet i mannens jordbruk eller rörelse, endast skulle få tillämpas vid den statliga beskattningen. Likformiga principer borde därvidlag tillämpas. Motionärerna menar alltså, att avdraget också borde få utgå vid den kommunala beskattningen. Jag delar deras uppfattning i detta hänseende. Någon inverkan på kommunernas skatteunderlag kan knappast tänkas uppstå genom en sådan utvidgning av avdragsrätten. Genom kommunreformen för ett par år sedan har — som vi alla vet — de enskilda kommunerna på landsbygden erhållit ett stabilare skatteunderlag än vad småkommunerna tidigare ägde. Jag vill också erinra om att såväl finansministern som hans statssekreterare den senaste tiden uttryckt sina bekymmer över den expansiva politik, som kommunernas goda finanser på många håll givit anledning till. Om riksdagen avslår motionerna, så kan det ju i varje fall näppeligen ske med åberopande av oro för kommunernas finanser.

Utskottet säger sig väl finna, att ur rent principiella synpunkter skäl kan anföras för ett beaktande av de meningar, som anføres i motionerna. Detta är ju ostridigt. Vill man resonera principiellt i detta sammanhang, är det svårt att gå mot motionerna. Detta har,

som sagt, utskottet självt beaktat, men det vill i alla fall inte nu vara med om denna lilla reform — ty, ärade kammarledamöter, det är en mycket liten reform på sambeskattnings område, det här är fråga om. Skälen därför består i första hand — det är måhända en gammal riksdagskutym som utskottet här följer — i en hänvisning till utskottets uttalande vid förra årets höstsession, då det begärde en översyn av reglerna om förvärvsavdraget. Utskottet menar, att, så länge denna utredning ännu inte är verkställd, skall man inte åtgöra något ytterligare i denna angelägenhet. Samtidigt får man dock ett intryck att utskottet självt menar, att det icke räcker med enbart denna hänvisning till ett beslut, som fattades i fjol, utan anför ytterligare ett skäl. Detta skäl anser sig utskottets majoritet ha funnit i finansministerns svar på en interpellation i detta ämne i medkammaren detta år. I detta svar framhöll finansministern, att han igångsatt en utredning om en allmän skattesänkning, som vore avsedd att genomföras vid nästa års riksdag. Denna sänkning borde taga form av en omarbetning av skatteskalorna. Utredningen skulle — framhöll finansministern — icke behandla frågor, som hade betydelse för sambeskattningen av äkta makar. När den avsedda skattesänkningen genomförts, borde undersökas, huruvida möjligheter till ytterligare sänkningar av de direkta skatterna föreläge genom höjningar av ortsavdragen. I sistnämnda sammanhang borde också — fortsatte statsrådet — förvärvsavdragen omprövas både med hänsyn till storleken och till möjligheten att göra dem likartade vid statlig och kommunal beskattning.

Det är ju gott och väl med detta resonemang från finansministerns sida, men, herr talman, om man resonerar på detta sätt skjuter man dock i praktiken ifrån sig frågan till en mycket avlägsen framtid. För det första vet vi

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

ju inte, hur det kan komma att gå med den omtalade skattesänkningen vid nästa års riksdag, vilken skattesänkning dock anges som själva förutsättningen för att ytterligare åtgärder över huvud taget skall kunna diskuteras. För det andra: När kommer resultatet av den begärda översynen? Därom vet man ju ännu mindre än om hur det skall gå med den i utsikt ställda skattesänkningen nästa år. Och för övrigt — varför skulle inte frågan om förvärvsavdragen kunna lösas utan hinder för den avsedda prövningen av frågan om ortsavdragen? Någon stor sak är detta väl inte. Jag har i varje fall svårt att finna, varför inte en sådan uppdelning skulle kunna ske.

Som jag sade för ett ögonblick sedan, utgör ju det problem, som berörs i föreliggande motioner, ingen stor sak, åtminstone inte för det allmänna. Ett tillmötesgående av motionärernas skäliga blygsamma krav — om kammarens ledamöter vill studera motionerna, skall de säkert finna, att det verkligen är blygsamma krav som ställs — skulle inte innebära några statsfinansiella påfrestningar. Det lär väl ingen kunna påstå, och det har inte heller gjorts gällande i bevillningsutskottet. Däremot skulle man vinna en stor fördel, om man kunde tillmötesgå motionärerna på detta begränsade avsnitt. Man skulle nämligen utan varje tvekan kunna avlägsna en betydande irritation, som nu är till finnandes bland ganska vida skaror av skattskyldiga, framför allt på landsbygden, vilka inte kan förstå de inkonsekvenser i lagstiftningen, som jag här har tillåtit mig antyda och som motionärerna också uppehåller sig vid och ytterligare belyser. Jag skulle vilja säga, att, så länge inte dessa små frågor lösts, har vi — det är min bestämda uppfattning — alldeles säkert att räkna med sådana här motioner vid varje riksdag som kommer, ända tills de har klarats upp, ty så stark är — såvitt jag kan bedöma

saken — irritationen ute bland människorna.

Det går inte att säga — och det har inte heller skett åtminstone från utskottets sida — att man inte kan biträda dessa begränsade yrkanden, därför att frågan inte är lagtekniskt upplärd. Det är en enkel sak att göra detta, och i den reservation, som herr Velander och jag fogat till betänkandet, föreligger ett förslag till lagtext. Om kammaren följer oss reser vanter och alltså accepterar denna lagtext, är dessa små problem på sambeskattningsens område förda ur stridslinjen.

Med vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Velander och mig avgivna reservationen. Enligt denna skulle de nya bestämmelserna träda i tillämpning från och med den 1 januari nästa år.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Då 1952 års riksdag beslöt den nuvarande utformningen av förvärvsavdraget för gift kvinna anmälde vi inom folkpartiet en avvikande mening i olika hänseenden. Även majoriteten framhöll att beslutet endast gällde ett provisorium. Det var helt naturligt för oss att ansluta oss till kravet på en översyn av problemet i ett sammanhang. Detta blev också riksdagens beslut under fjolåret. Riksdagen uttalade då önskemål om att Kungl. Maj:t skulle, så snart förutsättningar förelåg, framlägga ett förslag.

I år är emellertid utskottsmajoriteten av den mening att den kommande utredningen om höjning av ortsavdragen bör avvaktas, innan man tar frågan om förvärvsavdraget under omprövning. Det är troligt att den senare frågan därigenom skjutes på en oviss framtid.

I anledning av denna sammankoppling av frågorna om ortsavdrag och förvärvsavdrag vill jag framhålla, att rätt till ortsavdrag föreligger för alla

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

skattskyldiga, medan förvärvsavdraget för hustru, som arbetar utanför hemmet, närmast är ett omkostnadsavdrag. Jag finner det därför angeläget att denna senare fråga snarast omprövas, ty det är ett rättvisekrav att man genom förvärvsavdraget lämnar bättre kompensation för de ökade omkostnader, som en förvärvsarbetande hustru har, särskilt i de fall då det finns minderåriga barn i familjen. Det är också av vikt, såsom många gånger sagts i denna kammare, att så sker med hänsyn till arbetsmarknadens behov av att kunna ta till vara arbetskraften. Även i andra hänseenden finner jag att bestämmelserna beträffande förvärvsavdraget snarast behöver omprövas.

Vi har i en reservation yrkat på att det snarast skall ske en sådan omprövning, och jag ber, herr talman, sålunda att få yrka bifall till den av herr Söderquist m. fl. avgivna reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Det är bara ett litet fel med hela denna uppläggning av saken, nämligen att man inte håller isär vad motionärerna föreslagit och vad folkpartiet i sin reservation yrkar. I samtliga motioner har det varit fråga om 300-kronorsavdraget. Jag mäter i detta sammanhang ut högern, som hela tiden intagit en fullständigt konsekvent ståndpunkt, men jag skulle till herr Hagberg vilja säga, att det ju inte råder en sådan oöverensstämmelse mellan ortsavdraget och detta avdrag på 300 kronor, som herr Hagberg här velat göra gällande. Herr Hagberg och jag arbetade dock åtskilliga år tillsammans inom 1949 års skattekommitté, och det torde inte vara någon av oss obekant att den kompromiss, som där träffades, var en sådan där kompromiss som man gör, när man vill försöka lösa en svår fråga som inte kan lösas på annat sätt. I realiteten inne-

bär de 300 kronorna inte något annat än en förstärkning av ortsavdraget.

I höstas var folkpartiet och utskottets majoritet överens i dessa ting. Den 24 november skrev nämligen riksdagen — och det beslutet var alla utom högern med om — till Kungl. Maj:t och begärde, att det skulle företas en översyn av bestämmelserna för förvärvsavdraget. Motionerna var den gången av ungefär samma slag som de nu föreliggande. Skillnaden var bara den, att bevillningsutskottet vid detta tillfälle använde sin initiativrätt för att vidga motionernas ram och begära att översynen skulle avse förvärvsavdraget i dess helhet.

Nu har reservanterna gjort ett försök att använda utskottets initiativrätt på samma sätt som i höstas, men som bekant är det, herr talman, endast en majoritet i utskottet som kan använda initiativrätten. Jag förstärker därför inte, hur man i folkpartiets reservation kan vidga frågan till att gälla förvärvsavdraget i dess helhet, när ingen av motionärerna tagit upp den frågan. Skall vi försöka göra någonting åt dessa saker, får vi väl hålla dem samman så pass, att vi kan lösa det som dock är det centrala. Och jag tror att herr Kristensson i Osby och jag är överens om att det inte är de 300 kronorna utan det stora förvärvsavdraget som är den ömma punkten i detta sammanhang. Men detta berörs inte i någon av motionerna. Vill man verkligen gagna den sak det här gäller är det således skäl i att stå kvar på den ståndpunkt som utskottet hade den 24 november och säga, att vi har skrivit till Konungen och begärt förslag och då också skall ha ett förslag från Konungen.

Jag vill hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag och uttalar ett stilla tvivel om det över huvud taget är möjligt att ställa proposition på herr Kristenssons yrkande — det blir en sak mellan talmannen och herr Kristensson.

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande och jag var överens i fjol om att förvärvsavdragen skulle prövas i ett sammanhang. Man skulle alltså samtidigt som man prövade 300-kronorsavdraget också pröva förvärvsavdraget för hustru, som arbetar utanför hemmet och har minderåriga barn.

Sedan har detta nya tillkommit, herr Olsson, att utskottsmajoriteten nu vill sammankoppla denna översyn med frågan om en höjning av ortsavdragen. Utskottet anknyter därvid till den uppfattning, som finansministern har gett till känna i ett interpellationssvar i första kammaren. I detta nya läge har vi inom folkpartiet — och samtliga folkpartister, som har suttit på frågan, har också, herr Olsson, anslutit sig till reservationen — velat understryka att denna översyn av förvärvsavdraget inte bör sammankopplas med den större frågan om ortsavdragens höjd utan göras separat och komma så snart som möjligt. Sambandet mellan ortsavdragen och förvärvsavdragen är inte sådant enligt vår uppfattning, att man behöver sammankoppla dessa ting. Förvärvsavdraget kan fristående få en bättre utformning än det har. För en hustru som arbetar utanför hemmet, särskilt när det finns minderåriga barn i familjen, räcker det schablonavdrag som nu tillämpas i regel inte till för att kompensera de meromkostnader som uppstår i sådana fall.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag gärna säga, att en höjning av ortsavdragen också är en god sak. Men det ena goda utesluter inte det andra; det är inte nödvändigt att dessa båda ting genomföres samtidigt. En justering av förvärvsavdragen betyder mycket mindre för statens och kommunernas finanser än en avsevärd höjning av ortsavdragen. Om man alltså, som herr Olsson vill, sammankopplar denna översyn av förvärvsavdragen

med den som skall ske av ortsavdragen, skjuter man den förra frågan på en mycket oviss och obestämd framtid. Det är detta som vi inom folkpartiet inte vill vara med om.

Herr HAGBERG i Malmö (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få säga några ord i anslutning till herr Olssons i Gävle anförande. Jag kan även för min del understryka utskottets uttalande, att de gällande bestämmelserna på detta område inte har utformats efter enhetliga principer. Men i motsats till utskottet drar jag därav den slutsatsen, att man icke skall nöja sig med att avvakta de utredningar, som finansministern eventuellt kan föranställa om. Ätminstone på en punkt tycker jag, att saken är så pass enkel, att riksdagen mycket väl skulle kunna ta ställning utan vidare. Vi fick ju — som jag redan påpekade i mitt första anförande — år 1952, alltså för tre år sedan, en bestämmelse om att avdrag skall medges upp till 300 kronor i de fall gift kvinna biträdde sin man i dennes förvärvsverksamhet. Men det egendomliga är, att detta avdrag endast åtnjutes vid den statliga taxeringen. Varför, det har man aldrig fått någon riktig klarhet i. Det har aldrig lämnats någon uttömmande motivering för denna egendomliga uppdelning, en uppdelning som jag inte tvekar att beteckna som ganska orimlig. Anses skatteförmågan vara beroende av det nämnda förhållandet, då den skattskyldige fyller i deklarationen för statlig inkomstskatt, kan ju förhållandet som sådant inte gärna ändras, när han går över till nästa kolumn, som avser kommunal inkomstskatt.

Herr Olsson i Gävle framhöll, att vad motionerna syftar till inte är det stora avdraget utan vad man kallar det lilla avdraget, 300-kronorsavdraget, och vad därmed äger samband. Detta är riktigt.

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

Jag har för min del i mina yrkanden inte gått utöver motionernas ram. Jag skall inte lägga mig i det meningsutbyte som har uppstått mellan herr Kristensson och herr Olsson i Gävle. Jag vill bara understryka, att ingen kan ur formell synpunkt rikta någon anmärkning mot den reservation, som från vår sida framförts. Den går inte på något sätt utöver vad motionerna har föreslagit. Vill man alltså främja deras syfte, så är den säkraste vägen att biträda den reservationen, som herr Velander och undertecknad knutit till utskottets utlåtande.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja förklara för herr Hagberg varför detta inte skedde. Herr Hagberg minns ju att 1949 års skattekommitté — dess arbete brukar man ju annars följa med stort intresse — föreslog detta. Den hade inte kommunalskatten utan endast statsskatten till behandling. Det är orsaken till att detta förslag aldrig kom med. Vidare skall vi inte förneka, att det gällde att i ett visst ögonblick kompromissa med en förstärkning av ortsavdraget till en viss bestämd grupp. Vi kan vara så pass ärliga mot varandra att vi talar om hela denna historias uppkomst.

Sedan vill jag be herr Kristensson i Osby om ursäkt för en feluppgift. Det var nämligen i andra avdelningen vi hade stödet från folkpartisten, men han försvann sedan på vägen mellan andra avdelningen och utskottets plenum. Det är därför kanske mänskligt att man kan missuppfatta en situation. För övrigt tror jag, herr talman, att om man i detta sammanhang vill ha en lösning av hela frågan så är utskottets linje den riktiga. Jag undantar nu högern. Den har här framställt ett förslag. Högern anmälde i höstas en avvikande mening, men folkpartiet, socialdemokraterna och bondeförbundet var fortfarande

överens. Om man nu vill ha frågan prövad i sin helhet och utskottet har skrivit att vi vill ha frågan utredd så och så, då bör man väl ändå avvakta ett besked — inte bara ett interpellations-svar. Innan man skriver på nytt vill man ha ett riktigt besked. Jag har aldrig varit med om att man så där en gång varje halvår satt i gång en korrespondens mellan bevillningsutskottet och Kungl. Maj:t. Vi brukar ha något längre uppehåll mellan skrivelserna.

Jag vidhåller, herr talman, mitt förslag om bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till utskottets ärade ordförande skulle jag vilja säga, att när herr Olsson och jag i fjol var överens om förslaget från bevillningsutskottet på denna punkt, då var det inte tal om att denna översyn av förvärvsavdragen skulle sammankopplas med utredningen om ortsavdragets höjd. Det är detta som är det nya, herr Olsson i Gävle, och som gör att vi i reservationen ställt yrkandet att denna översyn av förvärvsavdraget bör göras snarast.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Dessa motioner behandlar ju som bekant förvärvsavdraget för gift kvinna från skilda utgångspunkter. I motionen av herr Anderberg m. fl. önskas, att det förvärvsavdrag som nu utgår till gift kvinna i jordbruksarbete även skall utsträckas till att gälla för gift kvinna som har viss inkomst av annan fastighet efter vissa i motionen angivna regler. Motionen av fru Svensson m. fl. vill bl. a., att det förvärvsavdrag som nu utgår vid statlig beskattning även skall utsträckas till att gälla vid kommunal beskattning. I min motion slutligen har jag velat peka på ett uppenbart missförhållande.

1952 års riksdag beslöt, att mannen

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

skulle ha rätt att göra ett avdrag med 300 kronor vid den statliga beskattningen när hans hustru deltar i jordbruksarbetet. Detta har haft som följd, att praktiskt taget alla jordbrukarhustrur har fått nämnda avdrag. Det har följaktligen varit fråga om ett rent schablonavdrag. Det har nämligen varit ogörligt för taxeringsnämnderna att kunna kontrollera huruvida arbetet utförts eller inte.

Det är dock en grupp som ställts utanför, och det är de jordbrukarhustrur som själva stått som ägare till jordbruksfastigheten, alldenstund det är skrivet i förordningen att mannen skall åtnjuta avdraget.

Det förefaller som om det hela antingen skulle bero på en felskrivning eller ett rent förbiseende. Man kan med bästa vilja i världen inte mobilisera något skäl till varför en jordbrukarhustru, som deltar i arbetet på samma sätt som grannen, bara därför att hon står som ägare till fastigheten inte skulle ha rätt till detta avdrag. Det är på denna punkt som jag i min motion velat ha en rättelse. Man kan inte peka på några rent taxeringstekniska formaliteter som skulle hindra en ändring här. Annars kunde man ju tänka sig att det vore orimligt att man på sin egen deklaration skall göra avdrag för eget arbete. Bland rörelseidkarna har den gifta kvinnan denna rätt. Även om man alltså tar detta som utgångspunkt så står det hela fullständigt obegripligt.

Det har i utskottets utlåtande påpekats, att denna fråga varit föremål för upprepade motioner sedan nu gällande bestämmelser infördes vid 1952 års riksdag. Jag ifrågasätter om detta är alldeles riktigt, ty mig veterligen har åtminstone inte det avsnitt som jag här velat peka på någon gång tidigare varit föremål för riksdagens behandling.

Herrar Velander och Hagberg i Malmö har i sin reservation yrkat bifall bland annat till den motion som jag väckt, men de har sträckt sig betyd-

ligt längre. Enligt deras förslag skulle avdragsrätten gälla även beträffande taxering till kommunal inkomstskatt, och i fråga om den statliga inkomstskatten skulle det maximerade beloppet höjas till 1 000 kronor. Därigenom blir frågan på en gång betydligt större och mera komplicerad. Den kommunala skatten kommer in i bilden, och det hela blir som jag nyss sade avsevärt mera invecklat. Jag anser mig därför icke kunna rösta för bifall till denna högerns reservation, och jag vill därför, herr talman, föreslå bifall till min motion, vilket skulle innebära att i § 4 mom. 2 av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt tillades ett stycke av följande lydelse: »Har gift kvinna, som levt tillsammans med sin man och som under större delen av beskattningsåret varit här i riket bosatt, under året haft inkomst av jordbruk, som hon själv bedrivit, må hon, i den mån sådan hennes inkomst därtill förslår, åtnjuta avdrag med 300 kronor.» Denna ändrade bestämmelse skulle gälla från och med den 1 januari 1956.

Herr LARSSON i Luttra (bf):

Herr talman! Den fråga vi nu diskuterar har ju behandlats i riksdagen gång efter annan de sista åren. Senast var frågan uppe i höstas, och utskottet hänvisade då till vad utskottet skrev 1953. Nu säger utskottet, att frågan skall komma upp till behandling i samband med den utredning som begärts av höstriksdagen. Vad det gäller är att det förvärvsavdrag på 300 kronor för hustru som deltagit i mannens förvärvsverksamhet, som nu endast får åtnjutas vid den statliga beskattningen, skall utsträckas också till den kommunala beskattningen.

Det har tidigare rått en viss tvekan om vad detta skulle innebära för kommunernas skatteunderlag, ty i stort sett förlorar ju kommunen tre skattekronor för varje avdrag som beviljas. Vi be-

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

finner oss nu i den situationen att man kan räkna med en uppgång i antalet skattekronor, d. v. s. en höjning av skatteunderlaget. Det kan då förväntas att en sådan reform kan genomföras utan att det blir några konsekvenser i form av ökade utdebiteringar i kommunerna.

Det har redan här påpekats, att reformen inte har några som helst statsfinansiella konsekvenser. Det kan tvärtom till och med hända, att statsskatten kan öka en aning då det blir något mindre kommunalskatt och alltså avdragen vid statsbeskattningen kan bli något mindre.

Det finns såvitt jag kan förstå inga egentligt bärande skäl för att man skall uppehålla denna skillnad mellan statsbeskattningen och den kommunala beskattningen i fråga om detta förvärvsavdrag. Den motivering, som bevillningsutskottets ordförande här har lämnat, stryker enligt min mening närmast under att det egentligen inte finns några bärande motiveringar för denna skillnad. Herr Olsson i Gävle har sagt, att detta avdrag närmast innebär en förstärkning av ortsavdraget, men det är inte hela sanningen. Detta särskilda förvärvsavdrag på 300 kronor innebär en utjämning mellan dem som åtnjuter det vanliga förvärvsavdraget och dem som deltar i förvärvsarbetet men formellt tidigare var utestängda från att få något sådant avdrag. Det är ju den väsentliga motiveringen för avdraget.

Jag tycker nog att herr Hagberg i Malmö hade alldeles rätt när han här sade att denna fråga är liten om man ser till kommunernas ekonomi o. s. v. och att konsekvenserna av ett genomförande nu inte skulle bli på något sätt kännbara för kommunerna. Det finns därför ingen anledning att i dag skjuta på frågan till en oviss framtid.

Med detta, herr talman, har jag velat motivera varför jag här kommer att rösta för bifall till reservationen nr I.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr Kristensson i Osby sagt i denna fråga, men jag förstår inte herr Olsson i Gävle. Här menar herr Olsson att vi skall nöja oss med det uttalande som utskottet gjorde förra året och som riksdagen godkände. Men det har i alla fall i första kammaren givits ett interpellationssvar, där finansministern har talat om att vi beträffande denna fråga skall vänta på utredningar angående ortsavdragen m. m. I det betänkande vi har på bordet i dag har utskottet instämt i detta uttalande. Frågan har alltså enligt mitt förmenande kommit i ett nytt läge.

För min del betraktar jag detta som en fråga om angelägenhetsgrad. Jag har inte funnit någon motivering för att den stora utredningen om ortsavdragen nödvändigtvis skall gå före en reform i fråga om förvärvsavdraget. Spörsmålet om ändring av ortsavdragen är, som herr Kristensson i Osby nyss framhöll, en mycket stor ekonomisk fråga, betydligt större än frågan om ändring av förvärvsavdraget. Men i ett annat avseende är denna fråga om förvärvsavdraget en mycket stor fråga. Behöver vi i Sverige de kunniga gifta kvinnorna i yrkesarbetet? Jag vill svara, att samhället går under om vi inte får dem. Vi måste ha dem.

I alla andra hänseenden vet man, att man inte kan locka folk till ett arbete om man inte erbjuder dem en viss lön, men i detta fall tänker man inte på vilken lön som vederbörande får, vilka omkostnader hon har för sitt arbete och vad det blir kvar av hennes lön. Så många gånger som vi har diskuterat denna fråga borde det vara uppenbart för oss att detta är en verkligt stor fråga. Vi tillåter pojkar och flickor att komma in till våra läroanstalter — till folkskoleseminarier och till högskolor av olika slag — men när de sedan skall fortsätta i förvärvsarbetet sätter vi kvinnorna i en sämre ställning därför

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

att de — i synnerhet om de har barn — som bekant har stora utgifter så fort de ägnar sig åt förvärvsarbete. Skall vi då inte vara redo att ta en utredning just nu om den frågan, så att vi får det kunniga folk som vi behöver?

Skolorna har massor med vakanta tjänster och har inkompetent folk anställt på en hel del tjänster. Detsamma gäller sjukvården och många andra viktiga områden i dagens Sverige. En av orsakerna till detta förhållande är, att vi är så sena med att ta upp denna fråga angående förvärvsavdraget och ge de gifta kvinnorna rätt att göra större avdrag för sina omkostnader än det lilla schablonbelopp som man nu får dra av och som, såsom vi alla vet, inte är tillräckligt.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservation nr II.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Herr **ANDERSSON** i Essvik (s):

Herr talman! Med hänsyn till att något yrkande, liknande det jag ställde, inte har gjorts i första kammaren återtar jag mitt yrkande.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Det var egentligen herr Hagberg i Malmö som föranledde mig att begära ordet. Han sade att det egentligen aldrig hade givits någon vetlig förklaring till att detta förvärvsavdrag på 300 kronor inte gäller även på den kommunala sidan. Men herr Hagberg i Malmö vet ju lika väl som jag, att detta förvärvsavdrag tillkom som en kompromiss i den utredning som föregick lagstiftningen på denna punkt. Det har också, herr Hagberg, ganska klar angivits varför man inte har varit beredd att låta detta förvärvsavdrag gälla även vid kommunalbeskattningen. Man har nämligen sagt, att detta avdrag inte får betraktas enbart som ett förvärvsavdrag i samma mening

som andra förvärvsavdrag utan det är ett komplement som syftar till lindring av progressionen i sambeskattningen. Om en jordbrukare eller en rörelseidkare får hjälp i sin rörelse eller sitt jordbruk av hustrun, får han ju inte i sin inkomstdeklaration göra något avdrag för lön åt henne. Det skulle han däremot ha tillfälle att göra om han hade lejd arbetskraft för precis samma arbete. Men när han nu får hjälp av sin hustru blir ju hans totala inkomst större än om han skulle göra detta avdrag för lejd arbetskraft, och för att i sådana fall minska inverkan av progressionen i statsbeskattningen har man infört denna form av förvärvsavdrag. Det får alltså inte betecknas enbart som ett förvärvsavdrag i vanlig mening utan även som ett komplement till sambeskattningen.

Även om man kan instämma i vad herr Andersson i Essvik framhåller i sin motion tror jag han förstår, att det nog inte är möjligt, när nu bevillningsutskottet och riksdagen har begärt en utredning, att bryta ut denna detalj och säga att den skall ordnas nu och att vi sedan får ta det övriga genom en utredning. Jag tror att det är nödvändigt att hela problemet tas upp till prövning. Detta trehundra-kronorsavdrag är ju i stort sett en höjning av ortsavdraget för vissa grupper, men det finns vissa andra grupper, som också har ett arbete där hustrun hjälper till men som inte kan få detta avdrag och som har riktat kritik emot detta förhållande. Hela fältet måste nog omprövas.

Fröken Höjer sade att frågan efter finansministerns interpellationssvar har kommit i ett nytt läge. Ja, fröken Höjer, det kan jag medge. Den kanske har kommit i ett något annat läge än innan detta svar kom. Men den har inte kommit i ett läge där det går lättare att bryta ut den. En utredning om skatteskalornas förändring och en utredning angående möjligheterna att lindra beskattningen genom en höjning av orts-

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

avdragen komplicerar ur min synpunkt sett läget så, att man absolut inte kan bryta ut detta om förvärvsavdragen och låtsas som om man inte kände till att hela skattefrågan skall bli föremål för utredning. Vilken angelägenhetsgrad detta än har hänger dessa frågor så intimt samman, att jag inte kan se att det finns några möjligheter att frikoppla dessa två frågor, utan man måste veta vad man tänker i både den ena och den andra frågan.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **HÖJER** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag fortfarande inte har fått någon motivering till att man skall göra »en översyn av ortsavdragen och i samband därmed av förvärvsavdraget», såsom sägs i utskottsutlåtandet. Varför måste man koppla ihop dessa frågor? Vad angelägenhetsgraden beträffar har jag framhållit angelägenheten av att vi först gör en utredning angående förvärvsavdraget.

Herr **SJÖLIN** (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att lämna den upplysningen, att de medlemmar av folkpartiet, som deltog i plenarbehandlingen av detta ärende, även var med i andra avdelningen när ärendet realbehandlades. Det var sålunda ingen förändring i uppsättningen när beslutet fattades. För fullständighetens skull vill jag tillägga, att en annan ledamot var med på andra avdelningen vid justeringen med hänsyn till att den i ärendet tjänstgörande då var förhindrad att delta.

Medan jag ändå har ordet ber jag att få säga några ord om själva saken. Utskottets ärade ordförande, herr Olsson i Gävle, är ängslig för att vi skall öppna någon korrespondens med regeringen i denna fråga. Jag tycker att denna ängslan är obefogad. Frågan har faktiskt kommit i ett helt nytt läge i år, som

framhållits från olika håll i dag, och det är anledning nog till att vi gör oss påminda hos regeringen.

Finansministerns svar på fru Gärde Widemars interpellation ger ju vid handen, att vi måste vänta ganska länge innan någon uppmärksamhet kan ägnas frågan om förvärvsavdraget. Först skall ortsavdragsfrågan utredas — en mycket angelägen sak enligt min mening. Om ortsavdragen inte längre motsvarar sitt syfte, vilket de säkerligen inte gör, är det stor anledning att höja dessa. Likaså har vi från folkpartiet motionerat om att en allmän skattelättnad skall genomföras, vilket vi också finner mycket angeläget och inte minst att denna skattelättnad i första rummet kommer de mindre inkomsttagarna till godo. Detta är också en fråga som enligt finansministerns mening skall utredas innan frågan om förvärvsavdraget kan tas upp till närmare behandling.

Alla dessa saker är säkert mycket behjärtansvärda och vi gillar i och för sig de synpunkter som finansministern har fört fram beträffande skattelättnad för de mindre inkomsttagarna, men vi anser att utredningen om förvärvsavdraget kan företas parallellt med eller före de andra frågorna, ty den är icke av samma karaktär som dessa andra frågor. Frågan om förvärvsavdraget är ju faktiskt mycket viktig, som framhållits från olika håll, och den är kanske viktigare än många tror. Nuvarande bestämmelser om förvärvsavdraget hindrar i stor utsträckning den gifta kvinnan att ta arbete ute i arbetslivet och vi behöver, som fröken Höjer påpekade, använda all den arbetskraft som vi kan förfoga över. Därför borde det vara angeläget för regeringen att fortast möjligt ta itu med denna fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr II.

Herr **PERSSON** i Appuna (s):

Herr talman! Jag skall inte säga många ord till i denna debatt, ty dessa

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

frågor har redan belysts tämligen ingående. Men jag kan ändå inte undgå att till herr Kristensson i Osby ställa en fråga. Jag fick det intrycket av hans anförande — och även av herr Sjölin och fröken Höjers anföranden — att man ansåg en höjning av förvärvsavdraget som angelägnare än en höjning av ortsavdragen. Jag vet inte om detta kan vara riktigt, ty det är väl ändå på det sättet — det har ju t. o. m. folkpartiet vid något tillfälle anfört, i varje fall under valrörelserna — att 1952 års beslut har medfört vissa skärpningar i beskattningen för i första hand de lägre inkomstagarna. För att man skall kunna hjälpa dem är det klart att man i första hand tvingas att höja ortsavdragen. Då är det enligt mitt sätt att se rimligt att man ger den frågan förtursrätt, och så får väl förvärvsavdraget prövas i ett senare sammanhang.

Här har ju frågats vilken motivering som kan finnas för att man inte får göra detta tioprocentiga avdrag på inkomsten när det gäller den kommunala beskattningen. Det har ju herr Olsson i Gävle svarat på. Men jag tror att man skall gå litet försiktigt fram på den vägen. Riksdagen beslutade år 1952 att medge ett avdrag på 300 kronor för gifta kvinnor som deltar i männens förvärvsverksamhet, i första hand jordbruk. Taxeringsnämnderna har emellertid i det fallet måst gå mycket generellt till väga genom att utan någon ingående prövning medge detta avdrag på 300 kronor. Jag har i varje fall fått den uppfattningen, att det går till på det sättet. Vill man höja avdraget ytterligare, måste man kanske se till att det blir vissa begränsningar, så att taxeringsnämnderna inte behöver arbeta alltför skönsmässigt.

Fröken Höjer var inne på ett annat spörsmål. Hon frågade om vi inte behöver de förvärvsarbetande kvinnorna i produktionen. På den frågan kan det obetingat svaras ja. Vi behöver kvin-

norna i produktionen, och det har varit av stort värde att de har kunnat delta i så stor utsträckning som skett. Men, fröken Höjer, vi skall ändå komma ihåg, att en stor del av de gifta kvinnorna inte har möjlighet att direkt delta i produktionen. Många tvingas att sköta hemmet, och det arbetet är enligt min uppfattning av samma värde som vilket annat arbete som helst, och jag undrar om vi inte måste ge även dem den erkänsla för deras arbetsinsatser i hemmet som de kan vara berättigade till.

Herr talman! Jag skall inte hålla på längre. Med vad jag har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag säger ytterligare några ord, särskilt som första kammaren med 87 röster mot 17 har beslutat följa bevillningsutskottet.

Jag har begärt ordet närmast för att tala litet om förtursrätten. Alla människor anser att just deras önskemål är så viktiga, att de önskemålen skall ha förtursrätt. I förra veckan ville en falang har förtursrätt i utredningen för en viss grupp; i dag vill fröken Höjer och flera andra ha förtursrätt för frågan om förvärvsavdraget, vilken utreds av samma kommitté som nu brottas med problemet att utarbeta förslag till en allmän skattenedsättning. Jag tror att vi måste begränsa våra krav en smula. I det läge utredningsarbetet inom 1950 års skattelagssakkunniga befinner sig vill jag ge förtursrätt för kravet på en allmän skattenedsättning, vilket i dag inte tycks ha så stor anslutning hos vissa av förespråkarna för reservationen.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson ställde en fråga till mig om vilken turordning vi

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

inom folkpartiet önskar. Det torde inte vara okänt för herr Persson, att vi år efter år har yrkat på en allmän skattelättnad, och vi har därvid betonat, att tyngdpunkten bör läggas vid de lägre inkomsttagarna, så att de får en större skattelättnad procentuellt.

Utskottet skriver självt, att Kungl. Maj:t är inne på tanken på en allmän skattelättnad, som skall ske genom en ändring av skatteskalorna. Vi kommer att framföra förslag om en allmän skattelättnad redan till nästa år, så att den kan träda i kraft den 1 januari nästa år. Men sedan menar jag — och där har herr Persson och jag olika meningar — att översynen av förvärvsavdraget inte skall uppskjutas till den mycket obestämda tidpunkt då en ny skattesänkning kan genomföras genom en höjning av ortsavdraget. Varken herr Persson eller jag vet när det kan ske. Vi tycker båda att det är angeläget att ortsavdraget justeras upp till existensminimum, men ingen av oss vet när den tidpunkten är kommen, och till den ovissa tidpunkten vill inte jag skjuta upp ett beslut om förvärvsavdraget. Det är så det ligger till, herr Persson.

Herr LARSSON i Luttra (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Appuna säger att taxeringsnämnderna måste tillämpa bestämmelser om förvärvsavdrag mycket generellt utan att kunna pröva från fall till fall, om avdraget är berättigat eller inte. I den mån avdrag yrkas i deklarationerna är detta naturligtvis riktigt, men jag tror det är mycket få fall där inte hustruns arbetsinsats motiverar detta mycket blygsamma avdrag.

Herr Persson i Appuna sade sedan, att man inte vill vara med på någon höjning av avdraget. Det är inte fråga om någon höjning utan bara om att samma avdragsregler som tillämpas vid den statliga beskattningen också skall tillämpas vid den kommunala.

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara rätta till herr Kristenssons i Osby historieskrivning. Folkpartiet har ju hela tiden krävt en tioprocentig sänkning av skatten, men en sådan kommer ju inte i första hand de mindre inkomsttagarna till godo. Vidare har man krävt att det därefter skall ske en utredning om skattesänkning för de lägre inkomsttagarna. Detta är väl den riktiga historieskrivningen ur folkpartiets synpunkt.

Fröken HÖJER (fp) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall kvarstå något missförstånd om vad jag har sagt vill jag understryka, att jag har vänt mig mot en sammankoppling av utredningen om ortsavdrag med utredningen om förvärvsavdrag. Jag har däremot inte talat om omarbetningen av skatteskalorna. Jag menar att kommittén bör utreda frågan om förvärvsavdraget innan den utreder frågan om ortsavdraget. Detta anser jag vara en viktig fråga, herr Olsson i Gävle, och inte bara för en liten grupp av kvinnor som jag skulle företräda, visst inte. Hela samhället är i behov av kunniga kvinnor på olika områden. Det är det jag vill understryka. Det är inte alls fråga om något särintresse.

Nu invänder man — för att som vanligt försvåra frågans lösning för de gifta kvinnorna, i synnerhet för dem med barn — att man väl också skall tänka på de kvinnor, som arbetar hemma. Men vad det nu gäller är ju en ganska enkel fråga, nämligen omkostnaderna för dem som har yrkesarbete utanför hemmet. Den frågan är inte så svår, att vi inte ganska snabbt borde kunna få den ordentligt utredd.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Perssons i Appuna historieskrivning vill jag erinra om vad som hände i ja-

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

nuari i år. Folkpartiet väckte då en motion, där vi yrkade på en snabbutredning beträffande åtgärder, som skulle kunna möjliggöra att en skattelättnad kom de lägre inkomsttagarna i väsentlig mån till del och i högre grad procentuellt än de större inkomsttagarna, men det kravet blev tyvärr avslaget av riksdagen och herr Persson medverkade inte själv till att folkpartiets yrkande kunde gå igenom. Vi ställde det yrkandet, därför att vi menade att det redan under nästa år var angeläget att en skattelättnad kom till stånd, framför allt för att få en sänkning för de lägre inkomsttagarna, vilken skattelättnad dock samtidigt borde få en allmän karaktär.

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Kristensson i Osby vill jag bara säga, att jag har forskat i historien litet längre tillbaka än till januari i år.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Vi minns alla, att när motionen om avdrag för jordbrukarhustrurna behandlades blev den föremål för en ingående debatt. Man undrade, om man skulle kunna gå så högt som till 1 500 kronor och lägga prövningen i händerna på taxeringsnämnderna. Emellertid fann man detta så omöjligt, att man så småningom enades om att jordbrukarhustru skulle få 300 kronor i avdrag. Det blev en schablon, och det är mer än en gång man konstaterar, när man sitter och sysslar med dessa frågor i en taxeringsnämnd, att en jordbrukarhustru kanske har arbetat för det beloppet många gånger om. Å andra sidan kan även fall förekomma, då man kan konstatera, att till och med 300 kronor kan vara ett för högt avdrag. Vi har som sagt en schablon här. Vi har visserligen aldrig varit glada åt den, men vi gick med

på den för att få något den gången. Hur det skall rättas till är en sak, som jag inte förstår mig på.

Jag har begärt ordet för att säga detta, för att inte vare sig folkpartister eller högermän skall tro, att vi inom bondeförbundet inte intresserar oss för denna sak. Vi förstår det mer än väl. Alla de som deltar i taxeringsarbetet och kommer i kontakt med detta har funnit hur illa detta är ordnat.

Jag skulle kunna instämma helt och hållet i herr Anderssons i Essvik anförande nyss. Han pekade på en mycket svag punkt. En kvinna som har fått lagfart på en gård — hon kanske har fått den i arv — får inte förvärvsavdrag. Sådana fall har åstadkommit en hel del trassel. Så sent som i år upptäckte vi, att en man hade avgivit fastighetsdeklaration för några år sedan och av förbiseende i de instanser, som skulle se till att endast den som har lagfart på gården blir angiven i detta sammanhang, hade mannen blivit skriven för denna gård och i fastighetslängden och därigenom, trots att hustrun har lagfart på gården, fått de 300 kronorna i förvärvsavdrag under det att en granne som deklarerat fastigheten i hustruns namn inte fått det. Det har åstadkommit en del trassel. Jag vill inte säga att det är lagstiftningens fel, utan felet har uppstått genom förbiseende.

Jag är ingalunda nöjd med att en jordbrukarhustru, som arbetar utanför hemmet, i sin deklaration skall få exempelvis dubbelt så stort avdrag som den jordbrukarhustru som utför samma arbete på den egna gården.

Allt detta är saker som bör överses, men om vi i dag skall gå med på en lagstiftning, som ändrar en punkt här och en annan där, tror jag inte vi löser frågan så att vi blir nöjda i det långa loppet. Det behövs en ordentlig översyn av hela denna fråga. Varken jag eller någon av mina partikamrater i bevillningsutskottet — vi är tre från bondeförbundet — har därför kunnat

Ändrade bestämmelser rörande det s. k. förvärvsavdraget för gift kvinna

vara med om en partiell översyn, utan vi vill ha en översyn av hela problemet.

Jag skall inte lägga mig i debatten, om förvärvsavdraget skall hänföras till ortsavdraget eller inte — därom kan vi diskutera — men det sammanlagda avdrag som människorna får bör vara så rättvist som möjligt. Som det nu är, är det felaktigt, och har denna debatt inte åstadkommit något annat — ty jag förmodar att utskottets linje segrar — så har debatten i alla fall som jag hoppas givit eko upp till regeringen. Vi hoppas därför att utredningen skall utföras i snabbare takt än som det här varslats om och som man misstänker. Debatten i dag visar, hur oenhetliga bestämmelser vi har och hur många orättvisor det finns för människorna att haka upp sig på. Det är inte roligt att sitta i en taxeringsnämnd och söka förklara, varför den ene får ett visst avdrag men inte den andre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JÖNSSON i Gärd's Köpinge (s):

Herr talman! Eftersom den fråga som vi nu behandlar har en särskild betydelse för Skåne, skall jag be att få säga några ord.

Motionen har tillkommit i syfte att få bort de orättvisor som består i att förvärvsavdraget för gift kvinna är begränsat till innehavare av jordbruksfastighet.

I Skåne förekommer det ofta, att »annan fastighet» kan ha rätt mycket jord, upp till två å tre tunnland. På sådana fastigheter odlas i stora delar av Skåne tobak. Denna odling är mycket arbetskrävande. Det är givet, att den hustru, som sköter en tobaksodling på »annan fastighet», anser sig ha samma rätt till förvärvsavdrag som den som utför samma arbete på en jordbruksfastighet.

Att utjämna och skapa rättvisa i denna fråga borde inte få vara beroende av en nu pågående utredning. Denna sak

borde kunna lösas redan nu. Förvärvsavdraget bör inte vara begränsat till jordbruksfastighet utan bör också omfatta annan fastighet. Den kvinna som deltar i arbetet på en sådan fastighet bör vara likställd med den som arbetar i jordbruksfastighet.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har bara velat framhålla dessa synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Velander och Hagberg i Malmö avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Söderquist m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Kristensson i Osby votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 47 antager det förslag, som innefattas i den av herrar Velander och Hagberg i Malmö angivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 62 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herrar Velander och Hagberg i Malmö.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 43 nej, varjämte 55 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Beskattningen av rörelse inom flera kommuner

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av väckt motion om ändrade grunder beträffande beskattning av rörelse som bedrivs i flera kommuner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Jag har i min motion hemställt om sådan ändring av 58 § kommunalskattelagen, att bestämmelserna att fem procent eller eventuellt mera av rörelseinkomst skall föras till kommun, där huvudkontor finnes, utgår, samt att huvudkontor icke skall räknas som fast driftställe. Enligt min mening är detta en betydelsefull fråga, och jag tror inte att kammarens ledamöter har satt sig in i vad nämnda bestämmelser i själva verket betyder för kommuner, som ligger utanför storstäderna, framför allt Stockholm och Göteborg.

Jag vet t. ex. vad ifrågavarande bestämmelser innebär för Luossavaara-Kiirunavaara AB, som har driftställen i Kiruna, Gällivare och Luleå, och som får erlagga tio procent av sin årsinkomst till Stockholms stad och fem procent till Narvik, medan resten fördelas mellan de kommuner, där driftställen är belägna. Jag tror att ingen i utskottet vet vad de tio procent betyder, som erläggs till Stockholms stad från malmfältskommunerna. Detta belopp uppgick under fjolåret till inte mindre än 4½ miljoner kronor, vilken summa sålunda drogs från malmfältskommunerna, från Luleå stad och Norrbottens landsting.

Jag anser detta vara en oriktig skattepolitik, och jag har därför yrkat på en ändring i det stycket. Utskottet har emellertid enhälligt avstyrkt min motion, och under sådana förhållanden skall jag inte här ställa något yrkande, men jag lovar att återkomma i ärendet.

Lag om sparbanker m. m.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig så kort att det för mitt vidkommande praktiskt taget innebär att överläggningen i denna fråga är avslutad.

För de ärade kammarledamöter, som till äventyrs har studerat förevarande betänkande, torde det stå ganska klart att bevillningsutskottet i dagens läge inte gärna har kunnat fatta något annat beslut än ett avstyrkande av här ifrågavarande motion. Men herr Löfroth har ju sagt, att han skall återkomma i ärendet — till den verkan det hava kan — och utskottets avslagsyrkande utsluter inte att vi i en framtid kan finna det angeläget att ta upp hela frågan om fördelningen av skatten mellan de kommuner där rörelsen bedrivs och de kommuner där företaget har sitt huvudkontor, sina försäljningsställen o. s. v. till omprövning. Alla är väl också medvetna om att vi på detta område har en del problem, som inte är tillfredsställande lösta. Det har dock inte varit möjligt att därvidlag komma ett stycke på väg mot en lösning genom ett bifall till herr Löfroths motion.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Lag om sparbanker m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 151, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen antaga vid propositionen följande förslag till

- 1) lag om sparbanker;
- 2) lag angående införande av nya lagen om sparbanker;
- 3) lag angående ändring i lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs;
- 4) lag angående ändring i lagen den 15 juni 1934 (nr 300) om sparbankernas säkerhetskassa;
- 5) lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 13 juli 1887 (nr 42 s. 1) angående handelsregister, firma och prokura;
- 6) lag angående ändrad lydelse av 200 § lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag;
- 7) lag angående ändrad lydelse av 312 § lagen den 17 juni 1948 (nr 433) om försäkringsrörelse; samt
- 8) lag angående ändrad lydelse av 102 § lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått

dels två före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen nr 30 i första kammaren av herr *Weiland m. fl.* och nr 40 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*

dels ock följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 455 av herr *Sundvik m. fl.*,
- nr 468 av herr *Danmans m. fl.*,
- nr 473 av herr *Anderberg m. fl.*,
- nr 474 av herr *Björnberg m. fl.*,
- nr 475 av herr *Strand m. fl.*,
- nr 476 av herr *Andersson, Birger*;

inom andra kammaren:

- nr 565 av herr andre vice talman-
nen *Olsson*,
- nr 578 av herr *Svensson* i Alingsås
m. fl.,
- nr 588 av herr *Pettersson* i Norregård
m. fl.,
- nr 589 av herr *Engkvist m. fl.*,
- nr 590 av herr *Staxäng m. fl.*

Den i propositionen föreslagna lagen om sparbanker var avsedd att ersätta

Lag om sparbanker m. m.

1923 års sparbankslag och innehöll bland annat ändringar i fråga om huvudmännens tillsättande, filialverksamheten, sparbanks rätt till checkräkning, inlåningsrättens omfattning, skyldigheten att hålla kassareserv samt det allmännas tillsyn över sparbankerna. För nedannämnda lagrum hade föreslagits följande lydelse.

1 §.

Med sparbank förstås i denna lag penninginrättning, som utan rätt för dess stiftare eller andra att njuta del i den vinst, som kan uppkomma å rörelsen, har till ändamål att befordra spar-samhet genom att i enlighet med de bestämmelser, som i denna lag meddelas, bedriva in- och utlåning av penningar och i samband därmed stående verksamhet.

13 § första stycket.

Av antalet huvudmän skall hälften väljas, i enlighet med närmare stadganden i reglementet, av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting. Återstoden utses av huvudmännen själva, vid senare huvudmannaval än det, som förrättas i samband med sparbankens bildande, bland insättare i sparbanken, som vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor; huvudman, som står i tur att avgå, äger ej deltaga i valet för besättande av hans egen plats.

25 § första stycket.

Intill ett sammanlagt belopp, motsvarande femton procent av de enligt senaste bokslut å sparbanksräkning in-nestående medlen, äger sparbank mot-taga inlåning å annan, valfri räkning.

32 § första stycket.

Sparbank må ej förvärva fast egen-dom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess inrymmande. För sam-ma ändamål må jämväl förvärvas bo-

stadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att för-valta för omförmälda användning för-värvad fast egendom eller tomträtt, el-ler förlagsbevis, utfärdat av sådant bo-lag. Vill sparbank förvärva fast egen-dom, tomträtt eller aktie som nyss sagts eller förbättra byggnad, vari sparban-kens lokaler äro eller avses bliva in-rymda, för belopp, vilket sammanlagt med det belopp, vartill sparbanken för-ut tillhörig fast egendom, tomträtt eller aktie av ifrågavarande art bör uppskat-tas, överstiger hälften av fonderna, skall frågan härom hänskjutas till hu-vudmännens prövning. Åtgärden må ej vidtagas, där ej minst två tredjedelar av de i frågans avgörande deltagande huvudmännen uttalat sig för densam-ma samt beslutet tillika vunnit länssty-relsens stadfästelse.

Motionerna I: 474 och II: 588, som voro av samma lydelse, utmynnade i en hemställan, »dels att i 22 § förslag till lag om sparbanker andra stycket ut-går,

dels att i 25 § första stycket ordet femton utbytes mot tjugo,

dels ock att 32 § första stycket första meningen erhåller följande lydelse: Sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess behov».

I motionerna I: 475 och II: 589 — även de likalydande — hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag röran-de val av huvudmän, att huvudmän skola utses på sätt reglementet före-skriver, därvid skall iakttagas, att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i sparbankens verksamhetsområde, eller av landsting, att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av huvud-männen själva, vid senare sammanträde

Lag om sparbanker m. m.

än det, som förrättas i samband med sparbankens bildande, bland insättare i sparbanken, vilka vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor, samt att, i den mån hälftenregeln icke skall tillämpas, återstoden av huvudmännen skall väljas efter förslag av i reglementet angivna lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring, att riksdagen funnit viss ändring böra företagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om sparbanker — måtte, med bifall till motionerna I: 474 och II: 588 i vad de rörde storleken av den sektor, inom vilken sparbank skulle äga mottaga inlåning å valfri räkning, men med avslag å sagda motioner i övrigt ävensom å motionerna I: 455 och II: 565, I: 468 och II: 578, I: 473 och II: 590, I: 475 och II: 589 samt I: 476, för sin del antaga nämnda lagförslag med den ändringen att 25 § första stycket erhöles följande lydelse:

Intill ett sammanlagt belopp, motsvarande tjugoprocent av de enligt senaste bokslut å sparbanksräkning inestående medlen, äger sparbank mottaga inlåning å annan, valfri räkning.

B. att riksdagen måtte antaga övriga i propositionen framlagda lagförslag;

C. att motionerna I: 30 och II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Fahlander*, *Danmans*, *Björnberg* och *Magnusson*, vilka ansett att 13 § första stycket i förslaget till lag om sparbanker och 6 § punkten 5 första stycket i förslaget till lag angående införande av nya lagen om sparbanker bort ha i reservationen föreslagen lydelse, förstnämnda lagrum denna:

Huvudmän skola utses på sätt regle-

mentet föreskriver, därvid skall iakttagas,

att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av fullmäktige i de städer, köpingar och landskommuner, som ingå i sparbankens verksamhetsområde, eller av lands-ting,

att minst en tredjedel och högst hälften av huvudmännen skall utses av huvudmännen själva vid senare sammanträde än det som förrättas i samband med sparbankens bildande bland insättare i sparbanken, vilka vid utgången av kalenderåret närmast före huvudmannavalet haft ett tillgodohavande i sparbanken av minst etthundra kronor, samt

att i den mån hälftenregeln icke skall tillämpas, återstoden av huvudmännen skall väljas efter förslag av i reglementet angivna lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet.

2) av herrar *Boo*, *Severin* i Stockholm, *Schmidt* och *Sköldin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 455 och II: 565, I: 468 och II: 578, I: 473 och II: 590, I: 474 och II: 588, I: 475 och II: 589 samt I: 476, bifalla de genom propositionen framlagda lagförslagen;

B. att motionerna I: 30 och II: 40 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

3) av herrar *Fahlander*, *Mogård*, *Danmans*, *Björnberg* och *Magnusson*, vilka ansett att 32 § första stycket i förslaget till lag om sparbanker bort ha följande lydelse:

32 §.

Sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fånget åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess behov. För samma ändamål må jämväl förvärvas hostadsrätt till lägenhet, aktie i bolag, som utslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning förvärvad fast egendom eller tomträtt, eller förlagsbe-

Lag om sparbanker m. m.

vis, utfärdad av sådant bolag. Vill sparbank förvärva fast egendom, tomträtt eller aktie som nyss sagts eller förbättra byggnad, som sparbank förvärvat för oförmälda ändamål, för belopp, vilket sammanlagt med det belopp, vartill sparbanken förut tillhörig fast egendom, tomträtt eller aktie av ifrågavarande art bör uppskattas, överstiger hälften av fonderna, skall frågan här om hänskjutas till huvudmännens prövning. Åtgärden må ej vidtagas, där ej minst två tredjedelar av de i frågans avgörande deltagande huvudmännen uttalat sig för densamma samt beslutet tillika vunnit länsstyrelsens stadfästelse.

4) av herr *Boo*, utan angivet yrkande.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning, lämnades ordet, beträffande föredragningsordningen, på begäran till

Herr *SEVERIN* i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! I avseende å föredragningen av bankoutskottets utlåtande nr 19 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis,

att det i punkten A framställda lagförslaget föredrages paragrafvis och, där så erfordras, moment- och styckevis, med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten föredrages,

att punkten B och däri framställda lagförslag föredrages på samma sätt i den mån så erfordras,

att vid behandlingen av den del av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles. I enlighet härmed föredrogs nu *Punkten A*:

Utskottets förslag till lag om sparbanker

1 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr *MAGNUSSON* (h):

Herr talman! I egenskap av motionär och reservant på ett par punkter i denna fråga vill jag med några ord försöka belysa skälen till mitt ståndpunktstagande.

Först vill jag erinra om att bankoutskottet är enhälligt på ett flertal punkter i det föreliggande förslaget. Men i de fall där meningarna går isär är innebörden av verklig betydelse för sparbanksväsendet. Jag vill särskilt erinra om val av huvudmän, vilket torde vara en av de bestämmelser, som i första hand föranlett den nya sparbankslagen. Reservanterna underkänner inte Kungl. Maj:ts och utskottets linje, att hälften av huvudmännen skall väljas av kommunala organ och hälften av huvudmännen in corpore. Säkert kan man på denna väg få till stånd en lämplig sammansättning av huvudmannakåren. Men det viktigaste är inte att man absolut skall ha ett genomgående enhetligt valsysteem. Det viktigaste är i stället att huvudmannakåren får en så lämplig sammansättning som möjligt. Motionärerna och reservanterna anser att — utan eftersättande av det allmännas intresse — bör det kunna tillåtas sparbank att låta en del av huvudmännen utses efter förslag av lokala organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet. Denna del skall enligt reservanternas förslag aldrig kunna överstiga en tredjedel.

Närmast har man tänkt på fackliga och ideella folkrörelser. Sparbankernas framtida utveckling beror mycket av samarbetet med dessa folkrörelser, och jag vill särskilt framhäva ungdomsorganisationer av olika slag. Det har ibland gjorts gällande, att sparbankernas huvudmannakårer och styrelser haft alltför många äldre medlemmar. Jag skall inte uttala något omdöme om den saken. Viktigare än åldersgränser och andra dylika regler är att det skapas en

Lag om sparbanker m. m.

ordning, varigenom åldersfördelningen i dessa församlingar blir så spridd som kan vara lämpligt. Enligt de sakkunnigas utredningar har de kommunalvalda huvudmännen i detta hänseende inte visat bättre sammansättning än de på annat sätt valda. Enligt min mening skulle här verkligen vara mycket att vinna, om även ungdomsorganisationerna finge möjlighet att inverka på kandidatnomineringen till huvudmannavalen.

Det är emellertid naturligtvis inte bara ålderssynpunkten, som här gör sig gällande. Genom att folkrörelserna får föreslå kandidater blir det garanti för att huvudmannakårerna verkligen kommer att till en del bestå av representanter för dessa rörelser, som är av så stor verklig betydelse för sparbankernas arbete och framtid.

Nu invänder man, att det kanske inte alltid, och särskilt inte för de minsta sparbankerna, finns tillgång till lämpliga lokala organisationer. För min del tror jag inte så mycket på det resonemanget. Med den erfarenhet jag har från en mindre sockensparbank finns det lämpliga lokala organisationer, som kan — som reservanterna förutsätter — ha betydelse för sparbanken och som också skulle kunna lämna goda förslag till huvudmän.

Men om det nu verkligen skulle vara svårigheter för sparbankerna att få förslag från lämpliga organisationer, så innebär ju reservanternas förslag att även den i propositionen och av utskottet förordade valmetoden kan tillämpas. Jag kan naturligtvis inte säga vilken valmetod som kommer att bli vanligast, om reservanternas förslag godkännes, men det väsentliga i detta är att man tillåter en förnuftig och ändamålsenlig variation och inte låser fast huvudmannavalen i en valmetod, när en annan metod i många fall kan vara bättre, och det såväl från det allmännas som sparbankernas synpunkt. Det är svårt att inse vad det egentligen

skall tjäna till att förhindra den av reservanterna föreslagna möjligheten för sparbankerna att även vid huvudmannavalen komma i direkt kontakt med folkrörelserna. Enligt min mening är reservanternas förslag det bästa av alla de olika förslag, som under årens lopp framförts just i denna del av huvudmannafrågan.

I anknytning till reservation nr 3 av herr Fahlander m. fl. angående sparbankernas lokalbehov tillåter jag mig också säga några ord. I sak är utskottet ense om att en sparbank bör ha möjlighet att själv inneha exempelvis bostadslägenheter för någon del av personalen, även om det inte är i själva sparbankshuset, och detta kan ibland behövas i dessa tider med på sina håll stora svårigheter att lösa bostadsfrågan. Ett annat exempel är en semestergård, vilket väl inte kan vara aktuellt för så många sparbanker. Ibland kan det vara fråga om anläggningar, gemensamma med andra företag.

Skillnaden mellan utskottet och reservanterna är endast att reservanterna ansett att lagtexten bör vara sådan, att utskottets uttalande i saken utan tvekan kan tillämpas. Därför föreslår reservanterna, att det i lagtexten skall stå »lokaler för sparbankens behov». Det i utskottets förslag — liksom i propositionen — använda uttryckssättet »lokaler för sparbankens inrymmande» är inte sådant, att man däri utan tvekan kan intolka t. ex. ett bostadshus eller en semestergård. Lagtexten bör inte få stå mer eller mindre i strid med utskottets uttalande. Den av reservanterna förordade formuleringen, särskilt i förening med utskottets kommentar, kan inte ge någon möjlighet till alltför stora anordningar av ifrågavarande slag. Det bör så mycket mindre behöva befaras som sparbankerna ju står under offentlig tillsyn och tillsynsmyndighetens medgivande praktiskt taget som regel måste inhämtas.

Utskottet och reservanterna är som

Lag om sparbanker m. m.

sagt ense i sak. Skiljaktigheten är av lagteknisk natur, och riksdagen bör här skapa full klarhet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de vid utlåandet fogade reservationerna nr 1) och 3) av herr Fahlander m. fl.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Frågan om huvudmannakårens sammansättning i sparbankerna har vid ett flertal tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Anledningen härtill är, att den gällande ordningen inte har befunnits särskilt tillfredsställande. En av de anmärkningar, som därvidlag har gjorts, är att sammansättningen av huvudmannakåren icke reglerades i lag. På grund härav var det mycket olika på olika platser — för varje sparbank gällde vad som införts i sparbankens reglemente.

Frågan har också varit föremål för mycket ingående undersökningar och diskussioner av de sakkunniga, vilka kom fram till ett förslag, som var mycket invecklat men som hade den fördelen, att det åtminstone formellt sett skulle ha givit ett större inflytande åt insättarna. Jag känner mig tämligen övertygad om att riksdagen, ifall detta förslag inte hade varit så komplicerat, skulle ha fått det till behandling i form av en kungl. proposition. Det är lätt att av departementschefens motiveringar för sina förslag se, att det enda som avskräckt honom från att biträda de sakkunnigas förslag har varit, att förslaget var ganska invecklat. I stället för detta de sakkunnigas förslag, som innebar att huvudmannakåren skulle utses genom ett slags lottningsförfarande, har departementschefen föreslagit en mycket lättfattlig regel, nämligen att hälften av huvudmannakåren utses av

den kommun eller de kommuner, inom vilka bankens verksamhet bedrivs, eller av landsting, därest detta är lämpligare. Den andra hälften utses av huvudmännen själva.

Detta är som jag ser det en enkel regel. Den är lätt att förstå. Eftersom den är inskriven i en lag är den dessutom enhetlig för samtliga sparbanker, och jag anser inte detta vara oväsentligt. Sparbankerna är viktiga inrättningar i vårt land. De mottager en betydande del av människornas besparingar, och därför bör de också vara föremål för en laglig reglering i all den utsträckning, som skäligen kan anses motiverad.

Motionsvis har en mera invecklad regel för huvudmannakårens sammansättning föreslagits. Enligt denna regel skulle minst en tredjedel och högst hälften av huvudmannakåren utses av kommuner eller landsting samt minst en tredjedel och högst hälften utses av huvudmannakåren själv — det är sålunda självkomplettering, och därest hälftenregeln icke tillämpades, skulle en tredjedel få utses av organisationer, som funnes på platsen.

Denna bestämmelse är som sagt mera komplicerad, och den har dessutom nackdelen, att nya olikheter uppstår mellan sparbankerna. Fördelarna med den tycker jag är mycket små. Det finns nämligen, med den regel som är föreslagen av utskottet, ingenting som hindrar, att organisationerna knytes till bankens huvudmannakår. Det är tvärtom i högsta grad sannolikt, att såväl de kommunala instanserna som huvudmännen själva beträffande den del av kåren, som de har att utse, anknyter till de ideella organisationerna. Dessa spelar ju en sådan roll i vårt samhällsliga och kommunala liv, att man kan vara tämligen övertygad om att det är väsentligen människor, verksamma inom de ideella organisationerna, som också är sysselsatta i det kommunala livet och följaktligen representerar sina

Lag om sparbanker m. m.

väljare i dessa församlingar och på grund härav också intresserar sig för sådana inrättningar som bankerna. Genom ett antagande av utskottets förslag vinner man emellertid enhetlighet, överskådlighet och enkelhet, och det är ju inte det minst viktiga i en författning.

Herr Magnussons yttrande om 32 § gäller ett enligt min mening något ömtåligare spörsmål. I den lag beträffande banker, som riksdagen för några månader sedan har antagit på bankoutskottets förslag, stadgas, att bank icke må förvärva annan fastighet än för inrymmande av dess egna lokaler. Denna bestämmelse kommer igen — i 32 § heter det, att »sparbank må ej förvärva fast egendom eller tomträtt, såframt ej med fångat åsyftas att bereda sparbanken lokaler för dess inrymmande».

Nu föreslår reservanterna på denna punkt att sparbanker skall få förvärva fastigheter i en vidare utsträckning. De skall få förvärva fastigheter för anläggande av semestergårdar och för vissa andra ändamål, t. ex. för att bereda bostäder åt tjänstemän. Om det är svårt att skaffa bostad till en ny tjänsteman, skall banken kunna inköpa fastighet för att bereda honom bostad. Det är givet att affärsbankerna lider av alldeles samma svårigheter som sparbankerna i detta avseende, kanske i något ökad utsträckning till och med, därför att de har flera anställda. Men skulle man vara lika liberal mot affärsbankerna och säga att i den mån de behöver bostäder för sina tjänstemän så får de förvärva fastighet, skulle därmed begränsningen i fråga om banks fastighetsförvärv praktiskt taget upphävas. Den skulle också för sparbankernas vidkommande bli väsentligt mindre effektiv än vad den är avsedd att vara.

Man frågar sig: Varför skall det över huvud taget finnas en sådan regel? Varför skall inte bank kunna få äga fastigheter såväl som alla andra? Varför

skall inte banker kunna få köpa hur många fastigheter som helst? Jo, det är därför att man ställer vissa krav på förvaltningen av insättarnas medel. En bank opererar ju väsentligen med andras medel. Och då har ett av kraven i svensk banklagstiftning alltid varit, att det skulle ställas så starka garantier som möjligt för insättarmedlens säkerhet. Detta krav har ställts inte bara för att insättarna bör känna säkerhet när de sätter in pengar. Det har även en samhällsekonomisk betydelse på det sättet, att därest förtroendet för bankerna sviktade och pengar inte flöte in till bankerna, skulle också näringslivets förseende med kapital i mycket hög grad försvåras.

Därför har bankernas engagemang i fastigheter hållits inom vissa gränser. De får lämna lån mot inteckningar, som ligger inom sådant läge, att de erbjuder full säkerhet. Om man förvärvade hela fastigheten får man så att säga även själva toppen, och även om det är vanligt att fastigheter stiger i värde och icke sjunker, så lär det inte vara alldeles omöjligt att leta upp exempel på att människor förlorat på att äga fastigheter och på att köpa och sälja fastigheter; med rätten att köpa fastigheter följer ju också rätten att sälja.

Det förslag, som här är framställt om att det i stället för uttrycket lokaler för bankens »inrymmande» skulle stå för sparbankens »behov», är såsom lagbestämmelse en rätt otymplig formulering. Vad betyder egentligen »bankens behov»? Man kan i varje fall inte påstå att det är klart uttryckt, om man nöjer sig med att säga bankens behov. Att säga lokaler för sparbankens inrymmande har en klar, distinkt betydelse. Man vet vad man lagstiftar om. Om man ersätter detta utskottets förslag med reservanternas, vet man faktiskt inte vad som kommer att bli resultatet.

Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets för-

Lag om sparbanker m. m.

slag i vederbörande paragrafer, 13 och 32.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord i anslutning till reservationen 1) och de motioner, som upptagits i denna reservation. Då saken tidigare här har omförmälts, behöver jag kanske inte så ingående behandla den.

Jag vill emellertid påpeka, att sparbankernas framtida utveckling mycket beror av samarbetet med folkrörelserna, särskilt ungdomsorganisationer av olika slag. Det har ibland gjorts gällande, att alltför många av sparbankernas huvudmän och styrelseledamöter är äldre personer. Tyvärr har förhållandet varit sådant, att de personer, som har tillsatts av de kommunala församlingarna, har tillhört ungefär samma ålderskategorier som de, som tillkommit vid självkomplettering. I stort sett kan man väl säga, att de unga och deras organisationer över huvud taget inte har kommit med, vare sig i det ena eller andra valet. Enligt min uppfattning skulle här vara mycket att vinna om också ungdomsorganisationerna finge möjlighet att inverka på kandidatnomineringen till huvudmannavalet genom att föreslå kandidater vid självkompletteringen.

Nu invänder man kanske, att det inte alltid — och särskilt inte för de mindre sparbankerna — finns tillgång till lämpliga lokala organisationer. För min del tror jag inte så mycket på den invändningen. Jag har egen erfarenhet som ordförande i styrelsen för en stadssparbank sedan 10—15 år tillbaka. Där har man sedan några år praktiserat just att vid självkompletteringen söka få kontakt med folkrörelserna genom att välja representanter för dem till huvudmän. Jag tror inte, att man skall överdriva de svårigheter, som kan finnas för en sparbank med ett mindre verksamhetsområde att få erforderlig kontakt med

organisationer av betydelse för sparbankens verksamhet.

Om det nu verkligen skulle finnas svårigheter för sparbankerna att få förslag från lämpliga organisationer, innebär reservanternas förslag att även den i propositionen och av utskottet förordade valmetoden kan tillämpas. Jag har i och för sig ingen dålig erfarenhet av denna metod. I min stad har man alltid valt — snällt efter partifärgerna — folk ifrån stadsfullmäktige till sparbankshuvudmän, och de har varit bra. Man har emellertid inte gjort något särskilt försök att skaffa kontakter på ett område, där sparbankerna har svårt att få det själva. Det kan man inte heller begära vid ett val, som förrättas av stadsfullmäktige.

Det väsentliga är att man skulle tillåta en förnuftig och ändamålsenlig variation och inte låsa fast huvudmannavalet vid en valmetod, när en annan i många fall kanske skulle vara bättre såväl från det allmännas som från sparbankernas synpunkt. Det är svårt för mig att förstå, vad det egentligen skall tjäna till att förhindra denna av reservanternas och motionärerna föreslagna möjlighet för sparbankerna att även vid huvudmannaval komma i direkt kontakt med folkrörelserna. Enligt min mening är reservanternas förslag det bästa av alla de olika förslag, som har kommit fram under årens lopp, och jag erinrar särskilt om att det ju delvis bygger på ett förslag, som framlades i ett remissyttrande av Landsorganisationen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1).

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2—12 §§

Godkändes.

13 § första stycket föredrogs; och yttrade därvid:

Lag om sparbanker m. m.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1) av herr Fahlander m. fl.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till förevarande lagrumms avfattning dels ock på godkännande av det förslag till lagrummets lydelse, som framlagts i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 13 § första stycket i det av bankoutskottet förordade förslaget till Lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagrum i den lydelse som föreslagits i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lagrummets lydelse.

13 § andra stycket samt 14—24 §§
Godkändes.

25 § första stycket föredrogs; och anförde därvid:

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Vid denna paragraf i utskottsutlåtandet har jag tillsammans med tre andra utskottsledamöter antecknat en reservation. Meningsskiljaktigheten gäller omfattningen av den s. k. fria sektorn.

I Kungl. Maj:ts proposition föreslås att intill »ett sammanlagt belopp, motsvarande femton procent av de enligt senaste bokslut å sparbanksräkning inestående medlen, äger sparbank mottaga inlåning på annan, valfri räkning». Innebörden härav är helt enkelt, att sparbanken kan få öppna checkräkning. Bestämmelsen är tillkommen just för detta ändamål. Att inte detta har blivit alldeles klart utsatt i lagtexten beror uteslutande därpå, att man icke skulle ha kunnit kontrollera förflyttningen mellan olika konton. Därför valde man i stället att använda uttrycket »valfri räkning». På denna räkning skulle då också överskridanden av maximiinsättningen på sparbanksräkning kunna inlagas. Såsom framgår av 22 § är det högsta belopp, som kan mottagas för en insättare på sparbanksräkning, 100 000 kronor.

Utskottets majoritet har föreslagit att när det gäller insättning på valfri räkning skall procentsatsen 15 höjas till 20, d. v. s. att en sparbank skulle få ta in 20 procent av sin samlade inlåning på valfri räkning eller, riktigare sagt, att sparbanken skulle kunna ha en checkräkning på upp till 20 procent av sin totala inlåning.

Sparbankerna har hittills inte haft rätt att ha checkräkning. Anledningen till att sparbankerna nu önskar att det skall införas en sådan rätt är i och för sig förståelig. Sparbankerna anser sig på detta sätt kunna bättre stå sina kunder till tjänst än vad fallet var, då det icke var medgivet för dem att ha checkräkning.

Lag om sparbanker m. m.

Varför har då icke sparbankerna tidigare haft checkräkning, medan affärsbankerna har haft detta, så långt man kan minnas? Jo, det beror på den skillnad som finns mellan sparbanker och affärsbanker som sådana. Sparbankerna har av ålder i vårt samhälle intagit ställningen av s. k. sparinstitut, där människorna sätter in pengar, inte för att aldrig ta ut dem igen, men för att låta dem innestå under en mer eller mindre lång tid. Sparbankerna har betraktats som mottagare av vad man kallar långa pengar. Det har inte varit så, att folk ena dagen satt in 1 000 eller 10 000 kronor i en sparbank och andra dagen tagit ut dem eller kanske redan tagit ut dem samma dag som de satt in dem, utan när man har satt in pengar i en sparbank har de också fått stå kvar där en längre tid. På grund härav har sparbankerna kunnat lämna s. k. långa lån. De har lämnat lån mot inteckning i fastighet och de har dessutom kunnat lämna tidsbundna och på annat sätt bundna lån. Efter en övergång till checkräkning i viss omfattning måste emellertid även sparbankerna räkna med att en stor del av deras pengar blir vad man kallar korta pengar, alltså medel som sättes in ena dagen och tas ut den andra för att kanske återigen sättas in tredje dagen.

Enligt vår mening skulle systemet med checkräkning, om det får alltför stor omfattning, ge sparbankerna en annan karaktär än de tidigare haft. Sparbankerna kommer inte längre att vara sparinstitut, i den mening man vanligen inlägger däri, utan de blir till en viss grad affärsbanker. Detta kommer givetvis också att påverka sammansättningen av deras klientel. Även de, som vänjer sig vid att anlita sparbankerna vid insättning på checkräkning, är ju sparbankernas kunder och kan alltså inte gärna avvisas när det gäller lån.

Härtill kommer en annan sak. Av vad jag förut sagt har klart framgått, att

det föreligger en principiell skillnad mellan dessa två slag av banker, sparbanker och affärsbanker. Gränserna mellan dem har emellertid börjat bli flytande. Affärsbankerna har öppnat räkningar som företer en viss likhet med sparbankernas, sparkasseräkning och kapitalsamlingsräkning. I synnerhet på kapitalsamlingsräkning är det långa pengar. Det är inte mindre än ett halvt års uppsägning på dem. Skulle nu sparbankerna ha checkräkning också, närmar de sig affärsbankerna ytterligare, och gränsen blir än mer flytande. På grund av detta, säger Kungl. Maj:t i propositionen, är avsikten att underkasta spörsmålet om gränsdragningen mellan sparbanker och affärsbanker en ny utredning. Om chefen för finansdepartementet inom en snar framtid avser att igångsätta en utredning rörande detta principiellt mycket viktiga spörsmål, måste man fråga sig om det kan vara rimligt, att riksdagen genom en ändring av Kungl. Maj:ts förslag föregriper denna utredning. Det kan ju inte tänkas, att utredningen skulle resultera i att omfånget av den valfria inlåningen skulle överstiga de tjugo procent som utskottsmajoriteten har föreslagit.

En annan omständighet att taga hänsyn till är att checkräkningens omfattning för nästan alla provinsbanker och jordbrukskreditkassor aldrig stiger högre än till femton procent. Om femton procent av den totala inlåningen således i praktiken visar sig fullt tillräcklig för provinsbanker och jordbrukskreditkassor, skulle då inte femton procent också kunna vara tillräckligt för sparbanker som har något annan karaktär?

Vad beträffar överskridandet av insättningsmaximum blir en fri sektor på femton procent mer än tillräcklig också härför. Den undersökning som har gjorts tyder i varje fall på att de överskridanden, som hittills har medgivits dispensvägen rymms inom denna ram. Av olika skäl, alltså dels att det

Lag om sparbanker m. m.

är önskvärt att bibehålla sparbankerna såsom sparbanker och inte förvandla dem till affärsbanker, dels att femton procents fri sektor är alldeles tillräckligt för att sparbankerna skall kunna stå sina kunder till tjänst med checkräkning och slutligen att frågan kommer att underkastas en principiell utredning inom kort och att riksdagen därför inte bör föregripa resultatet av denna, finner jag det motiverat, herr talman, att yrka bifall till reservation nr 2) av herr Boo m. fl.

Häruti instämde herr *Schmidt* (fp).

Herr *PETTERSSON* i Norregård (bf):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten i denna fråga. Jag vill bara hänvisa till min motion nummer 588 i andra kammaren och den likalydande motionen 474 i första kammaren, vilka är undertecknade av många ledamöter från de olika partierna. Vi menar, att det här behövs en vidgad rätt för sparbankerna att bedriva sin verksamhet.

Jag ber, herr talman, att beträffande 25 § få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *NILSSON* i Landskrona (s):

Herr talman! Med stor tillfredsställelse kan vi anteckna, att en så stor och betydelsefull lag som en ny lag för våra sparbanker har fått stöd av ett nära nog enhälligt utskott. Det är bara på några punkter som kanske i och för sig inte har så stor betydelse, där meningarna skiljer sig. Men man bör å andra sidan klargöra för våra sparbanker, att man för dem hyser det förtroende de är värda. Det är därför majoriteten i utskottet gått in för att vidga den fria sektorn från femton till tjugo procent. Man bör också beakta att sparbankerna i verkligheten är banker för de mindre bemedlade, för hantverkare och en rad andra som har behov av att låna mindre kapital. Ut i dessa banker, det vet vi, tar man väsentligt lägre ränta för utlånat kapital än i affärsbanker-

na. Bara detta tycker jag motiverar, att vi ger sparbankerna möjlighet att fylla det behov som föreligger att värna om dem, som har största behovet att låna pengar billigt. Med detta som bakgrund har således utskottet beslutat föreslå att vidga ramen till tjugo procent. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i ärendet.

I detta yttrande instämde herr *Gavelin* (s).

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *SKÖLD*:

Herr talman! På denna punkt har utskottets majoritet föreslagit en ändring av förslaget i propositionen, och jag tillåter mig att yttra några ord om denna sak.

Den skillnad som här föreligger mellan utskottsmajoriteten och propositionen består inte i, som herr Nilsson i Landskrona ville göra gällande, att det skulle finnas någon olikhet i uppskattningen av sparbankerna. Det har inte med denna sak att göra. Den fråga vi skall ställa oss är följande: Har sparbankerna i dag behov av en fri sektor på mer än 15 procent? Svaret måste, som herr Severin i Stockholm antydde, bli nej. Den stora massan sparbanker kommer icke på många år att behöva en större fri sektor än de i propositionen föreslagna 15 procenten. Det visas av de utredningar, som har skett och vilka herr Severin här åberopat. Man kan alltså inte säga att någon ändring behöver göras — åtminstone inte nu — för att underlätta för sparbankerna att bedriva sin verksamhet.

I den banklag som riksdagen i år har antagit och i detta förslag till sparbankslag samt i det liggande förslaget till nya bestämmelser för jordbrukskreditkassorna har emellertid regeringen brutit ut en i väsentliga avseenden principiell sak. Vi har sagt, att vi nu inte skall ta ståndpunkt till gränsdragningen mellan de olika kreditinstituten. Den saken är inte tillräckligt utredd och

Lag om sparbanker m. m.

den bör ytterligare redas ut. Om man nu här skulle följa utskottsmajoriteten betyder det i själva verket, att man beträffande sparbankerna accepterar en ståndpunkt som hänger samman med frågan om denna gränsdragning. Man fattar då ett beslut, utan att det finns något behov i dag för sparbankerna att få denna utökning. Enligt min mening är det därför klokast just nu att man låter de 15 procenten bli lag och att man väntar med frågan huruvida denna siffror behöver ökas, till den dag, när vi kan överblicka problemet i dess helhet. Då bör vi också däri innefatta alla de olika slagen av kreditinstitut och sparinrättningar.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! I anledning av vad statsrådet Sköld nämnde skulle jag vilja säga, att sedan utskottet avstyrkt motionerna om slopande av bestämmelserna om insättningsmaximum och i enlighet med propositionen föreslagit insättningsmaximum fixerat till 100 000 kronor, avskaffas därmed den gamla dispensrätten genom vilken länsstyrelserna kunnat meddela tillstånd till insättning av högre belopp i särskilda fall. På grund härav är det för sparbankernas del betydelsefullt, att den fria sektorn höjs till 20 procent på sätt som utskottet föreslagit.

Till sist ber jag att få meddela, herr talman, att första kammaren nyss har bifallit utskottets förslag med 86 röster mot 43 för reservationen nr 2).

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till 25 § första stycket dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Boo m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Severin i Stockholm begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel föl-

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren godkänner 25 § första stycket i det av bankoutskottet förordade förslaget till Lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagrum i den lydelse som föreslagits i den av herr Boo m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 91 ja och 111 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Boo m. fl. avgivna reservationen nr 2).

25 § *andra stycket* och 26—31 §§
Godkändes.

32 § *första stycket* föredrogs; och yttrade därvid:

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag ber att i fråga om 32 § första stycket få yrka bifall till reservationen nr 3) av herr Fahlander m. fl.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag till lydelse av paragrafen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner

ner dels på godkännande av utskottets förslag till 32 § första stycket, dels ock på godkännande av berörda lagrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren godkänner 32 § första stycket i det av bankoutskottet förordade förslaget till Lag om sparbanker, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda lagrum i den lydelse som föreslagits i den av herr Fahlander m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 157 ja och 48 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till lydelse av 32 § första stycket.

Återstående delar av utskottets förslag till lag om sparbanker

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Anläggande av metallindustri i Ådalen

Punkten B.

De i punkten förordade lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m., och

nr 22, i anledning av väckt motion om decentralisering av företagsamhet och förvaltning i storstäderna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16

Anläggande av metallindustri i Ådalen

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag om anläggande av metallindustri i Ådalen.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 156 i första kammaren av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*, samt nr 195 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning med förslag om bildandet av ett statligt företag med uppgift att i Ådalen, företrädesvis inom Kramfors stad, anlägga metallindustri för tillverkning av traktorer och i kombination härmed andra lämpliga produkter, exempelvis maskiner för skogsbruksändamål.

Anläggande av metallindustri i Ådalen

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:156 och II:195 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Redan när vårt partis motion om åtgärder för att skapa trygghet på arbetsplatsen behandlades kunde vi anföra en hel rad industriella kyrkogårdar i Norrland som var aktuella just den dagen: Byske och andra. Jag nämnde redan då Kramfors och Ådalsområdet som ett mycket typiskt exempel på hur en av de truster som har skördat de största vinsterna under denna överkonjunktur, den stora cellulosa-koncernen, systematiskt avfolkat detta gamla industriområde så att antalet av de inom träindustrien anställda, när den s. k. strukturrationaliseringen är slutförd, bara kommer att bli något mer än hälften av vad det var när denna rationalisering började. Jag påvisade då hur man började med att dra in busslinjerna för de längre bort boende, hur man sedan gav äldre arbetare möjligheter att avflytta till en mera rationaliserad fabrik och därmed fick bort en del av de äldre, och så har man fortsatt tills man nu nått ett sådant krisläge i den centrala Ådalen att det beräknas att mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ av befolkningen om några år kommer att bestå av åldringar. Det finns redan nu 1 100 i arbetskraftöverskott, som det heter, av dem 1 000 kvinnor. 1958 beräknas överskottet uppgå till 2 000, därav 900 män. Detta har ju lett till att ungdomen tvingas ge sig därifrån. Kvinnorna får ingen sysselsättning, det är bara en i familjen som bidrar till uppehållet, vilket skapar väldiga problem för kommunerna där uppe.

När utskottet har behandlat den motion vi väckt, en motion som understödes av en rad uppvaktningar till riksdagens partier, har utskottet egent-

ligen förbigått själva huvudkravet i motionen rätt hastigt och i stället hänvisat till det arbete som arbetsmarknadsstyrelsen och andra redan har satt i gång. Påfallande är remissyttrandet från länsstyrelsen i Västernorrlands län, som påstår att motionärerna gett en ganska ensidig och i vissa avseenden oriktig belysning av förhållandena i Kramfors och Ådalen. För detta påstående anföres icke någon som helst bevisning. Det är tvärtom så, att det andra remissyttrandet, avgivet av arbetsmarknadsstyrelsen, fullständigt verifierar vad vi har sagt och vad som framförts vid en rad uppvaktningar. Länsstyrelsen tycks ta som sin uppgift att hindra vad som behöver göras i Ådalen. Det är visserligen tacknämligt att arbetsmarknadsstyrelsen och företagarföreningen vidtagit åtgärder, men hittills har resultaten varit mycket små.

Det hänvisas till den lilla textilfabrik och en annan mindre fabrik som har skapats, men denna textilfabrik sysselsätter bara 15 av de 1 000 överflödiga kvinnorna, och tillsammans sysselsätter dessa två nya industrier inte ens så många som har drabbats av den indragning som skedde på samma plats på en enda gång när slip-skivefabriken nedlades. I övrigt är det bara en konsulent tillsatt vid företagarföreningen. Det är vad som har skett.

Dessa åtgärder i all ära, men här behövs stora tag. Här är det nödvändigt att någon större industri tillförs detta område, när man nu inte vill vara med om åtgärder som ålägger de industrier som har avfolkat orten att se till att folk får arbete.

Vi har för vår del föreslagit en stor metallindustri, närmast i anslutning till det norrländska jordbrukets och skogsbrukets maskinbehov, och påvisat den stora import av maskiner som förekommer på dessa områden.

Detta anser utskottet att företagarföreningen och inte staten bör utreda.

Anläggande av metallindustri i Ådalen

Vi har kunnat hänvisa till att norrlandskommittén och opinionen där uppe har framfört just detta förslag och visat vilka goda möjligheter det finns för nya industrier av denna art i detta område.

Mot detta har ju utskottet intet annat att invända än att det också finns motverkande faktorer, nämligen att den kommunala utdebiteringen är rätt hög och att det råder brist på utbildad arbetskraft.

Nu är det ju emellertid så att man i Kramfors med omnejd utbildar verkstadsarbetare bland ungdomarna, som inte får sysselsättning på hemorten utan som efter utbildningen måste ge sig därifrån. Det finns alltså möjlighet att lösa arbetskraftsfrågan. Vad vidare angår utdebiteringen är det klart att just tillkomsten av en större industri, kompletterad med industrier som kan ge kvinnorna arbete, med ens skulle öka det kommunala skatteunderlaget och avlägsna den invändning som har anförts mot det i motionen framställda förslaget.

Vi anser således att det verkligen hade funnits anledning för staten att ingripa här, när just den privata företagsamheten hittills huvudsakligen har ägnat sig åt att avfolka området i stället för att skapa industrier. Det hade funnits minst lika stor anledning till detta som när det gäller Töre och andra orter i Norrbotten, och jag menar att förhållandena nog kommer att framtvunga statliga ingripanden. Men varje dröjsmål är ödesdigert, då detta stora industriområde håller på att tömmas på ungdom och bli ett enda stort pensionärshem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Riksdagen har vid ett par tillfällen tidigare i år behandlat samma problem som här föreligger, och vi har haft anledning att också i ett fall speciellt behandla Ådalen.

Nu ger som bekant staten rätt betydande hjälp för start av företag inom industri och hantverk; riksdagen har vid flera tillfällen anslagit medel härtill. Att däremot staten själv skulle på en speciell plats, som inte är särskilt ägnad härför, anlägga en metallindustri som skulle drivas av ett statligt bolag för att motverka den befolkningsström som kan gå från träindustrin, vilken har en naturlig placering där, har utskottet för sitt vidkommande inte kunnat gå med på. För övrigt avstyrker de hörda myndigheterna förslaget, och till och med länsstyrelsen i länet anser att det arbete som där bedrivs för utvecklandet av en småindustri har varit framgångsrikt och inger de bästa förhoppningar.

Under sådana förhållanden kan jag inte anse att det finns någon som helst anledning att besluta startande av ett statligt bolag som skulle anlägga en metallindustri i Ådalen. På grund av detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! I norrbottensfallet visade det sig, att det gick att komma till rätta med de svåra förhållandena, som rådde där, först när staten skapade järnverket och de statliga skogsindustrierna. Jag tror att en lösning av problemet kommer att tvinga sig fram också i Ådalen, där det redan har gått så långt, att avflyttningen mitt under högkonjunkturen är större än under de värsta krisåren på 1930-talet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtande nr 24, i anledning av delegerades för riksdagens

Hyresregleringslagen m. m.

verk skrivelse angående obekvämhets-tillägg; och

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 18

Hyresregleringslagen m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändringar i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. jämte därmed sammanhängande lagstiftning.

Tredje lagutskottet hade behandlat nio inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren

nr 114 av herr *Jansson, Erik*,

nr 172 av herr *Persson, Karl*,

nr 362 av herr *Andersson, Alvar*, och

nr 390 av herr *Ewerlöf m. fl.*

samt inom andra kammaren

nr 144 av herrar *Hedqvist* och *Johansson* i Södertälje,

nr 439 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Widén*,

nr 440 av herr *Carlsson* i Bakeröd m. fl.,

nr 484 av herr *Hjalmarson m. fl.* och

nr 485 av herrar *Munktell* och *Nygren*.

Motionerna I: 362 och 390 samt II: 439, 440, 484 och 485 hade väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39 till innevarande års riksdag, vilken proposition innefattade förslag till lagar om förlängning av gällande hyresregleringslagstiftning, d. v. s. ovan nämnda lag den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. samt lagen den 28 maj 1948 (nr 245)

med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m. Propositionen hade behandlats av tredje lagutskottet. Av skäl, som redovisats i utskottets utlåtande, nr 4, i anledning av propositionen, hade utskottet vid behandlingen av denna ej behandlat jämväl de motioner, som väckts i anledning av densamma, utan bordlagt nämnda motioner i avvaktan på att klarhet skulle vinnas, huruvida någon proposition rörande ändringar i hyresregleringslagstiftningen komme att framläggas under innevarande vårsession. Då det sedermera visat sig, att någon proposition av antytt innehåll icke vore att vänta före vårsessionens slut, hade utskottet till behandling upptagit de ifrågavarande motionerna I: 362 och 390 samt II: 439, 440, 484 och 485. I samband härmed hade utskottet behandlat även motionerna I: 114 och 172 samt II: 144, vilka väckts utan samband med propositionen nr 39 men berörde hyresregleringslagstiftningen.

I motionerna I: 390 och II: 484, vilka voro likalydande, hade framlagts förslag till lagändringar i form av utarbetat förslag till ny lagtext och yrkande om riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t av angivet innehåll.

Utskottet hemställde

A. att motionerna I: 114 och II: 144 med yrkande om åtgärder mot försäljning till oskäligt höga priser av ideella fastighetsandelar icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen I: 172 med yrkande, att hyresregleringen måtte slopas i hus byggda före 1940, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 362 och II: 440 med yrkande om viss ändring i hyresregleringen i fråga om affärslokaler, kontor, garage och andra dylika lokaler ävensom motionerna I: 390 och II: 484 till den del de innehölle motsvarande yrkande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Hyresregleringslagen m. m.

D. att motionerna I: 390 och II: 484 samt motionen II: 439 till den del nämnda motioner innehöller yrkande, avseende möjlighet till avveckling av hyresregleringen på vissa orter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionerna I: 390 och II: 484, i den mån de ej behandlats under C. eller D., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 439 till den del den innehöller yrkande om undantagande i viss utsträckning av statsbelånade hyresfastigheter från gällande hyresreglering icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionen II: 485 med yrkande om sådan ändring i 2 § hyresregleringslagen, att avtal om upplåtelse av beninstation icke fölle under lagens tillämpningsområde, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Munktell* och *Ebbe Ohlsson*, vilka hemställt

A. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 390 och II: 484

1) antaga följande

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 1, 2 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Härigenom förordnas, att 1, 2 och 26 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Bestämmelserna i denna lag skola, där Konungen så förordnar, äga tillämpning i stad, köping, municipalsamhälle eller annan tätbebyggd ort eller del därav.

Vad nedan — — — å municipalsamhälle.

2 §.

För lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad och ej uthyres i möblerat skick,

regleras hyran enligt bestämmelserna i 3—5 §§. Samma lag vare, där Konungen så förordnar, beträffande lägenhet, som icke är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad, såframt ej hyra den 1 januari 1942 var fastställd att utgå med växlande belopp för skilda tider.

26 §.

Vad i — — — tillämpningen därpå.

Ej heller skall vad i denna lag stadgas äga tillämpning på upplåtelse av bostad i enfamiljshus, i tvåfamiljshus där den ena lägenheten bebos av ägaren själv, fastighet som äges av kommun, kommunal stiftelse eller kommunalt bolag eller sådant pensionärshem eller sådan pensionärlägenhet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1955.

2) antaga följande

Förslag

till

Lag om ändring av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Härigenom förordnas, dels att 11 och 16 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt samt rubriken till 11 § skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att 5—10 §§ samma lag jämte rubriken till 5 § skola upphöra att gälla.

Om upplåtelse av annan andelsrätt än bostadsrätt.

11 §.

Förening, som — — — lägenheten upplåtits.

Vad i 4 § första stycket stadgas om bostadsrätt skall äga motsvarande tillämpning med avseende å annan andelsrätt i förening eller aktiebolag, varmed följer rätt att besitta eller hyra lägenhet.

Hyresregleringslagen m. m.

16 §.

Den som — — — eller fängelse.

Till enahanda straff dömes den, som bryter mot 4 § första eller andra stycket, 11 § andra stycket i vad det hänförs sig till 4 § första stycket eller mot 12 §. Vad i — — — där sägs.

Den som underlåter att lämna uppgift, varom föreskrift meddelats enligt 4 § tredje stycket, eller mot bättre vetande lämnar oriktig sådan uppgift, straffes ock med dagsböter eller fängelse.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1955.

3) besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

a) att hyresregleringskommittén finge i uppdrag att i god tid före 1956 års riksdag framlägga förslag till sådana ändringar av hyresregleringslagen att en successiv avveckling av hyresregleringen kunde komma till stånd,

b) att vederbörande instanser gäves sådana anvisningar att hyressättningen, så länge hyresregleringen komme att bestå, innefattade utrymme för erforderliga reparationer och underhåll.

B. att motionerna I: 114 och II: 144, I: 172, I: 362 och II: 440, II: 439 och II: 485, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad under 1) anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende men var inte med vid utlåtandets justering. Hade jag varit med då, är det möjligt att jag avgivit en blank reservation. Utskottet borde nämligen enligt min mening ha skrivit något starkare än det gjort i fråga om att tillskapa möjligheter för en lokal avveckling av hyresregleringen. Jag kommer dock

inte att ställa annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Utskottet befann sig i en rätt ovanlig situation när de här motionerna skulle behandlas. En del av motionerna hade nämligen väckts i anslutning till en proposition nr 39 rörande förlängning av hyresregleringslagen. När vi behandlade den propositionen upplystes det emellertid, att en annan proposition, rörande vissa ändringar i hyresregleringslagen, eventuellt var att vänta under vårriksdagen. Vi fick dock ingen riktig klarhet om huruvida någon sådan proposition skulle komma, och vi måste därför i avvaktan på klart besked på den punkten bordlägga anslutningsmotionerna till den proposition som vi behandlade. Det bör kanske utsägas, att det hade varit önskvärt, att vi på ett tidigare stadium hade fått klart besked av justitieministern, huruvida någon ny proposition skulle komma eller icke. Vi hade då kunnat undvika den dubbelbehandling som de här motionerna faktiskt har fått inom utskottet.

Nu har dock riksdagen fattat beslut tidigare i år om att förlänga hyresregleringslagen ytterligare ett år framåt. Jag vill betona att alla partier i riksdagen har varit ense beträffande förlängningen av hyresregleringslagen. Det är en sak som kanske bör fastslås med tanke på de rätt missvisande uppgifter i denna fråga som då och då lämnas i föredrag och debattinlägg ute i landet. När det t. ex. påstås att vissa i riksdagen representerade partier önskar ett omedelbart slopande av hyresregleringslagen — ett påstående som väl ofta har en rent politisk bakgrund — är det skäl att hänvisa till det faktiska ställningstagandet här i riksdagen.

Denna enighet hindrar dock inte att det kan finnas vissa meningsskiljaktigheter angående lagens fortsatta utformning. Vi har inom det parti jag tillhör ofta framhållit, att hyresregleringen borde kunna slopas på orter där det inte längre råder någon bostadsbrist.

Hyresregleringslagen m. m.

Detta förslag framfördes vid fjolårets riksdag, och det har lagts fram även i år, bl. a. i motion nr 439 i andra kammaren. Även om man inte för dagen kan utpeka så värst många orter med hyresreglering där bostadsbristen är ett minne blott, bör dock principiellt sett större möjligheter till lokal avveckling skapas än som nu föreligger.

Frågan är emellertid hur detta skall gå till. Meningarna är delade om huruvida en lokal avveckling kan ske utan att riksdagen beslutar om vissa övergångsbestämmelser, och såvitt jag kan förstå anser i varje fall justitieministern, att man måste ha övergångsbestämmelserna klara innan ett sådant beslut kan fattas. Ansträngningarna bör således inriktas på att man skall få fram sådana bestämmelser så fort som möjligt, och det bör enligt min mening ske i så god tid, att nästa års riksdag kan fatta beslut därom.

Utskottsmajoriteten har ju också skrivit ganska positivt på denna punkt såväl nu som förra året, och det har vidare upplysts att hyresregleringskommittén redan under loppet av tredje kvartalet i år lär komma med ett betänkande angående påbörjande av en successiv avveckling av hyresregleringen. Vi får kanske inte alldeles bortse från möjligheten av en proposition i detta ärende redan till höstriksdagen, även om det kanske är vanskligt att vara så pass optimistisk.

Under sådana förhållanden har i varje fall jag ansett det vara bortkastad möda att nu kräva ett omedelbart beslut om de lagändringar, som kan möjliggöra en lokal avveckling av hyresregleringen. I stället har vi inriktat oss på att i utskottet få en så positiv skrivning som möjligt, och jag tror att vi kommit ganska långt i det avseendet, även om jag för min del skulle ha önskat ett ännu starkare framfört krav på att ett förslag, som möjliggör en successiv avveckling, vari den lokala

avvecklingen ingår, skulle komma att föreläggas nästa års riksdag.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid att utskottsutlåtandet klart ger vid handen, att de olika partierna önskar se hyresregleringen avvecklad så fort möjligheter därtill föreligger. Man tänker sig icke hyresregleringen som någon permanent företeelse, i varje fall icke om man skall döma efter den ståndpunkt, som intagits i tredje lagutskottet av de olika partiernas representanter. Skillnaden mellan de olika partiernas inställning är nog inte så stor som man ibland föreställer sig, när man hör debatterna ute i landet.

Från högerhåll har avgivits en reservation i detta ärende. I det förslag till lagtext, som där föreligger, syftar § 1 till vidgade möjligheter för lokal avveckling av hyresregleringen. I samma reservation yrkas emellertid att även tvåfamiljshus och fastighet, som ägs av kommun eller kommunal stiftelse, skall undantagas från hyresregleringen. Detta skulle sålunda bli fallet även på orter där bostadsbristen är ganska stor. Jag kan för min del inte biträda ett sådant yrkande. Jag finner det för övrigt rätt anmärkningsvärt, att man på högerhåll hyser större förtroende till kommunerna som hyresvärdar än till de enskilda fastighetsägarna.

En annan sak som jag i korthet vill beröra är yrkandet i motionen ll: 439 angående hyressättningen i statsbelånade fastigheter. Motionärerna hade där tänkt sig att i princip hyressättningen per lägenhet skulle bli en affär mellan hyresgäst och hyresvärd, sedan bostadsstyrelsen i vanlig ordning bestämt maximibeloppet. Utskottet säger att det icke kan finna det tilltalande med den kategoriklyvning mellan fastigheter där hyresregleringen gäller och sådana som står utanför regleringen, som skulle uppstå i händelse motionen bifölles. Det ligger naturligtvis åtskilligt i detta, även om jag tror att utskottet här har något överdrivit de förhållanden som

Hyresregleringslagen m. m.

då skulle komma att uppstå. Det bör dock samtidigt kunna bli en förenkling, och man bör ju eftersträva en sådan.

Med hänsyn till att hyresregleringskommittén avgivit ett betänkande även i denna fråga har jag avstått från att framställa något reservationsyrkande. Denna fråga sammanhänger ju i viss mån med utredningen angående ersättande av de nuvarande statliga bostadslänen med ett system av statliga kreditgarantier, och det är på grund av denna utredning som departementschefen har uppskjutit sitt ställningstagande till frågan om hyresregleringskommitténs förslag. Det har dock upplysts i ett interpellationssvar tidigare under denna riksdag, att ett betänkande redan i sommar skulle komma från utredningen angående övergång till kreditgarantier, och när denna utredning kommit och riksdagen har fattat beslut i anledning därav, bör ju också den fråga, som motionärerna här har berört, kunna lösas snabbare än vad som annars skulle ha varit fallet, i varje fall enligt den ståndpunkt som tredje lagutskottet har intagit.

Herr talman! Jag har, som frågan nu ligger till, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Hyresregleringslagen tillhör den speciella kategori av kristidslagstiftning som tycks ha fått samma karaktär som en permanent lagstiftning — den förlängs ju år från år. Vi har också från högerpartiet år från år med olika formuleringar men samma grundinställning tagit upp kravet på en successiv avveckling av regleringen. Är från år har också utskottsmajoriteten troget, eller man kanske snarare skulle säga träget, anslutit sig till regeringens uppfattning om hyresregleringens vara eller icke vara. Man påstår att hyresregleringen utgör ett viktigt och av-

görande led i den av socialdepartementet förda bostadspolitiken. Utan att på något närmare sätt utveckla argumenten åtnöjer man sig med detta påstående som ett skäl för bibehållande av regleringen. Motsättningarna mellan vårt sätt att se på denna lagstiftning och regeringens tycks under senare år knappast ha mildrats, åtminstone om man utgår från de utlåtanden, som tredje lagutskottets majoritet alltsedan 1953 har avgivit i denna fråga.

Det är emellertid glädjande, att man av en formulering i årets utlåtande kan finna en splittring i den fasta mur till försvar för hyresregleringen, som utskottet med regeringens hjälp eller kanske snarare till regeringens hjälp byggt upp. Jag tänker på uttalandet i utskottets utlåtande om »angelägenheten av att hyresregleringskommittén snarast slutför sitt arbete, såvitt avser möjligheten att påbörja en successiv avveckling av hyresregleringen». Detta måste ju tolkas som ett positivt ställningstagande från utskottets sida i princip, när det gäller vårt framförda förslag om avveckling av regleringen, och det måste inge en förhoppning att något äntligen kommer att hända på detta område.

Man har emellertid anledning fråga sig vad det är för förslag som hyresregleringskommittén kan komma fram till i vad gäller ett slopande av regleringen. Det är ju sådana förslag man skall komma med. Kan man vänta sig, att detta förslag kommer att gå längre eller vara snävare än vi föreslagit i våra motioner under senare år?

Enligt min mening ligger det så till, att de konkreta och praktiska förslag som lagts fram inte bara i årets motion utan även i motioner både 1953 och 1954 om avveckling av hyresregleringen är så utformade, att dessa inte i sak kan komma att mycket skilja sig från de propäer, som hyresregleringskommittén kan komma fram till, under förutsättning nämligen att kommittén verk-

Hyresregleringslagen m. m.

ligen helhjärtat vill gå in för ett borttagande av hyresregleringen.

Våra förslag innebär, att man skall avskaffa hyresregleringen exempelvis i fråga om kommunalägda fastigheter. Här vill jag passa på att säga till herr Nyberg, att det inte alls är någon miss-tänksamhet mot de enskilda fastig-hetsägarna som gör att vi talar om dessa kommunalägda fastigheter. Saken ligger helt annorlunda till. Vi tycker nämligen, att när hyresregleringen har avskaffats i de kommunalägda pensio-närshemmen, är det konsekvent, att den avskaffas i andra kommunalägda fastigheter också. Varför skulle kom-munen föra en viss politik beträffande vissa fastigheter och inte beträffande andra? Sedan föreslår vi också, att in-om kommuner, där det i realiteten inte förekommer någon bostadsbrist, skulle denna reglering kunna avskaffas för tvåfamiljshus, affärslokaler, kontor, ga-rage o. s. v.

Då frågar jag mig: Vad är det för andra förslag, som hyresreglerings-kommittén egentligen kan komma till som början till en avveckling? Är det inte snarare så, att skiljelinjen mellan regeringen och högerpartiet på denna punkt inte gäller lämpligheten av de konkreta alternativ som vi framlagt här som början till en avveckling utan snarare ligger i den principiella upp-fattningen om hyresregleringen som ett lämpligt eller olämpligt medel för att avhjälpa bostadsbristen? På den punkten har vi reservanter i olika sam-manhang klart utvecklat vår stånd-punkt.

Vi vill utan krisregleringar åstad-komma en normal bostadsmarknad. Vi anser, att existensen av en reglering av hyresregleringens typ snarare förvär-rar läget på bostadsmarknaden. Vi an-ser att en fri prisbildning är nödvändig för att man skall kunna pressa pro-duktionskostnaderna, för att man skall kunna rationalisera byggnadsmetoder-na, förkorta byggnadstiden, förbättra

planlösningar o. s. v. Först härigenom, anser vi, blir det möjligt att åstad-komma balans och rimliga förhållan-den på bostadsmarknaden. Att vi klart inser, att det inte går på en gång, har vi visat genom att ansluta oss i princip till hyresregleringslagens förlängning, vilket ju riksdagen tidigare beslutat.

Det kan vara intressant att se litet närmare på hur hyresregleringen i praktiken verkar på själva hyressätt-ningen. Hur benhårt hyresregleringsla-gen fastlåst hyrorerna från 1941 fram till 1951 under hela tioårsperioden och för tiden därefter framgår bland annat av den statistik som redovisas i Statistisk årsbok för Stockholms stad för 1954 rörande den procentuella hyresberäk-ningen för hyresbostäderna i den öpp-na marknaden under denna tioårspe-riod. Det visar sig nämligen att i lä-ghetskategorien från 1 rum till 8 rum och kök har hyran minskat under sag-da period från 363 till 358 kronor. Det är en förändring på minus 0,9 procent. Det gällde alltså medelhyran för i den öppna marknaden uthyrda bostäder. Häri ingår inte lägenheter uthyrda av staden, staten, bostadssociala företag, bostadsföreningar och i vissa fall en-skilda arbetsgivare. Om hela lägenhets-beståndet uthyrda lägenheter skulle medtagas såväl i den öppna marknaden som i de senast omnämnda lägenheter-na visar det sig, att under femårspe-rioden 1945/46—1950/51 har det över huvud taget inte skett någon föränd-ring av hyresläget. Medelhyran för rumsenhet för sagda grupp var 316 kro-nor 1945 och 316 1951.

Jag hoppas att jag nu inte blir miss-förstådd, men det är bäst att jag för säkerhets skull säger, att det finns na-turligtvis inte i och för sig något att anmärka på det förhållandet, att hyran inte stigit under sagda år. I realiteten innebär det för övrigt, med den radi-kala penningvärdeförsämring som för-rekommit under nämnda period, att hyran väsentligt sjunkit sedan 1945.

Hyresregleringslagen m. m.

Denna sänkning har man ingenting att erinra emot, om byggnadskostnaderna i motsvarande grad sjunkit. Jag vågar inte gå in på den punkten närmare. Jag antar emellertid att den på senare år företagna rationaliseringen av byggnadsverksamheten även måste ha givit resultat i form av sänkta byggnadskostnader, om man alltså räknar i oförändrat penningvärde.

Vad som däremot finns anledning anmärka på är att just denna fastläsning av hyran i avsevärd grad medverkat till att åstadkomma den nuvarande desorganisationen på bostadsmarknaden. Enligt vår uppfattning har det på flera håll visat sig att kristidslagar, när de fått vara i kraft under alltför lång tid, själva har medverkat till snedvridning och desorganisation på det område, som de egentligen var avsedda att bringa ordning i. Det behöver jag inte ge några exempel på.

Till sist, herr talman, bara några ord om de erfarenheter från utlandet som man har, när det gäller hyresregleringen, och som man har anledning att ta hänsyn till. Jag är nu fullt medveten om att utländska erfarenheter inte står så särskilt högt i kurs hos regeringen. Man har emellertid på senare tid givit avkall på åtminstone en princip, när det gäller den ekonomiska politiken, och jag anser det inte uteslutet att man gjort det med tanke på att man i andra länder åstadkommit goda resultat genom att inte hålla på den principen. Det är därför möjligt att man blivit något mera lyhörd för utländska erfarenheter även när det gäller frågan om avveckling av hyresregleringen. Jag tänker närmast på vad man har åstadkommit i Finland och Belgien. Där har det visat sig att det successiva sloandet av hyresregleringen inte har förantlett, som man trodde, väsentligt stegrade hyror i de orter, där hyresregleringen har avskaffats, i förhållande till sådana där den finns kvar, men att det däremot har åstadkommit bättre ba-

lans på bostadsområdet och en friare bostadsmarknad. Jag anser det inte nödvändigt att närmare utveckla dessa erfarenheter. Jag vill bara understryka att man naturligtvis här inte bara får räkna upp en massa siffror, hur hyran har stigit på olika orter, där hyresregleringen har avskaffats, utan att man måste ta hänsyn dels till den genomsnittliga hyreshöjningen på sådana orter, dels till den hyreshöjning som genomsnittligt tillåtits på orter, där bostadsreglering finns, för att få en riktig bild av förhållandet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ebbe Ohlsson och mig avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Mölndal (s):

Herr talman! Herr Munktell framhöll att den desorganisation som för närvarande skulle råda på bostadsmarknaden, är förorsakad av den hyresreglering som har varit gällande under ett flertal år i vårt land.

Jag tror inte man kan säga att hyresregleringen varit orsak till detta, utan det är säkerligen helt andra faktorer som medverkat till att vi för närvarande har en bostadsbrist av den omfattning, som under dessa dagar redovisats. Enligt uppgifter som bostadsstyrelsen har införskaffat från 203 kommuner saknar 97 500 medborgare i detta land egen lägenhet. Orsaken härtill ligger väl närmast däri, att det har skett en väsentlig strukturförändring i vårt näringsliv under de senaste åren och därigenom också en väsentlig omflyttning av människorna från landsbygden till tätorter, vilket i sin tur har ökat efterfrågan på bostäder i tätorterna. Man kan inte säga att hyresregleringen har inverkat ogynnsamt i detta hänseende. Den har säkerligen varit en nödvändig regulator under den förflutna tiden, och den kan bli nödvändig i viss utsträckning även i framtiden.

Hyresregleringslagen m. m.

Herr Nyberg har påpekat, att det råder enighet bland de olika partierna rörande förlängning av hyresregleringslagen. Det är alldeles riktigt att det rätt enighet härom under de senaste åren, men jag vill påpeka i detta sammanhang att det också förekommit, att något parti i riksdagen tidigare har yrkat avslag helt och hållet på hyresregleringslagen och ansett att den vid den tidpunkten var onödig. Här har således skett en anpassning, och man har slutligen kommit till den uppfattningen, att det är nödvändigt med en hyresreglering, även inom det parti, som tidigare har yrkat helt avslag på densamma.

Utskottsmajoriteten har den uppfattningen, att i den mån det kan finnas förutsättningar för en successiv avveckling av hyresregleringen, finns det anledning att ta upp detta problem till övervägande, och departementschefen har i sina direktiv till hyresregleringskommittén också uppdragit åt denna att framlägga förslag till övergångsbestämmelser i de fall man skulle förorda en lokal eller successiv avveckling av lagen.

Utskottet har för sin del icke kunnat tillstyrka det förslag till lagändring som högerrepresentanterna framlagt i sin reservation. Utskottsmajoriteten liksom också departementschefen anser det vara erforderligt med vissa övergångsbestämmelser rörande hyrestidens längd och hyrans storlek. Man kan således enligt vår uppfattning icke utan vidare avveckla hyresregleringslagen i enlighet med det förslag som reservanterna har framlagt, nämligen en lokal avveckling på vissa orter, utan att ta hänsyn till de förändringar som kan inträffa i fråga om hyran vid dessa lokala avvecklingar. Inte heller har utskottet ansett det lämpligt att i detta sammanhang föreslå några uppmjukningar i hyreslagen, eftersom hyresregleringskommittén avser att under hösten 1955 framlägga förslag i ären-

det. Utskottet har därför uttryckt önskemål om att riksdagen skall kunna ta ställning till det förslag, som kommittén framlägger, under år 1956.

Om man avser att genomföra en sådan förändring som en lokal avveckling innebär, måste man också ha klart för sig, att härför erfordras vissa övergångsbestämmelser och att man inte kan vidta lokala avvecklingar i enlighet med de motioner som har väckts i ärendet.

Herr talman! Dagens debatt i detta ämne har ungefär samma karaktär som den under tidigare år, och jag finner ingen anledning att vidare ingå i diskussion av frågan utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det som föranledde mig att begära ordet var dels ett par uttalanden av herr Munktell och dels en avsikt att om möjligt få ett resonemang med justitieministern om orsaken till att hyresregleringskommitténs senaste betänkande icke föranlett något regeringsförslag. Nu är justitieministern inte närvarande i kammaren, vilket jag livligt beklagar, men jag hoppas att han skall begagna tillfället att senare klarlägga de frågor, som jag här skall beröra.

Herr Munktell ställde frågan: Vad är det för förslag som hyresregleringskommittén tänker lägga fram, när det gäller avvecklingen av hyresregleringslagen? Jag har aldrig varit med om att någon kommitté innan betänkandet färdigstälts — och ännu mindre någon kommittéledamot — har sagt i riksdagen eller inför annat forum vad kommittén tänker lägga fram för förslag, och som ledamot av hyresregleringskommittén är jag självfallet förhindrad att antyda någonting i den vägen, eftersom kommittén ännu inte har fattat något som helst beslut. Men så mycket kan jag ändå säga, att det som anföres

Hyresregleringslagen m. m.

i den till utskottets utlåtande fogade högerreservationen för en ledamot av hyresregleringskommittén alls inte framstår som något revolutionerande. Jag ifrågasätter tvärtom, huruvida det verkligen är motiverat att rycka ut de två detaljer, som högern här reservationsvis för fram, och yrka på en lagändring beträffande dem. Nu har ju också herr Andersson i Mölndal nyss påpekat att hyresregleringskommittén har ställt i utsikt att komma med sitt utlåtande om några månader. Det bör väl därför vara klart att vi här får gå på ett bifall till utskottets hemställan.

Sedan vill jag säga ytterligare några ord till herr Munktell. Herr Munktell gjorde i hyresregleringsfrågan — jag antar å sitt partis vägnar — en kraftanstängning för och ett krampaktigt försök att, för att nu använda ett gammalt värmländskt talesätt, hålla kalven i båda öronen. Först sade han sig vilja avskaffa hyresregleringslagen, och han förde där en mycket energisk polemik emot den, men i nästa andedrag inskränkte han sig till att konkret föreslå något mycket mera blygsamt. Men herr Munktell får väl ändå lov att bestämma sig på den här punkten! Är herr Munktell redo att avskaffa hyresregleringslagen och att i stället rekommendera den mycket radikala åtgärden att införa fri prisbildning, vilket han förklarade vara nödvändigt på detta område? Om det går för sig, ville jag gärna pressa herr Munktell på den punkten, så att han tvingas deklarerä här inför kammaren huruvida han och hans parti är färdiga att rekommendera ett borttagande av regleringen och att ta konsekvenserna härav beträffande hyressättningen i gamla och nya hus över hela linjen, med allt vad detta kommer att innebära. Driver man en hård polemik mot hyresregleringen, så får man också lov att ta konsekvenserna av den polemiken. Vill man däremot inte ta konsekvenserna, tycker jag man skall inskränka polemiken till vad som

står i proportion till vad man är beredd att verkligen rekommendera.

Att i nuvarande bristsituation på bostadsmarknaden ta bort hyresregleringen och i stället införa vad herr Munktell kallar för fri prisbildning på hyresområdet tror jag vore en politik av så äventyrligt slag, att man måste tänka sig för många gånger innan man beslutar sig för den. Jag har velat påtala detta, ty det har en viss benägenhet att förgifta den allmänna diskussionen i denna allvarliga och svåra fråga, då man i sådana sammanhang där det passar säger: Vi kräver hyresregleringens avskaffande! men i andra sammanhang, när detta passar bättre, säger: Vi vill bara vidta en partiell justering. Jag tror att man här måste kräva konsekvens i framträdandet.

För var och en som har intresserat sig för hyresregleringen är det ju alldeles uppenbart, att den medför en snedvridning av bostadsmarknaden. Och när man hör — jag kan inte gå i godo för detta — vilka svartabörspriser, som betalas speciellt i storstäderna för överlåtelse även av små lägenheter, förstår man att det är ganska illa beställt på detta område. Här rapporteras privat till mig från människor, som jag inte kan röja, att man för en två- eller trerumslägenhet i Stockholms omgivning betalar inte till ägaren utan till den hyresgäst som avstår från lägenheten belopp på både tio- och femtontusen kronor, och det gör man trots att dessa ersättningar — dessa ersättningar under bordet — sedan flera år tillbaka är kriminaliserade. Det är klart att detta är symtom på att det inte är som det bör vara på hyresmarknaden, och man frågar sig, när man nu inte är färdig att ta bort hyresregleringen; hur skall man kunna komma till rätta med de värsta missförhållandena?

Det är bl. a. på den punkten jag tror att det finns anledning att beklaga, att inte det senaste förslaget från hyresregleringskommittén föranlett en pro-

Hyresregleringslagen m. m.

position. Det är klart att det härvidlag finns två invändningar som regeringen kan ha, den ena av formell och den andra av mera reell art. Den formella skulle vara att betänkandet lämnades så pass sent i höstas, att man knappast hunnit med en tillräckligt grundlig remissbehandling och överarbetning för att kunna lägga fram förslag i ärendet. Jag vill emellertid konstatera, att det finns ärenden, som dykt upp senare, som föranlett proposition, varför den omständigheten inte behövt vara ett avgörande hinder. Den andra invändningen, den av mera sakligt slag, är den — som ledamot av kommittén är jag den förste att vitsorda detta — att förslaget var ganska trasigt. Det var en liten majoritet, så liten som gärna var möjligt, som stod bakom majoritetsförslaget, medan däremot flera reservanter förordade olika linjer.

Men vad gällde förslaget? Ja, jag har behov av att inför kammaren med ett par ord presentera huvudtanken i det, eftersom jag föreställer mig, att sakkunnigbetänkanden, som avlider i tysthet, inte så lätt kommer till offentlig kännedom och blir föremål för något större intresse. I princip innebär förslaget, att vi skall byta ut de nuvarande grundlinjerna eller normerna för hyreshöjningen — vad vi kallar den av Kungl. Maj:t bestämda generella hyreshöjningen i det äldre fastighetsbeståndet — mot normer efter en mera objektiviserad beräkningsgrund. För närvarande går det till på det sättet, och vi kommer i det läget nu, när vi på grund av den nya räntepolitiken måste justera hyrorna i det gamla beståndet, att grundvalen för Kungl. Maj:ts ställningstagande utgöres av inom hyresrådet verkställd stickprovundersökning av de faktiska omkostnaderna i ett begränsat fastighetsbestånd. Man har i runt tal 500 fastigheter beträffande vilka man undersöker de faktiska kostnaderna genom intervjufrågor till fastighetsägarna. På så sätt får man in

detta material, och på det gör man beräkningarna, som sedan i sin tur läggs till grund för Kungl. Maj:ts beslut om den generella hyreshöjningen.

Men, herr talman, det förhåller sig ju så, om vi tar räntefrågan, som just nu är mest aktuell, att medan i Östsvrige en mycket stor del av det äldre fastighetsbeståndet har sina bottenlån bundna på längre tid och därför har dem garanterade — i vart fall under en övergångstid — mot en räntehöjning, är det i stora delar av Västsverige, för att nu använda denna generaliserade gränsdragning, så att dessa bundna lån förekommer i långt mindre utsträckning. Med den metod som för närvarande används av Kungl. Maj:t måste det bli så, att det genomsnitt man får genom hyresrådets stickprovundersökning kommer att gälla både för de fastigheter, som har sina bottenlån bundna, och de fastigheter, som inte har dem bundna, vilket gör att vi här får en ännu större orättvisa än vi hittills fått genom stickprovmetoden. Ingen som sysslat med dessa ting bestrider, att här måste uppstå kännbara orättvisor i de enskilda fallen. För att komma fram till en annan metod, som skulle ge större rättvisa och trygghet åt fastighetsägarna än denna stickprovundersökning, föreslog hyresregleringskommittén i sitt förra betänkande, att man skulle lägga en indexberäkning till grund för fastighetsomkostnaderna, och denna indexberäkning var, vågar jag säga, ganska väl genomarbetad — lagd på byggnadskostnadsindex med ett för reparationer omräknat index. Om man hade fått en sådan ny grund i form av en indexberäkning hade man varit på ett helt annat sätt oberoende av tillfälliga kostnadsutfall i dessa 500 stickprovfastigheter än vad man för närvarande är. Och även om det nya systemet hade varit behäftat med svagheter hade det i vart fall enligt min mening givit en säkrare grund för bedömningen av den faktiska kostnadsut-

Hyresregleringslagen m. m.

vecklingen än vad den nuvarande stickprovsmetoden medger.

Jag skulle gärna ha velat höra om orsaken till att Kungl. Maj:t inte framlagt förslag bara har varit den, att meningarna varit delade i hyresregleringskommittén. När nu emellertid ingen proposition har framlagts skulle jag vilja rikta en hemställan till justitieministern att han, när hyresregleringskommitténs slutbetänkande beträffande avvecklingen har kommit, ville ta under övervägande huruvida icke även det förra betänkandet skulle kunna läggas till grund för en lagstiftning angående metoderna för den generella hyreshöjningen.

Efter detta, herr talman, skall jag bara med ett par ord till sist uttala, att en ledamot av hyresregleringskommittén — och jag skulle tro att vi alla därvidlag har samma känsla — känner någon oro för att denna kommitté, som under de senaste fyra åren har figurerat i varje riksdagsdebatt om hyresregleringen, har fått förväntningar ställda på sig som den icke kan komma att infria. Många hyser väl förhoppningar om att kommittén skall föreslå ganska långtgående åtgärder till hyresregleringens snabba avveckling — detta framgår ju av varje anförande som herr Munktell håller i dessa debatter. Andra däremot har säkerligen den förhoppningen, att det inte skall göras något nämnvärt med hänsyn till bristsituationen på bostadsmarknaden. Jag är rädd för att representanterna för båda dessa meningsriktningar kommer att bli besvikna.

Vad jag skulle vilja starkt understryka är att när det gäller något så viktigt som människornas hem, deras möjlighet att leva tillsammans under drägliga förhållanden, måste de som sysslar med denna lagstiftning gå varsamt fram. Det är ju inte bara ekonomiska omständigheter som det här gäller, vilket man ofta får ett intryck av under dessa debatter, utan det gäller

också människornas trygghet i samhället på andra sätt som kanske är viktigare än de rent ekonomiska faktorerna. Därför tror jag att man har skyldighet att väga ekonomiska och sociala faktorer mot varandra, när man tar ställning till dessa mycket svåra frågor.

Jag vill ha sagt detta för att man inte på grund av vad som skett t. ex. i Finland och Danmark skall tro att vi kan komma lika fort fram i Sverige. I Finland har den stora avvecklingen gått överraskande bra, och med de åtgärder som vidtagits i Danmark — det är ju bara en början — har man vågat sig på en partiell och successiv avveckling av betydande räckvidd. Man får nog ge sig till tåls och hoppas på att vi vid den tidpunkt, då detta är möjligt och i de områden där det är möjligt och på de avsnitt av hyresmarknaden där så är möjligt — ty här får man börja i många ändar, herr talman — skall kunna ta steg för steg på vägen mot sundare och naturligare förhållanden både för fastighetsägare och hyresgäster än vi för närvarande har.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först till herr Andersson i Mölndal säga, att vi varit rörande ense om en sak, nämligen att vi inte skulle diskutera dessa frågor för länge. Jag skall inte heller göra någon lång replik. Jag vill bara rätta till ett missförstånd. Jag sade inte att hyresregleringen var orsak till desorganiseringen, utan jag sade att den medverkat till den — och det är väl svårt att förneka. Sedan, herr Andersson, har jag flera gånger konstaterat att socialdemokratien nu har blivit så pass ålderstigen och konservativ, att den kommit in i historieskrivandets ålder. Vi skall väl ändå hålla oss till vad högerpartiet under de senaste riksdagarna har yrkat och velat.

När jag frågade hur långt dessa förslag skulle gå, var detta givetvis inte

Hyresregleringslagen m. m.

en fråga till herr Ståhl i egenskap av medlem i denna kommitté, utan jag undrade bara om man kunde tänka sig andra möjligheter att successivt börja avveckla det hela. Det är mycket glädjande när herr Ståhl förklarar, att det inte är fråga om några revolutionerande åtgärder. Det är väl dock så, herr Ståhl, att vi har hört hur alla har deklarerat i princip, att man om möjligt vill bli av med regleringen i fråga.

Så kommer jag över till herr Ståhls andra fråga. Det ligger väl ingen som helst motsättning i detta som vi sagt från högerhåll, att vi visserligen i princip är motståndare till denna reglering men att vi inser, att den icke kan tagas bort på en gång, varför vi önskar en successiv avveckling. Herr Ståhl använde själv uttrycket »gå varsamt fram». Det är ju precis vad vi rekommenderar i dessa våra förslag. Herr Ståhl framställer saken så, att man inte fick tillämpa det gamla värmländska talesättet som sade, att det gällde att hålla kalven i båda öronen: man skulle antingen göra det ena eller det andra. Man kan väl i all sin dar gå stegvis, efter vad jag kan förstå. Vi har som mål fri prisbildning, men vi är icke beredda att i förevarande bristsituation helt slopa regleringen, vilket bland annat framgår av att vi för någon tid sedan var med om en förlängning av lagen.

Herr Ståhl citerade som sagt ett värmländskt ordspråk. Jag skall be att få använda ett från Dalarna: Man behöver inte alltid läsa med hin håles glasögon.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! I denna diskussion har Finland dragits in. Man har sagt, att den successiva avvecklingen av hyreslagen i Finland skulle ha givit ett mycket gott utfall. Enligt min uppfattning kan detta diskuteras. Jag håller med herr Munktel då han säger, att alla internationella jämförelser är mycket svå-

ra att göra, och jag tror att detta behöver särskilt understrykas i en fråga som denna, därför att en bostadsbrist ju kan vara betingad av så många olika faktorer. Den kan, såsom i vårt land för närvarande, vara en bostadsbrist förorsakad av en snabbt stigande standard trots att vi för närvarande har en ganska enastående nyproduktion av bostäder, mot att ett jämviktsläge kan vara konstlat därför att folk inte har råd att betala hyrorna.

Jag skall emellertid inte gå in på detta utan bara nämna ett par siffror från Finland, som jag tror kan vara av ett visst intresse. Jag får inte alls den uppfattningen, när jag ser på dessa siffror, att hyresstegringen där har varit så värst blygsam. Vi skall komma ihåg, att man avvecklat hyresregleringslagen endast på mycket små platser, så små t. o. m., att de i vårt land inte skulle ha fallit under hyresregleringslagen. Som bekant är ju orter med mindre än 2 000 invånare befriade från hyresregleringen här hemma om inte regeringen annorlunda beslutar. De platser i Finland, som blivit befriade, har i intet fall haft mer än 4 500 invånare. Dessutom skall vi komma ihåg, att dessa platser ansågs äga en i stort sett balanserad hyresmarknad.

Tänker man på detta, ter sig stegringarna inte så små. Man bör också hålla i minnet, att de siffror man har att rätta sig efter egentligen är bara ett halvt år gamla, och att det råder en viss trögrörighet i hyrorna på grund av kontraktsbestämmelser och annat.

Men vilka resultat har man då fått? Jo, i en tiondel av de fall, där hyresstegring över huvud taget ägt rum, har den blivit inte mindre än 50 procent, och jag tycker inte man kan kalla denna höjning blygsam. För flertalet övriga lägenheter där hyresstegring förekommit har en stegring skett med mellan 20 och 50 procent. Jag kan inte riktigt förstå den som säger, att detta utfall är lyckosamt. Jag tror inte att vi

Hyresregleringslagen m. m.

här i landet är beredda att utan vidare acceptera något dylikt. Om man slår ut höjningen på hela bostadsbeståndet, alltså även på lägenheter, där höjningar inte skett, blir genomsnittssiffran naturligtvis ganska hygglig. Den blir 13 procent för en del lägenhetstyper och 30 procent för andra, men man måste då komma ihåg att detta är genomsnittssiffror, som avser såväl bostäder, där man fått en hyresstegring, som sådana, där någon höjning inte ägt rum.

Jag menar därför att man lika gärna kan säga, att det finska exemplet är avskräckande som att det är efterföljansvärt. Här hemma får vi nog efter egen fattig förmåga försöka räkna ut vad som kommer att hända på detta område. Inte minst med tanke på räntestegringen är det väl angeläget, att man försöker hålla ifrågavarande del av samhällslivet under kontroll. Försiktigheten bjuder fördenskull att man följer utskottets förslag, som varken vill lätta eller skärpa bestämmelserna utan vill invänta 1951 års hyresregleringskommittés arbetsresultat, innan några ytterligare åtgärder vidtages.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att säga till herr Munktell, att jag med mycket stor tillfredsställelse lyssnade till hans replik. Inte för att jag tar åt mig förtjänsten av den korrigerings, som där skedde, men jag noterar, att det var en annan ton och en annan tankegång som talade ur repliken än ur herr Munktells första anförande. Jag tror att en huvudsynpunkt i denna mycket svåra fråga bör vara att nå enighet så långt som möjligt, och på den linjen tror jag också att vi skall kunna komma ganska långt.

Herr PERSSON i Växjö (s):

Herr talman! Herr Ståhl frågade om

anledningen till att justitieministern inte lagt fram ett förslag med anledning av hyresregleringskommitténs senaste betänkande. Jag kan naturligtvis inte ge något svar på den frågan, men när jag tog del av betänkandet för några månader sedan, fann jag, att det var så trasigt, att det kanske inte är så lätt att ta ställning till vilka åtgärder man skall föreslå.

Om jag minns rätt förelåg ett majoritetsförslag med kommittéordförandens utslagsröst men därjämte synnerligen många reservationer — visserligen i detaljfrågor men i mycket viktiga detaljfrågor. Jag vill inte säga, att det skulle vara omöjligt för justitieministern att framlägga ett förslag på grundval av betänkandet, men att det skulle vara svårt kan man inte komma ifrån.

Vidare tycker jag inte, att det uttalande, som gjorts från olika håll, om att hyresregleringslagen har snedvridit bostadsmarknaden, skall stå alldeles oemotsagt; i varje fall bör det kompletteras.

Herr Munktell sade i sitt senaste anförande, att det inte bara är hyresregleringslagen som åstadkommit snedvridningen. Det framgår också av reservationen, att så inte är fallet. Där slår, att man bör se till att »den fastläsning av hyrorna, som tillsammans med statens och kommunernas direkta engagemang på bostadsmarknaden lett till en svärbemästrad desorganisation på bostadsmarknaden, icke förvärras genom ett fasthållande av hyresregleringen.» Det är alltså inte bara hyresregleringen utan också statens och kommunernas direkta engagemang, som lett till denna desorganisation.

För det första förstår jag inte, vad statens och kommunernas direkta engagemang har medfört för besvärligheter på detta område. För det andra skulle jag vilja fråga: Hur skulle det ha sett ut på bostadsmarknaden, om vi inte haft hyresregleringslagen? Skulle det inte då ha funnits en snedvridning,

Hyresregleringslagen m. m.

herr Ståhl, som varit tusen gånger värre än den nuvarande?

Herr Ståhl säger, att det i många fall betalas svarta priser vid överlåtelse av lägenhet; det har han hört den och den tala om. Det är sant; jag vet också att sådant sker, men i hur stor omfattning kan väl knappast någon säga. Det är klart, att man lägger märke till just sådana extrema fall. De gånger, då överlåtelsen — och det är det vanliga — sker utan sådana här besynnerligheter och svarta priser, talas det inte mycket om saken.

Nu finns det en konstant efterfrågan på bostadsmarknaden. Det är familjernas behov av lägenheter, som man måste försöka tillfredsställa. Om vi inte hade haft hyresregleringen kan man med stor sannolikhet förmoda, att hyrorna varit 50 till 75 procent högre än för närvarande. Många som sysslar med dessa frågor är överens om den saken. Sådana hyror skulle det stora flertalet familjer icke ha kunnat betala. Detta hade medfört, att bostadsproduktionen inriktats på enrumslägenheter, som kunde produceras till överkomligt pris. Vi hade då under de gångna åren fått en kraftig snedvridning av bostadsproduktionen. Dessutom hade vi måst inrikta våra resurser på att bygga de relativt sett allra dyraste lägenheterna, nämligen enrumslägenheterna. Det är nämligen inte så mycket dyrare att bygga en lägenhet på två rum och kök än en på ett rum och kök.

När man talar om att det nu råder en snedvridning på bostadsmarknaden därför att staten och kommunerna har intresserat sig för denna och därför att man har en hyresregleringslag, skall man inte glömma — det vill jag än en gång understryka — att vi annars hade fått en snedvridning, som varit mycket besvärligare att komma till rätta med än den nuvarande. Jag tror, att de som anklagar hyresregleringslagen för verkningar, som är besvärande, skall ta också detta i betraktande.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Först skulle jag vilja svara på herr Perssons i Växjö påstående, att det var en överdrift att säga, att hyresregleringslagen bidragit till snedvridningen på bostadsmarknaden. Han ställde frågan: »Hur skulle det ha sett ut, om vi inte haft någon hyresregleringslag?» Det är självklart, att vi, som rekommenderar försiktighet när det gäller avvecklingen, också redan har svarat på denna fråga: Man skulle inte klarat sig utan en hyresregleringslag. Herr Persson i Växjö, som har varit anställd i bostadsstyrelsen så länge, borde emellertid inte framställa läget så som om vi å ena sidan rekommenderat fullkomlig frihet och å andra sidan fullkomlig fastlåsning. Båda dessa alternativ är olyckliga, och man borde på ett tidigare stadium ha försökt undvika dem. Man borde på ett annat sätt än som skett — det vågar jag påstå — genom den generella hyreshöjningen ha eftersträvat en något sundare anpassning till utvecklingen. Det är mycket sannolikt att läget i så fall varit mindre ansträngt och mindre onaturligt än det är för dagen.

Herr Persson i Växjö talade om antalet reservationer i hyresregleringskommitténs förra betänkande. Jag kan bara konstatera, att om herr Persson har läst betänkandet och reservationerna, har han i varje fall inte kunnat göra det alltför grundligt, eftersom flera av reservationerna berörde rena detaljfrågor. Jag tillhörde t. ex. i de väsentliga frågorna majoriteten, men jag hade reserverat mig i en detalj. Samma gäller en partivän till herr Persson i Växjö, nämligen herr Henriksson, som också stödde majoriteten i huvudfrågan men hade reserverat sig beträffande någon detalj.

Men bortsett från detta — vilket jag också redovisat i mitt anförande — hade det väl inte varit något som hindrat att justitieministern tagit upp någon linje, som han ansett framkomlig,

Hyresregleringslagen m. m.

eller att han åtminstone redovisat, varför han icke ansett sig kunna gå på den ena eller andra linjen. På detta sätt skulle vi ha fått veta, varför man föredrar det nuvarande systemet med den enligt min mening godtyckliga urvalsmetoden för uträkning av de faktiska omkostnaderna i stället för att åtminstone göra ett försök att åstadkomma en objektivisering på det här området genom att anknyta till index.

Det hade varit mycket värdefullt att få veta detta, och jag hoppas att vi skall få det vid något kommande tillfälle.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Till herr Bengtsson i Halmstad skulle jag vilja säga att man inte bör i detta sammanhang komma med lösryckta siffror. Jag skulle också kunna göra det genom att t. ex. peka på att det i Finland finns åtminstone två platser, där det över huvud tagit icke inträtt någon hyreshöjning sedan hyresregleringen upphört. Men det är ju inte på det sättet man bör göra jämförelser, utan det riktiga är att å ena sidan jämföra hyresutvecklingen på de orter, där hyresregleringen har släppts, och å andra sidan hyresutvecklingen på de orter, där hyresregleringen icke har upphört.

Jag måste be herr Ståhl vara vänlig att precisera vad jag sade i mitt andra anförande som jag icke sagt tidigare. Jag gav i båda mina anföranden uttryck för samma uppfattning som vi inom högern hela tiden har haft när det gäller denna fråga. Herr Ståhl och jag kanske skulle kunna gemensamt studera snabbprotokollet så fort det kommer, ty det skulle för mig personligen vara intressant att få veta, på vilket sätt herr Ståhl kan ha fått det intrycket att det förekommit någon glidning i mina ståndpunkter. Jag har kanske uttryckt mig dåligt, men jag har i varje fall hela tiden menat detsamma.

Till herr Persson i Växjö skulle jag i korthet vilja säga att vi bör väl inte i dag ta upp någon stor debatt om bostadspolitiken, när den saken ändå kommer att diskuteras om någon vecka. Då skall vi be att från vårt håll få återkomma till vad herr Persson här hade att säga om bostadspolitiken.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Det är riktigt, herr Munktell, att man inte bör bygga sitt resonemang alltför mycket på lösryckta siffror, men herr Munktell begagnade sig ju själv här av ett mycket extremt fall och av mycket lösryckta siffror. Faktum är att i en tiondel av de lägenheter, för vilka hyran höjts, har hyresökningen uppgått till mer än 50 procent, medan den för flertalet av de lägenheter, för vilka hyran höjts, ligger mellan 20 och 50 procent. Och dessa höjningar har skett inom ett halvår efter det att hyrorna på detta område frigetts. När det hela fått verka tillräckligt lång tid, kommer det säkerligen, herr Munktell, att vara fråga om ganska väsentliga hyreshöjningar.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Munktell var irriterad över att det fanns en skillnad mellan hans första anförande och hans därpå följande replik. Men jag tyckte att det hela tog upp sig, när herr Munktell skulle i repliken ytterligare klargöra sin ståndpunkt, och repliken var egentligen mycket bättre och förnuftigare än herr Munktells första anförande. Om herr Munktell med eftertanke läser protokollet, skall han nog själv finna detta. Bara han inte gör några ändringar vid justeringen, så kommer hans replik att visa hurudan högerns hållning i denna fråga varit när den varit som bäst.

Herr PERSSON i Växjö (s):

Herr talman! När det gäller bostadspolitiken citerade jag, herr Munktell,

Statligt stöd till trädgårdsnäringsen

bara vad som i herrar Munktells och Ohlssons reservation sagts om statens och kommunernas engagemang på bostadsmarknaden.

I anledning av herr Ståhls sista replik till herr Munktell vill jag säga, att det nog förhåller sig ungefär likadant med herr Ståhls första replik som med herr Munktells. Åtminstone tyckte jag att herr Ståhls replik var betydligt bättre än hans anförande.

Jag har naturligtvis ingenting emot att man så småningom försöker avskaffa hyresregleringslagen, om detta låter sig göra utan att man försämrar möjligheterna till bostadsförsörjning framför allt för barnfamiljerna. Men jag tror inte att läget nu är sådant att hyresregleringslagen kan avskaffas — på den punkten har jag samma uppfattning som herr Ståhl. För övrigt har jag så mycket mindre anledning att motsätta mig ett avskaffande av hyresregleringslagen när så kan ske, då jag ju tillhör ett parti, som vill avskaffa alla onödiga regleringar och som i handling också har visat att man är inne på den linjen.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag vill bara hemställa till herr Ståhl att han är närvarande, när jag justerar mina yttranden under denna debatt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Munktell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Munktell begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 173 ja och 30 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ledningen av kammarens förhandlingar återtogs nu av herr talmannen.

§ 19

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävjande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Statligt stöd till trädgårdsnäringsen

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 18 februari 1955 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 104, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bi-

Statligt stöd till trädgårdsnäringsen

lagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen dels att medgiva, att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering måtte få lämnas i enlighet med de grunder, som förordats i propositionen, dels att medgiva, att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringsens rationalisering, intill ett belopp av 2 000 000 kronor, dels att till Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering för sistnämnda budgetår anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 375 av herr *Persson, Johan, m. fl.*, och II: 457, likalydande, av herr *Rimås m. fl.*, vari yrkats att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta fem befattningar som specialkonsulenter för handelsträdgårdsodlingen samt för detta ändamål för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

b) I: 424 av herr *Persson, Karl*, och herr *Hermansson, Herbert*, likalydande med II: 529 av herrarna *Jansson* i Benestad och *Carlsson* i Bakeröd, i vilka motioner yrkats att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition i vad avsåge den administrativa handläggningen av stödverksamheten måtte besluta dels att anlita Sveriges handelsträdgårdsmästareförbunds tekniska konsulentverksamhet för bedömning och granskning av ritningar och förslag till rationaliseringsåtgärder, som inlämnats i samband med ansökan om statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering, dels att som ersättning härför bevilja förbundet för budgetåret 1955/56 ett statsbidrag av 25 000 kronor;

c) I: 445 av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Magnusson*, likalydande med II: 557 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*, vari hemställdts att riksdagen

mätte vid behandlingen av förevarande proposition beakta vad i motionerna anförts och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en så skyndsamt utredning angående möjligheterna att erhålla statistiskt material för bedömandet av trädgårdsnäringsens förhållanden *m. m.* att förslag härom kunde föreläggas 1956 års riksdag;

d) I: 446 av herr *Hermansson, Herbert*, och II: 558, likalydande, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*;

e) I: 447 av herr *Andersson, Alvar, m. fl.*, likalydande med II: 560 av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.*;

f) I: 448 av herr *Lindblom m. fl.*, och II: 559, likalydande, av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställdts

A. att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte, med ändring av vad i propositionen anförts i fråga om grunderna för statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering, uttala

1) att kreditgaranti och statsbidrag skulle kunna utgå även vid nyetablering av företag;

2) att kreditgaranti skulle utgå oberoende av antalet i företaget anställda;

3) att statsbidrag skulle kunna utgå till företag med upp till och med två helårsanställda arbetare utöver brukaren eller driftsledaren;

4) att kreditgaranti skulle kunna beviljas för laboratorielån och statsbidrag lämnas till laboratorieverksamhet.

B. att riksdagen måtte

1) medgiva att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringsens rationalisering, intill ett belopp av 3 000 000 kronor;

2) till bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till mo-

tionerna I: 447 och II: 560 ävensom med avslag i förevarande del å motionerna I: 445 och II: 557 samt I: 448 och II: 559, medgiva att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering måtte få lämnas i enlighet med de grunder, som utskottet förordat i utlåtandet;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, medgiva att under budgetåret 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringens rationalisering, intill ett belopp av 2 000 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor;

4) avslå motionerna I: 375 och II: 457;

5) avslå motionerna I: 424 och II: 529.

B. att motionerna I: 445 och II: 557, såvitt nu vore i fråga, samt I: 446 och II: 558 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nord*, *Johan Persson*, *Ahlsten*, *Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett att utskottets hemställan under 1)—4) bort ha följande lydelse:

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 445 och II: 557, såvitt nu vore i fråga, ävensom med bifall till motionerna I: 447 och II: 560 samt I: 448 och II: 559, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva att statlig kreditgaranti och bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering finge lämnas i enlighet med de grunder, som reservanterna förordat i sin motivering,

2) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, medgiva att under budget-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

året 1955/56 statlig kreditgaranti finge beviljas för lån, avseende trädgårdsnäringens rationalisering, intill ett belopp av 3 000 000 kronor;

3) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 448 och II: 559, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

4) med bifall till motionerna I: 375 och II: 457 för avlönande av fem specialkonsulenter för handelsträdgårdsodlingen till konsulentverksamhet på handelsträdgårdsodlingens område å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 125 000 kronor;

2) av herrar *Bror Nilsson* och *Rimås*, vilka ansett att utskottets hemställan under 5) bort ha följande lydelse:

5) med bifall till motionerna I: 424 och II: 529 till Bidrag till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund för teknisk konsulentverksamhet å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Det råder inga delade meningar om behovet av de åtgärder som här är föreslagna att vidtagas till stöd åt trädgårdsnäringen. Jag skulle dock inledningsvis vilja säga, att förslaget om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering inte får betraktas som något slags patentlösning, som på en gång löser alla trädgårdsnäringens svårigheter och problem. Det finns andra frågor som berör trädgårdsnäringen och som dess eget folk betraktar som måhända viktigare än denna fråga. Jag tänker här på frågan om gränsskyddet. Jag skall inte diskutera den frågan här i dag, eftersom den kom-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

mer upp på fredag. Jag vill bara i förbigående nämna, att den är en ur trädgårdsnäringens synpunkt mycket viktig fråga.

Den proposition, som ligger till grund för jordbruksutskottets utlåtande nr 23, bygger på ett förslag från lantbruksstyrelsen. På vissa punkter avviker dock propositionens förslag från lantbruksstyrelsens, men utskottsmajoriteten har även på denna punkt följt propositionen. Jag vill därför i korthet redogöra för reservanternas uppfattning på de punkter, där vi redovisat en från utskottsmajoriteten avvikande mening.

Utskottet föreslår i likhet med departementschefen, att det statliga stödet skall lämnas endast till redan bestående företag samt att det begränsas till företag med endast en helårsanställd arbetare. Enligt reservanternas mening bör kreditgaranti och statsbidrag kunna utgå även vid nyetablering av företag. För det första menar vi att denna formulering medför tolkningssvårigheter. Det är oklart om man med »redan bestående» trädgårdsföretag avser vid lagens ikraftträdande eller vid ansökningstiden i gång varande företag. Man kan vidare fråga sig när egentligen ett företag upphör att vara nyetablerat. Dessa frågor får väl helt enkelt lösas genom tillämpningen.

För det andra menar vi, att om man följer utskottet på denna punkt uppstår det en del egendomliga konsekvenser. Låt mig t. ex. nämna, att det genom bestämmelserna för jordbruksrationaliseringen är möjligt att i vissa fall få statligt stöd för uppbyggnad av trädgårdsodlingar. Man får sådant stöd om man genom s. k. arbetskrävande specialodlingar vill göra icke fullständiga brukningsdelar fullständiga. Statsstödet kan då avse utvecklande av fältmässiga trädgårdsodlingar och i vissa fall även växthusodlingar.

Utskottsmajoritetens förslag leder alltså till det märkliga förhållandet, att

en lantbrukare kan få statligt stöd för nyetablering, medan en trädgårdsarbetare som vill bli sin egen icke får detta stöd.

Mot detta kan man ju invända, att denna detalj saknar större betydelse — bl. a. därför att rationaliseringsanslaget i första hand kommer att tas i anspråk till förbättring av i gång varande företag. Det är säkerligen alldeles riktigt. Jag tror för min del att man kommer att utnyttja dessa anslag i första hand till de företag som redan finns. Det kommer således i mycket liten skala att utnyttjas av nyetablerade företag. Invändningen att det saknar större betydelse kan vara befogad, men frågan har en annan stor principiell betydelse. Om man vill att näringen inte skall expandera, då bör man naturligtvis sätta denna spärr. Läger man emellertid den näringspolitiska synpunkten på frågan vore det enligt min mening lämpligare att säga det rent ut än att det skall slinka in bakvägen genom en kungl. proposition om stöd åt trädgårdsnäringen.

Man hör ofta talas om — bl. a. i statliga utredningar — att det av näringsfysiologiska skäl vore önskvärt att konsumtionen av grönsaker ökades här i landet. Det kan väl aldrig vara riksdagens mening att denna ökning helst skall baseras på importerade grönsaker. Detta måste i så fall betecknas som ett mycket egendomligt sätt att stödja svensk trädgårdsodling.

Sedan några ord angående begränsningen av stödet till företagare med högst en helårsanställd arbetare. På s. 20 i utskottsutlåtandet står det följande: »Vad gäller tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna har i propositionen understrukits, att i nuvarande läge rationaliseringen inom trädgårdsnäringen — liksom inom jordbruket — bör syfta till en utbyggnad av driftsenheterna till sådan storlek och produktionskapacitet, att dessa för framtiden får bättre möjligheter att

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

tillgodogöra sig rationaliseringens fördelar. Med beaktande härav finner utskottet det välbetänkt, att lånegaranti och bidrag endast lämnas till rationaliseringsåtgärd inom redan bestående trädgårdsföretag. Såsom framhållits i propositionen bör det dock icke vara uteslutet, att garanti under vissa förutsättningar skall kunna komma i fråga för smärre utvidgningar. I överensstämmelse med nyss angivna syfte deklarerar utskottet även departementschefens uppfattning, att stöd, efter behovsprövning, bör lämnas endast de mindre företagen, därvid med dylika företag skall avses sådana med — förutom brukaren och tillfällig arbetskraft — ej mer än en helårsanställd arbetare.» Men jag ifrågasätter, om man över huvud taget kan bevisa riktigheten av en sådan tes som att just det företag som har en helårsanställd kan på bästa sätt tillgodogöra rationaliseringens fördelar. Det kan också ligga till på det sättet, att den som har två eller tre anställda, om han finge del av dessa rationaliseringsmöjligheter, kunde nedbringa arbetsstyrkan till en anställd. När rationaliseringsstödet ändå skall behovsprövas, frågar man sig om denna extra spärr är nödvändig.

Sedan kommer jag till frågan om laboratorielånen, som vi också har redovisat olika uppfattningar om. Lantbruksstyrelsen framhåller, att en särskilt betydelsefull uppgift inom rationell växtodling under glas är att kunna utöva en fortlöpande kemisk kontroll över jordens reaktions- och ledningstal samt näringshalt. Det gäller icke endast att fastställa jordens kemiska egenskaper genom en grundanalys före sådd eller plantering, utan det är lika viktigt att följa förändringarna i jordens halt av de för växterna upptagbara näringsämnen genom snabba analyser under odlingens gång.

För att kammaren skall få en uppfattning om vad det här gäller, så ber jag att få meddela en del uppgifter

från Hässelby-Skälby Trädgårdslaboratorium, som lämnat en statistik från 200 fall av jordanalyser, som utfallit på följande sätt. Felaktigt pH-värde 16,5 procent, skadligt högt ledningstal 55 procent, brist på kväve 5 procent, giftigt kväveöverskott 60 procent, brist på fosfor 10 procent, giftigt fosforöverskott 41 procent, brist på kalium 4,5 procent, giftigt kaliumöverskott 63,5 procent, spårämnesbrister 13,5 procent. Allmänt för kraftig gödsling förelåg alltså i 23 procent av fallen. Inga fel kunde konstateras på jorden i 2,5 procent av fallen. I inte mindre än 97,5 procent av fallen förelåg alltså svåra gödslingsfel.

Detta får naturligtvis inte tolkas så, att 97,5 procent av all missväxt i våra handelsträdgårdar beror på gödslingsfel. Troligen är det huvudsakligen sådana fall som kommer till laboratoriet, där trädgårdsmästaren inte själv har kunnat konstatera en tydlig orsak till missväxten, insektsangrepp, sjukdom, dåligt plantmaterial e. d. Men denna redovisning visar i alla fall att många trädgårdsodlare drabbas av en dubbel förlust genom kostnader för onödigt stor gödsling och genom därav följande missväxt. Detta pekar klart på vilka ekonomiska vinster som skulle göras, om trädgårdsnäringen försågs med ett utbyggt nät av trädgårdslaboratorier. Här är en av de stora möjligheterna till trädgårdsnäringens rationalisering på ett effektivt sätt.

Det råder inga delade meningar om just denna sak. Åsiktsmotsättningarna sätter in när det gäller hur denna verksamhet skall byggas upp. Då vill jag först citera utskottsutlåtandet, där det heter: »Liksom motionärerna finner utskottet det önskvärt, att trädgårdsodlarna i vårt land beredes bättre möjligheter att begagna sig av förfarandet med förenklade jordanalyser för en fortlöpande kontroll av näringsbalansen i jorden. I anslutning till vad som framhållits av departementschefen och

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

av flera remissinstanser ifrågasätter utskottet emellertid, om icke detta önskemål lika väl kan tillgodoses genom att de statsunderstödda lantbrukskemiska kontrollstationerna i större utsträckning än hittills anlitas även för trädgårdsnäringens behov.»

Lantbruksstyrelsen, vars yttrande ligger till grund för propositionen men som utskottsmajoriteten har gått förbi, uttalar sig på följande sätt om denna sak: »De statsunderstödda kemiska kontrollstationerna kan enligt styrelsens mening bli till stor nytta för trädgårdsnäringen, i den mån de går över till att tillämpa ett för växthuskulturer lämpligt analysförfarande. Styrelsen har upptagit överläggningar där om med statens lantbrukskemiska kontrollanstalt. För närvarande existerar emellertid endast fem sådana stationer i hela landet. Detta är icke till fyllt, i synnerhet som de redan nu är hårt engagerade genom sina arbetsuppgifter inom jordbruket. För att göra det möjligt för trädgårdsodlaren att tillgodogöra sig laboratoriets tjänster på ett riktigt sätt och utnyttja resultaten av analyserna är en mera personlig direktkontakt mellan trädgårdsmästaren och kemisten önskvärd. Styrelsen finner det därför vara av stor vikt dels att laboratoriets arbetsområde är begränsat, så att trädgårdsmästaren icke försvinner som ett nummer i registret över uppdragsgivare, dels att laboratoriet är beläget inom eller i omedelbar närhet av viktiga odlingsområden. En av anledningarna till att de mindre, lokala laboratorier under senare tid haft sådan framgång är, att de uppfyller dessa krav. Därtill kommer, att de kan arbeta under enklare förhållanden än de statsunderstödda kemiska stationerna och med mindre omfattande laboratorieutrustning. — — — Behovet av dylika trädgårdslaboratorier i landet torde enligt styrelsen för närvarande kunna uppskattas till 8 å 10.»

Den stora skillnaden mellan utskot-

tets och reservanternas uppfattning är alltså den, att reservanterna i motsats till majoriteten menar att man — i likhet med vad man delvis har gjort i Amerika — bör gå in för de små laboratorierna, så att trädgårdsmästarna kan ha den direkta kontakten med dessa. Jag kan som exempel nämna, att en trädgårdsodlare, som skall begagna sig av jordanalyser, inte kan göra på samma sätt som man gör inom jordbruket, där man tar jordprov och sedan, innan man sår, gödslar i enlighet med vad dessa jordprov och analyserna har utvisat för att därefter låta det vara som det är tills skörden är mogen. Det gäller ju för trädgårdsmästaren, om han skall utnyttja dessa möjligheter effektivt, att uppnå s. k. näringsbalans, och när han har gjort det är han beroende av kontinuerlig provning av jordens näringsstillstånd. Jag kan ta en tomatodling som exempel. För att på ett effektivt sätt följa jordens kvävetillstånd i en tomatodling bör man analysera jorden var tionde dag under odlingens gång och få in svaren från laboratoriet på tre, allra högst fem dagar. Det är klart att laboratoriet inte får vara för stort om man skall kunna genomföra detta. Man måste här utnyttja de mindre laboratorierna, som på kortare tid kan komma med svaret till odlarna.

Ytterligare en sak som man bör beakta i detta sammanhang är att under tiden som vi håller på att diskutera denna fråga, om man skall ha stora centrallaboratorier eller mindre laboratorier i mera direkt kontakt med odlarna, utvecklingen går sin egen gång. För närvarande har vi, efter vad jag känner till, två intresseföreningar som äger laboratorier. Det ena laboratoriet ligger i Hässelby-Skälby och det andra i Göteborg. Dessutom håller det på att växa fram laboratorier som ägs av enskilda firmor. Det är alltså en utveckling som är på väg, och det är alldeles klart att det går lättast att få resultat av det stöd som man vill lämna om man följer en

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

utveckling som är på väg i stället för att försöka gå i motsatt riktning.

Vad medelstillelningen beträffar har lantbruksstyrelsen yrkat att det skall ställas till förfogande 3 miljoner kronor till kreditgarantier och 500 000 kronor till bidrag. Detta har departementschefen och utskottets majoritet prutat ned till 2 miljoner kronor för kreditgarantierna och 300 000 kronor för bidragen.

Det är alldeles klart att det är svårt att i förväg säga hur en sådan här verksamhet kommer att slå ut och vad som kommer att krävas i bidrag och kreditgarantier, men vi menar på vår sida att bland annat konsekvensen kräver att man anvisar det bidragsbelopp som lantbruksstyrelsen har krävt.

Herr talman! Med vad jag här har sagt anser jag mig ha motiverat ett yrkande om bifall till reservationen nr 1. Därtill finns det en annan, mindre reservation, som är betecknad med nr 2, av herr Bror Nilsson och undertecknad. Den reservationen berör den tekniska granskningsverksamhet som blir nödvändig och som enligt förslaget skall utföras av expertisen vid Sveriges handelsträdgårdsmästareförbunds tekniska avdelning. Denna tekniska verksamhet kostar naturligtvis en del pengar. Det är tveksamt om man utan vidare kan följa jordbruksutskottet när utskottet säger: »Utskottet delar — — — departementschefens åsikt, att ersättningen till förbundet — liksom i fråga om bestridandet av kostnader för dylik sakkunskap för rationaliseringsåtgärder inom jordbruket — skall utgå på sökandens bekostnad efter taxa eller eljest i vanlig ordning.» Det är bara den lilla haken, att man inte utan vidare kan sätta likhetstecken mellan trädgårdsnäringen och jordbruket. Inom jordbruket finns det ingen verksamhet som svarar mot denna tekniska granskningsverksamhet. Därför har reservanterna ansett det vara skäligt att gå på lantbruksstyrelsens förslag på denna punkt. Jag vill därför yrka bifall till förslaget om

att 25 000 kronor skall ställas till SHTF:s förfogande för det angivna ändamålet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Herr HANSSON i Skegrie (bf):

Herr talman! Det tillkommer inte mig att här replikera den föregående ärade talaren; det överlåter jag åt dem som kommer att företräda utskottet. Det är emellertid fullt naturligt att man från den föregående ärade talarens håll är kritisk mot Kungl. Maj:ts proposition. Det är lika naturligt som att jag för min del kan känna mig ganska tillfredsställd med denna proposition beträffande trädgårdsnäringens rationalisering. Jag tycker för min del det kan hälsas med tillfredsställelse att det har föreslagits åtgärder i detta syfte, och jag tror också att Sveriges trädgårdsodlare känner tillfredsställelse med att det börjar röra sig även på deras område. Jag vill emellertid för egen del betrakta denna proposition som ett första steg i fråga om en successiv fortsatt stödverksamhet för trädgårdsodlingen. Det finns nämligen en hel rad frågor där visserligen trädgårdsodlarna själva får ta initiativet men där de enligt min uppfattning inte har tillräckliga möjligheter att ensamma, utan det allmännas medverkan, ro i land uppgifterna. Det är den fråga som i dag diskuteras här, rationaliseringen, det är organisationsfrågan inom trädgårdsnäringen och det är gränsskyddet. På alla dessa tre områden, som väl är de viktigaste för trädgårdsnäringen i dag, anser jag statens eller det allmännas medverkan vara absolut nödvändig.

Vad beträffar den rationaliseringsåtgärd som nu föreslås utgör den, som jag tidigare nämnde, ett första steg på detta område, och det är kanske ett ganska försiktigt steg. Jag säger detta därför att de belopp som här anvisats är relativt begränsade. Begränsningen till 2 000 000 och 300 000 kronor säger mig emellertid, att det är nödvändigt

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

att reservera dessa belopp för rationaliseringsåtgärder inom de minsta företagen. På den punkten kan jag inte underlåta att replikera den föregående ärade talaren när han menade att åtgärderna bör sättas in även på de större företagen. Han nämnde till och med att de skulle göra den största effekten där genom att man kunde rationalisera bort folk. Ja för all del, men det är dock så, att det inom den svenska trädgårdsnäringen är de små företagen som i dag kämpar med de största besvärligheterna; det säger oss den statistik som finns. Det gjordes 1951 en undersökning som kom fram till att av de trädgårdsodlare, som hade under 2 000 kronor per år i utbetalda arbetslöner, alltså de allra minsta företagen, hade 25 procent mindre än 3 000 kronor i nettoinkomst per år, och inte mindre än 30 procent av dessa företagare hade en nettoinkomst på mellan 3 000 och 5 000 kronor. Det är alltså de verkligt lågavlönade människorna man träffar på detta avsnitt. En annan statistisk siffra säger oss att 68 procent av trädgårdsodlarna ryms inom den kategori som denna proposition avser att hjälpa, nämligen de som inte har mer än en anställd. Nu lämnar ju propositionen möjligheter att ge rationaliseringsstöd även åt de större företagen. Jag tror emellertid att man, i varje fall i början, bör vara ganska försiktig med detta. I den mån erfarenheter samlas kan man kanske vidtaga åtgärder även för större företag, men jag har den bestämda meningens att man i varje fall nu bör i första hand se till de minsta enheterna.

Jag har jämte några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion i samband med denna proposition. Det är motionen nr II: 558, där vi tagit upp ett speciellt spörsmål inom trädgårdsodlingen som är synnerligen aktuellt, nämligen statistikfrågan. Den har man tagit alldeles för lätt på hittilldags. I den utredning som gjordes 1951 överlämnades statistikfrågan till statistiska

centralbyrån. Nu är det mycket besvärligt att få fram statistik på detta område, och det kräves nog därför en grundlig utredning om det sätt på vilket statistikfrågan skall lösas. Det är ingen tvekan om att det är en brist för våra dagars trädgårdsodlare att man inte har en bättre statistik. Vi behöver bara läsa propositionen för att finna att en hel mängd remissinstanser är synnerligen tveksamma att tillstyrka statsåtgärder på detta område just med hänsyn till att man inte vet vad det rör sig om. Man vet inte hur många enheter man har, man vet inte storleken och man känner heller inte till de ekonomiska förutsättningarna. Jag kan för min del själv vittna om att det i det arbete jag varit med om i tulltaxeutredningen, där det gällt att skapa ett bättre gränsskydd, ständigt varit en brist att inte kunna med siffror förebära en ordentlig bevisning för de förslag och krav som framställts. Det är ett handikapp för den svenska trädgårdsnäringen att inte kunna bättre redovisa vad den omfattar och vad den är i siffror sett. Jag menar att man bör sträva efter att komma i varje fall lika långt som man har kommit då det gäller jordbruksstatistiken. Jag finner emellertid utskottets resonemang litet egendomligt, när man tar ställning till vår motion i det fallet. Utskottet är hundraprocentigt ense med motionärerna om att det behövs en bättre statistik och att det är nödvändigt att den kommer fram. Men man säger till sist: »Utskottet finner det för sin del lämpligare, att Kungl. Maj:t i samband med det slutliga ställningstagandet till trädgårdsutredningens förslag tager frågan under övervägande.» Jag måste ju för min del säga att denna utredning, som gjordes 1951, är så pass sönderkritiserad att den inte duger att bygga något departementsförslag på. Dessutom är den föråldrad i dagens läge. Sedan utredningen gjordes har det inträffat så mycket nytt, som även bör tas fram i ljuset.

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

Nu vet jag inte vad utskottet menar med sin formulering, men menar utskottet att man vill att Kungl. Maj:t självmant tar upp denna fråga till förnyat övervägande och igångsätter ny utredning, så vill jag för min del låta mig nöja med vad som här står skrivet. Men nog skulle jag tycka att det vore viktigare om man direkt sade ut att det är nödvändigt att en ny statistikutredning sättes i gång.

Vi har också i vår motion pekat på nödvändigheten av att en mera allmän översyn av trädgårdsnäringsens problem återigen göres, inte minst med hänsyn till att den som gjordes sist som jag sade totalt har sönderskjutits av remissinstanserna. Men trots den kritik, som riktats mot denna utredning, finns det där en och annan sak som är värd att räddas åt eftervärlden och som man bör kunna bygga vidare på och göra litet mera av. Jag tänker då i första hand på de förslag till stöd åt organisationerna inom trädgårdsnäringen, som lades fram av 1951 års utredning. Vi har i motionen visserligen pekat på den sak, som kanske blev allra värst utsatt för kritik, nämligen förslaget om produktavgifter från odlarna. Förslaget på den punkten gällde emellertid att man, liksom när man på 1930-talet byggde upp jordbrukets ekonomiska organisationer med sådana avgifter, på trädgårdsområdet skulle kunna göra motsvarande med tillhjälp av avgiftssystemet. Nu vill jag inte säga att man nödvändigtvis skall gå precis den vägen, men jag tror ändå att uppslaget är så pass mycket värt att det inte bör glömmas utan att man med en ny utredning bör försöka bygga vidare på den tanken och hjälpa till med organisationen. Jag har nämligen den uppfattningen, att de medel som staten kan komma att ställa till förfogande för en upprustning på trädgårdsområdet, inte kommer till sin fulla rätt om man inte även på andra områden än dem som diskuteras i dag träder in som

stödjande part, när odlarna själva inte kan rå med alltsammans.

Herr talman! Jag vill till sist säga, att jag finner det vara synnerligen befogat med åtgärder från det allmännas sida då det gäller att stödja denna näringsgren. Jag anser nämligen att den har en mycket stor betydelse för den svenska livsmedelsförsörjningen. Den har ett beredskapsvärde som är lika högt som det annan livsmedelsproduktion har. Det är inte bara så, att trädgårdsprodukterna har ett särskilt hälsovärde, utan de ger faktiskt i våra dagar en oersättlig komplettering till en god folkförsörjning. Som jag tidigare nämnt betraktar jag därför detta som ett första steg till stödåtgärder på detta område — med odlarnas initiativ, vill jag stryka under igen. Jag vill gärna uttala den förhoppningen, att man med denna stödverksamhet tar jordbrukets stödverksamhet till riktmarke. Rationaliseringen är byggd på samma grunder som jordbrukets. Vi bör stödja trädgårdsodlarorganisationernas strävanden på samma sätt som vi gjorde en gång när jordbrukarna behövde stöd. Sedan har jag också den uppfattningen när det gäller gränsskyddet, att man också där borde försöka komma fram till ett system som liknar det som vi har för jordbrukets produkter.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan utom då det gäller den punkt som avses i reservation nr 2, där jag yrkar bifall till den reservationen.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag kan rent principiellt instämma i de bägge föregående talarnas anföranden. Herr Rimås sade att detta är en mycket viktig fråga, och det instämmer jag i. Jag tror att den betyder mycket för trädgårdsnäringen, och jag tror att detta statliga stöd är nödvändigt. Alla vet ju att trädgårds-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

näringen åtminstone för närvarande befinner sig i ett ganska betryckt läge. Jag kan också instämma när herr Hansson i Skegrie säger att detta är ett första steg till fortsatt stöd åt trädgårdsnäringen. Jag tror att det kommer att gå så. Det är ju alltid så med det första steget, att man tar det litet mera försiktigt så att man kan lära av erfarenheten och sedan gå vidare. Den tankegången gäller ju här, och den är enligt min mening riktig.

Nu framförde reservanten herr Rimås en del invändningar, som också anförs i reservationen. Den första punkten han tog upp gällde att lån och bidrag endast skall lämnas till redan bestående företag. Herr Rimås sade att det är oklart, när ett företag skall anses vara nytt, och han påpekade att man kan godta en utbyggnad av trädgårdsnäringen som komplettering till ofullständiga jordbruk. Detta är också riktigt. Nu har emellertid såväl departementschefen som utskottet understrukt, att stödet bör utgå till redan bestående trädgårdsföretag men att det inte är uteslutet att garanti under vissa förutsättningar skall kunna komma i fråga för smärre utvidgningar. Det tycker jag är riktigt, och jag delar departementschefens uppfattning, att det i så fall bör företas behovsprövning. Jag tror inte att det finns så mycket att invända mot den detaljen.

Herr Rimås sade mycket riktigt, att nyetableringen kan komma att bli mycket liten. Ja, det kan diskuteras om trädgårdsnäringen bör expandera eller inte — det får kanske trädgårdsnäringens företrädare själva svara på. På vissa områden tror jag det går mycket bra att öka ut, men på andra områden finns det kanske inte lika starka skäl för det.

Herr Rimås påpekar att vi importerar en massa grönsaker. Man kan diskutera, huruvida grönsakerna egentligen hör hemma här eller i det egentliga jordbruket. Åtminstone nere i söd-

ra Sverige odlar man grönsaker på stora arealer ren jordbruksjord. Jag tror alla skäl talar för att man i detta fall följer departementschefens och utskottets förslag.

Beträffande frågan, om storleksgränsen skall sättas vid en eller två helårsanställda arbetare, menar reservanterna, att gränsen bör sättas vid två arbetare. Utskottet har anslutit sig till departementschefens uppfattning, att det bör kunna vara en helårsanställd förutom annan lejd arbetskraft. Jag skulle tro att den gränsen inte är så snävt dragen utan att stöd kan utgå även till ganska stora företag. Inom trädgårdsnäringen liksom inom jordbruket över huvud taget försöker man ju rationalisera så mycket som möjligt och inskränka antalet anställda. Även i det fallet tror jag det är skäl att följa utskottet.

Jag kommer sedan till frågan, huruvida vi skall följa lantbruksstyrelsens förslag och inrätta åtta—tio nya laboratorier eller följa den mera försiktiga linje som departementschefen och utskottet rekommenderar. Vi tror att det i detta fall är möjligt att träffa överenskommelse med kontrollstationerna och på så sätt genom en ändamålsenlig organisation av analysförfarandet åstadkomma en fullgod service. Jag tror att det i varje fall i detta läge är klokast att gå den vägen. Jag förstår inte varför inte de redan befintliga laboratorierna kan utvidga sin verksamhet och sköta även dessa analyser. Det här exemplet från Hässelbys trädgårdsanläggnings laboratorium tycker jag säger mycket litet. Jag tror nog att man kan nå samma mål om ett redan nu befintligt laboratorium gör arbetet.

Beträffande anslagen kan man säga att jordbruksministern i viss mån har företagit en begränsning, men å andra sidan är ju detta anslag nytt, och då bör man kunna följa departementschefens förslag. Den första reservanten glömde att tala om den s. k. konsulent-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

verksamheten, som skulle föra med sig en anslagsökning på 125 000 kronor, men frågan har tagits upp i reservationen, och jag föreställer mig att han avsåg att yrka bifall också till detta förslag. Vi har inte velat gå med på anställande av dessa nya konsulenter. Erfarenheten får väl ge vid handen, om vi behöver dem. I varje fall har vi trädgårdskonsulenter i samtliga hushållningssällskap, och de bör kunna anlitas också i denna detalj.

Jag övergår så till den sista reservationen, vari föreslås ett anslag på 25 000 kronor till Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund för viss granskningsverksamhet. Vi menar att man här skall följa samma väg som inom jordbruket, så att den sökande själv får stå för kostnaderna. Om en anläggning blir godkänd, får man här liksom när det gäller jordbrukets rationalisering räkna detta till kostnaden och får tillbaka en viss del av kostnaden. Jag vet inte om det finns anledning att gå någon annan väg. Nu menar tydligen reservanterna, att den här granskningen kan bli ganska dyrbar. Om den utförs så som den bör utföras, tror jag inte den behöver föranleda några stora kostnader, och jag tror att man åtminstone till en början kan gå den väg som utskottet har anvisat.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Även jag tycker det är tacknämligt, att svensk trädgårdsodling äntligen får det stöd som denna näring lika väl som jordbrukets andra näringsgrenar bör få. I likhet med vad övriga talare har sagt vill jag säga, att det är fråga om ett mycket begränsat stöd, men i den mån som man nu slagit in på nya vägar får man väl anse, att det är en god början. Det är givetvis inte tillräckligt med de i första hand föreslagna rationaliseringsåtgärderna för

att näringen verkligen skall bli bärig i fortsättningen. I vårt land är det också nödvändigt, att denna näring får det importskydd som den är berättigad till. Det är dock en särskild fråga, och jag skall, herr talman, inte i detta sammanhang komma in på den. Men jag föreställer mig, att riksdagen senare och i annat sammanhang får ta ställning till den frågan.

Beträffande jordbruksutskottets betänkande vill jag för min del gärna tacksamt notera de förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, som utskottets majoritet förordar, i den mån som detta överensstämmer med de i motion nr 557 i denna kammare framförda önskemålen. Jag kan dock för min del inte helt följa utskottet. Jag kan heller inte i allt följa reservationen.

Det är två detaljer, som jag för min del anser inte är lyckligt utformade i det förslag, som jordbruksutskottet har gått in för. Den första detaljen gäller förslaget i vad det innebär lån och bidrag i rationaliseringshänseende till företagare och företag med endast en anställd. Jag måste säga att det inte ger den rätta utformningen åt stödet. Det finns alla möjligheter, skulle jag för min del vilja säga, till att kringgå en sådan förordning.

Vi kan tänka oss, att det är en trädgård, där det förekommer odling under glas och där vederbörande under viss tid, den kallaste tiden under året t. ex., inte vill ha helårsanställda, inte utnyttjar sådan arbetskraft, utan nöjer sig med tillfälligt anställda. Det kan också vara fråga om annan odling, där man kan begränsa arbetskraften till en heltidsanställd, fastän det är en ganska stor rörelse. I sådana fall får vederbörande möjlighet att utnyttja dessa stödåtgärder, men om han aldrig så litet överskrider gränsen med en helårsanställd är det låst. Det finns i detta fall, herr talman, många möjligheter att kringgå de i utskottsbetänkandet föreslagna reglerna, och jag anser, att det

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

inte kan vara lyckligt med denna utformning, i synnerhet som det inte är absolut klart begränsat.

Den andra detalj, i fråga om vilken jag för min del inte heller kan följa utskottet, gäller nyetableringen. Jag vill för min del säga, att härvidlag tycker jag, att utskottet har varit för snävt och småskuret. Vi kan ju tänka oss, att en gammal trädgårdsodlare vill överlämna trädgården till en anställd eller att en anställd, som under ett antal år har utbildat sig, vill starta en egen rörelse. Det är ju ingenting som säger, att vad som nu framdrivits i detta land är tillräckligt för att täcka behovet. Det kan väl ändra sig betydligt härvidlag. Då tycker jag för min del, att det är någonting av skrävasende som lyser igenom förslaget här, att det bara är de nuvarande företagarna som skall få ett sådant stöd men inte de som vill börja en ny rörelse.

Herr talman! Jag skall inte bli mångordig utan jag skall, med hänsyn till vad jag har anfört beträffande utskottets betänkande, för min del be att få yrka bifall till reservationen nr 1.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! För en gångs skull har jag tillfälle att med tillfredsställelse konstatera, att vi nu från statsrådet Norup har fått ett positivt förslag till trädgårdsnäringens stöd i framtiden.

Vid det möte, som ägde rum i Kristianstad den 21 september 1954 med fruktodlare från fyra län och med statsrådet Norup närvarande jämte tre landshövdingar, framfördes från fruktodlarnas sida vissa krav, bl. a. krav på ökade anslag till statliga låne- och bidragsformer, att vi skulle få tekniska konsulenter till vårt förfogande och sist men inte minst att man skulle få ett gränsskydd, som skulle säkerställa odlingen i framtiden. Det sista skall jag inte tala om nu; det hör inte hit. Men jag konstaterar med tillfredsställelse, att det första steget tagits.

Det skall nu äntligen bli möjligt även för fruktodlarna att i likhet med jordbrukarna få vissa statliga lånegarantier och vissa rationaliseringsbidrag. Man kan säga, såsom redan sagts från denna talarstol, att beloppet kan synas blygsamt, men å andra sidan kan man säga, att det första året som sådana saker skall sättas i gång tar det alltid längre tid än det gör senare, och då kanske också det belopp som statsrådet föreslagit kommer att visa sig tillräckligt under budgetåret 1955/56. Jag tror över huvud taget, som redan sagts, att det är välgörande, att vi äntligen lyckats bryta isen och få fram något i positiv riktning. Inte minst jag hälsar detta med tillfredsställelse.

Jag vill också stryka under behovet av att vi får en teknisk konsulent till förfogande. Åtskilliga problem inom fruktodlingens område är av mycket invecklad natur, varför en sådan konsulent skulle vara av mycket stor betydelse.

Sedan vill jag också understryka en sak som redan framhållits, nämligen att den statistik, som vi har på fruktodlingens område för att inte säga hela trädgårdsnäringens område, ofta blir alltför bristfällig och alltför gammal. Vi har på jordbrukets område kommit till ett helt annat resultat när det gäller statistik, och vi borde komma i samma läge även när det gäller fruktodlingen. Inte minst för oss, som skall stå i bräschen när det gäller att framföra krav från yrkesorganisationens sida, skulle det vara värdefullt, om vi hade en tillförlitlig statistik att bygga på. Jag tror vi då skulle ha större möjligheter att övertyga både statsrådet och riksdagens ledamöter om att vad vi för fram har verklig grund.

Över huvud taget, herr statsråd, är vi överens om en sak, förmodar jag, nämligen att den rationalisering som måste till på fruktodlingens område inte kan bäras av fruktodlarna själva. Det är därför som propositionen blivit

framlagd, och den är det synliga resultatet av det möte, som jag nyss talade om. 1954 års urusla resultat för fruktodlarna göra att dessa i dag i stor utsträckning saknar likvida medel. Detta är inga överord från min sida, ty som taxeringsordförande har jag i år fått se, hur det är ställt. I stället för att kunna redovisa några tusen kronor i inkomst, redovisar man några tusen kronor i förlust, och det förstår var och en vad det innebär både för fruktodlarna själva och för kommunerna. Det behöver jag inte vidare yttra mig om i detta sammanhang. Vi hade en riklig skörd med låg kvalitet och urusla priser, och detta har lett till det resultat som jag här talat om.

Jag har sagt en gång till en medlem av denna kammare, att jag beklagar att man har tystnadsplikt när det gäller taxeringar, ty hade jag fått visa dessa fruktodlares deklARATIONER för dem som suttit i utskottet, skulle kanske en hel del av de dimmiga föreställningar som man hade snabbt ha skingrats. Man måste böja sig för realiteter.

Jag vill också säga till statsrådet Norup, att när jag i dag anser att vi bör kunna nöja oss med de anslag som föreslås i propositionen, hoppas jag likväl att när statsrådet nästa gång gör upp budgeten han har dessa rationaliseringsåtgärder i tankarna. Om vi skall få någon ordning på detta område behövs ännu mera rationalisering, och för detta krävs ännu mera pengar. Jag vill därför lägga statsrådet Norup på hjärtat, att han också ser till att vi en annan gång får större belopp till vårt förfogande.

Sedan vill jag också understryka vad herr Hansson i Skegrie sade om att denna sak är bra, den är ett steg på vägen, men den löser inte alla problem. Vad jag syftar på är att fruktodlingen behöver ett gränsskydd på samma sätt som vi tidigare har beslutat att det svenska jordbruket skall ha ett gränsskydd. Det svenska jordbruket har både

Statligt stöd till trädgårdsnäringsen

ekonomiskt och på andra områden fått ett förhållandevis gott skydd och jag önskar att detsamma skall gälla även fruktodlingen. Jag skall inte fördjupa mig i detta, eftersom det inte tillhör dagens debatt. Frågan om gränsskyddet får tas upp i ett annat sammanhang. Jag har emellertid velat säga detta när denna fråga avgöres.

Herr JÖNSSON i Gärd's Köpinge (s):

Herr talman! Trädgårdsodlingens stora betydelse är vi väl alla överens om. Trädgårdsodlingen är en näringsgren, som har sitt berättigande i lika stor utsträckning som någon annan. Välvilligheten mot denna näringsgren får därför inte bedömas efter vad som nu bjuds i form av anslag eller kreditgarantier.

När propositionen nu till att börja med föreslår att denna näringsgren skall få en behövlig hjälp och bjuder 2 miljoner i kreditgarantier och 300 000 i bidrag, så har detta skett med utgångspunkt från att detta blott är en början. Man kan naturligtvis säga att beloppen är för små, men detta bud är dock en början och kan lämna en behövlig hjälp.

Man kan också diskutera, vilka som skall komma i fråga. Man kan säga att det skall vara två eller tre helårsanställda, och man kan säga att det skall vara en, men även om det är blott en heltidsanställd vid en trädgårdsanläggning så är det många deltidsanställda, sommaranställda, och det kan därför vara en ganska stor anläggning med endast en årsanställd.

När det gäller laboratorier m. m. tror jag att vi i detta land är så pass väl rustade, att vi under denna försöks- eller prövotid har möjlighet att utnyttja redan befintliga organ för t. ex. jordanalys.

Det har också varit skilda meningar om vem som skall handha detta. Lantbruksstyrelsen har föreslagits av ut-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

skottet, men det finns också förslag om att det skulle vara hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna. Det har emellertid förutsatts i propositionen, att lantbruksstyrelsen skall ha möjlighet att infordra yttranden från båda dessa organ, hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Efter de yttranden som fällts här angående denna proposition är det kanske inte så stor anledning för mig att ta till orda. Å andra sidan är det ett par synpunkter jag här vill framhålla.

Alla har varit överens om att läget för trädgårdsnäringen är sådant, att det allmänna bör stödja den. Därför har denna proposition framlagts. Det har emellertid uttalats önskemål om att det borde vara ett stöd av större dimensioner än vad som här föreslagits. Jag kan som jordbrukare och i någon mån också kännare av fruktodlingen säga, att detta nog är ett önskemål man kan framställa. Men å andra sidan är det ett första försök. Jag har för min del gått ut ifrån att man skall ställa trädgårdsnäringen i paritet med jordbruksnäringen.

Man har här från reservanternas sida sagt i fråga om de företag som skall få stöd, att de blivit för små. I det avseendet vill jag säga, att jag utgått ifrån att man skall ge trädgårdsnäringen stöd i ungefär samma utsträckning som man ger ett basjordbruk, i fråga om vilket man utgår ifrån att ägaren själv sköter sina odlingar med hjälp av en helårsanställd. Sedan kan man givetvis säga, att även ett större företag, som vill rationalisera, bör bli föremål för stödåtgärder. Ja, men det förhåller väl sig så, att de allra flesta företagen befinner sig inom den gräns som enligt propositionen

skall ge rätt till stöd. Jag kan inte tänka mig annat än att om man vill ha likställighet mellan jordbruks- och trädgårdsnäringen bör det räcka med en helårsanställd för att vederbörande skall få stöd.

När det gäller laboratorieverksamheten har det sagts, att den är ganska nödvändig för trädgårdsnäringen och att den borde få särskilda laboratorier. Ja, jag har själv varit ledamot av styrelsen för en kemisk kontrollstation, där man för icke så många år sedan faktiskt hade svårt att finna arbetsobjekt. Även andra stationer hade ganska svårt att kunna få sysselsättning. Jag skulle därför tro, att om man från trädgårdsnäringens sida försöker göra upp avtal med nu befintliga kemiska kontrollstationer, skall det i mycket stor utsträckning vara möjligt att nå överenskommelser som kan tillfredsställa trädgårdsodlarna. Sedan kan man väl ta med en nypa salt när det i folkpartiets motion talas om de många proven. Jag vill gärna medge att många trädgårdsodlare inte varit på det klara med behovet av jordundersökning, men jag är övertygad om att även med den säsongbelastning som råder på de kemiska kontrollstationerna skulle det gå att genom förnuftiga avtal betjäna trädgårdsodlingens intressen. Därest man inte har möjlighet att klara jordanalyserna, finns det ju alltid möjlighet att som det redan sagts återkomma till den saken.

Som sagt, det görs nu ett försök att sätta i gång. Jag är glad över att t. o. m. en emot mig i fråga om fruktodlingen så kritisk man som herr Nilsson i Bästekille varit tillfredsställd med förslaget; jag undrar bara om jag är ute på rätta vägar, när han kan vara tillfredsställd. Jag tror emellertid att vi båda har samma syn på trädgårdsnäringen.

Sedan var det fråga om rådgivningen. Ja, därvidlag vill jag säga, att vi får nog vänta ett tag. Jag vill liksom herr Pettersson i Dahl dock påpeka, att hus-

Statligt stöd till trädgårdsnäringen

hållningssällskapen, i varje fall i de län där trädgårdsodling bedrives, har trädgårdskonsulenter, och jag förmodar att de kan ge trädgårdsnäringens män ganska goda råd. Huruvida de givit sådana råd att vi i dag har en fruktodling, som vi inte helt behärskar, därom skall jag inte yttra mig. Ofta har det emellertid varit så, att våra konsulenter har satt in sina krafter på att åstadkomma så stor produktion som möjligt, och sedan har vi — kanske för sent — börjat fundera över hur vi skall kunna få avsättning för alla de produkter, som konsulenterna animerat oss till att producera. Klart är emellertid, att konsulenternas verksamhet har framskapat en i många avseenden mera rationell odling, som givit jordbrukarna ett bättre ekonomiskt utbyte. Om man därför på trädgårdsnäringens område till en början går in för att ta råd av de trädgårdskonsulenter som redan finns, så bör trädgårdsnäringens representanter kunna få sina önskemål i här berörda avseenden rätt väl tillgodosedda.

I denna fråga har jag rört mig med de stora problemen. Beträffande detaljerna finns säkerligen mycket att göra ytterligare. När denna proposition lagts fram, har det skett för att få en verksamhet på detta område i gång, och jag har då strävat efter att få så stor likhet som möjligt mellan förhållandena i jordbruket och i trädgårdsodlingen, så att det inte skall uppstå några divergenser mellan två odlingsgrenar, som i själva verket hör till samma näringsfång. Därför har jag strävat efter så lika normer som möjligt för båda näringarna, när det gäller stödåtgärderna.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl var nog vänlig att påminna mig om att jag i mitt förra anförande glömde tala om min motion om specialkonsulenter för trädgårdsnäringen. Herr Pettersson i Dahl talade i detta sammanhang om

hushållningssällskapens trädgårdskonsulenter, men man får inte sätta likhetstecken mellan dessa två konsulenter, ty det är två vitt skilda saker. Specialkonsulenternas huvuduppgift är att vara en förmedlande läik mellan laboratorerna och trädgårdsodlarna. Om herr Pettersson i Dahl och andra går på utskottsmajoritetens linje, alltså att först och främst utnyttja lantbrukets kemiska kontrollstationer, så blir behovet av specialkonsulenter ännu större, därför att det blir för långt avstånd mellan laboratorerna och trädgårdarna, och då skulle ju egentligen konsekvensen bli att herr Pettersson i Dahl borde yrka bifall till förslaget om specialkonsulenter.

Sedan vill jag till jordbruksministern säga, att det är alldeles riktigt att trädgårdsnäringen och jordbruket är mycket närbesläktade, men å andra sidan får man inte utan vidare sätta likhetstecken mellan de båda näringarna. Jag tänker här närmast på den begränsning som gjorts beträffande stödåtgärderna. Man kan inte sätta likhetstecken utan vidare och säga, att familj jordbrukets direkta motsvarighet är en trädgårdsanläggning med en helårsanställd.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A 1) nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten A 1) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Statligt stöd till trädgårdsnäringsen

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nord m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rimås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 130 ja och 55 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Beträffande punkterna A 2)—A 4) gav herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nord m. fl. i nu förevarande delar; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med överbägande ja besvarad. Herr Rimås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkterna A 2)—4) i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Nord m. fl. i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rimås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 50 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkterna A 2)—A 4).

Slutligen gav herr talmannen beträffande punkten A 5) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Bror Nilsson och Rimås; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att andra lagutskottets utlåtande nr 28 måtte å föredragningslistan för fredagen den 13 maj uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

§ 22

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet, nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1955 m. m.;

från bevillningsutskottet, nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 2 mom. och anvisningarna till 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

från tredje lagutskottet, nr 262, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., dels ock en i anledning av propositionen väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 255, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bostadslån till domänverkets fast anställda arbetare; och

nr 256, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion.

§ 23

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist, nämligen:

nr 666, av herr *Senander m. fl.*; samt nr 667, av herrar *Nihlfors* och *Gustafson* i Göteborg.

Dessa motioner bordlades.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.33.

In fidem
Gunnar Britth